

แนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์สำหรับการพัฒนาชุมชน
กรณีศึกษา: ชุมชนคนจนเมือง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย

INTERACTIVE PLANNING CONCEPT FOR COMMUNITY DEVELOPMENT:
THE CASE OF URBAN POOR COMMUNITY
IN NORTH-EASTERN REGION OF THAILAND

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองชุมชนสัมพันธ์

สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสหภาพแวดล้อม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ. 2553

KMITL-2010-AR-D-001-001

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

แนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์สำหรับการพัฒนาชุมชน
กรณีศึกษา: ชุมชนคนจนเมือง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย

INTERACTIVE PLANNING CONCEPT FOR COMMUNITY DEVELOPMENT:
THE CASE OF URBAN POOR COMMUNITY
IN NORTH-EASTERN REGION OF THAILAND

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองคุณวุฒิบัณฑิต
สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
พ.ศ. 2553

KMITL-2010-AR-D-001-001

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**INTERACTIVE PLANNING CONCEPT FOR COMMUNITY DEVELOPMENT:
THE CASE OF URBAN POOR COMMUNITY
IN NORTH-EASTERN REGION OF THAILAND**

**A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULLFILLMENT
OF THE REQUIREMENT FOR THE DEGREE OF
DOCTOR OF URBAN AND REGIONAL PLANNING
FACULTY OF ARCHITECTURE
KING MUNGKUT'S INSTITUTUE OF TECHNOLOGY LADKRABANG**

2010

KMITL-2010-AR-D-001-001

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

COPYRIGHT 2010

FACULTY OF ARCHITECTURE

KING MUNGKUT'S INSTITUTUE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ใบรับรองวิทยานิพนธ์

หัวข้อวิทยานิพนธ์ แนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์สำหรับการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษา : ชุมชนคนจนเมือง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย
Interactive Planning Concept for Community Development : The Case of Urban Poor Community in North-Eastern Region of Thailand

นักศึกษา นายสักรินทร์ แซ่กุ

รหัสประจำตัว 47061401

ปริญญา การวางแผนภาคและเมืองดุสิตบัณฑิต

สาขาวิชา การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.นพดล สหชัยเสรี

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม -

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์		ลายมือชื่อ
รศ.ดร.นพดล	สหชัยเสรี	
รศ.ดร.สมชาย	ศรีสมพงษ์	
ดร.ประพัทธ์พงษ์	อุบล	
ดร.นันทนา	ศิริประภาศิริ	
ผศ.ดร.สุวรรณมา	โชติสุกานต์	

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

วัน / เดือน / ปี ที่สอบ 20 มกราคม 2553 เวลา 11.00 น.

สถานที่สอบ อาคารเรียนปริญญาเอก ชั้น 4 ตึก 4 ชั้น

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์บุญสนอง รัตนสุนทรากุล)

คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

วันที่ 1 เดือน เมษายน พ.ศ. 2553

สำนักทะเบียนและประมวลผล สจล.
วันที่ส่งเล่มวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์
วันที่ 1 เดือน 12.12 พ.ศ. 53
ลงชื่อ.....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์การใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
และการอื่นใดทั้งสิ้น ขอสงวนสิทธิ์ในสิ่งที่ปรากฏ และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หัวข้อวิทยานิพนธ์

แนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์สำหรับการพัฒนาชุมชน
กรณีศึกษา: ชุมชนคนจนเมือง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ประเทศไทย

นักศึกษา

นายสักรินทร์ แซ่กู่

รหัสประจำตัว

47061401

ปริญญา

การวางแผนภาคและเมืองคุยฎับัณทิต

สาขาวิชา

การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

พ.ศ.

2553

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

รศ. ดร. นพดล สหชัยเสรี

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีเป้าหมายในการเปิดเผยให้เห็นถึงแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์สำหรับการพัฒนาชุมชน โดยพื้นฐานของแนวคิดดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจาก 4 แนวคิดคือ แนวคิดการวางแผนแบบทรานแซกทีฟ (Transactive Planning) การวางแผนแบบปรึกษาหารือกัน (Deliberative Planning) การวางแผนร่วมกัน (Collaborative Planning) และการสร้างฉันทามติในการวางแผน (Consensus Building) จากฐานของแนวคิดดังกล่าวผู้ศึกษาได้วิพากษ์ถึงข้อจำกัดของแต่ละแนวคิดที่ไม่สามารถเผชิญหน้ากับบริบทที่หลากหลายและมีพลวัตในการวางแผนได้ ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงได้นำทั้ง 4 แนวคิดมาผสมผสานเป็นแนวคิดใหม่ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้กับบริบทที่แตกต่างโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของคนจนเมืองในประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้แบ่งออกได้เป็น 5 ข้อคือ (1) ศึกษากระบวนการปฏิสัมพันธ์ในการวางแผน เช่น การเรียนรู้ร่วมกัน การสื่อสารข้อมูล การทำงานร่วมกัน กระบวนการตัดสินใจร่วมกันเพื่อหาฉันทามติ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปสู่การแก้ไขปัญหาในระดับครัวเรือน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (2) ค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ในการวางแผนกับผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนในแต่ละชุมชน (3) ศึกษาความสัมพันธ์ภายในโครงสร้างเชิงสถาบัน โดยจำแนกออกเป็นระดับบุคคล โครงสร้างชุมชน เครือข่ายความสัมพันธ์ และกลไกของภาครัฐ ที่ส่งผลในทางปฏิบัติของการวางแผนแบบปฏิสัมพันธ์ในระดับชุมชน (4) วิเคราะห์โครงสร้างเชิงสถาบันที่ก่อให้เกิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ ที่เชื่อมโยงเข้ากับผลที่ได้รับจากการวางแผนและการประเมินกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ในกรณีศึกษาของคนจนเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และ (5) นำเสนอแนวทางเชิงนโยบายเกี่ยวกับการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ของประชาชน ที่มี

ความสอดคล้องกับโครงสร้างเชิงสถาบัน และกระบวนการสร้างสถาบันในทั้งระดับชุมชนและ
ภาครัฐในบริบทของประเทศไทย

ระเบียบวิธีของการศึกษาเป็นการผสมผสานทั้งในรูปแบบของการศึกษาในเชิงปริมาณและ
คุณภาพ โดยแบ่งระดับของการศึกษาออกได้เป็น 2 ระดับคือ ในระดับภาพรวมของภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากโครงการบ้านมั่นคงในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนทั้งสิ้น 15 ชุมชน ใน 9 เมือง เพื่อเป็นการหาแบบแผนของการวางแผน
เชิงปฏิสัมพันธ์ในภาพรวม ส่วนในระดับที่สองเป็นการศึกษาเชิงเจาะลึกโดยคัดเลือกจากชุมชนทั้ง
15 แห่ง ผ่านเกณฑ์ของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีจำนวนทั้งสิ้น 4 ชุมชน เพื่อศึกษาในเชิง
เจาะลึกเพื่อหาคำอธิบายแบบแผนในภาพรวมที่ได้จากการศึกษาในระดับกว้าง

ผลของการศึกษาสามารถสรุปได้ใน 3 ประเด็นหลัก ประเด็นแรกคือการวางแผนเชิง
ปฏิสัมพันธ์มีอิทธิพลถึงผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชนมากที่สุด
รองลงมาคือโครงสร้างเชิงสถาบัน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ตามลำดับ ส่วน
ประเด็นที่สองคือ เมื่อทำการวิเคราะห์ที่เจาะลึกพบว่า ในแบบแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ทั้ง 4 แบบส่งผลต่อ
ผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การสร้างการเรียนรู้มีความสัมพันธ์ไปสู่ผลลัพธ์
มากที่สุด รองลงมาคือ การสื่อสารข้อมูล การทำงานร่วมกัน และที่น้อยที่สุดคือ การสร้างข้อสรุปที่
เป็นฉันทามติในการวางแผน สำหรับประการสุดท้ายพบว่า โครงสร้างเชิงสถาบันภายนอก เช่น
โครงสร้างภาครัฐและเครือข่ายมีผลต่อการสร้างปฏิสัมพันธ์ในการวางแผนในระดับชุมชนอย่างมาก
เช่นกัน

Thesis	Interactive Planning Concept for Community Development: The case of urban poor community in North-eastern region of Thailand
Student	Mr.Sakkarin Sapu
Student ID	47061401
Degree	Doctor of Philosophy (Urban and Regional Planning)
Programme	Urban and Environmental Planning
Year	2010
Thesis Advisor	Associated Professor Noppadon Sahachaisaree, Ph.D.

ABSTRACT

This study aims to reveal a new concept of planning, *Interactive Planning for community development*, deriving from four main concepts such as Transactive Planning, Deliberative Planning, Collaborative Planning, and Consensus Building. According to these underlying concepts, this research approach criticises limitation of each concept to deal with diverse and dynamic contexts. Therefore, this study attempts to reinterpret such theories into interactive patterns for practice on the ground.

The objectives of study were to [1] study interactive patterns of planning – mutual learning, communication, collaboration, and consensus building – among government, network, and importantly, intra-community; [2] explore the relationship between interactive activities and outcome of planning in each community; [3] scrutinise institutional interaction between personal characteristic, community structure, relationship network, and governmental mechanism; [4] analyse the relationship between interactive patterns and community empowerment in context of urban poor community in North-eastern region of Thailand; [5] propose policy guideline for interactive planning appropriating with institutional structure and institutionalisation in context of Thailand.

As far as research methodology, there is approached on both quantitative and qualitative means. Furthermore, the levels of analysis can be divided into two aspects. To reveal big picture of interactive planning for urban poor community development in North-eastern Thailand, the first scale was analysed through the cases of 15 communities in 9 cities. Then, four communities,

including with two from satisfied and unsatisfied planning outcomes, would be deeply scrutinised to explain details of overall picture of interactive planning.

At the end of the research, the outcomes of this study found three important results. Firstly, interactive planning affects to planning outcomes in both community and household, institutional structure, and community empowerment respectively. With regarding to each interactive activity, it can be said that outcomes of interactive planning are more influenced from mutual learning, communication, and collaboration respectively. Surprisingly, consensus building can rarely relate to the outcomes. Finally, the last result is that institutions outside community are still play important role to encouraging interactive planning inside community.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาจาก รศ.ดร. นพดล สหชัยเสรี อาจารย์ผู้ควบคุม วิทยานิพนธ์ รศ.ดร. สมชาย ศรีสมพงษ์ ผศ.ดร. สุวรรณนา โชติสุกานต์ ดร.นันทนา ศิริประภาศิริ และ ดร.ประพัทธ์พงษ์ อุปลา ที่คอยให้คำปรึกษาและเป็นกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และตัวแทนชุมชนต่างๆ ที่เอื้อเฟื้อ ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ยิ่งในการศึกษา

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณนางไพริน แซ่กู่ นายชรินทร์ แซ่กู่ และนางจิตติมา แซ่กู่ (คุณแม่ น้องชาย และภรรยาของผู้เขียน) ที่ช่วยสนับสนุนงบประมาณและกำลังใจในการศึกษาตลอดเวลา และเพื่อนๆ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนให้กำลังใจ ในการศึกษาตลอดระยะเวลาที่ร่วมเรียนด้วยกันมา

สักรินทร์ แซ่กู่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	III
กิตติกรรมประกาศ.....	V
สารบัญ.....	VI
สารบัญตาราง.....	IX
สารบัญรูป.....	XII
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 หลักการและเหตุผล.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	2
1.3 คำถามของการศึกษา.....	3
1.4 กรอบแนวคิดของการศึกษา.....	4
1.5 นิยามศัพท์.....	4
บทที่ 2 การสืบค้นทางวรรณกรรม	
2.1 วิวัฒนาการของแนวคิดในการวางแผนแบบประเพณีนิยมและปฏิสัมพันธ์.....	6
2.2 ข้อถกเถียงในแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์.....	9
2.3 กลุ่มแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์.....	17
2.4 แนวคิดเชิงสถาบันและกระบวนการสร้างสถาบัน.....	29
2.5 การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน.....	36
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการศึกษา	
3.1 วิธีการศึกษา.....	38
3.2 การเลือกกรณีศึกษา.....	40
3.3 กรอบเชื่อมโยงตัวแปรในการศึกษา.....	45
3.4 ข้อจำกัดของการศึกษา.....	45

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 4 สถานการณ์ของการแก้ไขปัญหาของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในประเทศไทย	
4.1 สถานการณ์ของคนจนเมืองในประเทศไทย.....	56
4.2 รูปแบบและแนวทางการแก้ไขปัญหาของคนจนเมืองในประเทศไทย.....	58
4.3 แนวทางที่เป็นรูปธรรมของการแก้ไขปัญหาของคนจนเมืองในประเทศไทย.....	60
4.4 รูปธรรมของการแก้ไขปัญหาคนจนเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	62
บทที่ 5 การวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนคนจนในเมือง	
5.1 แบบแผนการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ในการแก้ไขปัญหาชุมชนคนจนเมือง.....	65
5.1.1 การอธิบายภาพรวมของแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์.....	65
5.1.2 การอธิบายแยกตามรายละเอียดของกลุ่มตัวแปรในแต่ละปัจจัย.....	68
5.2 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์.....	70
5.3 การสื่อสารข้อมูลในการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์.....	74
5.4 การสร้างการทำงานร่วมกันในการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์.....	77
5.5 การสร้างข้อตกลงร่วมกันที่เป็นฉันทามติในการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์.....	81
บทที่ 6 กระบวนการสร้างสถาบันและการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนคนจนในเมือง	
6.1 ความสัมพันธ์เชิงสถาบันในชุมชนคนจนในเมือง.....	84
6.1.1 โครงสร้างภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง.....	84
6.1.2 โครงสร้างของเครือข่ายความสัมพันธ์.....	86
6.1.3 โครงสร้างของชุมชน.....	89
6.1.4 ลักษณะของตัวแสดงหรือตัวแทน.....	92
6.2 การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนคนจนในเมือง.....	94
6.2.1 การเป็นเจ้าของร่วมกันในการพัฒนาชุมชน.....	94
6.2.2 ความยุติธรรมในทางสังคม.....	95
6.2.3 ความน่าเชื่อถือและโปร่งใสในการบริหารจัดการ.....	96
6.3 ปัจจัยที่ส่งเสริมกันระหว่างกระบวนการสร้างสถาบัน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน.....	98

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 7 การวิเคราะห์เปรียบเทียบในกรณีศึกษาเชิงเจาะลึก	
7.1 ลักษณะ โดยทั่วไปของกรณีศึกษาเชิงเจาะลึก.....	102
7.2 การเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผน.....	106
7.3 การเปรียบเทียบแบบแผนของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์.....	108
7.4 การเปรียบเทียบโครงสร้างเชิงสถาบัน.....	118
7.5 การเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน.....	129
7.6 สรุปการเปรียบเทียบระหว่างกรณีศึกษาเชิงเจาะลึก.....	131
บทที่ 8 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	
8.1 แนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ในการแก้ไขปัญหาคนจนในเมือง.....	133
8.1.1 กระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์ในการวางแผน ในการแก้ไขปัญหาชุมชนคนจนในเมือง.....	133
8.1.2 กระบวนการสร้างสถาบันกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน.....	138
8.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์.....	145
8.3 ข้อเสนอแนะในกระบวนการศึกษาครั้งต่อไป.....	147
บรรณานุกรม	
ภาคผนวก	
ก. แบบสอบถาม	
ข. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก	
ประวัติผู้วิจัย	

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 สรุปความแตกต่างของกระบวนการทัศน์แบบทรานแซคทีฟ (Transactive Planning) การวางแผนร่วมกัน การวางแผนแบบปรึกษาหารือ การสร้างฉันทามติ.....	27
3.1 ระเบียบวิธีการศึกษาที่ตอบคำถามในการศึกษาแต่ละข้อ.....	39
3.2 พื้นที่ศึกษาจำแนกตามขนาดของชุมชน.....	44
3.3 แสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรเชิงปฏิบัติการ.....	48
4.1 สรุปความคืบหน้าโครงการบ้านมั่นคงประจำเดือน กรกฎาคม 2552.....	60
4.2 สรุปแนวทางการปรับปรุงชุมชนภายในโครงการบ้านมั่นคง เดือนกรกฎาคม 2552.....	61
4.3 สรุปการสร้างความมั่นคงในที่ดินใน โครงการบ้านมั่นคง ประจำเดือน กรกฎาคม 2552.....	62
4.4 สรุปประเด็นกรณีศึกษาที่เป็นรูปธรรมของการปรับปรุงชุมชนคนจนเมืองในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 15 ชุมชน.....	64
5.1 แสดงการวิเคราะห์ตัวประกอบของกลุ่มปัจจัยความพึงพอใจในภาพรวมของบทบาท ของโครงสร้างเชิงสถาบัน(รัฐ เครือข่าย ผู้นำชุมชน และตนเองในการวางแผน).....	66
5.2 แสดงการวิเคราะห์ตัวประกอบของกลุ่มปัจจัยความพึงพอใจในภาพรวม ของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน.....	66
6.1 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างบทบาทของภาครัฐและชุมชนในการวางแผนและการจัดการ ทรัพยากรจำแนกในแต่ละประเด็น.....	85
6.2 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างบทบาทของเครือข่ายและชุมชนในการจัดการทรัพยากรจำแนก ในแต่ละประเด็น.....	87
6.3 แสดงค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวแปรการเปิด โอกาสในการมีส่วนร่วมของเครือข่าย.....	88
6.4 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างบทบาทของกลุ่มแกนนำและผู้อยู่อาศัยในชุมชนในการจัดการ ทรัพยากรจำแนกในแต่ละประเด็น.....	90
6.5 แสดงค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวแปรการเปิด โอกาสในการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	91
6.6 แสดงค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวแปรการความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายและชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสื่อสารข้อมูล การทำงานร่วมกัน และการตัดสินใจร่วมกัน.....	93
6.7 แสดงการเปรียบเทียบผลประโยชน์ที่ได้จากการวางแผนระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัว กับชุมชน.....	94

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
6.8 แสดงค่าเฉลี่ยของชุดตัวแปรความเป็นเจ้าของร่วมกันในการพัฒนาชุมชน แยกตามตัวชี้วัดรายย่อย.....	95
6.9 แสดงค่าเฉลี่ยของชุดตัวแปรความยุติธรรมในสังคมของผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผน แยกตามตัวชี้วัดรายย่อย.....	96
6.10 แสดงค่าเฉลี่ยของชุดตัวแปรความโปร่งใสในการบริหารจัดการชุมชน แยกตามตัวชี้วัดรายย่อย.....	97
7.1 รายละเอียดของกรณีศึกษาเชิงลึก.....	103
7.2 สรุปประเด็นในกรณีศึกษาเชิงลึกในทั้ง 4 ชุมชน.....	104
7.3 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่มตัวอย่างที่ เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test).....	108
7.4 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่มตัวอย่างที่ เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test).....	109
7.5 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการสื่อสารข้อมูลในชุมชนระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่มตัวอย่างที่ เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test).....	113
7.6 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการทำงานร่วมกันในการวางแผนชุมชนระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test).....	116
7.7 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการสร้างกระบวนการตัดสินใจร่วมกันในชุมชนระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test).....	117
7.8 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการสร้างกระบวนการตัดสินใจร่วมกันในชุมชนระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test).....	120
7.9 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test).....	124
7.10 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการจัดการทรัพยากรของผู้นำในชุมชนระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test).....	125
7.11 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการจัดการทรัพยากรของผู้นำในชุมชนระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test).....	126
7.12 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยลักษณะของตัวแสดงในชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test).....	128

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
7.13 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยลักษณะการเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชนระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test).....	131
8.1 ระดับของอิทธิพลของกิจกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ต่อผลลัพธ์ของการวางแผน การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และ โครงสร้างเชิงสถาบันในภาพรวม.....	135
8.2 ระดับของอิทธิพลของกิจกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ต่อผลลัพธ์ของการวางแผน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน แยกตามกลุ่มตัวแปร.....	136
8.3 ระดับของอิทธิพลระหว่างปัจจัยของโครงสร้างภายนอก (ได้แก่ ภาครัฐและเครือข่าย) และภายในชุมชน (ได้แก่ ชุมชนและลักษณะของตัวแสดง).....	140
8.4 ระดับของอิทธิพลภายในชุมชน ระหว่างโครงสร้างชุมชนและลักษณะของตัวแสดง.....	142
8.5 ระดับของอิทธิพลภายในปัจจัยของโครงสร้างภายนอก ระหว่าง โครงสร้างภาครัฐและเครือข่าย.....	143
8.6 แสดงระดับของอิทธิพลของ โครงสร้างเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน.....	144

สารบัญรูป

รูปที่	หน้า
1.1 กรอบการวิจัย (Research framework).....	4
2.1 การเชื่อมโยงการอธิบายตัวแปรในปัจจัยปฏิสัมพันธ์เชิงสถาบัน.....	34
3.1 สัดส่วนคนจนเมืองต่อคนเมืองเปรียบเทียบรายภาค ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 – 2547.....	40
3.2 กรอบวิจัยและการเชื่อมโยงตัวแปร.....	47
5.1 แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวแปรในแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์.....	68
5.2 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยพหุคูณ และค่าความแปรปรวนระหว่างการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์กับผลลัพธ์ของแก้ไขปัญหาในระดับครัวเรือน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน.....	70
5.3 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยพหุคูณของชุดตัวแปรกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับผลลัพธ์ของการแก้ไขปัญหาในระดับครัวเรือนแยกตามผลลัพธ์แต่ละตัว.....	71
5.4 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยพหุคูณของชุดตัวแปรกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนแยกตามรายละเอียดของตัวแปร.....	72
5.5 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยพหุคูณของชุดตัวแปร โครงสร้างเชิงสถาบันกับการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันแยกตามรายละเอียดของตัวแปร.....	73
5.6 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยเชิงเส้นตรงอย่างง่ายของชุดตัวแปรการสื่อสารข้อมูลกับผลลัพธ์ของการแก้ไขปัญหาในระดับครัวเรือนแยกตามผลลัพธ์แต่ละส่วน.....	75
5.7 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยเชิงเส้นตรงอย่างง่ายของชุดตัวแปรกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนแยกตามรายละเอียดของตัวแปร.....	76
5.8 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยพหุคูณของชุดตัวแปร โครงสร้างเชิงสถาบันกับการสื่อสารข้อมูลแยกตามรายละเอียดของตัวแปร.....	77
5.9 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยเชิงเส้นตรงอย่างง่ายของชุดตัวแปรกระบวนการทำงานร่วมกันกับผลลัพธ์ของการแก้ไขปัญหาในระดับครัวเรือนแยกตามผลลัพธ์แต่ละส่วน.....	79
5.10 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยเชิงเส้นตรงอย่างง่ายของชุดตัวแปรกระบวนการทำงานร่วมกันกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนแยกตามรายละเอียดของตัวแปร.....	79
5.11 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยพหุคูณของชุดตัวแปร โครงสร้างเชิงสถาบันกับการทำงานร่วมกันแยกตามรายละเอียดของตัวแปร.....	81

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่	หน้า
5.12 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยเชิงเส้นตรงอย่างง่ายของชุดตัวแปรกระบวนการตัดสินใจร่วมกันที่เป็นฉันทามติ กับผลลัพธ์ของการแก้ไขปัญหาในระดับครัวเรือนแยกตามผลลัพธ์แต่ละส่วน.....	82
5.13 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยเชิงเส้นตรงอย่างง่ายของชุดตัวแปรกระบวนการตัดสินใจร่วมกันที่เป็นฉันทามติ กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนแยกตามรายละเอียดของตัวแปร.....	82
5.14 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยพหุคูณของชุดตัวแปร โครงสร้างเชิงสถาบันกับกระบวนการตัดสินใจร่วมกันที่เป็นฉันทามติ แยกตามรายละเอียดของตัวแปร.....	83
6.1 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยพหุคูณของชุดตัวแปร โครงสร้างในระดับเครือข่ายกับกลุ่มตัวแปร โครงสร้างของชุมชนและลักษณะของตัวแสดง แยกตามรายละเอียดของตัวแปร.....	88
6.2 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยพหุคูณของชุดตัวแปร โครงสร้างในระดับชุมชนกับลักษณะของตัวแสดง แยกตามรายละเอียดของตัวแปร.....	92
6.3 ค่าสหสัมพันธ์ถดถอยเชิงเส้นอย่างง่ายระหว่างตัวแปรความเป็นเจ้าของโครงการพัฒนาร่วมกัน ความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับ และความโปร่งใสในการบริหารจัดการชุมชน.....	98
6.4 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยพหุคูณของชุดตัวแปร โครงสร้างในระดับชุมชนกับลักษณะของตัวแสดง แยกตามรายละเอียดของตัวแปร.....	99
6.5 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยเชิงเส้นอย่างง่ายของชุดตัวแปร โครงสร้างภาครัฐกับโครงสร้างในระดับเครือข่าย ชุมชนและลักษณะของตัวแสดง แยกตามรายละเอียดของตัวแปร.....	101
7.1 ค่าเฉลี่ยของผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนจำแนกตามรายชุมชนในแต่ละประเด็น.....	105
7.2 ผลลัพธ์ของการแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนและครัวเรือน ในแต่ละประเด็นจำแนกตามกลุ่มของกรณีศึกษาเชิงลึก.....	107
7.3 การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดี ในประเด็นของการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน.....	110
7.4 การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดี ในประเด็นของการสื่อสารข้อมูลของชุมชน.....	112

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่	หน้า
7.5 การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดี ในประเด็นของการทำงานร่วมกันในการวางแผนของชุมชน.....	115
7.6 การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดี ในประเด็นของการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน.....	118
7.7 การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดี ในประเด็นของบทบาทของภาครัฐในการวางแผน และการจัดการทรัพยากร.....	121
7.8 การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดี ในประเด็นของการจัดการทรัพยากรของเครือข่าย.....	122
7.9 การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดี ในประเด็นของการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่าย.....	123
7.10 การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดี ในประเด็นของการจัดการทรัพยากรของผู้นำ.....	126
7.11 การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดี ในประเด็นของการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน.....	127
7.12 การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดี ในประเด็นของลักษณะของตัวแสดงในชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน.....	128
7.13 การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดี ในประเด็นของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน.....	130

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

การเชื่อมโยงประเด็นทางการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (Empowerment) และการสร้างความยั่งยืน (Sustainability) เข้ากับกระบวนการวางแผน (Planning Process) เป็นประเด็นที่เกิดขึ้นในวงกว้างทั้งในระดับนานาชาติ จนกระทั่งในระดับชุมชน แต่กระนั้นก็ตามการสร้างค่านิยมและสร้างแนวทางที่ชัดเจนไม่สามารถสร้างความเข้าใจให้กับนักวางแผนและนักปฏิบัติการในระดับพื้นที่ได้ (Lyons, 2001) มุมมองที่คลุมเครือสำหรับการนิยามดังกล่าว ทำให้เกิดกระบวนการที่สับสนที่หลากหลายและมีความแตกต่างกันออกไป

หนึ่งในกลุ่มนักทฤษฎีทางการวางแผนที่ได้รับอิทธิพลมาจากแบบจำลองปฏิบัติการทางการสื่อสาร (Communicative Action Model) ของฮาเบอร์มาส (Habermas, 1983) ได้พยายามตีความหมายของการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อเอาชนะข้อจำกัดทางอำนาจและโครงสร้าง โดยกลุ่มแนวคิดดังกล่าวได้ให้ความสำคัญกับการสร้างปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้าของผู้คนผู้คน (Face-to-face interaction) ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์และวิธีการที่หลากหลาย และไม่ได้มองลำดับขั้นของกระบวนการในแบบเส้นตรง ในทางตรงกันข้ามกลับมองกระบวนการในแบบที่ไม่เป็นเส้นตรง (Non-linear process) ยกตัวอย่างเช่น ฐานคิดแบบการวางแผนร่วมกัน (Collaborative Planning) ซึ่งเน้นไปที่การวางแผนแบบร่วมไม้ร่วมมือกัน ที่ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกัน การวางแผนแบบปรึกษาหารือกัน (Deliberative Planning) การวางแผนแบบทรานซ์แอ็กทีฟ (Transactive Planning) ซึ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและการใช้ฐานคิดแบบภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างฉันทามติ (Consensus Building)

แต่กระนั้นก็ตามกลุ่มแนวคิดดังกล่าวก็ยังมีข้อจำกัดหลักใน 2 ประการ ประการแรกคือ การอธิบายแนวคิดไม่สามารถสร้างความชัดเจนในการตีความไปสู่การปฏิบัติ (Practice) ได้ ประการที่สองคือ หากพิจารณาถึงการตีความไปสู่การปฏิบัติในแต่ละแนวคิดยังคงมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถตอบโจทย์ที่หลากหลายของบริบทที่แตกต่างได้ ยกตัวอย่างเช่น การวางแผนแบบร่วมไม้ร่วมมือกันและการสร้างฉันทามติไม่สามารถนำมาใช้ในบริบทของผู้คนที่มีความขัดแย้งสูงมากได้ หรือการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันแต่เพียงอย่างเดียวไม่อาจนำมาซึ่งการนำเสนอแนวทางการวางแผนได้

นอกเหนือไปจากนี้ผู้ศึกษายังเชื่อว่า ปัจจัยเชิงสถาบันและการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการในการวางแผนและผลลัพธ์ในการวางแผน แม้ว่าปัจจัยดังกล่าวจะไม่ส่งผลโดยตรงต่อกระบวนการและผลลัพธ์ในการวางแผน แต่มันก็เป็นหนึ่งในปัจจัยโดยอ้อมที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเลือกกระบวนการและการกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา สำหรับปัจจัยเชิงสถาบันในการศึกษาคครั้งนี้เป็นโครงสร้างในหลายระดับตั้งแต่ระดับสถาบันของภาครัฐ เครือข่ายและองค์กรชุมชน จนกระทั่งถึงในระดับชุมชน ซึ่งในแต่ละระดับของโครงสร้างเปิดโอกาสให้เกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับอีกหลายเงื่อนไข เช่น โครงสร้างความสัมพันธ์ของอำนาจ ระบบอุปถัมภ์ เป็นต้น

การศึกษาในครั้งนี้มีความมุ่งหมายที่จะนำเสนอให้เห็นถึงแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ (Interactive Planning) โดยพื้นฐานของแนวคิดดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจาก 4 แนวคิด คือ แนวคิดการวางแผนแบบทรานแซกทีฟ (Transactive Planning) การวางแผนแบบปรึกษาหารือกัน (Deliberative Planning) การวางแผนร่วมกัน (Collaborative Planning) และการสร้างฉันทามติในการวางแผน (Consensus Building) จากฐานของแนวคิดดังกล่าวผู้ศึกษาได้วิพากษ์ถึงข้อจำกัดของแต่ละแนวคิดที่ไม่สามารถเผชิญหน้ากับบริบทที่หลากหลายและมีพลวัตในการวางแผนได้ ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงได้นำทั้ง 4 แนวคิดมาผสมผสานเป็นแนวคิดใหม่ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้กับบริบทที่แตกต่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของคนจนเมืองในประเทศไทย

สำหรับในการศึกษาคครั้งนี้ ได้กำหนดกรอบของการศึกษาโดยเชื่อมโยง กระบวนเชิงปฏิสัมพันธ์ในการวางแผนเพื่ออธิบายผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผน นอกจากนี้ยังได้อธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวผ่านมิติของโครงสร้างเชิงสถาบันในหลากหลายระดับ เช่น โครงสร้างภาครัฐ โครงสร้างเครือข่ายและองค์กร และ โครงสร้างระดับชุมชน ที่เชื่อมโยงไปสู่มิติของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ในท้ายที่สุดคำตอบของการศึกษาคครั้งนี้จะนำเสนอแนวทางการวางแผนแบบสร้างปฏิสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนคนจนในเมืองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อที่จะบรรลุความมุ่งหมายหลักสามประการของการศึกษา คือ [1] การตีความหมายของแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ไปสู่การปฏิบัติการที่ชัดเจน [2] การเปิดเผยให้เห็นถึงความแตกต่างของผลลัพธ์ที่ได้รับจากแบบแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ในแต่ละกิจกรรม และ [3] การอธิบายการเชื่อมโยงแนวคิดดังกล่าวเข้ากับ โครงสร้างเชิงสถาบัน การเสริมสร้างความเข้มแข็งกับชุมชนและการแก้ไขปัญหาของชุมชนเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ของการวางแผนกับผลที่ได้

ทั้งในทางอุดมคติและสภาพแวดล้อมที่แท้จริงของปัญหา ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังนี้

1.2.1 ศึกษากระบวนการปฏิสัมพันธ์ในการวางแผน เช่น การเรียนรู้ร่วมกัน การสื่อสาร ข้อมูล การทำงานร่วมกัน กระบวนการตัดสินใจร่วมกันเพื่อหาฉันทามติ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปสู่ การแก้ไขปัญหาในระดับครัวเรือน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

1.2.2 ค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ในการวางแผนกับผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนในแต่ละชุมชน

1.2.3 ศึกษาความสัมพันธ์ภายในโครงสร้างเชิงสถาบัน โดยจำแนกออกเป็นระดับบุคคล โครงสร้างชุมชน เครือข่ายความสัมพันธ์ และกลไกของภาครัฐ ที่ส่งผลในทางปฏิบัติของการวางแผนแบบปฏิสัมพันธ์ในระดับชุมชน

1.2.4 วิเคราะห์โครงสร้างเชิงสถาบันที่ก่อให้เกิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ ที่เชื่อมโยงเข้ากับผลที่ได้รับจากการวางแผนและการประเมินกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ในกรณีศึกษาของคนจนเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

1.2.5 นำเสนอแนวทางเชิงนโยบายเกี่ยวกับการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ของประชาชน ที่มีความสอดคล้องกับโครงสร้างเชิงสถาบัน และกระบวนการสร้างสถาบันในทั้งระดับชุมชนและภาครัฐในบริบทของประเทศไทย

1.3 คำถามของการศึกษา

คำถามหลักของการศึกษาสามารถแบ่งได้ออกเป็น 5 คำถามหลักคือ

1.3.1 การวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์สามารถขับเคลื่อนให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาของชุมชนและการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ภายใต้เงื่อนไขของโครงสร้างเชิงสถาบัน ได้มากหรือน้อย/ อย่างไร

1.3.2 เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนที่มีผลลัพธ์ของการแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนและครัวเรือนที่น่าพึงพอใจและไม่น่าพึงพอใจ กระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์ (เช่น การเรียนรู้ร่วมกัน การสื่อสารข้อมูล การทำงานร่วมกัน และการสร้างฉันทามติ) จะมีผลมากหรือน้อย และมีปัจจัยที่แตกต่างกันหรือไม่ในระหว่างชุมชนเหล่านั้น

1.3.3 ระดับของกระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์ในการวางแผนสามารถกระตุ้นให้เกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้หรือไม่/ อย่างไร

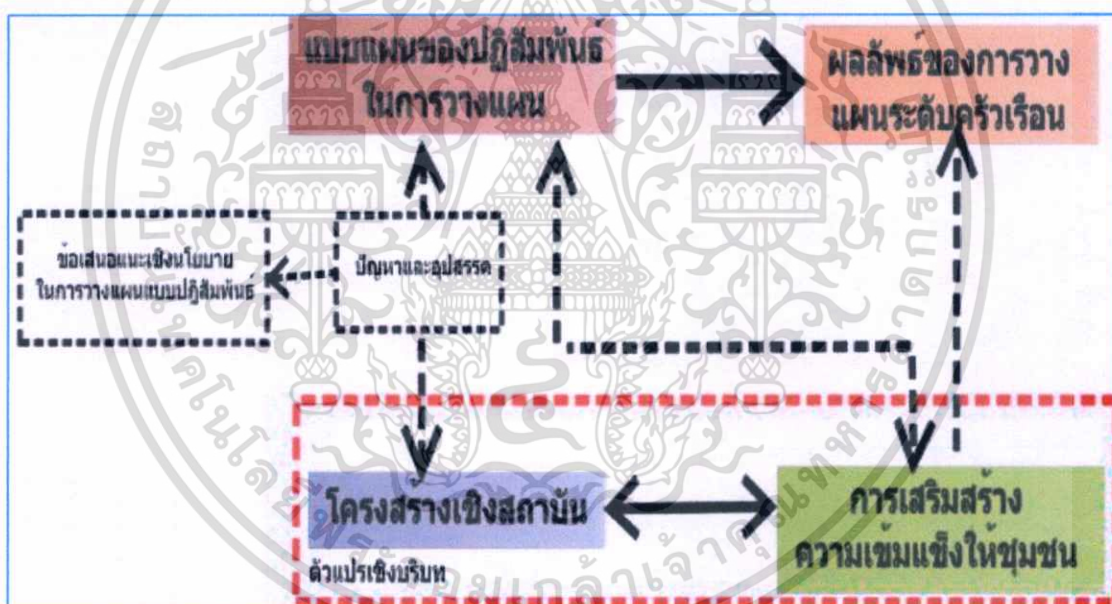
1.3.4 โครงสร้างในชุมชน เครือข่าย และภาครัฐ เอื้ออำนวยให้เกิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งในระดับชุมชนได้มากหรือน้อย/ อย่างไร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.3.5 อะไรคือปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อระดับของความยินดีและความไม่ยินดีของแต่ละบุคคล ในการเข้าร่วมกิจกรรมในการวางแผน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของคนจนในเมือง ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

1.4 กรอบแนวคิดของการศึกษา

การสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษานี้ ได้ถูกออกแบบเพื่อนำเสนอหลักการของแนวคิด การวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์สำหรับการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงให้เห็นถึงกลุ่มของตัวแปร หลักในการศึกษาใน 4 กลุ่ม ได้แก่ แบบแผนของปฏิสัมพันธ์ในการวางแผน ผลลัพธ์ของการ วางแผนระดับครัวเรือน โครงสร้างเชิงสถาบัน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน (ดูรูปที่ 1.1 ประกอบ) โดยในการศึกษานี้ได้พยายามที่จะเปิดเผยให้เห็นชุดความสัมพันธ์ของแต่ละกลุ่ม ตัวแปรทั้งในภาพกว้างและรายละเอียดเชิงเจาะลึกในแต่ละกิจกรรม

รูปที่ 1.1 กรอบการวิจัย (Research framework)

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะในการศึกษา

1.5.1 นิยามศัพท์ทางแนวคิด

กระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์ในการวางแผน หมายถึง กระบวนการในการวางแผนแบบสร้างปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้า (Face-to-face interaction) ซึ่งได้แนวคิดมาจากกระบวนการวางแผนแบบทรานแซคทีฟ (Transactive Planning) การวางแผนร่วมกัน การวางแผนแบบปรึกษาหารือ การสร้างฉันทามติ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.5.2 นิยามศัพท์ทางการปฏิบัติการ

กระบวนการการเรียนรู้ร่วมกัน หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและบุคคล เพื่อก่อให้เกิดทักษะในการทำงานร่วมกัน การสร้างความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ และการใช้กระบวนการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

กระบวนการสื่อสารข้อมูล หมายถึง กระบวนการสื่อสารข้อมูล โดยประเภทของสื่อ 4 ประเภทคือ สื่อสารมวลชน สื่อเฉพาะกิจ สื่อประเพณี และสื่อบุคคล แต่ในการศึกษาครั้งนี้จะพิจารณาเฉพาะแต่สื่อเฉพาะกิจและสื่อบุคคล

กระบวนการการทำงานและวางแผนร่วมกัน หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันของประชาชนและชุมชนในการสำรวจและจำแนกข้อมูล การหาทางเลือก การเลือกทางเลือกที่เหมาะสม การเรียนรู้และปฏิบัติ การแก้ไขปัญหาในการวางแผน และการประเมินผลทางการปฏิบัติ

กระบวนการตัดสินใจร่วมกันเพื่อหาฉันทามติ หมายถึง กระบวนการสร้างการตัดสินใจทั้งในรูปแบบของการตัดสินใจแบบปัจเจกบุคคล และกลุ่มย่อยในชุมชน โดยกระบวนการตัดสินใจร่วมกันในการศึกษาครั้งนี้จะให้ความสำคัญกับการโต้แย้ง เจรจาต่อรอง และแลกเปลี่ยนทัศนคติก่อนการหาข้อสรุปที่เป็นฉันทามติ

กระบวนการก่อร่างความเป็นสถาบัน หมายถึง กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง (Actor) กับโครงสร้าง (Structure) ผ่านการกระจายทรัพยากร (เช่น ข้อมูล เวลา พื้นที่ และงบประมาณ) ระเบียบและข้อบังคับ และทุนทางสังคมและชุมชน (เช่น ทุนทางบุคคล ทุนทางสังคม ทุนทางเครือข่าย และทุนทางนโยบาย)

การประเมินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การประเมินการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ตามแนวคิดของ Fetterman (2007) ซึ่งได้แบ่งกลุ่มตัวแปรของการประเมินการเสริมสร้างอำนาจออกเป็น 10 กลุ่มตัวแปร ได้แก่ การแก้ไขของผลที่ได้จากการวางแผน ความเป็นเจ้าของของชุมชน ความไม่มีการกีดกันทางสังคมในการเข้าสู่กระบวนการ การมีส่วนร่วมอย่างเป็นประชาธิปไตย ความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้ การใช้ความรู้ท้องถิ่น การสร้างกลวิธีบนพื้นฐานของหลักฐานที่ชัดเจน การสร้างศักยภาพ การเรียนของทางการจัดการ และความน่าเชื่อถือ แต่ในการศึกษาครั้งนี้จะพิจารณาเพียงแค่ 4 ตัวแปรคือ ความเป็นเจ้าของของชุมชน ความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับ และความโปร่งใสในการบริหารจัดการ

บทที่ 2

การสืบค้นทางวรรณกรรม

เนื้อหาสาระในบทนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ส่วนคือ ส่วนแรกคือการอธิบายวิวัฒนาการของแนวคิดทางการวางแผนแบบประเพณีนิยมและปฏิบัตินิยม ซึ่งเป็นการอธิบายถึงที่มาของแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ ส่วนที่สองคือ การอธิบายถึงข้อถกเถียงในแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ ซึ่งจะอธิบายถึงการพัฒนาแนวคิดและข้อถกเถียงที่เป็นช่องว่างในแนวคิดดังกล่าวที่เป็นที่มาของคำถามในการศึกษาครั้งนี้ ส่วนที่สามจะกล่าวถึง การวางแผนแบบปฏิสัมพันธ์ที่ประกอบด้วยกระบวนการที่ที่หลากหลาย เช่น การวางแผนแบบทรานแซกทีฟ (Transactive Planning) การวางแผนร่วมกัน การวางแผนแบบปรึกษาหารือ และการสร้างฉันทมติ สำหรับส่วนที่สี่คือ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนแบบปฏิสัมพันธ์ ซึ่งจะแบ่งระดับของการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ระดับคือ ปัจเจกบุคคล ชุมชน เครือข่าย และ โครงสร้างภาครัฐ เนื้อหาในส่วนที่ห้าจะอธิบายถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งจัดเป็นผลในทางอุดมคติของกลุ่มแนวคิดของการวางแผนแบบปฏิสัมพันธ์

2.1 วิวัฒนาการของแนวคิดในการวางแผนแบบประเพณีนิยมและเชิงปฏิสัมพันธ์

กรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนแบบปฏิสัมพันธ์ในการศึกษาครั้งนี้ จะเริ่มต้นจากการอธิบายกลุ่มแนวคิดทางการวางแผนที่แบ่งแยกออกได้เป็นสองกลุ่มหลักคือ การวางแผนแบบเหตุผลนิยม (Rationalism) กับปฏิบัตินิยม (Pragmatism) หลังจากนั้นจะเริ่มต้นจากการอธิบายแนวคิดแบบประเพณีนิยมของการวางแผนในช่วงปลายทศวรรษที่ 40 ซึ่งเป็นจุดวิพากษ์ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการที่ของการวางแผนจากวัฒนธรรมของผู้เชี่ยวชาญมาสู่กระบวนการวางแผนแบบปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลาย และเปิด โอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับกระบวนการมากยิ่งขึ้น

หากจำแนกแนวคิดของการวางแผนออกเป็นสองแนวคิดหลักจะทำให้เห็นภาพที่ชัดเจนเกี่ยวกับการแนวคิดและวิวัฒนาการของการวางแผนตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 ซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 แนวคิดหลักคือ แนวคิดแบบเหตุผลนิยม (Rationalism) กับแนวคิดแบบปฏิบัตินิยม (Pragmatism) โดย Brand (2007) ได้ให้รายละเอียดของสองแนวคิดดังกล่าวไว้ว่า แนวทางเชิงเหตุผลนิยมเป็นการสร้างหลักการที่ปราศจากการปฏิบัติที่ค่อนข้างเป็นอุดมคติ หรือ ที่เขาเรียกว่า การสร้างรูปแบบ (Formulation) ส่วนแนวคิดแบบปฏิบัตินิยมจะเน้นไปที่การปฏิบัติโดยปราศจากหลักการ แบบที่เรียกว่า โอกาสนิยม (Opportunism) หรือปรากฏการณ์นิยม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ซึ่งสอดคล้อง Forester (1993) ที่อธิบายรายละเอียดของสองแนวคิดดังกล่าวไว้ว่า แนวทางของการวางแผนแบบเหตุผลนิยมสามารถจำแนกออกได้เป็นสามกลุ่มหลัก คือ กลุ่มวัตถุประสงค์แบบเป็นเหตุเป็นผล หรือ กลุ่มที่เน้นการใช้เครื่องมือทางการวางแผน ส่วนกลุ่มที่สองคือ กลุ่มรูปแบบของระบบและวิทยาศาสตร์การสื่อสารอย่างเป็นทางการเป็นเหตุเป็นผล และกลุ่มสุดท้ายคือ กลุ่มการปฏิบัติการอย่างเป็นทางการเป็นเหตุเป็นผล สำหรับในแนวคิดแบบปฏิบัตินิยม เขาได้อธิบายว่า แนวคิดดังกล่าวได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ในกลุ่มตัวแปรเกี่ยวกับ ความเชื่อ ความเห็นพร้อมด้วยกัน ความศรัทธา และหมวดหมู่ของความสนใจของผู้คนมากกว่าความเชื่อมโยงของการเป็นเหตุและผล

จากที่กล่าวมาแล้วเบื้องต้น ผู้ศึกษาต้องการชี้ให้เห็นถึงรากฐานของแนวคิดที่แตกต่างระหว่างแนวคิดเชิงเหตุผลนิยมที่พัฒนาการมาสู่การวางแผนแบบประเพณีนิยม และแนวทางปฏิบัตินิยมที่นำมาสู่แนวคิดของการวางแผนแบบปฏิสัมพันธ์ ในส่วนของแนวคิดแรกนั้นได้ให้ความสำคัญอย่างมากกับเครื่องมือในเชิงปริมาณ (Hall, 2002) การเชื่อมโยงเป้าหมายกับวัตถุประสงค์ (Harrison, 1994; Mitroff, 1983) นอกจากนี้ Forester (1989) ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวคิดดังกล่าวไว้ว่า มีลักษณะตัวแทนแบบเหตุผลนิยม การประชุมหรือแบบระบบปิดที่ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการกำหนดตัวแปรด้านเวลา แต่กระนั้นก็ตามมันสามารถที่จะแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดีและมีข้อมูลที่สมบูรณ์ อีกทั้งมีพื้นฐานที่อยู่ในกรอบของกฎหมาย แม้ว่าแนวทางแบบเหตุผลนิยมจะมีผู้เชี่ยวชาญเป็นกลไกการขับเคลื่อนหลักแต่ก็ยังคงถูกวิพากษ์อย่างมากถึงข้อละเลยในบางประการ เช่น ความล้มเหลวในการกล่าวถึงบริบทที่แตกต่างในการวางแผน (Healey, 1982; Healey, 2005) การสร้างฐานคิดจากกรอบของการไม่มีการปรึกษาหารือ (Adams, 2004; Checkoway, 1981; Kemmis, 1990; Kemp, 1985; Moote, 1997) และเป็นกลไกการสื่อสารทางเดียวระหว่างตัวแทนกับสาธารณะ (Laurian, 2007)

จากข้อวิพากษ์ที่เกิดขึ้นจากแนวคิดการวางแผนแบบเหตุผลนิยมนี้เองที่ทำให้ศาสตร์ทางการวางแผนพัฒนาไปสู่การวางแผนแบบหาการสนับสนุน (Advocacy Planning) ในช่วงทศวรรษที่ 60 ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนผ่านการประชุมประชาชนมากขึ้น แต่กระนั้นก็ตามมันก็ยังถูกวิพากษ์ว่า ไม่ได้เปิดโอกาสในการโต้แย้งมากนัก เป็นแต่เพียงกระบวนการหาเสียงสนับสนุนของการวางแผนเท่านั้น (Gutch, 1972; Needham, 1971)

ข้อสงสัยหลักๆ ของแนวคิดนี้ได้แก่ ใครเป็นผู้รับฟังในการประชุม ใครคือผู้ได้รับประโยชน์ที่ถูกพิจารณา อะไรคือเกณฑ์ของการวางแผน และเป้าหมายอะไรคือความสำเร็จของมัน (Marris, 1994) ซึ่ง Marris (1994) และ Peterman (2004) ได้วิพากษ์แนวทางของการวางแผนเพื่อหาข้อสนับสนุนอย่างมากว่า เป็นเครื่องมือการตัดสินใจของโครงสร้างเชิงชนชั้น เป็นการใช้สิทธิของผู้อยู่อาศัยผ่านตัวแทน เป็นวิธีการของลัทธิผู้เชี่ยวชาญ และอ้างอิงอยู่บนฐานของกฎหมายมากจนเกินไป อย่างไรก็ตามแนวคิดของการวางแผนแบบหาข้อสนับสนุนนี้ก็เป็นการเปิดมิติของการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนแม้ว่ามันจะยังยึดติดอยู่กับรากฐานแบบประเพณีนิยมอยู่ก็ตาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ต่อมาแนวทางการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ได้ก่อรูปร่างขึ้นจากฐานแนวคิดแบบปฏิบัตินิยม ในทศวรรษที่ 90 จากแนวคิดปฏิบัติการสื่อสารทางการวางแผน (Communicative action Model) ของ Habermas (1990) ที่เริ่มต้นจากความพยายามในการเปลี่ยนแปลงอาณาบริเวณของความเป็น ส่วนตัวกับความเป็นสาธารณะผ่านกิจกรรมของการวางแผน โดยเชื่อมโยงประสบการณ์ในชีวิตประจำวันเข้ากับระบบภายนอก เศรษฐกิจอย่างเป็นทางการ และรูปแบบที่เป็นอิสระจากภาครัฐ ผ่านสื่อของเงินและอำนาจ (Huxley, 2000a) นอกจากนี้เขายังให้ความสำคัญกับประชาสังคมที่เป็น อุดมคติที่เชื่อในการสื่อสารที่ปราศจากการครอบงำ การสร้างประชาธิปไตยที่เป็นอิสระ และการ สร้างประชาสังคมที่เข้มแข็ง

กลุ่มตัวแปรหลักที่ Habermas ให้ความสำคัญคือ พฤติกรรมการสื่อสารเชิงเหตุผล (Rational Interactive Behavior) หรือที่เขาเรียกว่า สถานการณ์การสนทนาที่เป็นอุดมคติ (Idea Speech Situation) ที่มีตัวแปรได้แก่ ความจริง ความเหมาะสม ความจริงใจและความเข้าใจได้ง่าย ในแนวคิด ของ Habermas ได้ถูกวิจารณ์อย่างมากว่ายังคงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการรบกวนของการวางแผน แบบสมัยใหม่ ดังจะเห็นได้จากการไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากการครอบงำของ โครงสร้างเชิงอำนาจ จากภาครัฐและชนชั้นปกครองออกไปได้ ความเข้าใจที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารดูเหมือนว่าจะถูกกดขี่ เนื่องจากการบิดเบือน ในการวิเคราะห์เชิงอำนาจ และมีข้อจำกัดของความเข้าใจอำนาจในระบบ (Hillier, 2002b) ซึ่ง Foucault ได้ให้ข้อสนับสนุนที่ว่า การเปิดช่องทางการสื่อสารมีความจำเป็นแต่ไม่ เพียงพอที่จะเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Fischer, 2000)

ต่อมาแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ดูเหมือนว่าจะเริ่มมีความชัดเจนมากขึ้น ในศตวรรษ ที่ 20 เมื่อนักคิดทางการวางแผนได้นำเสนอแนวคิดที่มีรากฐานมาจากแนวทางปฏิบัตินิยม ที่ พยายามแก้ไขความไม่สมบูรณ์ของแนวคิดปฏิบัติการสื่อสารของ Habermas กลุ่มกระบวนทัศน์ได้ แยกแขนงออกไปหลากหลายมุมมอง เช่น การวางแผนแบบสื่อสาร (Communicative Planning) การวางแผนร่วมกัน (Collaborative Planning) เป็นต้น แต่ในการศึกษารุ่นนี้ได้นิยามกลุ่มแนวคิด ดังกล่าวว่า การวางแผนแบบปฏิสัมพันธ์ (Interactive Planning) ซึ่งในแนวคิดดังกล่าวมีกระบวน ทัศน์หลายแนวที่เกี่ยวข้อง เช่น การวางแผนแบบ Transactive การวางแผนร่วมกัน การวางแผนแบบ ปรีกษาหารือ และการสร้างฉันทามติ ซึ่งรายละเอียดของแต่ละกระบวนทัศน์จะได้นำเสนอในหัวข้อ ถัดไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่า วิวัฒนาการการวางแผนตั้งแต่ทศวรรษที่ 40 เป็นต้นมาสามารถจำแนก ออกได้เป็นสองรากฐานคือ แนวคิดแบบเหตุผลนิยม หรือ ประเพณีนิยม ที่มีพื้นฐานแบบการจัดการ ทางวิทยาศาสตร์ (Management of science) ในขณะที่อีกรากฐานหนึ่งให้ความสำคัญกับการปฏิบัติ นิยมที่มีความสนใจเกี่ยวกับระเบียบวิธีการศึกษาแบบมานุษยวิทยา (Ethnology) สำหรับการศึกษา ในครั้งนี้มีคำถามหลักของการศึกษาที่ต้องการเปรียบเทียบแนวคิดทั้งสองผ่านกระบวนการวางแผน ชุมชนคนจนในเมือง เพื่อเปิดเผยให้เห็นถึง ความยินดีและความเกลียดชังของประชาชนในการมีส่วน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ร่วมในกระบวนการวางแผน เนื่องจากทั้งสองแนวคิดถือได้ว่าเป็นตัวแทนของการขับเคลื่อนแบบ ภาครัฐและภาคประชาชน ดังนั้นการเปรียบเทียบระหว่างแนวคิดทั้งสองจะสามารถชี้ให้เห็นถึง ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคและแรงกระตุ้นในการวางแผนได้อย่างชัดเจน

2.2 ข้อถกเถียงในแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์

เนื้อหาในส่วนนี้จะกล่าวถึง การพัฒนาฐานแนวคิดเชิงทฤษฎีในการศึกษาซึ่งเริ่มต้นจากการ ทบทวนแนวคิดปฏิบัติการการสื่อสาร (Communicative Action Model) โดยนำเสนอทั้งในใจความ สำคัญของแนวคิดและช่องว่างที่เกิดขึ้นในแนวคิดดังกล่าว ซึ่งต่อมาได้นำไปสู่การพัฒนาแนวคิด ของกลุ่มกระบวนการทัศน์การวางแผนแบบปฏิสัมพันธ์ (Interactive Planning) ซึ่งแม้ว่าแนวคิดการ แบบปฏิสัมพันธ์จะพยายามแก้ไขข้อจำกัดของแนวคิดปฏิบัติการการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง การวิเคราะห์อำนาจ และการให้ลำดับความที่ชัดเจนมากขึ้นเกี่ยวกับ “ความเข้าใจร่วมกัน” แต่ กระนั้นก็ตามแนวคิดดังกล่าวก็ยัง ได้ถูกวิพากษ์บางประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อมโยงของ ทฤษฎีและการปฏิบัติ ซึ่งเกิดช่องว่างในสามประการหลักคือ ระดับการครอบงำของรัฐที่ไม่อาจ หลีกเลี่ยงได้ การสร้างความไม่ร่วมมือกัน และความไม่เต็มใจของผู้ทำการปรึกษาหารือกัน ซึ่งเป็นสมมติฐานที่การศึกษาครั้งนี้ใช้เป็นส่วนหนึ่งของคำถามในการศึกษา

2.2.1 แนวคิดปฏิบัติการการสื่อสาร (Communicative Action Approach)

กระแสการก่อตัวของกิจกรรมภาคประชาชน (Civil Activities) ได้เพิ่มขึ้นอย่างมากตั้งแต่ กลางทศวรรษที่ 70 ดังจะเห็นได้เหตุการณ์การประท้วง การเดินขบวน และการโต้แย้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกิดจากการรวมตัวภาคประชาชน การเกิดขึ้นของปรากฏการณ์แบบการสร้างข้อขัดแย้ง และการเผชิญหน้า (Conflicted and Confronted Situation) เกิดขึ้นอย่างมากหลายประเทศตั้งแต่ อเมริกาใต้จนกระทั่งเอเชีย จากมูลเหตุของสถานการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดวาทกรรมเกี่ยวกับ การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน การเรียนรู้ร่วมกัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเสริมสร้างความ เข้มแข็งให้กับประชาชน ในกระบวนการทัศน์ด้านการวางแผน เพื่อที่จะลดความห่างระหว่างระบบการ บริหารของรัฐบาลกับการเคลื่อนไหวภาคประชาชน

แต่กระนั้นก็ตามการสร้างความหมายที่ชัดเจนเกี่ยวกับประชาสังคมจัดเป็นสิ่งที่ไม่มี ความชัดเจนในทางปฏิบัติ จนกระทั่งในกลางทศวรรษที่ 80 Habermas (1979; 1983; 1984; 1985; 1987; 1990) ได้นำเสนอแนวคิด ปฏิบัติการการสื่อสาร (Communicative Action Model) ที่มีความมุ่งหมาย ที่จะเปลี่ยนผ่านอาณาบริเวณของความเป็นสาธารณะและส่วนตัวในพื้นที่ของประชาสังคม การ สร้างประชาธิปไตย และการเมือง ไปสู่อิสรภาพของประชาชน (Huxley, 2000a) ในแนวคิดของ Habermas มีความสอดคล้องกับลัทธิการสร้างกระบวนการเชิงสถาบัน (Institutionalism) ที่เชื่อว่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กระบวนการสร้างปฏิสัมพันธ์ในการวางแผน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมการสื่อสารของประชาชนสามารถลดบทบาทของอำนาจที่ครอบงำในการปฏิบัติกรวางแผน (Healey, 1999a)

หากพิจารณาถึงแกนหลักของแนวคิดปฏิบัติการสื่อสาร พบว่า กระบวนการวางแผนมีวาทกรรมที่ถูกครอบงำท่ามกลางตัวแทนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น การเข้าถึงข้อมูล การยอมรับและการเคารพผู้มีส่วนร่วมคนอื่นๆ การพูดและการทำทนายอำนาจ การพูดอย่างจริงจังและมีความถูกต้อง (Habermas, 1984; Healey, 1999a; Innes, 1999a) มากยิ่งไปกว่านั้น Habermas (1984) ได้กล่าวว่า กระบวนการปฏิสัมพันธ์เหล่านี้สามารถเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้คนผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีความซื่อสัตย์ ใจจริง เปิดเผย ซึ่งการแลกเปลี่ยนเหล่านี้จะนำไปสู่ความรู้ ความไว้วางใจ เชื่อใจ คุณค่า และความพึงพอใจระหว่างกันในแต่ละบริบทของพื้นที่

ในคำจำกัดความเกี่ยวกับ การพูดที่มีความถูกต้องชัดเจน (Validity Claim) และสถานการณ์ของการสนทนา (Speech Situation) ดูเหมือนว่าจะเป็นใจความสำคัญของแนวคิดของ Habermas แนวคิดเกี่ยวกับการพูดที่มีความถูกต้องชัดเจน กล่าวว่า การสื่อสารในเวทีสาธารณะควรที่จะมีความเป็นจริง เหมาะสม ใจจริง และมีความน่าเชื่อถือได้

ต่อมา Jacobson (2004) ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวคิดดังกล่าวว่า การหลอกลวงทางการสื่อสารจะเกี่ยวข้องกับสามตัวแปรแรกของการพูดที่มีความถูกต้องชัดเจน คือ การสื่อสารที่เป็นจริง เหมาะสม และใจจริง ในขณะที่การสร้าง ความน่าเชื่อถือไม่สามารถที่จะหลอกลวงได้ สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับสถานการณ์ของการสนทนา กล่าวถึง ผู้เข้าร่วมในการวางแผนถูกคาดหวังที่จะมีอิสระที่จะพูดในความคิดของตนเอง มีโอกาสที่ถูกกระจายอย่างเท่าเทียมกันในการโต้แย้ง มีการกระจายเวลาที่เท่าเทียมกันในการสร้างฉันทมติ และมีการตัดสินใจอย่างมีเหตุมีผลที่ดี (Habermas, 1990) แนวคิดของ Habermas มีความเชื่อว่า การหลอกลวงในการสื่อสารเกิดขึ้นโดยทั่วไปในกระบวนการประชาสังคม ซึ่งควรถูกทำให้จำกัดให้น้อยลงในกระบวนการของการวางแผน (Jacobson, 2004)

อีกหนึ่งในอุดมคติของแนวคิดปฏิบัติการสื่อสารคือ ความเข้าใจระหว่างบุคคล ซึ่งความเข้าใจเหล่านี้สามารถจำแนกออกได้เป็นสามประเด็นคือ ความเข้าใจร่วมกัน (Sager, 2006, 2007) ความเข้าใจระหว่างบุคคล (Huxley, 2000a) และความเข้าใจตนเองของผู้มีส่วนร่วม (Huxley, 2000a) ความเข้าใจแรกคือ ความเข้าใจร่วมกันที่กล่าวถึงความสนใจร่วมกันหรือความใส่ใจร่วมกันของชุมชน ขณะที่ความเข้าใจระหว่างบุคคลคือความเป็นไปได้ที่จะเชื่อมโยงระหว่างบุคคลไปสู่กลุ่มองค์กรในกิจกรรมทางสังคม สำหรับความเข้าใจตนเองของผู้มีส่วนร่วมจะนำไปสู่ความรู้เชิงประสบการณ์ซึ่งเป็นพื้นฐานระดับปัจเจกที่สำคัญในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สาระในส่วนนี้สามารถกล่าวได้ว่า Habermas ได้พยายามเชื่อมโยงอาณาบริเวณส่วนบุคคลกับส่วนสาธารณะในสังคมสมัยใหม่โดยการสร้างความเข้าใจในหลากหลายระดับที่กล่าวมาแล้ว

แต่กระนั้นก็ตามความพึงพาอาศัยและความเข้าใจซึ่งกันและกันที่ถูกกล่าวถึงในแนวคิดปฏิบัติการการสื่อสารไม่สามารถที่จะตอบสนองความซับซ้อนของวัฒนธรรมในยุคสังคมหลังสมัยใหม่ได้ หนึ่งในประเด็นถูกชี้ให้เห็นคือว่า แนวคิดดังกล่าวได้ละเลยการทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาของอำนาจในกระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์ทั้งในแง่ของบริบทและเนื้อหา (Flyvbjerg, 2002; Huxley, 2000b; Sager, 2006; Tewdwr-Jones, 1998) แม้ว่า Habermas จะได้ศึกษาบางส่วนของมุมมองเชิงอำนาจในการวางแผน แต่ความคิดของเขาก็ยังมีรากฐานมาจากโครงสร้างอำนาจของรัฐบาล วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของการวางแผนแบบ Conventional (Healey, 1999a) จากเหตุผลนี้เองทำให้ประเด็นเชิงซ่อนเร้นที่สามารถที่จะถูกปิดบังจากการบริหารอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันในกิจกรรมของการวางแผน หรืออาจกล่าวได้ว่า การละเลยการวิเคราะห์โครงสร้างเชิงอำนาจเป็นอีกหนึ่งในมูลเหตุที่ทำให้แนวคิดปฏิบัติการการสื่อสารเกิดความล้มเหลวในการเผชิญหน้ากับการบิดเบือนทางวาทกรรมในความเป็นเหตุเป็นผลของการสื่อสาร (Communicative Rationality)

ประการที่สองคือ กลไกของแนวคิดปฏิบัติการการสื่อสาร ได้มุ่งความสำคัญไปที่รูปแบบที่เป็นทางการของสถาบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบของกฎหมายและศาล (Huxley, 2000a) ซึ่งกลไกดังกล่าวไม่สามารถที่จะแก้ไขการแทรกแซงของภาครัฐได้ และมากยิ่งขึ้นไปกว่านั้นแล้ว ในกลไกดังกล่าวนี้การวางแผนมีแนวโน้มอย่างมากที่จะถูกครอบงำจากกลุ่มผู้ปกครอง นักการเมืองและข้าราชการ (Flyvbjerg, 1998a) ดังนั้นแนวคิดของการสื่อสารในการวางแผนจึงถูกทำลายอย่างมากเกี่ยวกับการละเลยรูปแบบของอย่างไม่เป็นทางการของการวางแผน และในความเป็นจริงแล้วรูปแบบของอย่างไม่เป็นทางการในกระบวนการพัฒนาเมืองนั้นได้เกิดขึ้นมาในสังคมสมัยใหม่แต่ช้านานแล้วในรูปแบบของกลไกของการเชื่อมโยงไปสู่ภาครัฐในประเด็นของการต่อรองเชิงอำนาจและทางการเงิน (Huxley, 2000a)

ประเด็นที่สามที่จะถูกกล่าวถึงในการตัวแปรที่ถูกละเลยในแนวคิดปฏิบัติการการสื่อสารคือ การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลกับโครงสร้างอำนาจ (Actors and Structures) Fischer (2000) ได้กล่าวว่าแนวคิดของ Habermas อยู่บนพื้นฐานของความรู้เพียงสาขาของการสื่อสารเนื่องจากอ้างอิงถึงความไม่สมดุลของปัจเจกกับโครงสร้าง นอกจากนี้การสร้างความสำเร็จซึ่งเป็นใจความที่สำคัญของการสื่อสารทางการวางแผนอาจถูกครอบงำได้จากการโน้มถ่วงในกระบวนการการตัดสินใจอย่างเป็นทางการ ซึ่งเป็นผลให้ผลที่ได้จากกระบวนการไม่สามารถนำไปสู่การสร้างฉันทามติและข้อตกลงที่แท้จริงได้ อย่างที่ Huxley (2000a) ได้กล่าวไว้ว่า การสร้างความเข้าใจอาจไม่ได้นำมาซึ่งข้อตกลง

ประเด็นสุดท้ายที่ถูกวิพากษ์ในแนวคิดดังกล่าวคือ การบิดเบือนเชิงระบบในการสนทนา (Systematic Distortion of Dialogue) ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นแต่เฉพาะในบริบทเชิงโครงสร้างแต่เพียงเท่านั้น แต่ยังเกิดขึ้นในระดับบุคคลอีกด้วย โดยทั่วไปแล้วการบิดเบือนทางโครงสร้างมักเกิดขึ้นเมื่อเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งพยายามที่จะมีอิทธิพลมากกว่าอีกกลุ่มหนึ่ง (Forester, 1989; Hillier, 1995) ซึ่งอาจใช้วิธีการของการปิดบัง ซ่อนเร้น และครอบงำในเวทีสาธารณะ ในท้ายที่สุดนี้การหลอกลวงในการสื่อสารอาจเกิดได้จากหลายวิธีการนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว เช่น การกีดกัน การสร้างข้อมูลที่ไม่สมเหตุสมผล และทัศนคติที่ครอบงำ โดยกลวิธีดังกล่าวมักเกิดขึ้นอย่างเป็นประจำในเวทีของการมีส่วนร่วมของประชาชน (Hillier, 1997; McGuirk, 2001; Tewdwr-Jones, 2002) ซึ่งในทางตรงกันข้ามแนวคิดปฏิบัติการสื่อสารทางการวางแผนกลับไม่สามารถให้ความสำคัญกับกลวิธีเหล่านี้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แม้ว่าแนวคิดของปฏิบัติการการสื่อสารทางการวางแผนจะให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างความเข้าใจในระดับที่หลากหลายตั้งแต่ระดับบุคคล ระหว่างบุคคล และทางโครงสร้าง แต่การทำความเข้าใจเหล่านั้นไม่สามารถที่จะต่อกรกับโครงสร้างเชิงอำนาจที่หลากหลายและซับซ้อนในยุคสมัยของสังคมหลังสมัยใหม่ได้ ซึ่งในทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการวางแผนตามแนวคิดดังกล่าวไม่ได้ให้ความสำคัญมากนักกับการวิเคราะห์เชิงอำนาจ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทนกับโครงสร้าง การบิดเบือนทางการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นอกจากนี้ยังยึดติดอยู่กับโครงสร้างของกลไกแบบประเพณี เช่น กลไกของกฎหมายและโครงสร้างภาครัฐ ในอีกทางหนึ่งแนวคิดปฏิบัติการสื่อสารในการวางแผนก็ได้สร้างความท้าทายอย่างมากให้กับนักคิดที่จะค้นหาเกี่ยวกับเรื่องอำนาจ ความเป็นพหุนิยม และกระบวนการที่ทะลุทะลวงในการวางแผน (Sager, 2007) ต่อมาแนวคิดดังกล่าวได้ถูกพัฒนาไปสู่แนวคิดการวางแผนแบบสร้างการโต้แย้งกัน (Argumentative Planning) (Fischer, 1993) การวางแผนแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Planning) (Forester, 1999) ทฤษฎีเชิงวิพากษ์ (Critical Theory) (Forester, 1993) การวางแผนร่วมกัน (Collaborative Planning) (Healey, 2006) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเหล่านี้ได้ให้ความสนใจไม่มากนักน้อยเกี่ยวกับ การวิเคราะห์เชิงกระบวนการสร้างสถาบันมากกว่าโครงสร้างสถาบัน และอีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์พฤติกรรมประจำวันของการวางแผนในระดับอนุภาค (Chettiparamb, 2007; Healey, 1992, 1996, 1998, 1999a; Tewdwr-Jones, 1998)

2.2.2 การก้าวเข้าสู่กลุ่มแนวคิดการวางแผนร่วมกัน (Towards the Collaborative

Planning): ยุคสมัยของลัทธิความหลากหลายทางวัฒนธรรมทางการวางแผน

กระบวนการคิดใหม่หลังจากแนวคิดปฏิบัติการการสื่อสารได้มีความพยายามอย่างมากในการเอาชนะข้อจำกัดของเครื่องมือแบบเหตุผลนิยมในการวางแผน อาทิเช่น การใช้เวทีอย่างเป็นทางการในการสื่อสารข้อมูลในการวางแผน การละเลยรายละเอียดของการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจ การไม่ใส่ใจกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับโครงสร้าง วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มแนวคิดทางการสื่อสารในการวางแผน (Family of Communicative Planning Theory) หรือที่ถูกรเรียกว่า จุดเปลี่ยนของแนวคิดการสื่อสารทางการวางแผน (Communicative Turn) ได้มีอิทธิพลต่อ

แนวคิดของการวางแผนและการปฏิบัติอย่างมากในทศวรรษที่ 90 เพื่อที่จะผสมผสานความคิดทางทฤษฎีเข้ากับแนวทางในการปฏิบัติ

นักคิดในทฤษฎีของการวางแผนทางการสื่อสารได้นำเสนอแนวทางที่ผนวกเอาโครงสร้างเชิงสถาบันในบริบทเข้ากับกระบวนการวางแผนอย่างมีปฏิสัมพันธ์ในเนื้อหาของการวางแผน โดยให้ความสำคัญอย่างมากกับการขับเคลื่อนในระดับจุลภาคของการมีส่วนร่วมของประชาชน (Harris, 2002) และตามที่ Harris (2002) ได้นำเสนอไว้ว่าแนวคิดดังกล่าวได้ประกอบด้วยพฤติกรรมแบบปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลายวิธี ยกตัวอย่างเช่น การวางแผนร่วมกัน การสร้างฉันทามติ การวางแผนแบบแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ และการวางแผนผ่านการปรึกษาหารือ

การศึกษาผ่านระเบียบวิธีการทางมานุษยวิทยาเป็นพื้นฐานของแนวคิดใหม่ของธรรมชาติและกระบวนการมีส่วนร่วมเหมือนกับแนวทางของกลุ่มแนวคิดของการสื่อสารทางการวางแผน (Forester, 1989; Healey, 1992; Hillier, 1995; Huxley, 2000a) ในแนวทางดังกล่าวนี้ พฤติกรรมและความหลากหลายของความคิดถูกให้ความหมายอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ในกรณีของการศึกษาทางความหลากหลายทางวัฒนธรรมและสังคม และเมื่อกล่าวถึงกระบวนการแบบปฏิสัมพันธ์ จะเห็นได้ว่าแบบแผนทางพฤติกรรมที่หลากหลายในการมีส่วนร่วมของประชาชน ยกตัวอย่างเช่น การทำงานร่วมกัน การสร้างฉันทามติ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การโต้แย้ง การ โน้มน้าว ลอบบี้ สามารถที่จะสร้างรูปแบบใหม่ของการสร้างกระบวนการทางประชาธิปไตย ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เองก็เป็นรากฐานของความเป็นเหตุเป็นผลในเวทีสาธารณะ

ในการเอาชนะข้อจำกัดของเครื่องการวางแผนแบบเหตุผลนิยมอย่างที่แนวคิดปฏิบัติการสื่อสารทางการวางแผนยังคงยึดติดอยู่นั้น นักคิดในกลุ่มทฤษฎีการวางแผนผ่านการสื่อสารได้กล่าวว่า นักวางแผนควรที่จะกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่เป็นอิสระในเวทีของการมีส่วนร่วม ซึ่งจะนำไปสู่ข้อตกลงร่วมหรือความเห็นพ้องต้องกันของประชาชน ท่ามกลางความคิดเห็นและความเชื่อที่แตกต่างกัน (Huxley, 2000a) แม้ว่าการเอาชนะการบิดเบือนทางการสื่อสารในการวางแผนจะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยาก แต่นักคิดในกลุ่มดังกล่าวก็เชื่อว่า การสร้างการวางแผนแบบปฏิสัมพันธ์ในแต่ละบริบทที่เฉพาะเจาะจง จะสามารถก่อให้เกิดฉันทามติในรูปแบบของการตัดสินใจร่วมกันได้ แต่กระนั้นก็ตามดูเหมือนว่า ฉันทามติที่ได้เหล่านั้นจะไม่ใช่อัตโนมัติที่หยุดนิ่งและอาจเป็นไปได้ว่าข้อคิดเห็นร่วมกันดังกล่าวจะเปลี่ยนแปลงไปเมื่อโครงสร้างเกิดการเคลื่อนไหวไป (Fischer, 2000; Forester, 1999; Healey, 1996; Hoch, 2002)

เป้าหมายที่สำคัญของแนวคิดการสื่อสารทางการวางแผนคือ การสร้างกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและประชาธิปไตยผ่านวิธีการของการสร้างคุณค่าและการเรียนรู้ร่วมกัน (Forester, 1989; Healey, 1997b; Hoch, 2006; Innes, 1995; McGuirk, 2001; Sager, 1994) ต่อมามุมมองดังกล่าวได้ถูกให้รายละเอียดเพิ่มเติมโดย Breda (2002; 2003) ผู้ซึ่งจำแนกเป้าหมายของการวางแผนออกเป็นสองแนวทาง คือ การวางแผนในฐานะที่เป็นเครื่องชี้นำทางประชาสังคม (Society

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Guidance) โดยแนวทางการวางแผนในรูปแบบนี้จัดเป็นเครื่องมือการวางแผนแบบประเพณีนิยมที่มองนักวางแผนเป็นวีรบุรุษที่จะสร้างทางเลือกให้กับสังคม ส่วนแนวทางที่สองคือ การวางแผนในฐานะที่มองการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือการขับเคลื่อนทางสังคม ซึ่ง Friedmann (1987) ได้กล่าวไว้ว่า การวางแผนในฐานะที่มองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นแบบแผนการวางแผนเชิงเหตุผลนิยมที่มองการเปลี่ยนผ่านจากการวางแผนที่มีภาครัฐเป็นผู้ชี้นำไปสู่การวางแผนจากฐานความคิดเห็นของชุมชน และเปลี่ยนแปลงไปสู่การวางแผนแบบ Convert ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของอำนาจในสังคม และท้ายที่สุดจะนำไปสู่การวางแผนแบบ Radical ที่มองการเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคน โครงสร้างอำนาจเดิมและเปิดโอกาสให้กลุ่มชายขอบและรากหญ้าเข้ามามีบทบาทในโครงสร้างนั้นๆ (Beard, 2003)

ในยุคของสังคมหลังสมัยใหม่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้ถูกวิเคราะห์อย่างมีนัยยะสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแนวคิดของกลุ่มทฤษฎีการสื่อสารทางการวางแผน ซึ่งได้ถูกกล่าวถึงอย่างมากในงานของ Healey (2006) และ Sandercock (1998) ต่อมา Hillier (1998) ได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างที่เล็กน้อยระหว่างงานทั้งสองคือ Healey ได้สร้างความท้าทายที่ก้าวไปสู่ความหลากหลายที่เพิ่มมากขึ้น และการแตกแยกของกลุ่มคน โดยการออกแบบระบบของการเปิดโอกาสที่เท่าเทียมและสร้างฉันทามติในกระบวนการของการตัดสินใจในระดับจุลภาคของการมีส่วนร่วม ในขณะที่งานของ Sandercock ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการระดับโลกาภิวัตน์และการครอบงำในระดับมหภาคที่เป็นภาพกว้าง นอกจากนี้งานของ Healey และ Forester มีพื้นฐานความคิดที่ต่อยอดมาจากแนวคิดปฏิบัติการสื่อสาร ในขณะที่งานของ Sandercock ฝังรากลงในความคิดแบบหลังสมัยใหม่แทนที่จะเป็นความคิดแบบสมัยใหม่ แต่กระนั้นก็ตามทั้งความคิดแบบการวางแผนร่วมกัน (Collaborative Planning) และการวางแผนแบบเปิดกว้าง (Cosmopolitan) ก็มีแนวโน้มที่จะให้ความสนใจอย่างมากกับการสร้างประเด็นร่วมกันของประชาชนในการวางแผน (Fischer, 2000)

หากกล่าวถึงกระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์ของการวางแผน Healey (2003) ซึ่งได้รับอิทธิพลแนวคิดมาจากสองแนวคิดหลัก แนวคิดที่หนึ่งคือ เธอเดินตามคำจำกัดความของ Habermas ในการประเมินคุณภาพของกระบวนการแบบปฏิสัมพันธ์ ในอีกแนวทางหนึ่งคือ Healey ได้รับมาจากการวิเคราะห์อำนาจในกระบวนการสร้างสถาบันจากปฏิบัติงานจริงของการวางแผน โดยทั่วไปแล้วนักคิดกลุ่มทฤษฎีของการวางแผนแบบสื่อสารกัน มักตั้งคำถามอย่างเช่น อำนาจใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับการสร้างประเด็นร่วมกันของชุมชน ใครได้รับประโยชน์จากทางเลือกของการวางแผน วิธีการปฏิสัมพันธ์รูปแบบใดที่ก่อให้เกิดข้อตกลงร่วมกันได้ ประเด็นที่ถูกซ่อนเร้นจากด้านมืดของการวางแผนจะถูกเปิดเผยได้อย่างไร (Healey, 2003)

แม้ว่าจุดเปลี่ยนของแนวคิดของการสื่อสารในการวางแผนจะขับเคลื่อนเพื่อที่จะเอาชนะข้อจำกัดของการวางแผนแบบประเพณีนิยมในการปฏิบัติ แต่มันก็ยังคงถูกตั้งคำถามอย่างมากจากนักคิดหลังสมัยใหม่ Harris (2002) ได้สรุปไว้ว่า ความไม่สมบูรณ์ของปฏิบัติการวางแผนผ่านการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สื่อสารสามารถจำแนกได้เป็นสามประการคือ แนวคิดดังกล่าวมีฐานคิดมาจากการวางแผนแบบ เหตุผลนิยมซึ่งใช้แบบแผนของปฏิบัติการการสื่อสาร ซึ่งละเลยการให้ความสนใจกับการวิเคราะห์ เชิงอำนาจ และไม่ได้มองถึงบริบทที่แตกต่างในการวางแผน มากยิ่งไปกว่านั้นแนวคิดการวางแผน ผ่านการสื่อสารยังพิจารณาอำนาจในรูปของชั้นบันได (เช่น การเมืองและรัฐบาล) ในการ ปรึกษาหารือสาธารณะ แทนที่จะศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่หลากหลายรูปแบบ (McGuirk, 2001) ข้อวิพากษ์ที่สองเกี่ยวกับแนวคิดดังกล่าวคือ กระบวนการจะถูกให้ความสำคัญ มากกว่าเนื้อหาของการวางแผน (Harris, 2002) ซึ่งประเด็นดังกล่าวได้ถูกสนับสนุนโดย McGuirk (2001) ที่ว่า ในบางกรณีดูเหมือนว่าการวางแผนผ่านการสื่อสารจะไม่ให้ความสำคัญกับการสร้าง ทางเลือกทางการวางแผน ประเด็นสุดท้ายที่ถูกต้องได้แก่คือว่า แนวคิดดังกล่าวได้ถูกพัฒนาจากฐานคิด ที่ไม่ได้ให้ความสำคัญในการวิเคราะห์อำนาจ อันเนื่องมาจากความไม่เพียงพอของทฤษฎีทาง สังคมที่ถูกใช้เป็นฐานคิดเรื่องดังกล่าว (Harris, 2002) กล่าวได้ว่า แนวคิดการวางแผนผ่านการ สื่อสารยังคงมีความจำเป็นในการศึกษาเพิ่มเติมในข้อจำกัดต่างๆที่ได้กล่าวมาแล้วต่อไปในอนาคต (Allmendinger, 2002; Hillier, 2000; Huxley, 2000b; McGuirk, 2001; Tewdwr-Jones, 1998)

2.2.3 ประเด็นที่ควรศึกษาในแนวคิดของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์

ความล้มเหลวของการวิเคราะห์เชิงบริบทในทางปฏิบัติของการวางแผนเป็นอีกหนึ่งในปัญหา ที่สำคัญของแนวคิดการวางแผนร่วมกัน สาเหตุของความไม่เพียงพอที่เกิดขึ้นกับแนวคิดดังกล่าว เป็นไปได้ว่าเกิดขึ้นจากหลายเหตุผล เช่น การไม่ศึกษาในเชิงลึกเกี่ยวกับข้อจำกัดของประสบการณ์ และความรู้ส่วนบุคคลในกระบวนการปฏิบัติการวางแผน การละเลยการวิเคราะห์อำนาจใน กระบวนการก่อเกิดของสถาบัน และที่สำคัญคือการวิเคราะห์โครงสร้างของภาครัฐ (Huxley, 2000a) ในโลกของความเป็นจริงแล้ว ภาครัฐเป็นภาคส่วนที่มีบทบาทอย่างมากทั้งในบริบทและ เนื้อหาของกระบวนการของการพัฒนา กลไกของสถาบันรัฐทั้งกฎหมายและทรัพยากรเป็นเครื่อง กำหนดตัวแทนภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือแม้แต่รูปแบบขององค์กรเอกชน ดังนั้นแล้วปัจจัย ภาครัฐจึงไม่สามารถแยกขาดออกจากแนวคิดทางการวางแผนได้

สำหรับประเด็นที่สองที่นักวางแผนควรให้ความสนใจเกี่ยวกับแนวคิดการวางแผนร่วมกันคือ คาบสองคมเกี่ยวกับการสื่อสาร กล่าวคือ แนวคิดดังกล่าวให้ความสนใจอย่างมากกับการสร้าง รูปแบบใหม่ของธรรมชาติ โดยวิธีการสร้างคุณค่าของความสามัคคี การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การ เชื่อมโยงของกลุ่มคนที่หลากหลาย การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การสร้างความเข้าใจ ร่วมกัน ซึ่งคุณค่าเหล่านี้เป็นวาทกรรมที่แสดงออกในทางบวกของคุณค่าในทางสังคม แต่ในทาง ตรงกันข้ามมันเป็นสิ่งที่น่าประหลาดใจเมื่อสังคมของแนวคิดทางการสื่อสารกลับพบว่าเกิด ปรากฏการณ์ของความเป็นปัจเจก การแตกแยก และการแข่งขันแทนที่จะเป็นภาพของการร่วมไม้ ร่วมมือกัน ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าว Gaffikin (2007) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ “ความไม่ร่วมไม้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ร่วมมือกัน” (Uncollaboration) ผ่านกรณีศึกษาของกลยุทธ์การพัฒนาในระดับภูมิภาคใน Northern Island

กลุ่มตัวแปรอีกประการที่ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติมในแนวคิดดังกล่าวคือ “ผู้ให้การปรึกษาหารืออย่างเฉื่อยชา” (Lazy Deliberators) ซึ่งถูกเผยให้เห็นจากการศึกษาของ Kaza (2006) โดยเขาได้ให้สมมุติฐานที่ว่า กระบวนการปรึกษาหารือควรที่จะถูกขับเคลื่อนผ่านกลุ่มที่มีความแตกต่างของความสนใจและผลประโยชน์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับแรงจูงใจที่ถูกปิดบังและซ่อนเร้นไว้ ในประเด็นนี้ชี้ให้เห็นได้ว่า ความพึงพอใจในกระบวนการวางแผนสามารถที่จะถูกกระตุ้นได้จากความยินดีในการเข้าร่วมกระบวนการเท่ากับความเฉื่อยชาที่จะทำมัน ซึ่งปรากฏการณ์ทั้งสองมักเกิดขึ้นในเวลาเดียวกันเสมอๆ เพื่อที่จะสร้างข้อตกลงและความเข้าใจร่วมกันการกระจายทรัพยากรและอำนาจอาจจะเป็นตัวแปรที่สำคัญที่ต้องให้ความสนใจ นอกจากนี้กลุ่มตัวแปรดังกล่าวดูเหมือนว่าจะมีนัยสำคัญกับความเต็มใจและความไม่เต็มใจของการเข้าร่วมกระบวนการปรึกษาหารือ ดังนั้นแล้วอาจสรุปได้ว่า การวิเคราะห์แรงจูงใจซึ่งมักที่จะถูกปิดบังในกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ควรได้รับการตีความหมายอย่างระมัดระวัง โดยนักวางแผนและผู้ดำเนินการ

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ส่วนหนึ่งของกรอบการศึกษาในครั้งนี้จะมุ่งเป้าหมายไปที่การเติมเต็มข้อสงสัยทั้งสามประการในแนวคิดของการวางแผนร่วมกัน คือ การครอบงำและการชี้นำของภาครัฐในการพัฒนา ปรากฏการณ์ความไม่ร่วม ไม่ร่วมมือกัน และผู้ปรึกษาหารือที่เฉื่อยชาและไม่เต็มใจ โดยจะอธิบายผ่านความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาของการวางแผนกับบริบทของพื้นที่ศึกษาสำหรับกระบวนการปฏิสัมพันธ์ เช่น การสื่อสารข้อมูล การทำงานร่วมกัน การปรึกษาหารือ การสร้างฉันทามติ และการเรียนรู้ร่วมกัน จะถูกให้เป็นกลุ่มตัวแปรในการทำความเข้าใจกับเนื้อหาทางการวางแผน ในขณะที่ตัวแปรที่ใช้อธิบายบริบทของพื้นที่ศึกษาจะถูกแบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบของกระบวนการสร้างสถาบัน ได้แก่ ปัจเจกบุคคล โครงสร้างของชุมชน โครงข่ายและกลไกของภาครัฐ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการวางแผนชุมชนคนจนในเมือง

2.3 กลุ่มแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์

แนวคิดของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ มีเนื้อหาหลักในการสร้างชีวิตชีวาของวาทกรรมของการมีส่วนร่วมของประชาชน ธรรมชาติ แนวทางปฏิบัตินิยม และการเสริมสร้างอำนาจของชุมชนในศาสตร์ของการวางแผนในทศวรรษที่ 90 กลุ่มแนวคิดในการสร้างปฏิสัมพันธ์ของการวางแผนเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในการสร้างกระบวนการทัศน์ในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้สรุปโดยแบ่งออกเป็น 4 กระบวนทัศน์ที่ถูกใช้เป็นฐานคิดของการศึกษาในครั้งนี้

กระบวนทัศน์แรกที่ถูกกล่าวถึงคือ แนวคิดการวางแผนแบบ Transactive ซึ่งให้ความสำคัญกับการศึกษาองค์ความรู้ ภาษา การสื่อสาร และการเรียนรู้ทางสังคม กระบวนทัศน์ที่สองคือ แนวคิด

การวางแผนร่วมกัน ซึ่งเนื้อหาในส่วนนี้จะเปิดเผยให้เห็นถึงการเชื่อมโยงกระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์กับการก่อร่างเชิงสถาบันที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มตัวแปรของความเข้าใจร่วมกัน เช่น ประเด็นร่วมของชุมชน ความเห็นอกเห็นใจกัน และความพึ่งพาอาศัยกันและกัน สำหรับตัวแปรในเชิงสถาบันที่จะถูกกล่าวถึงจะเกี่ยวข้องกับเวทีการแลกเปลี่ยน เครื่องข่ายความสัมพันธ์ และองค์ประกอบของความรู้ ในกระบวนการที่สามคือ แนวคิดการวางแผนแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Planning) ซึ่งอธิบายความขัดแย้งในกระบวนการผ่านกิจกรรมการโต้แย้ง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการเจรจาต่อรอง ในรูปแบบของพฤติกรรมแบบปฏิสัมพันธ์ สำหรับกระบวนการที่สามสุดท้ายในส่วนนี้คือ การสร้างฉันทามติที่นำเสนอให้เห็นถึง การกระจายความปรารถนา และกระบวนการการขับเคลื่อนผ่านกระบวนการแบบกลุ่ม (Group – based Processes)

2.3.1 กระบวนการวางแผนแบบทรานแซกทีฟ (Transactive Planning)

หนึ่งในปัญหาที่สำคัญในกระบวนการวางแผนคือ การนำผลที่ได้จากการวางแผนไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งอาจเป็นเพราะสาเหตุของการขาดการหาข้อสรุปและข้อตกลงร่วมกันของประชาชนและชุมชน Friedmann (1973) ได้วิพากษ์การวางแผนในทศวรรษที่ 70 ว่า การวางแผนในช่วงดังกล่าวไม่ได้พยายามที่จะเชื่อมโยงความรู้เข้ากับการปฏิบัติการ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างนักวางแผนและประชาชนเกิดขึ้น แม้ว่าแนวคิดของการวางแผนแบบหาข้อสนับสนุนจะได้พยายามเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมในการประชุมประชาชน แต่ก็ดูเหมือนว่าการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจะเกิดขึ้นได้ยากเนื่องมาจากนักวางแผนขาดความเข้าใจในแนวคิดดังกล่าว

ดังที่ Friedmann ได้กล่าวมาข้างต้น เขาได้ชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดของบทบาทของการเป็นผู้ดำเนินการและผู้เป็นตัวกลางในการวางแผนแบบประเพณีนิยม หรือที่เรียกว่า นักวางแผนแบบเหตุผลนิยม (Rationalist Planner) (Healey, 1999b) ซึ่งโดยทั่วไปแล้วพวกเขาชอบที่จะนำเสนอจัดการ และควบคุมกระบวนการด้วยทักษะของตนเองมากกว่าที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนนอกเหนือไปจากนี้ภาษาของนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ อาทิเช่น แผนภูมิ แผนภาพ ตาราง แผนที่ สัญลักษณ์ และ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลทางสถิติและคณิตศาสตร์ ในด้านหนึ่งมันสามารถถูกทำความเข้าใจได้โดยง่ายสำหรับกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองและนักวิชาการ ในอีกด้านหนึ่งมันเป็นการกีดกันทางความเข้าใจของกลุ่มคนโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนจนและชายขอบของสังคม ดังนั้นแล้วรูปแบบขององค์ความรู้ ภาษา การสื่อสารและการเรียนรู้ จึงได้ถูกให้ความสนใจอย่างมากในกระบวนการวางแผน

ในการวางแผนแบบประเพณีนิยมในทศวรรษที่ 40 ความรู้เชิงวิทยาศาสตร์มีบทบาทที่สำคัญอย่างมากในการวางแผน ต่อมาในงานเขียนของ Freidmann ได้เปิดเผยให้เห็นว่า รูปแบบของภูมิปัญญาในแบบอื่นๆ ได้ถูกกดทับไว้ภายในโลกของสังคมสมัยใหม่ ซึ่งไม่ได้ถูกใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนมากนัก ดังนั้นแล้วในช่วงเวลาต่อมาแนวคิดเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่ถูกละเลย เช่น

ความรู้จากประสบการณ์ การสั่งสมของการทำงาน และของท้องถิ่น ได้กลายเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการวางแผนผ่านการเรียนรู้ร่วมกัน (Chettiparamb, 2007)

การให้คำจำกัดความของ Freidmann (1973) ที่ว่า ความรู้เชิงกระบวนการเป็นความรู้ซึ่งเป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นจากวิธีการอย่างมีแบบแผนและเป็นทางการ ส่วนความรู้ส่วนบุคคล เป็นความรู้เชิงประสบการณ์ที่ผู้คนสามารถเรียนรู้ผ่านการทำได้ นอกเหนือไปจากนี้การให้ความใส่ใจกับองค์ความรู้ในการวางแผนแบบ Transactive ไม่ได้ตีกรอบอยู่เพียงแต่องค์ความรู้ในระดับปัจเจก แต่ยังให้ความสำคัญกับความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมของท้องถิ่นที่เป็นภูมิปัญญาอีกด้วย การให้การยอมรับกับองค์ความรู้แบบทางเลือกที่หลากหลายได้ กระดาษศาสตร์ของการวางแผนออกจากพื้นที่ครอบครองของนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ ไปสู่การเรียนรู้ของประชาสังคมในวงกว้างอย่างมาก (Healey, 1999b)

หากพิจารณาถึงการให้ความหมายของการเรียนรู้ทางสังคมและการเรียนรู้ร่วมกัน ความแตกต่างของทั้งสองแนวคิดคือ การเรียนรู้ทางสังคมเป็นกระบวนการสะสมความรู้ท้องถิ่นผ่านการสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมจากทั้งภายในและภายนอก ในขณะที่การเรียนรู้ร่วมกันเป็นความพยายามในการเชื่อมโยงกระบวนการกับความรู้ส่วนบุคคลเพื่อที่จะกล่าวถึงปัญหา ร่วมกันและแนวทางในการแก้ไขนั้นๆ (Friedmann, 1973) นักวางแผนที่เชื่อในแนวคิดการวางแผนแบบปฏิสัมพันธ์ได้นำเสนอไว้ว่า แนวทางการเรียนรู้ผ่านการทำให้สามารถกระตุ้นให้เกิดผลของการปฏิบัติจริงของการวางแผนได้ (Friedmann, 1998; Healey, 2006; Rein, 1993; Schon, 1983)

ต่อมา Healey ได้จำแนกประเภทของการเรียนรู้ออกเป็นสองวงจร วงจรแรกคือ การเรียนรู้ วงจรเดี่ยว (Single-loop Learning) ซึ่งเป็นการกระตุ้นประชาชนให้เกิดการค้นหาเทคนิควิธีการ ทักษะ และการทำงานที่ดีกว่า ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะเกิดขึ้นในระดับปัจเจกบุคคล ส่วนการเรียนรู้แบบที่สอง เรียกว่า การเรียนรู้วงจรร่วม (Double-loop Learning) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อใดก็ตามที่สังคมถูกขับเคลื่อนผ่านการโต้แย้งระหว่างกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การปรึกษาหารือ ที่จะนำไปสู่ความเข้าใจร่วมกันของวัตถุประสงค์ ความสำเร็จและข้อจำกัดของโครงการ ต่อมา Hiyama (2004) ได้นำเสนอรูปแบบของการเรียนรู้แบบวงจรร่วม (Triple-loop learning) ซึ่งเป็นการขยายออกของฐานคิดของการเรียนรู้ ซึ่งให้ความสนใจกับคำถามที่ว่า ทำไมผู้คนถึงทำเช่นนั้น หรืออาจกล่าวได้กว่าในการเรียนรู้ระดับท้ายที่สุดนั้น ผู้คนมีเข้าใจมากกว่าทักษะและวัตถุประสงค์ของโครงการ นอกเหนือไปจากนี้แล้วพวกเขายังคงเข้าใจภาพรวมของการเรียนรู้ร่วมกันและการเรียนรู้ทางสังคมอีกด้วย

ศิลปะของภาษาและการสื่อสารเป็นอีกหนึ่งคุณลักษณะที่การวางแผนแบบ Transactive ให้ความสนใจ นักวางแผนแบบวิชาชีพถูกวิพากษ์อย่างมากถึงวิธีการในการใช้ภาษาและการเลือกช่องทางสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบของการวางแผนแบบประเพณีนิยม แม้ว่าพวกเขาเหล่านั้นจะถูกฝึกทักษะในการตีความหมาย วิเคราะห์ และการเปลี่ยนความหมายของข้อมูลในการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วางแผน แต่ดูเหมือนว่าทักษะเหล่านี้ก็กลับกลายเป็นเครื่องกีดขวางความเข้าใจร่วมกันระหว่างนักวางแผนกับผู้อยู่อาศัยในพื้นที่นั้น (Healey, 1999b) ในด้านหนึ่งการนำเสนอภาพสัญลักษณ์และข้อมูลทางสถิติสามารถที่จะสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับภาพของกายภาพ ข้อมูลและปัญหาได้เป็นอย่างดี แต่ในอีกด้านหนึ่งมันก็เป็นไปได้ว่าจะก่อให้เกิดการตีความหมายที่คาดเคลื่อนไปสำหรับผู้คนที่ทั่วไป Freidmann (1973) แนะนำว่า การโต้แย้งในเวทีสาธารณะควรที่จะยอมรับภาษาของท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกับภาษาทางวิชาการเพื่อที่จะลดช่องว่างของระยะห่างระหว่างนักวางแผนและผู้อยู่อาศัย

ในท้ายที่สุด ปัจจัยทางการสื่อสารเป็นอีกเนื้อหาที่จะถูกกล่าวถึงในแนวทางการเรียนรู้ร่วมกัน ดังที่ Freidmann ได้พูดไว้ว่า “การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต้องการทักษะของการตีความหมายส่วนบุคคล เช่น ศิลปะแห่งการฟัง ความสามารถในการเชื่อถือผู้อื่นและทำให้ผู้อื่นเชื่อ ความยินดีในการลดการใช้อำนาจ และมีความรับผิดชอบต่อความต้องการอื่นๆ” (Friedmann, 1998; Schusler, 2003)

ประเด็นดังกล่าวได้ถูกสนับสนุนจากงานวิจัยของ Laurian (2007) ซึ่งทำการศึกษาระณีของกรรมการที่ปรึกษาชุมชนในประเทศสหรัฐอเมริกา งานวิจัยฉบับดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การสื่อสารในทางเดียวอาจจะลดทอนความสามารถของประชาชนที่จะคิดและจัดการกับปัญหาของพวกเขาเอง ดังนั้นแล้วการวางแผนแบบปฏิสัมพันธ์จึงควรให้ความสำคัญกับการสื่อสารแบบสองทาง ผ่านกิจกรรมการปรึกษาหารือ การทำงานร่วมกัน การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสร้างฉันทามติ การแก้ไขปัญหา การต่อรองและการเป็นตัวกลางทางกฎหมายระหว่างชุมชนกับภาครัฐ

2.3.2 กระบวนการวางแผนร่วมกัน (Collaborative Planning)

ในโลกของความซับซ้อนของสังคมหลังสมัยใหม่ ความหลากหลายของโครงสร้างอำนาจถูกขับเคลื่อนผ่านแรงปรารถนาของแต่ละปัจเจกบุคคล ซึ่งเป็นผลให้เครื่องมือของกระบวนการคิดปฏิบัติการการสื่อสารไม่สามารถจัดการกับลัทธิทุนนิยมและความหลากหลายทางวัฒนธรรมในกระแสของโลกปัจจุบัน ต่อมา Healey ได้เริ่มต้นกระบวนการที่เรียกว่าการวางแผนร่วมกัน (Collaborative Planning) ซึ่งมีพื้นฐานมาจากสำนักคิดในสองแนว

แนวคิดแรกได้รับมาจาก Habermas เกี่ยวกับปฏิบัติการสื่อสาร Healey ได้วิพากษ์การเพิกเฉยต่อการวิเคราะห์เชิงอำนาจของแนวคิดปฏิบัติการสื่อสาร แต่กระนั้นก็ตามกระบวนการวางแผนร่วมกันยังคงเชื่ออย่างมากเกี่ยวกับการสร้างความเข้าใจร่วมกันของผู้คน ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวแกนหลักของความคิดแบบปฏิบัติการสื่อสาร ต่อมา Healey (1997a) ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับความเข้าใจร่วมกันที่หมายถึงรายละเอียดของประเด็นร่วมของชุมชน ความเข้าอกเข้าใจและความพึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน แนวคิดที่สองคือ แนวคิดโครงสร้างของ Giddens ซึ่งอธิบายถึงความสำคัญของโครงสร้าง (เช่น โครงสร้างทางการเมือง ทางเทคนิคและการพฤติกรรม) และ

ตัวแทน (ความเป็นอยู่ของผู้คน) โดยทั้งสองปัจจัยมิได้เป็นผลกระทบแบบแรงเหวี่ยงแต่เป็นของสองอย่างที่เกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน (Brand, 2007)

เมื่อก้าวถึงโครงสร้างแบบอ่อน (Soft Infrastructure) ในแนวคิดของการวางแผนร่วมกัน ได้ชี้ให้เห็นถึงวาทกรรมของการปฏิบัติ ในขณะที่การศึกษาของ Habermas และ Forester กลับให้ความสนใจกับรูปแบบของภาษา นอกจากนี้สมมุติฐานของแนวคิดการวางแผนร่วมกันยังเน้นว่า อำนาจของวาทกรรมทางนโยบายสามารถที่จะกำหนดทิศทางของทัศนคติและบรรทัดฐานของชุมชนผ่านการโต้แย้งแบบปฏิสัมพันธ์ได้ (Abu-Orf, 2005)

มุมมองนี้ยังได้รับการสนับสนุนจาก Fischer (2000) ผู้ซึ่งได้อธิบายว่าการวางแผนร่วมกันเป็นมุมมองของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแบบเปิดโอกาสอย่างเท่าเทียมกัน นอกเหนือไปจากนี้แนวคิดดังกล่าวได้ถูกขับเคลื่อนผ่านกระบวนการแบบปฏิสัมพันธ์โดยกลไกของตัวแทน การตีความหมาย และการสื่อสาร (Fischer, 1993; Fischer, 2000)

มากยิ่งขึ้นไปกว่านั้นแบบแผนของปฏิสัมพันธ์ของพื้นที่ทางการสื่อสารสามารถที่จะกระจายอำนาจระหว่างโครงสร้างที่ซับซ้อนของสภาพสังคมในปัจจุบันได้ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับรูปแบบ ภาษา การนำเสนอข้อโต้แย้ง (Abu-Orf, 2005) ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับ Friedmann โดยความคิดของ Healey ยังให้ความสนใจกับความรู้เชิงประสบการณ์ในการวางแผน มากยิ่งขึ้นไปกว่านั้นเธอยังได้อธิบายถึงความรู้เกี่ยวกับการเจรจาต่อรองซึ่งไม่ได้ถูกกล่าวถึงในงานของ Friedmann ว่าเป็นผลที่อาจจะเกิดขึ้นได้จากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้คน (Healey, 1997a อ้าง โดย Brand, 2007)

ในอีกทางหนึ่งกระบวนการสร้างสถาบันในการวางแผนร่วมกันไม่ได้หมายถึงการออกแบบเชิงสถาบัน แต่หมายถึงกระบวนการปฏิสัมพันธ์ในการสร้างสถาบัน (Brand, 2007; Healey, 1997a) แบบแผนของการสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการและแบบเผชิญหน้าเป็นหลักการที่สำคัญของการสื่อสารในการวางแผน มากยิ่งขึ้นไปกว่านั้นการวิเคราะห์เชิงสถาบันเป็นปัจจัยที่สำคัญที่เผยให้เห็นถึงเวทีการแลกเปลี่ยน โครงข่ายความสัมพันธ์ และการปรากฏของความรู้ในการวางแผนร่วมกัน (Healey, 1997a, 1999a; Vigar, 2000) แม้ว่าความคิดของ Healey ในบางส่วนจะได้รับแนวคิดโครงสร้างอย่างเป็นทางการมาจาก Habermas แต่เธอก็ได้ให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยในชีวิตประจำวันในการขับเคลื่อนในระดับอนุภาคแทนที่จะให้ความสำคัญกับสถาบันอย่างเป็นทางการ เช่น กฎหมาย และระบบศาล

แต่กระนั้นก็ตามการปฏิบัติสื่อสารไม่ได้มีความสมบูรณ์แบบที่สอดคล้องกับกับแต่ละบริบท Brand (2007) ได้วิพากษ์ดาบสองคมของการวางแผนร่วมกันในสองประเด็น ประเด็นแรกคือ วัตถุประสงค์ของการขับเคลื่อนอย่างร่วมไม้ร่วมมือกันเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจร่วมกัน ประเด็นร่วม ความเข้าใจอกเข้าใจ และความพึงพาทออาศัยกันนั้น แต่ในขณะที่เดียวกันกลับพบว่าสถานการณ์ของความไม่ร่วมไม้ร่วมมือกันมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอาณาบริเวณที่มีความวุ่นวาย (Innes, 1999b)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หลักฐานของข้อคิดดังกล่าวจะเป็นที่สังเกตได้ง่ายจากสภาพแวดล้อมที่ผู้คนเกิดความแตกแยก ความไม่แน่นอน และมีความซับซ้อนทางสังคมและอำนาจ (Innes, 2003a; Innes, 2003b)

ประเด็นที่สองคือ ผลประโยชน์ที่ถูกละทิ้งไว้ในกระบวนการแบบปฏิสัมพันธ์ซึ่งมีแนวโน้มที่จะถูกต่อรองมากขึ้นในเวทีสาธารณะ Sandercock (2000) ได้สนับสนุนความคิดที่ว่า ความไม่เท่าเทียมกันของอำนาจไม่สามารถที่จะถูกกำจัดโดยวิธีการของการทำงานร่วมกันอย่างเป็นทางการ อันเนื่องมาจากกลไกการขับเคลื่อนเหล่านั้นมีพื้นฐานอยู่บนอารมณ์ ความปรารถนา และที่สำคัญคือผลประโยชน์ ซึ่งก็เหมือนกันกับ Abu-Orf (2005) ที่กล่าวว่า การขาดมุมมองที่เพียงพอเกี่ยวกับความแตกต่างของอำนาจเป็นสาเหตุที่สำคัญที่อยู่เบื้องหลังของความล้มเหลวของการกระจายของอำนาจในการวางแผนซึ่งทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการต่อรองเชิงผลประโยชน์ในเวทีสาธารณะ (Allmendinger, 1997; Richardson, 1996)

2.3.3 กระบวนการตัดสินใจวางแผนแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Planning)

การขับเคลื่อนของแนวคิดการวางแผนแบบปรึกษาหารือซึ่งก็คล้ายคลึงกับแนวคิดการสื่อสารทางการวางแผนที่ได้รับอิทธิพลแนวคิดจากแนวคิดปฏิบัติการสื่อสาร งานเขียนของ Forester (1989) เรื่อง Planning in the face of power ได้นำเสนอคำจำกัดความของคำว่า จุดเปลี่ยนของแนวคิดปฏิบัติการสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วยความคิดของ Habermas และมุมมองของการศึกษาแบบมานุษยวิทยาในกรอบของการปฏิบัติของการวางแผน (Huxley, 2000b) ต่อมาเขาได้เขียนหนังสือเรื่อง Critical Theory, Public Policy, and Planning Practice (Forester, 1993) ซึ่งได้พัฒนาแนวคิดของการวางแผนแบบปรึกษาหารือ ในรายละเอียดของหนังสือดังกล่าว เขาได้นำเสนอ หมวดของความเป็นอิสระของการเสริมสร้างอำนาจให้กับประชาชนและการให้สิทธิในการพูดแก่ผู้คนกลุ่มชายขอบของการพัฒนา เพื่อเอาชนะข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมที่ไม่มีประสิทธิภาพ ดังที่เขาได้กล่าวไว้ว่า (Forester, 1999) การมีส่วนร่วมคือบทเรียนของการฟังและการพูด นอกเหนือไปจากนี้ การเรียนรู้เหล่านั้นสามารถสร้างรูปแบบของทางเลือกของความรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้อันเกิดจากภูมิปัญญาของท้องถิ่น

ในขณะที่นักคิดการวางแผนร่วมกันได้เดินตามลัทธิของ Habermas ในความหมายของปฏิบัติการแบบปฏิสัมพันธ์ แต่นักทฤษฎีการวางแผนแบบปรึกษาหารือ กลับให้ความสำคัญของเชื่อมโยงภาษาและอำนาจในการวางแผน (Abu-Orf, 2005; Forester, 1989; Forester, 1993) เหมือนกับที่ Schon (1983) ได้อธิบายไว้ว่า วาทกรรมของการวางแผนแบบปรึกษาหารือเป็นการเปิดเผยให้เห็นถึงการเรียนระหว่างกันและกัน เพื่อที่จะอธิบายคำจำกัดความของการวางแผนแบบปรึกษาหารือกัน แนวคิดดังกล่าวได้ถูกวิเคราะห์ความแตกต่างของความหมายของกิจกรรมการวางแผนที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวาทกรรมเกี่ยวกับการโต้แย้ง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

และการถกเถียง โดยการโต้แย้งได้ถูกอธิบายในฐานะที่เป็นเครื่องมือของการที่จะนำไปสู่การ
 ปรึกษาหารือระหว่างผู้สร้าง นักเจรจาต่อรอง และตัวกลางของการวางแผน (Forester, 1989, 1999)

ความคิดของการวางแผนแบบปรึกษาหารือเน้นให้ความสำคัญทั้งเนื้อหาและบริบทของการ
 วางแผน เมื่อก้าวถึงเนื้อหาของการวางแผน Forester ได้ให้ความสนใจอย่างมากกับการพูดอย่างมี
 ศิลปะและข้อเท็จจริงของการสนทนา ในอีกด้านหนึ่งบริบทของพื้นที่ที่จะถูกวิเคราะห์ผ่านกรอบของ
 พื้นที่และเวลา เขาได้พิจารณาว่าเมื่อใดหรือที่ใดสิ่งนั้นๆ ได้ถูกพูดถึง (Abu-Orf, 2005; Forester,
 1989) กล่าวโดยสรุปคือ การเชื่อมโยงระหว่างสาระและสภาพแวดล้อมของการวางแผนควรที่จะถูก
 อธิบายผ่านการตีความของบทสนทนาและภาษาในการโต้แย้งท่ามกลางผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่
 หลากหลายเพื่อชี้ให้เห็นถึงอำนาจที่ซ่อนอยู่ในบทสนทนานั้นๆ

นอกจากนี้ความคิดของการวางแผนแบบปรึกษาหารือยังสร้างกรอบของการวิเคราะห์ที่
 เชื่อมโยงระหว่างการศึกษาในระดับมหภาคเข้ากับระดับอนุภาคผ่านการกระบวนการแบบปฏิสัมพันธ์
 ในสถาบันซึ่งมีความแตกต่างเพียงเล็กน้อยกับ Healey ที่ให้ความสนใจกับการศึกษาในระดับ
 อนุภาคมากกว่าระดับมหภาค (Forester, 1993) แต่กระนั้นก็ตามแนวคิดดังกล่าวก็มีบางส่วนที่
 สอดคล้องกับแนวคิดของการวางแผนร่วมกันที่สนใจกระบวนการสร้างประชาธิปไตยในชีวิตประจำวัน
 ชีวิตประจำวัน มันอาจจะกล่าวได้ว่าทั้งสองแนวคิดให้ความสนใจกับกิจกรรมในชีวิตประจำวันของ
 พฤติกรรมการสื่อสาร การปรึกษาหารือ และการทำงานร่วมกันในประชาสังคม

เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายของการแลกเปลี่ยนทางวาทกรรม แนวคิดการวางแผนแบบ
 ปรึกษาหารือได้นำเสนอ 3 คุณลักษณะซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญ ปัจจัยแรกคือ บทบาทของนักวางแผน
 ควรที่จะเปลี่ยนแปลงจากการวางแผนแบบประเพณีนิยมไปสู่การปฏิบัติการสื่อสารในรูปแบบ
 ของเพื่อนผู้วิพากษ์ซึ่งเป็นการเน้นให้บทบาทของนักวางแผนเป็นผู้สร้างประเด็นคำถามต่อเวที
 ประชาชนเพื่อให้เกิดการคิดถึงแง่มุมในเชิงวิพากษ์ แทนที่จะกำหนดให้นักวางแผนเป็นผู้นำเสนอ
 ทางเลือกของแผน (Forester, 1996) ในปัจจัยที่สองก็เหมือนกันกับหลักการของแนวคิดทางการ
 สื่อสารคือ การสนับสนุนการใช้องค์ความรู้ทางเลือกในการวางแผน เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local
 Wisdom) (Forester, 1999) และความรู้ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ (Situated Knowledge)
 (Haraway, 1988) ในปัจจัยที่สาม Forester ได้กล่าวว่า ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของความหมายของ
 การปฏิบัติการแบบปฏิสัมพันธ์คือ กระบวนการเจรจาแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ เช่น การต่อรอง
 และการประนีประนอม เป็นรูปแบบหนึ่งของความบิดเบือนทางการสื่อสาร ขณะที่ความหมายของ
 การโต้แย้งคือ ความพยายามในการโน้มน้าวคุณค่าและมุมมองที่แตกต่างของผู้คนเพื่อหาข้อตกลง
 ร่วมกัน Gemette ได้กล่าวไว้ว่า การต่อรองได้ถูกพิจารณาเป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมในระดับที่สอง
 ซึ่งมีพื้นฐานอยู่บนผลประโยชน์ส่วนตัว และการขับเคลื่อนประเด็นข้อขัดแย้ง แทนที่จะเป็นการ
 สร้างการเข้าอกเข้าใจกันและการพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Gambetta, 1998; Healey, 2000; Hillier,
 2002b) Schaap (2006) ยังได้สรุปเพิ่มเติมกับความคิดดังกล่าวว่า ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พิจารณาการสร้างฉันทามติในรูปแบบของกรอบทางกฎหมายซึ่งคาดหวังการปฏิบัติที่มากมายผ่านความรู้ที่หลากหลาย

2.3.4 กระบวนการของการสร้างฉันทามติ (Consensus Building)

ในช่วงปลายทศวรรษที่ 20 ความสงสัยของสาธารณชนเกี่ยวกับบทบาทของภาครัฐและผู้เชี่ยวชาญเพิ่มมากขึ้นอย่างมากท่ามกลางภาวะสังคมที่มีการแตกแยกของอำนาจ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และมีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น มันมีความเป็นไปได้ที่วัฒนธรรมการวางแผนแบบประเพณีนิยมซึ่งได้ถูกชี้นำโดยกลไกของผู้เชี่ยวชาญและชนชั้นปกครองได้ฝังรากลึกกลงในวัฒนธรรมของภาครัฐในภาคของการปฏิบัติ เพื่อที่จะลดข้อจำกัดเหล่านี้ Innes ได้นำเสนอการวางแผนแบบการขับเคลื่อนผ่านกลุ่มในทั้งกระบวนการวางแผนและการสร้างสถาบันซึ่งคล้ายกับการวางแผนแบบหลังสมัยใหม่ (Fischer, 2000; Innes, 1997)

Fischer (2000) เชื่อว่ากิจกรรมการตัดสินใจร่วมกันไม่ได้เกิดขึ้นอย่างไม่ได้มีการวางแผนมาก่อน ดูเหมือนว่าการขับเคลื่อนของกระบวนการเหล่านั้นจะเกิดขึ้นผ่านกระบวนการที่ได้การไตร่ตรองและค่อนข้างที่จะเป็นทางการ กล่าวได้ว่า การสร้างฉันทามติโดยทั่วไปแล้วมักให้ความสำคัญกับกลไกอย่างเป็นทางการมากกว่าพฤติกรรมแบบปฏิสัมพันธ์ของผู้คน การแทรกแซงจากภาครัฐไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นได้โดยปราศจากการสร้างฉันทามติ แต่กระนั้นก็ตามมันก็ยังคงแสดงบทบาทที่สำคัญในกลไกของการกระจายอำนาจในสังคมปัจจุบัน

กลไกการขับเคลื่อนผ่านกลุ่มเป็นหนึ่งในแนวคิดของการสร้างกระบวนการตัดสินใจซึ่งถูกตีกรอบจากตัวแทนภาครัฐ ข้าราชการ นักวางแผน และที่สำคัญอย่างยิ่งคือชาวชุมชน เพื่อที่จะเอาชนะวัฒนธรรมการวางแผนแบบประเพณีนิยม (Innes, 1998) ในเทคนิคดังกล่าว Innes ได้ผสมผสานการสื่อสารแบบเหตุผลนิยมกับปฏิสัมพันธ์ของการสื่อสาร ไปสู่การสร้างกรอบของกระบวนการสร้างฉันทามติ แรงปรารถนาส่วนบุคคลเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างมากในกลไกของการสร้างฉันทามติ เป็นผลให้วิธีการแบบการสร้างกลุ่มย่อยเพื่อสร้างการตัดสินใจร่วมกันเป็นสิ่งที่ถูกเน้นอย่างมากในกิจกรรมของการวางแผนเพื่อที่จะประนีประนอมประเด็นเชิงซ้อนระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย (Brand, 2007) เหมือนกับที่ Innes (1998) กล่าวไว้ว่า เวทีของการสร้างฉันทามติไม่สามารถกำจัดความเหลื่อมล้ำทางอำนาจและผลประโยชน์ได้ แต่มันเป็นไปได้ที่ การสร้างความเท่าเทียมกันสามารถจะถูกกระตุ้นให้เกิดขึ้น ได้จากการกระจายของผลประโยชน์และแรงปรารถนาเหล่านั้น

กระบวนการสร้างฉันทามติซึ่งมีความสอดคล้องกับนักทฤษฎีการสื่อสาร ได้เน้นไปที่กระบวนการการเรียนรู้ร่วมกัน ดังที่กล่าวมาในย่อหน้าที่ผ่านมาว่า การสร้างฉันทามติได้ถูกขับเคลื่อนจากอิทธิพลผ่านผลประโยชน์ที่หลากหลาย ดังนั้นแล้วการเรียนรู้ร่วมกันควรที่จะเริ่มต้นจากความเข้าใจร่วมกันและประโยชน์ร่วมกันเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงการต่อรองของผลประโยชน์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เชิงซ้อนในการวางแผน หลังจากนั้นการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้เข้าร่วมกระบวนการจะเกิดขึ้นผ่าน กฎเกณฑ์ของปฏิสัมพันธ์ของการสื่อสารซึ่งเชื่อว่าแต่ละตัวแสดงควรที่จะได้รับการยอมรับและมีความเท่าเทียมกันจากการเปิดโอกาสให้เกิดการโต้แย้งและถกเถียงกัน ในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่า กระบวนการทัศน์การสร้างฉันทามติยังคงฝักรากอยู่บนฐานคิดแบบอุดมคติของแนวคิดปฏิบัติการสื่อสาร ซึ่งมีความเป็นไปได้น้อยมากที่จะเกิดขึ้นในโลกของความเป็นจริงในทางปฏิบัติ

หากกล่าวถึงการประเมินผลที่ได้จากการสร้างฉันทามติ เกณฑ์ในการประเมินสามารถจำแนกออกได้เป็นสามกลุ่มคือ (Innes, 1999a, 2002) ประการแรกคือ เกณฑ์การประเมินกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับ การเข้าร่วมของตัวแทนแบบเปิดกว้างทั้งหมด การขับเคลื่อนเชิงวัตถุประสงค์ การจัดการตนเอง ปฏิสัมพันธ์ในเชิงลึกและอย่างไม่เป็นทางการ ความคิดเชิงสร้างสรรค์ของกระบวนการ แหล่งเงินสนับสนุนที่หลากหลาย อาสาสมัคร และฉันทามติหลังจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประการที่สองคือ เกณฑ์การประเมินผลของการวางแผนซึ่งหมายถึง ข้อตกลงที่มีคุณภาพสูง ข้อสรุปที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ง่าย การวิเคราะห์ทางงบประมาณและผลประโยชน์ที่ได้รับ แนวคิดอย่างสร้างสรรค์ของทางเลือกในการแก้ไขปัญหา ความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงไประหว่างกลุ่มคน ข้อมูลท้ายที่สุด การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และรูปแบบของเครือข่ายใหม่ที่เกิดขึ้น สำหรับเกณฑ์การประเมินกลุ่มสุดท้ายคือ การประเมินผลสัมฤทธิ์ของรูปแบบของการสื่อสารซึ่งเป็นการเปรียบเทียบระหว่างผลที่ได้กับรูปแบบอื่นของการสื่อสารเหมือนกับตัวอย่างของการประเมินในงานของ Innes (2004) ที่เปรียบเทียบระหว่างรูปแบบการวางแผนแบบประเพณีนิยมกับการวางแผนผ่านการสื่อสาร

2.3.5 **สรุปกระบวนการทัศน์ต่างในกลุ่มแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์** จากการทบทวนทางวรรณกรรมในส่วนที่ 2.3 ทำให้เราสามารถดึงเอาประเด็นที่สำคัญซึ่งมาสร้างเป็นกรอบของการศึกษาในครั้งนี้ได้ 5 เรื่องคือ ประเด็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการวางแผน บทบาทของนักวางแผน องค์ความรู้ที่ใช้เป็นพื้นฐานของการวางแผน กระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์ และกระบวนการสร้างสถาบันและโครงสร้างเชิงสถาบัน (ดูรายละเอียดในตารางที่ 2.1)

ประเด็นแรกซึ่งจัดเป็นหนึ่งในประเด็นที่สำคัญของการศึกษาในครั้งนี้คือ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการวางแผน ดังจะเห็นได้จากทั้ง 4 กระบวนทัศน์คือ การวางแผนแบบทรานแซกทีฟ การวางแผนแบบร่วมมือกัน การวางแผนแบบปริกษาหารือ และแนวคิดการสร้างฉันทามติในการวางแผน ต่างกล่าวถึงวิธีคิดที่มีต่อระบบอำนาจในการวางแผนที่สอดคล้องกันที่ว่า ทั้งสี่แนวคิดไม่ได้มีแนวคิดที่จะกำจัดอำนาจออกจากการวางแผน แต่ใช้วิธีของการลดความห่างของอำนาจในโครงสร้างผ่านวิธีการที่แตกต่างกันออกไป

ยกตัวอย่างเช่น การวางแผนแบบทรานแซกทีฟนำเสนอแนวทางการลดช่องว่างระหว่างอำนาจของนักวางแผนกับผู้อยู่อาศัยในชุมชนผ่านภาษาและองค์ความรู้ของท้องถิ่น ส่วนกระบวนการ

ทัศนักรวางแผนร่วมกันใช้วิธีการสร้างประเด็นของปัญหาหรือความเข้าใจร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน สำหรับกระบวนการทัศนักรวางแผนแบบปรึกษาหารือกันให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและอำนาจในการวางแผน และท้ายที่สุดในการกระบวนการสร้างฉันทามติได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า นักวางแผนไม่สามารถกำจัดอำนาจและผลประโยชน์ในการวางแผน แต่มันสร้างความเป็นไปได้ในการกระจายความปรารถนาของแต่ละบุคคลเพื่อกระตุ้นให้เกิดความเท่าเทียมกัน

ในประเด็นที่สองคือ บทบาทของนักวางแผน ซึ่งในกระบวนการทัศนักรวางแผนแบบทรานแอ็กทีฟและการวางแผนร่วมกันได้นำเสนอบทบาทของนักวางแผนที่สอดคล้องกันที่ว่า รูปแบบของภาษาที่เป็นภาษาของนักวิชาการ อาทิเช่น ตาราง แผนภูมิ หรือแม้แต่คำศัพท์เฉพาะทางต่างๆ ล้วนแล้วแต่เป็นข้อจำกัดแก่คนในบางกลุ่มในการทำความเข้าใจ ซึ่งนักวางแผนควรที่จะใช้ภาษาที่เรียบง่ายและภาษาภาพที่ไม่ซับซ้อนในการสื่อสารมากขึ้น สำหรับในกระบวนการทัศนักรวางแผนแบบปรึกษาหารือกันยังได้นำเสนอบทบาทของนักวางแผนว่า พวกเขาควรที่จะเล่นในบทบาทของ “เพื่อนผู้วิพากษ์ (Critical Friend)” เพื่อที่จะเป็นผู้ดำเนินการประชุมแบบซักถามให้เห็นเห็นถึงจุดอ่อนของแผนนั้นๆ มากกว่าที่จะเป็นผู้นำเสนอบทวิเคราะห์ดังกล่าว และในกระบวนการสร้างฉันทามติในการวางแผนได้กล่าวในภาพกว้างของบทบาทของนักวางแผนที่ว่า ไม่ควรถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการกำหนดทางนโยบายแก่นักการเมือง แต่กระนั้นก็ตามในแนวคิดดังกล่าวไม่ได้นำเสนอการตีความที่นำไปสู่การสร้างแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการวางแผน

องค์ความรู้ที่ใช้เป็นพื้นฐานในการวางแผนในแต่ละกระบวนการทัศนักรวางแผนเป็นอีกหนึ่งในประเด็นที่ได้จากการทบทวนในเนื้อหาส่วนนี้ โดยกระบวนการทัศนักรวางแผนแบบทรานแอ็กทีฟและการวางแผนแบบปรึกษาหารือกันมีข้อเสนอที่ใกล้เคียงกันที่ว่า การวางแผนควรให้การยอมรับองค์ความรู้ที่เป็นของท้องถิ่น บุคคล และประสบการณ์ อย่างเท่าเทียมกับองค์ความรู้ของนักวิชาการ นอกเหนือไปจากนี้กระบวนการทัศนักรวางแผนแบบร่วมมือกันยังได้นำเสนอองค์ความรู้ที่นักวางแผนต้องทำความเข้าใจมากขึ้นคือ ความรู้จากการเจรจาต่อรองในกระบวนการของการสื่อสารในการวางแผน

ประเด็นถัดมาเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างมากในการศึกษารั้งนี้ เนื่องจากการตีความหมายของแต่ละกระบวนการทัศนักรวางแผนไปสู่แนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งในประเด็นที่ 4 จะเป็นการนำเสนอให้เห็นถึงกระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์ในแต่ละแนวคิด หากกล่าวถึงการวางแผนแบบทรานแอ็กทีฟ ผู้ศึกษาได้ตีความหมายของกระบวนการทัศนักรวางแผนดังกล่าวออกเป็นแนวทางในการสร้างการสื่อสารข้อมูลและความรู้ในสองทางโดยขับเคลื่อนกระบวนการผ่านกิจกรรมของการปรึกษาหารือ การทำงานร่วมกัน การประชุมปฏิบัติการ การสร้างข้อสรุปที่เป็นฉันทามติ การแก้ปัญหาคความขัดแย้ง การเจรจาต่อรองทางกฎหมาย การสร้างสื่อกลาง และการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เชี่ยวชาญกับชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ส่วนกระบวนการทัศนการวางแผนร่วมกันเน้นการขับเคลื่อนกระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์โดยวิธีการสร้างตัวแทน การตีความหมาย และการสื่อสารผ่านการทำงานร่วมกันและประชุมปฏิบัติการ ในขณะที่กระบวนการวางแผนแบบปรึกษาหารือกัน ได้ให้ความสำคัญกับการปรึกษาหารือที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การโต้แย้ง และการเจรจาต่อรอง ในกระบวนการทัศนท้ายที่สุดคือการสร้างฉันทามติได้นำเสนอการสร้างวิธีการขับเคลื่อนแบบกลุ่มย่อยเพื่อที่จะสร้างสมดุลของการกระจายความปรารถนาของแต่ละบุคคลท่ามกลางผู้เกี่ยวข้องที่หลากหลาย และการเรียนรู้ร่วมกันซึ่งควรที่จะเริ่มต้นจากความเข้าใจและผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงการต่อรองของผลประโยชน์

ในประเด็นท้ายที่สุดคือ กระบวนการสร้างสถาบันและโครงสร้างเชิงสถาบัน ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมากระหว่างแนวคิดการวางแผนร่วมกัน กับการวางแผนแบบปรึกษาหารือกัน แม้ว่าทั้งสองแนวคิดยังเน้นการให้ความสำคัญของโครงสร้างในเชิงของพฤติกรรมมากกว่าโครงสร้าง แต่กระนั้นก็ตามกระบวนการทัศนการวางแผนร่วมกัน ได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ในระดับอนุภาค ในขณะที่กระบวนการวางแผนปรึกษาหารือกันกลับให้ความสำคัญกับมหภาค ในอีกด้านหนึ่งกระบวนการสร้างฉันทามติกลับให้ความสนใจกับกลไกอย่างเป็นทางการมากกว่าพฤติกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ซึ่งแตกต่างอย่างมากกับอีกสองแนวคิดข้างต้น

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ประเด็น	การวางแผนแบบ Transactive	การวางแผนแบบบูรณาการ	การสร้างค่านิยม
■ กระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์	<ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสารข้อมูลและความรู้ในสองทางโดยขับเคลื่อนกระบวนการผ่านกิจกรรมของการบริการหรือการทำงานร่วมกัน การประชุมปฏิบัติการ การสร้างข้อสรุปที่เป็นฉันทามติ การแก้ปัญหาคอขวดเชิงการเจรจาต่อรองทางกฎหมาย และการสร้างสื่อกลาง - การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เชี่ยวชาญกับชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - การบริการหรือที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การโต้แย้ง และการเจรจาต่อรอง - การทำงานร่วมกันและประชุมปฏิบัติการ - แบบแผนอย่างไม่เป็นทางการ และมีปฏิสัมพันธ์แบบหน้าต่อหน้า ในการวางแผนระดับและอนุภาค 	<ul style="list-style-type: none"> - การสร้างวิธีการขับเคลื่อนแบบกลุ่มย่อยเพื่อที่จะสร้างสมดุลของการกระจายความปรารถนาของแต่ละบุคคล - การเรียนรู้ร่วมกันซึ่งควรที่จะเริ่มต้นจากความเข้าใจและผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงการต่อรองของผลประโยชน์ - ให้ความสนใจกับกลไกอย่างเป็นทางการมากกว่าพฤติกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์
■ กระบวนการสร้างสถาบันและโครงสร้างเชิงสถาบัน	<ul style="list-style-type: none"> - แบบแผนอย่างไม่เป็นทางการ 	<ul style="list-style-type: none"> - ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในระดับมหภาค 	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2.1 สรุปความแตกต่างของกระบวนการวนที่ต้นแบบทรานส์แอ็กทีฟ (Transactive Planning) การวางแผนร่วมกัน การวางแผนบริการหรือ การสร้างฉันทามติ

ประเด็น	การวางแผนแบบ Transactive	การวางแผนร่วมกัน	การวางแผนบริการหรือ	การสร้างฉันทามติ
<p>■ ความสัมพันธ์ทางอำนาจ</p> <p>- ลดช่องว่างระหว่างนักวางแผนและผู้อยู่อาศัย</p>	<p>- กระตุ้นวิธีการสร้างประเด็นความเข้าใจร่วมกันซึ่งจะนำไปสู่ประเด็นร่วม ความเห็นอกเห็นใจกัน และความเอื้อกัน</p>	<p>- ให้ความสนใจกับความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและอำนาจในการวางแผน</p>	<p>- ไม่สามารถกำจัดอำนาจและผลประโยชน์ในการวางแผน แต่เน้นสร้างความเป็นไปได้ในการกระจายความปรารถนาของแต่ละบุคคลเพื่อกระตุ้นให้เกิดความเท่าเทียมกัน</p>	<p>- ไม่สามารถกำจัดอำนาจและผลประโยชน์ในการวางแผน แต่เน้นสร้างความเป็นไปได้ในการกระจายความปรารถนาของแต่ละบุคคลเพื่อกระตุ้นให้เกิดความเท่าเทียมกัน</p>
<p>■ บทบาทของนักวางแผน</p> <p>- ยอมรับภาษาของท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกับวาทกรรมทางวิชาการ</p>	<p>- มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ซึ่งทำเป็นประจำ รูปแบบ การนำเสนอในเวทีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น</p>	<p>- เปลี่ยนแปลงลักษณะของนักวางแผนจากรูปแบบเชิงประเพณีไปเป็นการปฏิบัติการทางการสื่อสารในลักษณะของ“เพื่อนผู้วิพากษ์” (Critical Friend)</p>	<p>- ไม่ได้เป็นเครื่องมือในการสร้างข้อกำหนดทางนโยบายของนักการเมือง</p>	<p>- มีบทบาทของความคิดเห็นของนักวางแผนในการตัดสินใจค่อนข้างมาก</p>
<p>■ องค์ความรู้</p> <p>- ความรู้ท้องถิ่นและส่วนบุคคล ถูกใช้ที่เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนทั้ง 3 วงรอบของการเรียนรู้ทางสังคม</p>	<p>- ความรู้ทางการเจรจาต่อรองในกระบวนการของการสื่อสาร</p>	<p>- สนับสนุนองค์ความรู้ที่เป็นทางเลือกในการวางแผน เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความรู้ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ เป็นต้น</p>	<p>-</p>	<p>-</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.4 แนวคิดเชิงสถาบันและกระบวนการสร้างสถาบัน

โครงสร้างเชิงสถาบันเป็นอีกกลไกหนึ่งที่สำคัญในกระบวนการวางแผน Healey (1997a; 1999a) ได้อธิบายเนื้อหาในเรื่องนี้ไว้เป็นหนึ่งในสองประเด็นหลักของแนวคิดการวางแผนร่วมกัน สำหรับในการศึกษาครั้งนี้จะแบ่งหัวข้อย่อยในการอธิบายแนวคิดดังกล่าวโดยแบ่งออกเป็น 4 เรื่อง ได้แก่ ข้อถกเถียงทางแนวคิด รูปแบบของสถาบันและกระบวนการสร้างสถาบัน ความสัมพันธ์เชิงสถาบัน และศักยภาพเชิงสถาบัน ซึ่งในแต่ละประเด็นจะมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.4.1 ข้อถกเถียงทางแนวคิด

หากกล่าวถึงข้อถกเถียงทางแนวคิดเชิงสถาบันและกระบวนการก่อเกิดของสถาบัน แนวคิดรัฐธรรมนูญเป็นอีกหนึ่งแนวคิดที่ถูกกล่าวถึงอย่างมากในช่วงปลายทศวรรษที่ 90 แต่กระนั้นก็ตาม แนวความคิดดังกล่าวก็ถูกวิพากษ์อย่างมากในช่วงปลายของศตวรรษที่ 20 ดังที่ Rhodes (2007) ได้นำเสนอไว้ว่า แนวคิดรัฐธรรมนูญถูกใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการควบคุมของภาครัฐที่มีเหนือภาคประชาสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ Pierre (2000) ได้กล่าวว่า แนวทางของรัฐธรรมนูญก่อให้เกิดการเพิ่มอำนาจให้กับภาครัฐมากกว่าที่จะเป็นการกระจายของอำนาจ นอกจากนี้อำนาจของภาครัฐไม่ได้ถูกทำให้ลดน้อยลงผ่านการจัดการแบบรัฐธรรมนูญแต่ในทางตรงกันข้ามกลับเพิ่มมากยิ่งขึ้นอีกด้วย (Newman, 2005)

โดย Rhodes (1997) และ Scharpf (1994) ได้มีความคิดเห็นที่สนับสนุนแนวคิดดังกล่าวที่ว่า แม้ว่าโครงสร้างเชิงสถาบันแบบลำดับศักระยะลดบทบาทลง แต่กระนั้นก็ตาม โครงสร้างการจัดการตนเองของท้องถิ่นก็ยังคงมีรูปแบบโครงสร้างแบบบนลงล่าง เนื่องจากโครงสร้างแบบลำดับศักระยะมักเป็นผู้กำหนดบริบทในเวทีสาธารณะที่เกิดขึ้น ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าข้อกำหนดที่ตั้งขึ้นโดยรัฐบาลกลางอาจสร้างความไม่สมดุลที่ก่อให้เกิดการต่อต้านกับข้อกำหนดของท้องถิ่นได้ ซึ่งดูราวกับว่าโครงสร้างภาครัฐเป็นอุปสรรคกับกระบวนการสร้างประชาธิปไตยของท้องถิ่น

ข้อถกเถียงประการต่อมาคือ ความท้าทายของแนวคิดประชาสังคม โดยความคิดของพื้นที่แบบประชาคมนั้นพื้นที่ที่เปิดให้เกิดความหลากหลายของตัวแสดง กิจกรรม ผลประโยชน์ และคุณค่า ซึ่งในความเป็นจริงแล้วมันเป็นการยากที่จะสร้างให้เกิดขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่า การเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดประชาสังคมกับการปฏิบัติในภาคสนามนั้นเป็นข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในโลกของความเป็นจริง (Malena, 2007) ในหลายๆสถานการณ์ดูเหมือนว่าโครงการที่ถูกขับเคลื่อนจากกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มไม่มุ่งหวังผลประโยชน์ในบางโปรแกรมได้นำไปสู่กระบวนการการวางแผนแบบปฏิเสศภาครัฐ แนวคิดดังกล่าวทำให้โครงสร้างภาครัฐดูเหมือนกับว่าเป็นผู้ร้ายในการวางแผนร่วมกัน แต่ในทางตรงกันข้าม Albrechts (1997; 1999) และ Flyvbjerg (1998b) ได้มีความคิดที่แตกต่างที่ว่า แนวโน้มของระบบอุปถัมภ์ของระบบรัฐธรรมนูญและกิจกรรมอย่างไม่เป็น

ทางการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สามารถที่จะทั้งสร้างการสนับสนุนและเป็นข้อจำกัดของโครงสร้างแบบธรรมรัฐได้ในเวลาเดียวกัน

ข้อถกเถียงประการสุดท้ายที่การศึกษาครั้งนี้ให้ความสนใจคือ ความไม่เต็มใจหรือแรงเฉื่อยของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Reluctant Deliberator) โดยทั่วไปแล้วเมื่อก้าวถึงกระบวนการการทำงานของชุมชน ภาพในเชิงบวกมักถูกหยิบยกขึ้นเพื่อชี้ให้เห็นถึงศักยภาพในการขับเคลื่อนกระบวนการ เช่น ต้นทุนทางวัฒนธรรม ความสามัคคี การเรียนรู้ร่วมกัน เป็นต้น แต่กระนั้นก็ตาม Fraser (2005) และ Ife (2002) ได้กล่าวไว้ว่า ในกระบวนการขับเคลื่อนของชุมชนในการสร้างงานพัฒนาอาจไม่ใช่ปฏิสัมพันธ์ที่แท้จริงของชุมชน เพราะภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้คนเหล่านั้นอาจพบว่า ปรากฏการณ์ของความเฉื่อยชาของผู้คนอาจมีมากเท่าๆกันกับความปรารถนาในการเป็นอาสาสมัครของชุมชน โดย Ife (2002) ได้ให้ตัวอย่างเพิ่มเติมว่า ประชาชนมักมีความยินดีที่จะเข้าร่วมที่จะเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างเชิงสถาบันอันเนื่องมาจากความต้องการในการหลีกเลี่ยงกลุ่มปรปักษ์ ความต้องการในการปกป้องการสนับสนุนจากรัฐบาล และเพื่อที่จะเชื่อมโยงการเข้าถึงทรัพยากร เช่น งบประมาณ และอำนาจ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างเชิงสถาบันและกระบวนการสร้างสถาบันมีข้อถกเถียงที่สำคัญอยู่สามประการ คือ บทบาทของภาครัฐ การจัดความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างของชุมชนและท้องถิ่น กับโครงสร้างภาครัฐ และปรากฏการณ์ของความยินดีและความเฉื่อยชาในการความเคลื่อนไหวเชิงสถาบัน

2.4.2 รูปแบบเชิงสถาบันและกระบวนการสร้างสถาบัน

องค์ประกอบของสถาบันและกระบวนการสร้างสถาบันเป็นอีกหนึ่งสาระที่สำคัญในการวางแผน โดย Inam (2005) ได้อธิบายความเชื่อมโยงขององค์ประกอบของสถาบันในกระบวนการวางแผนซึ่งประกอบด้วยตัวแสดง (Actors) ผลประโยชน์หรือความสนใจ (Interests) ทรัพยากร (Resources) อิทธิพล (Influence) และช่องทางการเข้าถึงของตัวแสดง (Actor Channels) ในการเชื่อมโยงองค์ประกอบต่างๆ รวมขึ้นเป็นสถาบันนั้นมีได้ทั้ง 2 รูปแบบหลักของสถาบันคือ รูปแบบเชิงเหตุผลนิยม (Rational Model) (Harrison, 1994; Mitroff, 1983) ซึ่งอธิบายมิตติของสถาบันในลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ขับเคลื่อนอย่างมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีการควบคุมทางการบริหาร มีผู้เชี่ยวชาญเป็นองค์ประกอบหลัก โดยมุ่งเป้าหมายไปที่ผลที่มีประสิทธิภาพ รูปแบบเชิงสถาบันแบบเหตุผลนิยมจะมีความเป็นอุดมคติสูงเนื่องจากไม่มีพลวัตและมององค์ประกอบอย่างเท่าเทียมกัน

สำหรับในรูปแบบที่สองคือ รูปแบบตามธรรมชาติ (Organic Model) ซึ่งเป็นรูปแบบของสถาบันที่เน้นไปที่ความอยู่รอดและการปรับตัวซึ่งไม่มีเป้าหมายอย่างเป็นทางการ แต่เป็นการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดกระบวนการเชิงสถาบันและการเชื่อมโยงให้เกิดการเข้าถึงทรัพยากร ตัวบาง

กรณีรูปแบบของสถาบันดังกล่าวยังถูกใช้เป็นกลไกการต่อรองและการกดดันทางการเมืองหรือเชิงนโยบายเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงข้อดีบทกฎหมายและทรัพยากรที่เป็นที่ต้องการ นอกเหนือไปจากนี้การอธิบายมิติของตัวแสดงของที่หลากหลาย เช่น ตัวแทนในการบริหาร กลุ่มความสนใจ พรรคการเมือง และองค์กรอาสาสมัคร เป็นต้น

นอกเหนือไปจากรูปแบบเชิงสถาบันที่จำแนกแบบแผนของโครงสร้างที่เกิดขึ้นแล้ว กระบวนการในการก่อเกิดสถาบันเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ควรที่จะถูกกล่าวถึง สำหรับแนวคิดของกระบวนการสร้างสถาบัน (Institutionalisation) Alexander (2005) ได้จัดกลุ่มของสำนักทางความคิดแบบกระบวนการสร้างสถาบันออกเป็น 3 กลุ่มหลักๆคือ ลัทธิเชิงสถาบันแบบประวัติศาสตร์ แบบทางเลือกที่เป็นเหตุเป็นผล และแบบตรรกะทางสังคม โดยในสำนักคิดแรกได้นิยามรูปแบบของสถาบันในรูปแบบของความเป็นทางการและความไม่เป็นทางการที่อธิบายองค์ประกอบเชิงสถาบันผ่านกฎ บรรทัดฐาน และการปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศาสตร์ของรัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์การเมือง แนวคิดนี้มีมุมมองแบบประเพณีนิยมที่นำไปสู่รูปแบบของสถาบัน โดยมีแนวโน้มที่จะสร้างสถาบันในแบบองค์กรอย่างเป็นทางการซึ่งเสนอวิสัยทัศน์ในการแก้ปัญหาในระยะยาว มองการแก้ปัญหาแบบแยกวิธีการ และไม่ได้ตระหนักถึงผลสืบเนื่องมากนัก ซึ่งรูปแบบของการสร้างกระบวนการเชิงสถาบันในแบบนี้มีความสอดคล้องอย่างมากกับการออกแบบเชิงสถาบันแบบบรรทัดฐาน (Normative Institutional Design)

สำนักคิดที่สองคือ กลุ่มแนวคิดที่เรียกว่า ลัทธิเชิงสถาบันแบบทางเลือกที่เป็นเหตุเป็นผล (Rational choice institutionalism) ซึ่งมีความสอดคล้องกับสถาบันเชิงเศรษฐศาสตร์ (Williamson, 1985) กระบวนการก่อเกิดสถาบันในรูปแบบนี้อธิบายปรากฏการณ์ผ่านสมมติฐานที่ว่า พฤติกรรมเป็นพื้นฐานของตัวแสดงแบบเหตุผลนิยม (Rational Actor) ที่มีความชื่นชอบและคุณค่าที่ตายตัว และไม่มีการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้แบบแผนดังกล่าวยังเน้นบทบาทของข้อมูลที่เป็นยุทธศาสตร์และพฤติกรรมในสถาบันที่เกิดขึ้นและการเปลี่ยนแปลง สำนักคิดนี้เป็นจุดเริ่มของกระบวนการก่อเกิดเชิงสถาบันที่นำไปสู่การออกแบบปรึกษาหารือกันและการสร้างข้อตกลงแบบอาสาสมัครท่ามกลางตัวแสดงที่หลากหลาย (Hall, 1998) มากยิ่งไปกว่านั้นมุมมองนี้เกิดข้อเปรียบเทียบอย่างมากกับการวิเคราะห์สถาบันในแบบบรรทัดฐานนิยมซึ่งมีพื้นฐานอยู่บนตรรกะของความมีประสิทธิภาพ โดยแนวคิดแบบทางเลือกแบบเหตุผลนิยมได้นำเสนอการขับเคลื่อนผ่านการออกแบบสถาบันตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์

สำหรับสำนักคิดสุดท้ายคือ ลัทธิเชิงสถาบันแบบตรรกศาสตร์สังคม (Sociological Institutionalism) ซึ่งเริ่มต้นจากส่วนที่แยกย่อยมาจากทฤษฎีองค์กรที่ให้ความสนใจกับรูปแบบของสถาบันและกระบวนการในองค์กร (บางกรณีก็เชื่อมโยงไปกับโครงสร้างที่เกิดขึ้นมาก่อนหน้านั้น) แนวคิดนี้มีความแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับแนวคิดแบบทางเลือกที่เป็นเหตุเป็นผล โดยแนวคิดนี้ได้สรุปไว้ว่า กระบวนการการก่อเกิดสถาบันในองค์กรการจัดการ ไม่ได้เป็นผลมาจากยุทธศาสตร์ที่มุ่ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ไปที่การสร้างประสิทธิผลให้มากที่สุด โดยกระบวนการควรให้ความสนใจกับตรรกะของความเหมาะสมทางสังคมมากกว่าที่จะมองไปที่ตรรกะของกลไก การสร้างสถาบันในรูปแบบนี้ยังให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของการจัดการขององค์กรที่เกิดขึ้นก่อนหน้า ซึ่งมีการวิเคราะห์ในบริบทเฉพาะเจาะจง มีหลากหลายภาคส่วน มีความเป็นประชาสังคม และมีกลุ่มย่อยทางวัฒนธรรม (Alexander, 2005)

2.4.3 ปฏิสัมพันธ์เชิงสถาบัน: ทรัพยากรและอำนาจ ตัวแสดงและเครือข่าย

การอธิบายปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในกระบวนการสร้างสถาบันและโครงสร้างเชิงสถาบันสามารถอธิบายผ่านความสัมพันธ์ของของสองชุดตัวแปรหลักคือ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงกับเครือข่าย (Actor - network approach) และความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับทรัพยากร (Power - resource approach) ในความสัมพันธ์ชุดแรก Murdoch (1995) ได้อธิบายแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงกับเครือข่ายผ่านมุมมองที่ผสมผสานลักษณะทางเศรษฐศาสตร์ (ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งทำให้ตัวแสดงมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน) มุมมองทางสังคมศาสตร์ (ที่เชื่อว่าตัวแสดงเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อนิยามตัวตนของตนเองและผู้อื่นผ่านการสร้างปฏิสัมพันธ์) ให้เข้ากับมุมมองทางรัฐศาสตร์ นอกเหนือไปจากนี้ Callon (1986; 1991) อธิบายเพิ่มเติมว่า ความคิดดังกล่าวมีพื้นฐานอยู่บนความคิดที่เชื่อว่า ตัวแสดงมักได้ตอบกับคนอื่นๆ เพื่อที่จะก่อให้เกิดความอยู่รอดของตนเอง เพื่อที่จะให้คำจำกัดความของลักษณะเฉพาะของตนเอง และเพื่อที่จะเสริมสร้างอำนาจของพวกเขาเองให้เหนือกว่าคนอื่น

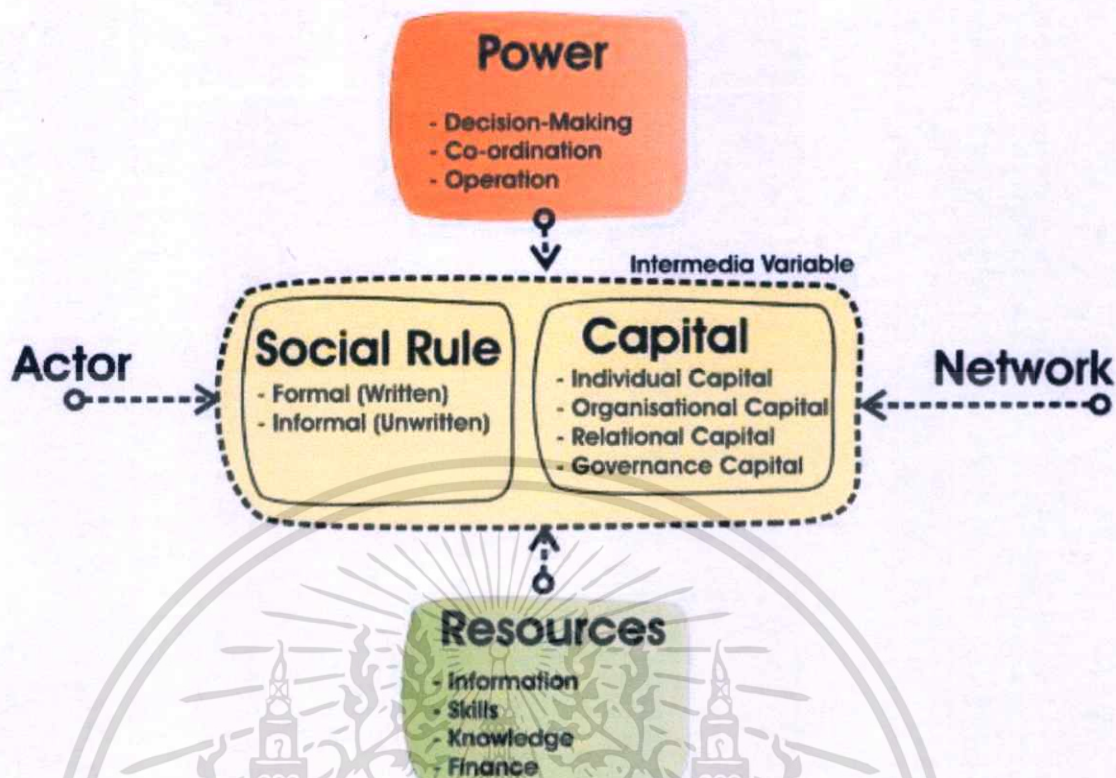
นอกจากนี้ Callon (1991) ยังได้ให้คำจำกัดความของการกระทำของตัวแสดงในปรากฏการณ์ของโครงสร้าง โดยจำแนกออกเป็น 4 ขั้นตอน ซึ่งไม่ได้หมายทุกขั้นตอนเป็นความต่อเนื่องกันหรือแยกขาดออกจากกันนั่นหมายความว่าในแต่ละขั้นตอนอาจเกิดขึ้นพร้อมกันหรือเกิดขึ้นอย่างสลับไปมาได้ โดยทั้ง 4 ขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้ ขั้นแรกคือ Incorporation หรือ Problematisation ซึ่งตัวแสดงถูกทำให้เข้าร่วมและถักทอลงในเครือข่ายผ่านการจำแนกของประเด็นปัญหา โดยในขั้นนี้ตัวแสดงจะถูกนิยามผ่านประเด็นของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายนั้นๆ ขั้นที่สองคือ Interesement เป็นขั้นตอนที่ตัวแสดงมีการเจรจาและต่อรองตามความสนใจและผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับตัวพวกเขาเอง ซึ่งในกระบวนการเจรจาดังกล่าวนั้นตัวแสดงอาจใช้อิทธิพลเพื่อโน้มน้าวตัวแสดงอื่นๆ ขั้นต่อมาคือ Enrollment เป็นขั้นตอนที่ตัวแสดงเริ่มมีการยอมรับกฎที่เกิดขึ้นจากขั้นตอนของ Interesement บทบาทของตัวแสดงจะเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายมากกว่าที่จะเกี่ยวข้องในลักษณะของการต่อรองผลประโยชน์ และในขั้นสุดท้ายคือ Mobilisation of allies เป็นขั้นตอนที่ตัวแสดงสามารถพูดเพื่อเป็นตัวแทนของตัวแสดงอื่นๆ ซึ่งจัดเป็นการสร้างคำนิยามซ้ำ (Redefined) ของตัวแสดงในเครือข่าย โดยตัวแทนของความสนใจเหล่านี้ถูกให้ความยอมรับอย่างเป็นทางการจากโครงสร้างนั้นๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การอธิบายแนวคิดเชิงสถาบันผ่านแนวคิดทางโครงสร้างนั้น Zunino (2006) ได้นำเสนอกรอบของการวิเคราะห์ที่สำคัญสองประการคือ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์และแรงดึงระหว่างโครงสร้างกับตัวแสดง (Giddens, 1984) และการถอดรหัสของอำนาจที่ถูกใช้ในสถานการณ์ของอำนาจของ Foucauldian โดย Zunino ได้ใช้กรอบของการวิเคราะห์ผ่าน “กฎทางสังคม (Social Rule)” โดยกฎทางสังคมในที่นี้จะหมายถึงข้อกำหนดทั้งที่เป็นทางการที่ถูกเขียนขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น กฎหมาย ข้อบังคับ เป็นต้น และข้อกำหนดที่ไม่ได้ถูกเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น บรรทัดฐานทางสังคม ศีลธรรม จารีตประเพณี และวัฒนธรรม เป็นต้น ในการศึกษาของ Zunino ยังได้แยกหน่วยของการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วนคือ การกำหนดนโยบาย การประสานงาน และการปฏิบัติการ เพื่อให้การอธิบายภาพของความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างกับตัวแสดงที่มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

สำหรับการอธิบายมิติของสถาบันผ่านความสัมพันธ์ชุดที่สองคือ ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับทรัพยากร Giddens (1979) ได้กล่าวไว้ว่า การปรากฏของอำนาจในโครงสร้างของการครอบงำที่ถูกกำหนดขึ้นก่อน จึงทำให้ตัวแสดงสามารถใช้อำนาจได้เพียงแต่ทรัพยากรที่โครงสร้างเหล่านั้นกำหนดขึ้นไว้ให้ ดังนั้นแล้วความสัมพันธ์และแรงดึงระหว่างทรัพยากรและอำนาจจึงเป็นผลมาจากกฎทางสังคมที่กำหนดบทบาทและสิทธิของผู้แสดงไว้ในแต่ละโครงสร้างเชิงสถาบัน และแม้ว่าโครงสร้างจะเป็นตัวกำหนดทรัพยากรที่มีแก่ตัวแสดงต่างๆ แต่ก็ได้ไม่ได้หมายความว่า การกระจายของอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากรจะมีความเท่าเทียมกันในแต่ละตัวแสดง ซึ่งสอดคล้องกับที่ Zunino (2006) กล่าวไว้ว่า อำนาจไม่ได้ถูกกระจายอย่างเท่าเทียมกันท่ามกลางผู้เข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจแต่มีนัยที่ไม่ได้หมายความว่าไม่มีอำนาจ เพียงแต่ว่ากลุ่มย่อยๆ เหล่านั้นเป็นองค์ประกอบหนึ่งของอำนาจที่อยู่เหนือพวกเขาเท่านั้น นอกเหนือจากนี้ Healey (2006) ได้อธิบายมุมมองเชิงสถาบันเชื่อมโยงไปสู่ความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ว่า ความไม่เท่าเทียมกันของโอกาสและการเข้าถึงทรัพยากรเป็นเพียงผลที่เกิดขึ้นจากโครงสร้างเชิงสถาบันมากกว่าที่จะเกิดจากปัจเจกและชุมชน

กล่าวโดยสรุปในประเด็นเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์เชิงสถาบัน สำหรับการศึกษาในครั้งนี้มุ่งที่จะอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวผ่านกลุ่มตัวแปรสองกลุ่มหลักคือ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงกับเครือข่าย และความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับทรัพยากร ดังรายละเอียดตามรูปที่ 2.1

รูปที่ 2.1 การเชื่อมโยงการอธิบายตัวแปรในปัจจัยปฏิสัมพันธ์เชิงสถาบัน

2.4.4 ศักยภาพเชิงสถาบัน

สาระสำคัญของเนื้อหาในส่วนนี้คือ การอธิบายความเชื่อมโยงในเชิงสถาบันผ่านความสัมพันธ์ของคนกับต้นทุนทางสังคม คนกับคน คนกับโครงสร้างของอำนาจ และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มหรือองค์กรในรูปแบบของเครือข่าย ซึ่งทั้งสี่ความสัมพันธ์เป็นปฏิสัมพันธ์หลักของโครงสร้างเชิงสถาบัน สำหรับความสัมพันธ์แบบแรกที่จะถูกกล่าวถึงคือความสัมพันธ์ขององค์กรผ่านทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้นทุนทางสังคมของชุมชน Foster-Fishman (2001; Innes, 2002) ได้ให้เนื้อหาของศักยภาพที่เป็นต้นทุนเหล่านี้โดยจำแนกออกเป็น 4 ระดับที่เกิดขึ้นในชุมชนคือ ต้นทุนของบุคคล องค์กร การเชื่อมโยง และธรรมชาติ

หากกล่าวถึงศักยภาพระดับบุคคลอาจอธิบายได้หลายตัวแปรเช่น ทักษะ (เช่น ทักษะในการทำความเข้าใจในปัญหาและ โอกาส ความเข้าใจในมุมมองของผู้อื่น ความมีวิสัยทัศน์ และการสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อื่น เป็นต้น) ความตระหนักถึงปัญหาด้วยตนเอง ความยินดีที่จะเรียนรู้จากข้อผิดพลาดและการทดลอง ความสามารถในการเชื่อมโยงกับการแก้ปัญหาในระดับที่ใหญ่กว่าชุมชน ความเข้าใจในข้อมูลที่หลากหลาย (Forester, 1989, 1999) การสร้างเครือข่ายระหว่างบุคคลที่เอื้อให้เกิดการเสริมสร้างอำนาจให้กับผู้คน ความสามารถในการทำงานร่วมกัน และการช่วยเหลือผู้อื่นที่ก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของพวกเขา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ศักยภาพในระดับที่สองคือ ต้นทุนทางองค์กรการจัดการ ซึ่งมีตัวชี้วัดกลุ่มตัวแปรนี้ได้แก่ รูปแบบการจัดแบบที่ไม่มีลำดับศักดิ์หรือไม่ได้เกิดแบบบนลงล่าง ความสามารถในการตอบสนอง การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว มีการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแสดงผ่านข้อมูลและความคิด มีกระบวนการในการสร้างปฏิสัมพันธ์ของผู้คนทั้งภายในและภายนอกองค์กรผ่านการแลกเปลี่ยน ทักษะและข้อมูล มีการสื่อสารแบบเครือข่ายที่ระหว่างสมาชิก มีความเชื่อหรือประเด็นร่วมกันของกลุ่ม สามารถจัดการกับปัญหาที่มีความซับซ้อนได้ มีรูปแบบของการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการทดลอง ทำ มีกระบวนการเก็บข้อมูลที่สอดคล้องกับเงื่อนไขของเวลาและมีการปรับใช้ข้อมูลนั้นๆกับ ยุทธศาสตร์ (Stinchcombe, 1990)

ต้นทุนทางสังคมในระดับถัดมาคือ ต้นทุนของความสัมพันธ์ ทั้งที่ปรากฏในรูปแบบของ พันธมิตร กลุ่มความร่วมมือ ภาคิ เครือข่าย หรือแม้แต่ความเชื่อมโยงในกระบวนการตัดสินใจ โดย Hillier (2002a) ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายและตัวแสดงเป็นระบบวิธีคิดที่มีพลังที่จะอธิบายประเด็นปัญหาที่มีความซับซ้อนในชีวิตประจำวันได้ (Gilroy, 1998; Healey, 1998) โดยในการศึกษานี้ได้ใช้กรอบของการวิเคราะห์แบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงกับ โครงสร้างที่ถูกอธิบายโดย Callon ซึ่งแบ่งขั้นตอนของขั้นตอนของกระบวนการสร้างความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างสถาบันออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ Problematisation or incorporation, Intersement, Enrollment, และ Mobilisation (ดูรายละเอียดหน้า 29)

สำหรับต้นทุนสุดท้ายคือ ต้นทุนทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นการอธิบายมิติเชิงสถาบันผ่าน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อเปิดเผยให้เห็นถึงมิติของการครอบงำของภาครัฐ ในการวิเคราะห์ธรรมชาติของธรรมชาติของธรรมชาติมีมุมมองสองแบบที่ Fraser (2005) ใช้ในการวิเคราะห์คือ มุมมองแบบ progressive communitarians ซึ่งเน้นให้เห็นถึงการพัฒนาท้องถิ่น โดยการขับเคลื่อน ด้วยบทบาทของภาครัฐ ในขณะที่เดียวกัน โครงสร้างภาครัฐจะมีบทบาทในการกระจายทรัพยากรและ อำนาจของโครงการเหล่านั้น (Hendriks, 2002; Young, 1990; Young, 1997) ส่วนอีกแนวคิดหนึ่ง คือ มุมมองแบบเสริมสร้างอำนาจ (Empowerment Perspective) โดยมีพื้นฐานความคิดที่เชื่อใน ประชาธิปไตยแบบเปิดโอกาสอย่างเท่าเทียม (Egalitarianism) ซึ่งถูกพัฒนาผ่านกระบวนการ ระหว่างบุคคลในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน (เช่น การเจรจาต่อรอง การประนีประนอม เป็นต้น) และ ปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้า (เช่น การโต้แย้ง การให้คำปรึกษา การตัดสินใจ เป็นต้น) เพื่อที่จะกระตุ้น ให้เกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (Fraser, 2005; Hendriks, 2002; Weil, 1996)

2.5 แนวคิดการเสริมสร้างอำนาจให้ชุมชน

การให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมีการตีความหมายที่หลากหลายทั้งในทางนโยบายและทางทฤษฎี Somerville (1998) ได้กล่าวไว้ว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งโดยส่วนใหญ่แล้วมักเริ่มต้นจากภาคส่วนของการจัดการที่อยู่อาศัย เขาเองให้คำจำกัดความไว้ว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการควบคุมของประชาชนทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและในระดับกลุ่ม และมีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ แต่กระนั้นก็ตามการให้ความหมายของการเสริมสร้างความเข้มแข็งก็ถูกท้าทายจาก Atkinson (1999) ว่า การให้ความหมายของการเสริมสร้างความเข้มแข็งก็เหมือนดังเช่น ภาวการณ์ร่วมมือ ที่ยังคงมีความคลุมเครือไม่ชัดเจน โดยทั้งสองคำเป็นการให้คำจำกัดความจากมุมมองของการบริหารอำนาจ

ข้อถกเถียงประการที่หนึ่งคือ หน่วยของการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ในพจนานุกรมกรรมทางงานสังคมนั้น ได้ให้คำจำกัดความของคำดังกล่าวว่า เป็นกระบวนการสร้างความเป็นจริงของสิทธิของปัจเจกบุคคล แต่ในทางปฏิบัติความหมายของมันจะเป็นการเน้นไปที่การสร้างกระบวนการเจรจาของชุมชนกับตัวแทนภายนอกเพื่อทำให้กระบวนการกลุ่มมีโอกาสในการเข้าถึงอำนาจการต่อรองกับภาครัฐ (Lyons, 2001; Zippay, 1995)

นอกเหนือไปจากนี้ Friedmann (1992) ยังได้อธิบายอำนาจที่เกิดขึ้นจากการใช้ชีวิตประจำวัน โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ [1] “อำนาจทางสังคม” (Social Power) ที่ให้ความสนใจในพื้นฐานการผลิตของครัวเรือน เช่น ข้อมูล องค์ความรู้ ทักษะ การมีส่วนร่วมในองค์กรทางสังคม และแหล่งงบประมาณ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Zippay (1995) ที่กล่าวว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งเป็นการสร้างพื้นที่การเจรจาของชุมชนกับตัวแทนจากภายนอกเพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าถึงโอกาสทางนโยบาย (Lyons, 2001) [2] “อำนาจทางนโยบาย” (Political Power) ที่ให้ความสนใจในสมาชิกในครัวเรือนแต่ละบุคคลกับการเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจ ซึ่งอำนาจทางนโยบายจะไม่ใช่เพียงแต่การลงคะแนนเลือกแต่จะเกี่ยวข้องกับการแสดงความคิดเห็นและการปฏิบัติร่วมกันอีกด้วย โดยการสร้างความพลังในระดับนี้มักเกี่ยวข้องกับโครงสร้างของกฎหมายและการเปิดโอกาสของสิทธิสาธารณะในระดับใหญ่ และ [3] “อำนาจทางจิตวิทยา” (Psychological Power) เป็นการอธิบายถึงอำนาจส่วนบุคคล การเสริมอำนาจเชิงจิตวิทยาบ่อยครั้งที่จะเกิดขึ้นจากผลของการปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จในพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางนโยบาย การขยายอำนาจจากบุคคลจะสามารถส่งผลไปสู่ครัวเรือนและส่งผลต่อไปยังอำนาจทางสังคมและอำนาจทางนโยบายต่อไป

ข้อถกเถียงประการที่สองคือ ประเด็นของวัตถุประสงค์ของการเสริมสร้างอำนาจ ในแนวคิดของธนาคารโลกได้นิยามว่า เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างศักยภาพในการจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการทรัพยากร เพื่อที่จะเปลี่ยนผ่านอำนาจจากผู้บริจาคไปสู่ผู้รับและ

สนับสนุนกระบวนการริเริ่ม โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมากกว่าผู้สนับสนุนภายนอก แต่สำหรับ Abbott (1996) กลับมองว่าเป็นกระบวนการที่มีพื้นฐานอยู่บนการพัฒนาจากรากหญ้าซึ่งก่อให้เกิดการตระหนักของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของประชาสังคมเพื่อนำไปสู่การแบ่งปันของอำนาจในการบริหารจัดการเมือง โดยแนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับมุมมองของ Fridmann (1996) ที่อ้างอิงการเสริมสร้างความเข้มแข็งในบทบาทของการจัดการตัวเองของกลุ่มคนจน เพื่อความอยู่รอด

สำหรับข้อถกเถียงประการสุดท้ายคือ ประเด็นของการประเมินการเสริมสร้างความเข้มแข็ง โดย Ducan (1996) ได้กล่าวไว้ว่า การประเมินความเข้มแข็งมักเกิดขึ้นในขั้นตอนของการเริ่มต้นกับจุดสุดท้ายของการทำงานร่วมกันหรือ กระบวนการมีส่วนร่วม โดย Fetterman (2007) ได้สร้างกลุ่มตัวแปรของการประเมินการเสริมสร้างอำนาจออกเป็น 10 กลุ่มตัวแปร ได้แก่ การแก้ไขของผลที่ได้จากการวางแผน ความเป็นเจ้าของของชุมชน ความไม่มีการกีดกันทางสังคมในการเข้าสู่กระบวนการ การมีส่วนร่วมอย่างเป็นประชาธิปไตย ความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้ การใช้ความรู้ท้องถิ่น การสร้างกลวิธีบนพื้นฐานของหลักฐานที่ชัดเจน การสร้างศักยภาพ การเรียนของทางการจัดการ และความน่าเชื่อถือ นอกเหนือไปจากนี้ เขายังได้อธิบายระเบียบวิธีในการประเมินในแบบมุมมอง 3 ขั้น (Three-step Approach) ซึ่งเป็นการประเมินเพื่อกระตุ้นให้กลุ่มเกิดการจัดตั้งภารกิจหรือวัตถุประสงค์ของตนเอง การประเมินสถานการณ์ของการเสริมสร้างความเข้มแข็งในปัจจุบัน และการประเมินการวางแผนในอนาคตผ่านการคาดคะเนของชุมชน

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการศึกษา

เนื้อหาในบทนี้จะอธิบายถึงการออกแบบระเบียบวิธีการศึกษา เพื่อที่จะตอบคำถามหลักของการศึกษาในครั้งนี้ทั้ง 5 ข้อ โดยอธิบายให้เห็นถึงรายละเอียด เช่น การเลือกวิธีการศึกษา การคัดเลือกพื้นที่และกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล การเชื่อมโยงกรอบการวิจัยกับกรอบตัวแปร นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดของการศึกษาทั้งในแง่ของการวิเคราะห์ชุดข้อมูลที่มีความเป็นนามธรรมสูง และข้อจำกัดของจำนวนประชากรในการศึกษาที่มีจำนวนมาก แต่กระนั้นก็ตามผู้ศึกษาได้คัดเลือกและออกแบบการศึกษาวิจัย เพื่อที่จะตอบคำถามหลักของการศึกษาในครั้งนี้ให้ได้ โดยเนื้อหาในรายละเอียดของบทนี้มีดังนี้

3.1 วิธีการศึกษา (Research Methods)

ในการศึกษารครั้งนี้เป็นวิจัยที่ผสมผสานระหว่างระเบียบวิธีเชิงปริมาณ (Quantitative Methodology) กับวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology) อันเนื่องกลุ่มตัวแปรที่มีความแตกต่างกัน โดยในประเด็นของการอธิบายความสัมพันธ์ของแบบแผนของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ เชื่อมโยงไปสู่ผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนจะเป็นการศึกษาผ่านระเบียบวิธีในเชิงปริมาณ เนื่องจากผลที่ได้จากการศึกษาในประเด็นดังกล่าวจะเป็นการค้นหาแบบแผนที่ต้องการการสนับสนุนจากข้อมูลเชิงปริมาณในการอธิบายปรากฏการณ์ในแต่ละกรณี

ในขณะที่ประเด็นเกี่ยวกับโครงสร้างเชิงสถาบัน เช่น โครงสร้างภาครัฐ โครงสร้างเครือข่าย โครงสร้างองค์กร และลักษณะเฉพาะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และประเด็นของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน จะเป็นการอธิบายผ่านทั้งข้อมูลในเชิงปริมาณและข้อมูลในเชิงคุณภาพ เนื่องจากฐานของข้อมูลในทั้งสองส่วนมีข้อมูลบางประการที่เป็นข้อมูลเชิงลึกซึ่งไม่สามารถอธิบายได้จากข้อมูลในทางปริมาณ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้ออกแบบการเก็บข้อมูลที่ใช้ทั้งวิธีทางเชิงปริมาณและคุณภาพ

จากคำถามของการศึกษาในครั้งนี้จำนวน 5 คำถาม (ดูรายละเอียดในตารางที่ 3.1) พบว่า ในคำถามหลักข้อที่ 1 และข้อที่ 5 จะใช้ระเบียบวิธีการในเชิงปริมาณในการอธิบายแบบแผนที่เกิดขึ้น เนื่องจากคำตอบของทั้งสองคำถามจะนำไปสู่การนำเสนอแนวทางของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนคนจนเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ส่วนในคำถามข้อที่ 2 3 และ 4 ผู้ศึกษาได้ออกแบบระเบียบวิธีในการเก็บข้อมูลโดยใช้ทั้งระเบียบวิธีในเชิงปริมาณและคุณภาพผสมผสานกัน เนื่องจากข้อมูลดังกล่าวต้องอาศัยการเก็บข้อมูลทั้งในเชิงสถิติและการเก็บข้อมูลในเชิงลึกซึ่งต้องการอาศัยวิธีการเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เจาะลึก การทำกลุ่มย่อย เป็นต้น โดยคำตอบที่ได้จากทั้งสามคำถามจะถูกนำไปสนับสนุนการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากคำถามในข้อที่ 1 และ 5 อีกทั้งคำตอบที่ได้จากคำถามข้อที่ 2 3 และ 4 ยังสามารถเปิดเผยให้เห็นถึงอุปสรรค ปัญหา รวมถึงปัจจัยสนับสนุน ที่ก่อให้เกิดการวางแผนแบบปฏิสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อผลลัพธ์ของการการวางแผนชุมชนที่ดี ซึ่งจะนำไปสู่การข้อเสนอแนะในทางนโยบายเกี่ยวกับการวางแผนแบบปฏิสัมพันธ์ของชุมชนต่อไป

ตารางที่ 3.1 ระเบียบวิธีการศึกษาที่ตอบคำถามในการศึกษาแต่ละข้อ

ข้อที่	คำถามของการศึกษา	ระเบียบวิธีในการศึกษา
1	การวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์สามารถขับเคลื่อนให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาของชุมชนและการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ภายใต้เงื่อนไขของโครงสร้างเชิงสถาบัน ได้มากหรือน้อย/ อย่างไร	- การเชื่อมโยงข้อมูลทางสถิติ เพื่อหาแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างการแก้ไขปัญหาของชุมชน คน จน เมือง กับกระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์
2	เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนที่มีผลลัพธ์ของการแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนและครัวเรือนที่น่าพึงพอใจและไม่น่าพึงพอใจ กระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์จะมีผลมากหรือน้อย และมีปัจจัยที่แตกต่างกันหรือไม่ ในระหว่างชุมชนเหล่านั้น	- การอธิบายแบบแผนของกระบวนการปฏิสัมพันธ์ในการวางแผน โดยข้อมูลเชิงปริมาณควบคู่ไปกับข้อมูลเชิงคุณภาพ
3	ระดับของกระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์ในการวางแผนสามารถกระตุ้นให้เกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้หรือไม่/ อย่างไร	- การอธิบายแบบแผนของกระบวนการปฏิสัมพันธ์ในการวางแผน โดยข้อมูลเชิงปริมาณควบคู่ไปกับข้อมูลเชิงคุณภาพ
4	โครงสร้างในชุมชน เครือข่าย และภาครัฐ เอื้ออำนวยให้เกิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งในระดับชุมชน ได้มากหรือน้อย/ อย่างไร	- การอธิบายแบบแผนของกระบวนการปฏิสัมพันธ์ในการวางแผน โดยข้อมูลเชิงปริมาณควบคู่ไปกับข้อมูลเชิงคุณภาพ
5	อะไรคือปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อระดับของความยินดีและความไม่ยินดีของแต่ละบุคคลในการเข้าร่วมกิจกรรมในการวางแผน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของคนจนในเมือง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย	- การเปรียบเทียบการวางแผนแบบประเพณีนิยม กับการวางแผนแบบปฏิสัมพันธ์ เพื่อค้นหาแบบแผนที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนคนจนในเมือง โดยใช้ข้อมูลทางสถิติ

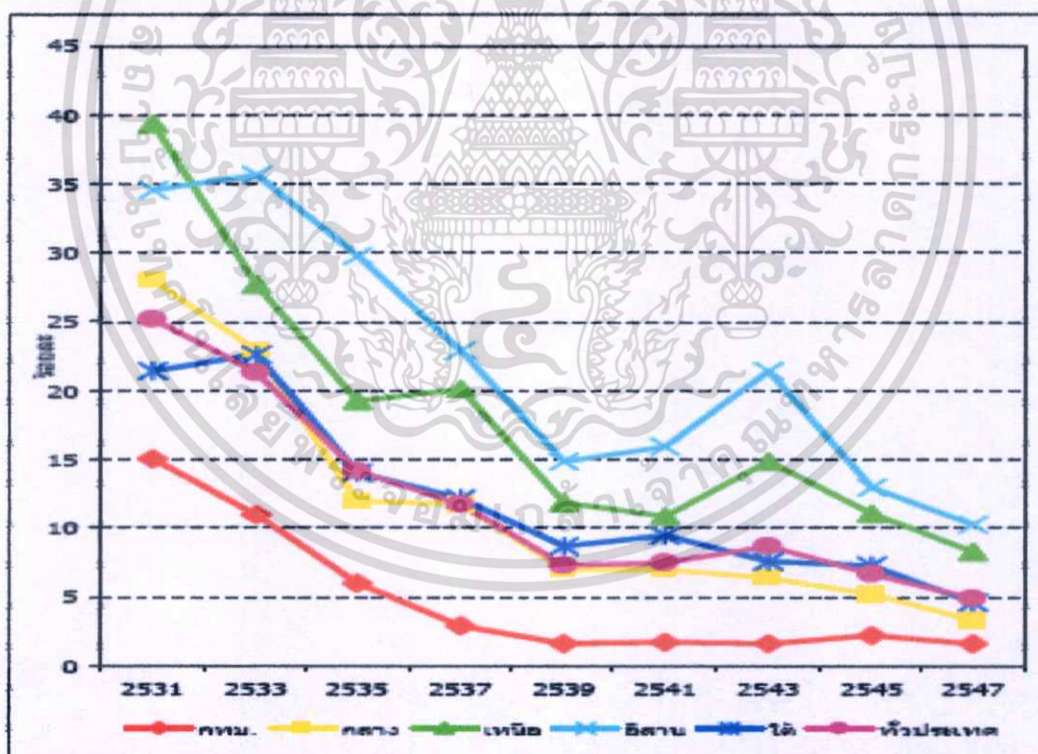
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.2 การเลือกกรณีศึกษา

การเลือกพื้นที่ศึกษาเพื่อเป็นตัวแทนในการตอบคำถามของการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดเกณฑ์การพิจารณาการเลือกพื้นที่ศึกษาใน 4 เกณฑ์หลัก คือ พื้นที่ชุมชนคนจนเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่ชุมชนซึ่งได้ดำเนินโครงการแก้ไขปัญหของคนจนเมืองตามนโยบายภาครัฐ พื้นที่ชุมชนที่ดำเนินการโครงการแก้ไขปัญหาลงแล้วเสร็จ พื้นที่ที่มีเครือข่ายองค์กรชุมชนการแก้ไขปัญหาระดับเมือง

3.2.1 พื้นที่ชุมชนคนจนเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากฐานข้อมูลของการสำรวจสัดส่วนของคนจนเมืองต่อคนเมืองของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2547 (รูปที่ 3.1) พบว่า สัดส่วนของมีแนวโน้มที่ลดลงตั้งแต่ปี 2531 จนกระทั่งปี 2541 แต่มีสัดส่วนที่เพิ่มมากขึ้นในปี 2541- 2543 เนื่องจากวิกฤติทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2547 พบว่า สัดส่วนของคนจนเมืองต่อคนเมืองมากที่สุดคือภาคอีสาน ร้อยละ 10.3 รองลงมาคือภาคเหนือ ร้อยละ 8.31 น้อยที่สุดที่กรุงเทพฯ ร้อยละ 1.64 ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้พิจารณาเลือกพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้

รูปที่ 3.1 สัดส่วนคนจนเมืองต่อคนเมืองเปรียบเทียบรายภาค ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 – 2547

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนปี 2547 ประมวลโดยสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการกระจายรายได้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, http://poverty.nesdb.go.th/poverty_new/doc/NESDB/wanchat_20060130073845.pdf,

วันที่ 5 พฤศจิกายน 2551

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.2.2 พื้นที่ชุมชนซึ่งได้ดำเนินโครงการแก้ไขปัญหของคจนเมืองตามนโยบายภาครัฐ

ในปี พ.ศ. 2546 รัฐบาลได้ดำเนินการ โครงการแก้ไขปัญหาผู้มีรายได้น้อยในเมืองที่สำคัญใน 2 โครงการคือ โครงการบ้านเอื้ออาทร และโครงการบ้านมั่นคง โดยการดำเนินการของโครงการบ้านเอื้ออาทรเป็นโครงการเสริมสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยให้แก่ผู้มีรายได้น้อยที่มีรายได้ครอบครัวละไม่เกิน 10,000 บาท และ 15,000 บาท (ระดับรายได้ในปี 2546) โดยการจัดสร้างที่อยู่อาศัยที่ได้มาตรฐานในชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยมีกรรมสิทธิ์ในลักษณะการเช่าซื้อ เป็นที่อยู่อาศัยของตนเอง รวมทั้งการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนผู้อยู่อาศัยในการพัฒนาชุมชนของตนเอง และการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน โดยรูปแบบของการดำเนินโครงการบ้านเอื้ออาทรจะเป็นรูปแบบของโครงการจัดสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ในแปลงที่ดินใหม่ที่อยู่นอกขอบของเมือง

ส่วนโครงการบ้านมั่นคง เป็นโครงการที่มุ่งเป้าหมายของการแก้ไขปัญหาในกลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่มีรายได้ครัวเรือนละไม่เกิน 10,000 บาทต่อครัวเรือน ที่บุกรุกอยู่ในที่ดินทั้งของภาครัฐและเอกชน ซึ่งไม่มีความมั่นคงทั้งด้านที่อยู่อาศัยและสิทธิในที่ดิน โดยการดำเนินโครงการจะเป็นการดำเนินการใน 3 ประเด็น ไปพร้อมๆกันคือ การแก้ไขปัญหาด้านสิทธิในที่ดิน การปรับปรุงที่อยู่อาศัย และโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาศักยภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ในรูปแบบของการแก้ไขปัญหาด้านที่ดินนั้นมีได้หลากหลายตามแต่ละพื้นที่ เช่น การทำสัญญาเช่าในระยะยาวจากหน่วยงานเจ้าของที่ดิน การเช่าซื้อแปลงที่ดินของเอกชน โดยการสนับสนุนสินเชื่อแก่องค์กรชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้รูปแบบของการแก้ไขปัญหาชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงยังมีรูปแบบที่หลากหลายเช่น การปรับปรุงบางส่วนในที่ดินเดิม การรื้อสร้างใหม่ในที่ดินเดิม การรื้อย้ายไปสู่การจัดการชุมชนในแปลงที่ดินใหม่ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาจากโครงการแก้ไขปัญหาคจนเมืองที่สำคัญในสองโครงการข้างต้นแล้ว ผู้ศึกษาได้พิจารณาเลือกพื้นที่ชุมชนที่ดำเนินโครงการบ้านมั่นคงเป็นหนึ่งในเกณฑ์พิจารณาเลือกพื้นที่ศึกษา เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายของโครงการเป็นกลุ่มที่มีปัญหาหลักในด้านความมั่นคงของที่ดิน และเป็นกลุ่มที่มีระดับรายได้ต่อครัวเรือนที่มีระดับที่น้อยกว่ากลุ่มเป้าหมายของโครงการบ้านเอื้ออาทร

3.2.3 พื้นที่ชุมชนที่ดำเนินการโครงการแก้ไขปัญหาแล้วเสร็จ

เนื่องจากในการศึกษาครั้งนี้ได้มีกรอบของการศึกษาที่ต้องการอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์ในการวางแผนกับผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนในชุมชน ดังนั้นพื้นที่ศึกษาที่ใช้เป็นตัวแทนจึงควรผ่านกระบวนการของการวางแผนและเกิดผลในการแก้ไขปัญหของชุมชนเรียบร้อยแล้ว ซึ่งจากข้อมูลของการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ข้อมูล ณ. วันที่ 15 สิงหาคม 2551) พบว่า มีชุมชนที่ดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้วเสร็จทั้งในเรื่องของ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โครงสร้างพื้นฐานและที่อยู่อาศัยมีทั้งสิ้น 16 ชุมชนคือ ชุมชนท่าวังแดง ชุมชนหนองคำ ชุมชนหนองบัว ชุมชนตะวันใหม่ ชุมชนบ้านร่มเย็น ชุมชนแจ้สว่างพัฒนา ชุมชน โนนแหลมทอง ชุมชน ทานตะวัน ชุมชนวัดโพธิวราราม ชุมชนโพธิ์ทอง ชุมชนคงเค็ง ชุมชนหนองเหล็ก ชุมชนหนองบัว 2 ชุมชนเก่าจาน ชุมชนหนองเตาเหล็ก ชุมชนนารายพิทักษ์ และชุมชนท่าตะโก (ดูตารางที่ 3.2) แต่ในกรณีของชุมชนทานตะวัน ไม่มีการจัดตั้งเครือข่ายในระดับเมืองจึงไม่ถูกพิจารณาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้

3.2.4 พื้นที่ที่มีเครือข่ายองค์กรชุมชนการแก้ไขปัญหาระดับเมือง

จากกรอบของการศึกษาที่ผู้ศึกษาได้ออกแบบไว้นั้น มีประเด็นส่วนหนึ่งที่ต้องการเชื่อมโยงให้เห็นถึงปัจจัยที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคของการวางแผนแบบปฏิสัมพันธ์ คือ โครงสร้างของเครือข่ายองค์กรชุมชนในระดับเมือง ดังนั้นการพิจารณาเลือกพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้จึงต้องมีเกณฑ์ในการพิจารณาหนึ่งข้อที่กล่าวถึงการจัดตั้งเครือข่ายในระดับเมือง โดยเครือข่ายที่กล่าวถึงในการศึกษาครั้งนี้อาจมีได้ทั้งรูปแบบของเครือข่ายอย่างเป็นทางการที่มีการรับรองสถานภาพอย่างชัดเจนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการที่มีการดำเนินการที่ชัดเจน มีองค์ประกอบของโครงสร้างและคนทำงานที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเมื่อพิจารณาเกณฑ์ของการจัดตั้งเครือข่ายองค์กรชุมชน พบว่า มีจำนวนทั้งสิ้น 9 เมือง ในเมืองอุบลราชธานี เมืองสุรินทร์ เมืองขอนแก่น เมืองชุมแพ เมืองอุดรธานี เมืองนครราชสีมา เมืองศรีสะเกษ เมืองบ้านไผ่ และเมืองสกลนคร เป็นเมืองที่มีเครือข่ายชุมชนคนจนเมืองที่เป็นรูปธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3.2.5 สรุปการเลือกพื้นที่ศึกษา

จากเกณฑ์การพิจารณาเลือกพื้นที่ศึกษาใน 4 ข้อที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะได้พื้นที่ศึกษาทั้งสิ้น 15 ชุมชน จำนวนประชากรทั้งสิ้น 1000 ครัวเรือน เมื่อพิจารณาพื้นที่ศึกษาที่ได้โดยจำแนกตามขนาดของชุมชน โดยกำหนดให้ชุมชนที่มีจำนวนครัวเรือนน้อยกว่า 50 ครัวเรือน เป็นชุมชนขนาดเล็ก ชุมชนที่มีจำนวนครัวเรือนตั้งแต่ 51-100 ครัวเรือนเป็นชุมชนขนาดกลาง และชุมชนที่มีจำนวนครัวเรือนมากกว่า 101 ครัวเรือนขึ้นไปเป็นชุมชนขนาดใหญ่ จะสามารถจำแนกชุมชนออกได้เป็น 3 กลุ่มตามตารางที่ 3.2

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้มีระเบียบวิธีใน 2 แบบทั้งแบบเชิงปริมาณและคุณภาพ ทำให้ผู้ศึกษาได้ออกแบบระเบียบวิธีในการเก็บข้อมูลออกเป็น 2 ระดับคือ ในระดับของการค้นหาแบบแผนของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ที่สัมพันธ์กับผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผน ซึ่งใช้ตอบคำถามหลักของการศึกษาในข้อที่ 1 และ 5 โดยในการตอบคำถามดังกล่าวต้องอาศัยการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณในภาพกว้าง ผู้ศึกษาจึงได้เลือกระเบียบวิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกลุ่มประชากรทั้งหมดของการศึกษา จำนวน 1000 ครัวเรือน แต่เนื่องจากข้อจำกัดของการศึกษาทั้งในด้านเวลาและงบประมาณ ผู้ศึกษาจึงตั้งเป้าหมายในการเก็บข้อมูลดังกล่าวที่ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของกลุ่มเอกสารเป็นเอกสารที่ส่งวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปเผยแพร่จนด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตัวอย่าง (ไม่น้อยกว่า 600 ครั้วเรือน) ซึ่งเป็นที่ยอมรับได้ตามตารางการสุ่มตัวอย่างของ เกรซซีและมอร์แกน¹ (R.V. Krejcie และ V.D. Morgan อ้างใน วัลลภ ถ้าพาย ,2547 : 83) ซึ่งกำหนดขนาดประชากรตั้งแต่ 10 คนจนถึง 10,000 คนโดยอาศัยหลักจำนวนประชากรน้อย กลุ่มตัวอย่างมาก และจำนวนประชากรมาก กลุ่มตัวอย่างน้อย

สำหรับการเก็บข้อมูลด้วยระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ ที่ต้องอาศัยข้อมูลเชิงลึกในชุมชนซึ่งไม่สามารถใช้แบบสอบถามในการเก็บได้ โดยในข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือการวิจัยส่วนนี้จะใช้ตอบคำถามหลักของการศึกษาในครั้งนี้ในข้อที่ 2 3 และ 4 ในการเลือกพื้นที่สำหรับการเก็บข้อมูลเชิงลึกนี้ได้เลือกผลลัพธ์ของการวางแผนในแต่ละชุมชน โดยคัดเลือกตัวแทนจากชุมชนที่มีความพึงพอใจในผลลัพธ์ที่ได้มากที่สุด 2 ชุมชนคือ ชุมชนแจ้สว่างพัฒนาในเทศบาลเมืองชุมแพ จังหวัดขอนแก่น (จำนวน 47 ครั้วเรือน) และชุมชนหนองคำในเทศบาลตำบลแสนสุข จังหวัดอุบลราชธานี (จำนวน 22 ครั้วเรือน) และตัวแทนจากชุมชนที่มีความพึงพอใจในผลลัพธ์ที่ได้น้อยที่สุด 2 ชุมชนคือ ชุมชนตะวันใหม่ในเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น (จำนวน 121 ครั้วเรือน) และชุมชนท่าวังแดงในเทศบาลนครอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี (จำนวน 43 ครั้วเรือน)

ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลในกลุ่มย่อยนั้น ได้ทำการคัดเลือกจากกลุ่มประชากรใน 3 กลุ่มคือ กลุ่มตัวแทนจากเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับชุมชนนั้นๆ เช่น เจ้าหน้าที่เทศบาล เจ้าหน้าที่กรมธนารักษ์ เจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จำนวน 5 คน กลุ่มที่สองคือกลุ่มแกนนำชุมชนๆ ละ 5 คน รวม 30 คน และกลุ่มที่ไม่ใช่แกนนำชุมชนๆละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน โดยการทำการเก็บข้อมูลนั้นจะใช้การแยกการเก็บในแต่ละกลุ่มเพื่อป้องกันการครอบงำและการโอ้อวดของผู้ให้ข้อมูล หลังจากนั้นจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางวาทกรรม (Discourse Analysis) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปสนับสนุนข้อมูลในเชิงปริมาณ

ตารางที่ 3.2 พื้นที่ศึกษาจำแนกตามขนาดของชุมชน

ชื่อชุมชน	เจ้าของที่ดิน	เมือง	ประเภทของชุมชน		
			ขนาดเล็ก	ขนาดกลาง	ขนาดใหญ่
1. ท่าวังแดง	กรมธนารักษ์	เทศบาลนคร อุบลราชธานี	43 ครัวเรือน		
2.หนองสระ (หนองคำ)	ที่ดินเช่า-ซื้อ เอกชน	เทศบาลตำบล แสนสุข	22 ครัวเรือน		
3.หนองบัว	ที่ดิน สาธารณะ	เทศบาลเมือง สุรินทร์			140 ครัวเรือน
4 ไคนาโม (ตะวันใหม่)	ที่ดินเช่า-ซื้อ เอกชน	เทศบาลนคร ขอนแก่น			121 ครัวเรือน
5. บ้านร่มเย็น	กรมธนารักษ์	เทศบาลเมืองชุม แพ/ขอนแก่น	30 ครัวเรือน		
6. แจ้งสว่างพัฒนา	กรมธนารักษ์	เทศบาลเมืองชุม แพ/ขอนแก่น	47 ครัวเรือน		
7. หนองคะเน	กรมธนารักษ์	เทศบาลเมืองชุม แพ/ขอนแก่น		54 ครัวเรือน	
8. โนนแหลมทอง	[ที่ดินเช่า-ซื้อ เอกชน]	เทศบาลเมืองชุม แพ/ขอนแก่น	50 ครัวเรือน		
9. วัดโพธิ์วาราม	ที่ดินวัด	เทศบาลนคร อุครธานี			113 ครัวเรือน
10. โพธิ์ทอง	ที่ดินเช่า-ซื้อ เอกชน	เทศบาลนคร อุครธานี		62 ครัวเรือน	
11. หนองเตาเหล็ก	ที่ดิน สาธารณะ	เทศบาลนคร อุครธานี			120 ครัวเรือน
12. หนองเหล็ก	ที่ดินเช่า-ซื้อ เอกชน	เทศบาลนคร อุครธานี		57 ครัวเรือน	
13. หนองบัว 2	ที่ดินเช่า-ซื้อ เอกชน	เทศบาลนคร อุครธานี	33 ครัวเรือน		
14. เก่าจาน	ที่ดินเช่า-ซื้อ เอกชน	เทศบาลนคร อุครธานี		61 ครัวเรือน	
15. คุ้มเกล้า	ที่ดินเช่า-ซื้อ เอกชน	เทศบาลนคร นครราชสีมา	47 ครัวเรือน		

ที่มา: เอกสารรายงานความคืบหน้าการดำเนิน โครงการบ้านมั่นคง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ตุลาคม 2551

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.3 กรอบเชื่อมโยงตัวแปรในการศึกษา

การเชื่อมโยงตัวแปรในการศึกษาค้างนี้ (ดูรูปที่ 3.1 ประกอบ) มีจุดประสงค์ในการอธิบายถึงความเชื่อมโยงกลุ่มของตัวแปรเพื่อที่จะตอบคำถามของการศึกษาค้างนี้ โดยกลุ่มของตัวแปรแบบแผนของปฏิสัมพันธ์ในการวางแผน ซึ่งมีกลุ่มตัวแปรย่อยออกเป็น 4 ส่วนคือ การเรียนรู้ร่วมกัน การสื่อสารข้อมูล การทำงานร่วมกัน และกระบวนการตัดสินใจเพื่อหาข้อสรุปที่เป็นเอกฉันท์ เป็นกลุ่มตัวแปรหลักที่ต้องการหาคำตอบ โดยตอบคำถามในส่วนนี้จะแยกออกเป็น 2 ส่วนคือ การแสดงให้เห็นถึงระดับที่แตกต่างของกระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์ในแต่ละชุมชน นอกจากนี้ผลที่ได้จากกลุ่มตัวแปรดังกล่าวจะถูกเชื่อมโยงและวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติเพื่อหาความสัมพันธ์และแนวโน้มของทิศทางความสัมพันธ์ไปสู่กลุ่มตัวแปรที่สองเกี่ยวกับ ผลลัพธ์ของการวางแผนในระดับครัวเรือน ซึ่งมีกลุ่มตัวแปรย่อยแยกออกเป็น 3 กลุ่มย่อยคือ ประเด็นทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม ประเด็นทางเศรษฐกิจ และประเด็นทางสังคม โดยการเชื่อมโยงกลุ่มตัวแปรทั้งสองนี้จะนำมาซึ่งการอธิบายแบบแผนของความสัมพันธ์ที่สามารถตอบสองคำถามหลักของการศึกษาได้

ส่วนกลุ่มตัวแปรในกลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มตัวแปรเกี่ยวกับ โครงสร้างเชิงสถาบัน ซึ่งมีการอธิบายในหลายระดับ เช่น โครงสร้างภาครัฐ โครงสร้างเครือข่าย โครงสร้างองค์กรชุมชน และลักษณะของตัวแสดง ซึ่งการเก็บข้อมูลในส่วนนี้จะเป็นการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกและการเก็บข้อมูลเจาะลึกแบบประชุมกลุ่มย่อย เนื่องจากเป็นข้อมูลที่เป็นข้อมูลเชิงลึกจึงต้องอาศัยวิธีการในเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายภาพดังกล่าว ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวแปรในกลุ่มที่สี่ คือ กลุ่มตัวแปรการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งมีกลุ่มตัวแปรย่อยในการศึกษาคือ ความเป็นเจ้าของร่วมของชุมชน ความยุติธรรมของผลที่ได้รับ ความโปร่งใสในการบริหารชุมชน และการสร้างทุนทางสังคม ในท้ายที่สุดชุดข้อมูลในสองกลุ่มนี้จะถูกอธิบายร่วมกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์กับผลที่ได้รับจากการวางแผนในระดับครัวเรือน ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงข้อมูลเชิงคุณภาพเข้ากับข้อมูลในเชิงปริมาณท้ายที่สุด

3.4 ข้อจำกัดของการศึกษา

ในการศึกษาค้างนี้มีข้อจำกัดในหลายข้อ 2 ประเด็นหลักคือ

3.4.1 กลุ่มตัวแปรที่ใช้ในการศึกษามีความเป็นนามธรรมในบางส่วน ซึ่งไม่สามารถอธิบายเป็นการปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรมด้วยค่าทางสถิติได้ เช่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โครงสร้างเชิงสถาบัน เป็นต้น

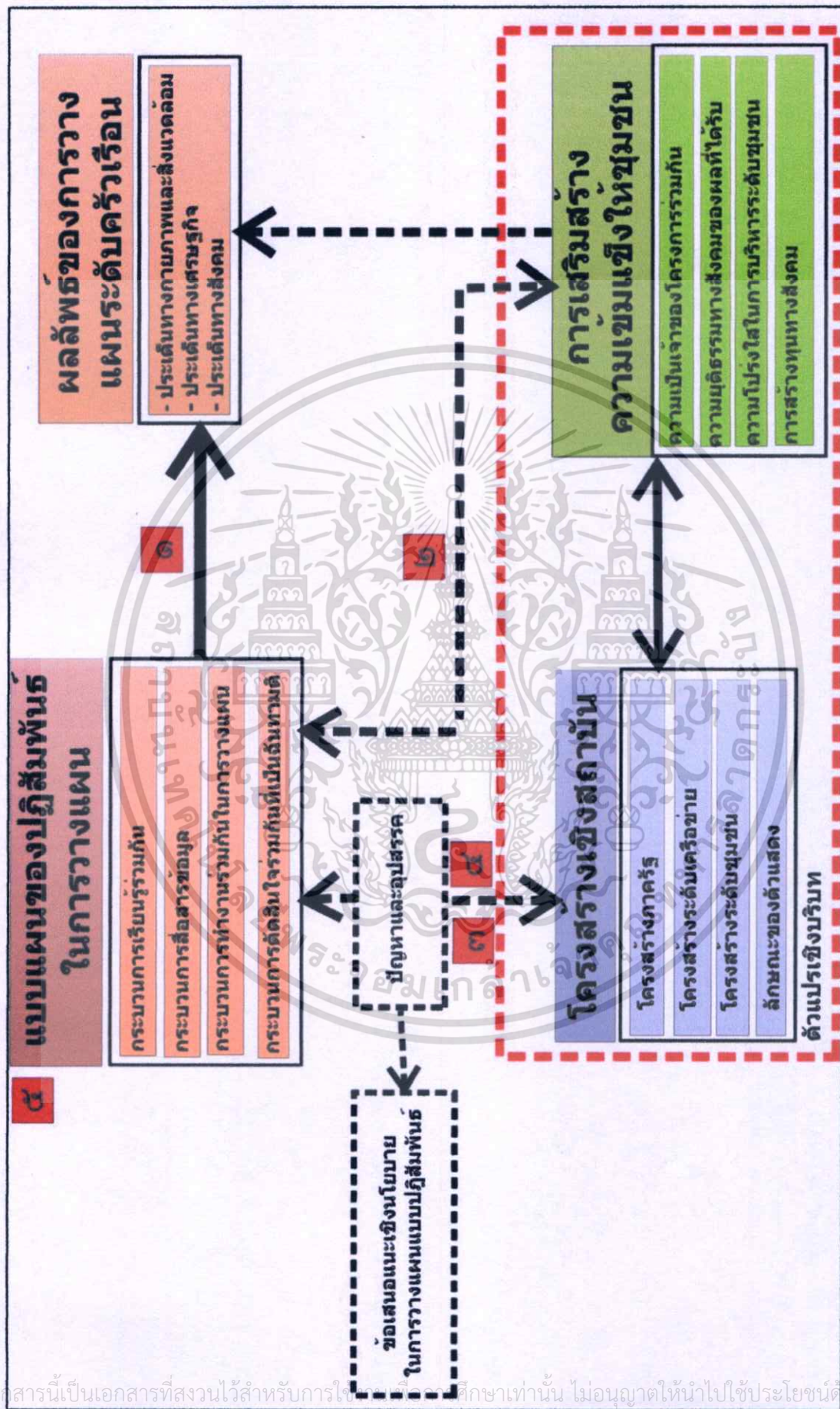
3.4.2 จำนวนของประชากรและพื้นที่ศึกษาที่มีจำนวนมาก เนื่องจากข้อจำกัดทั้งทางด้านเวลาและงบประมาณ แต่ในขณะที่จำนวนของพื้นที่ศึกษาและประชากรมีจำนวนมาก ดังนั้นผู้ศึกษาจึง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ได้พยายามตีกรอบของการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน โดยใช้เครื่องมือที่แตกต่างกันในการเก็บข้อมูล
ดังกล่าวให้ครอบคลุมข้อมูลที่เพียงพอในการตอบคำถามหลักของการวิจัยทั้ง 5 ข้อ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 3.2 กรอบวิสัยและการเชื่อมโยงตัวแปร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้ภายในศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.3 แสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรเชิงปฏิบัติการ

กลุ่มตัวแปร	ตัวแปร	วิธีการเก็บข้อมูล	Nominal	Ordinal	Interval	Ratio	ที่มา
1. ผลลัพธ์ของการวางแผนในระดับครัวเรือน							
1.1 ประเด็นทาง กายภาพและ สิ่งแวดล้อม	- ความมั่นคงในที่ดิน	- เอกสาร - แบบสอบถาม					
	- องค์ประกอบทางโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน [ทางสัญจร; พื้นที่ส่วนกลาง เช่น ศาลาชุมชน ส่วนพักผ่อน สนามเด็กเล่น เป็นต้น; โทรศัพท์; ไฟฟ้า; ประปา]	- เอกสาร - แบบสอบถาม					
	- คุณภาพของที่อยู่อาศัยที่ได้มาตรฐาน [การระบายอากาศ; แสงสว่าง; ความสะอาด; การจัดระเบียบในที่ พัก]	- เอกสาร - แบบสอบถาม					
	- สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่ดี [ความแออัด; การระบายน้ำ; เสียงรบกวน; ชะและของเสียใน ชุมชน; แหล่งเสื่อมโทรม; ความปลอดภัย; ผลกระทบทาง มลภาวะ เช่น ฝุ่น คาร์บอน กลิ่น]	- แบบสอบถาม					
1.2 ประเด็นทาง เศรษฐกิจและ สังคม	- ความสัมพันธ์ของครอบครัวที่ดี [อัตราการทำงาน; ระดับความสัมพันธ์และความพึงพอใจใน ชีวิตครอบครัว]	- แบบสอบถาม					
	- ความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครัวเรือน [อัตราการว่างงาน; ระดับรายได้เพียงพอต่อรายจ่าย; ภาระหนี้สิน ในครัวเรือน; เงินออมของครัวเรือน]	- แบบสอบถาม					

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

กลุ่มตัวแปร	ตัวแปร	วิธีการเก็บข้อมูล	Nominal	Ordinal	Interval	Ratio	ที่มา
-	คุณภาพและการจัดการสวัสดิการที่ดี	- เอกสาร		■			
	[จำนวนของการเจ็บป่วยต่อปี; การจัดการสวัสดิการที่ดี]	- แบบสอบถาม					
-	ระดับของการศึกษาที่เหมาะสม	- เอกสาร		■			
	[การได้รับการศึกษาในระดับที่เหมาะสม; การจัดสวัสดิการที่ดี]	- แบบสอบถาม					
2. แบบแผนของปฏิสัมพันธ์ในการวางแผน							
2.1 กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน	รูปแบบขององค์ความรู้	- เอกสาร				■	(Friedmann, 1973)
	[ความรู้เชิงประสบการณ์, ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ]	- แบบสอบถาม					
-	ภาษาในการสื่อสาร	- เอกสาร				■	(Friedmann, 1973)
	[ภาษาท้องถิ่น, ภาษาวិชาการ]	- แบบสอบถาม					
-	วงจรของการเรียนรู้ (Single-loop learning, Double-loop learning, Triple-loop learning)	- เอกสาร		■			(Healey, 1999b; Hiyama, 2004)
	- การสื่อสารองค์ความรู้ที่ถูกต้องและชัดเจน (ข้อมูลที่แท้จริง, ถูกต้อง, มีความจริงใจ, มีความน่าเชื่อถือ)	- แบบสอบถาม				■	
-	การสร้างความรู้ความเข้าใจ (ความเข้าใจร่วมกัน, ความเข้าใจระหว่างบุคคล, ความเข้าใจในตนเอง)	- แบบสอบถาม				■	(Huxley, 2000a; Sager, 2006, 2007)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

กลุ่มตัวแปร	ตัวแปร	วิธีการเก็บข้อมูล	Nominal	Ordinal	Interval	Ratio	ที่มา
กลุ่มตัวแปร	- การกีดกันทางสังคม [กลุ่มชนชั้นในชุมชน, กลุ่มด้อยโอกาสทางสังคม]	- แบบสอบถาม				■	(Hillier, 1997; McGuirk, 2001; Tewdwr-Jones, 2002)
	- การครอบงำทางทัศนคติที่มีองค์ความรู้ [ภาครัฐ, ผู้นำชุมชน]	- แบบสอบถาม				■	
2.2 กระบวนการ สื่อสารข้อมูล	- ประเภทของสื่อ	- แบบสอบถาม				■	
	[สื่อการประชมแลกเปลี่ยน, สื่อเฉพาะกิจ, สื่อบุคคล]						
	- การไหลของข้อมูล (แบบทางเดียว, แบบสองทาง)	- แบบสอบถาม				■	(Laurian, 2007)
	- การเข้าถึงข้อมูล	- แบบสอบถาม				■	(Habermas, 1984; Healey, 1999a; Innes, 1999a)
	- การยอมรับและเคารพผู้เข้าร่วม	- แบบสอบถาม				■	
	- การเปิดโอกาสให้พูดและการทำทาทอำนาจ	- แบบสอบถาม				■	(Habermas, 1984; Jacobson, 2004)
	- การสื่อสารข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจน (ข้อมูลที่แท้จริง, ถูกต้อง, มีความจริงใจ, มีความน่าเชื่อถือ)	- แบบสอบถาม				■	
	- การสร้างความเข้าใจ (ความเข้าใจร่วมกัน, ความเข้าใจระหว่างบุคคล, ความเข้าใจในตนเอง)	- แบบสอบถาม				■	(Huxley, 2000a; Sager, 2006, 2007)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

กลุ่มตัวแปร	ตัวแปร	วิธีการเก็บข้อมูล			ที่มา
		Nominal	Ordinal	Interval	
-	- การกีดกันทางสังคม [กลุ่มชนชั้นในชุมชน, กลุ่มด้อยโอกาสทางสังคม]				(Hillier, 1997; McGuirk, 2001; Tewdwr-Jones, 2002)
	- การครอบงำทางทัศนคติที่มีต่อข้อมูล [ครอบงำภายนอก, ครอบงำภายใน]				
2.3 กระบวนการ วางแผนและ ทำงานร่วมกัน	- ขั้นตอนของการทำงานร่วมกัน (การจําแนกปัญหา, การเลือกทางเลือกที่เหมาะสม, การเรียนรู้ และการปฏิบัติ, การแก้ไข้ปัญหาในการวางแผน, การประเมินผล ของแผน)				
	- การสร้างความเข้าใจ (ความเข้าใจร่วมกัน, ความเข้าใจระหว่างบุคคล, ความเข้าใจใน ตนเอง)				(Huxley, 2000a; Sager, 2006, 2007)
-	- การกีดกันทางสังคม [กลุ่มชนชั้นในชุมชน, กลุ่มด้อยโอกาสทางสังคม]				(Hillier, 1997; McGuirk, 2001; Tewdwr-Jones, 2002)
	- การครอบงำทางทัศนคติที่มีการทำงานร่วมกัน [ครอบงำภายนอก, ครอบงำภายใน]				

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้การศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

กลุ่มตัวแปร	ตัวแปร	วิธีการเก็บข้อมูล	Nominal	Ordinal	Interval	Ratio	ที่มา
2.4 กระบวนการตัดสินใจร่วมกันที่เป็นฉันทมติ	- รูปแบบของการหาข้อสรุป (การตัดสินใจผ่านตัวแทน, การตัดสินใจร่วมกัน)	- เอกสาร - แบบสอบถาม - สัมภาษณ์เจาะลึก - Focus group - แบบสอบถาม - สัมภาษณ์เจาะลึก				■	Innes
	- บทบาทของนักวางแผน (แบบผู้เชี่ยวชาญ, ผู้วิพากษ์ที่เป็นมิตร)					■	Forester
	- การกีดกันทางสังคม [กลุ่มชนชั้นในชุมชน, กลุ่มค้อยโอกาสทางสังคม]	- แบบสอบถาม				■	(Hillier, 1997; McGuirk, 2001;
	- การครอบงำทางทัศนคติที่ผิดที่ผิดใจร่วมกัน [ครอบงำภายนอก, ครอบงำภายใน]	- แบบสอบถาม				■	Tewdwr-Jones, 2002)
3. โครงสร้างเชิงสถาบัน							
3.1 โครงสร้างภาครัฐ	- ระดับความเกี่ยวข้องของภาครัฐในการวางแผน	- แบบสอบถาม - สัมภาษณ์เจาะลึก				■	
	- กฎของภาครัฐ (ระเบียบข้อบังคับ, กฎหมาย)	- เอกสาร	■				
	- ทรัพยากร (งบประมาณ, พื้นที่, เวลา, ข้อมูล)	- แบบสอบถาม - สัมภาษณ์เจาะลึก				■	(Ifc, 2002)
		- เอกสาร					

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

กลุ่มตัวแปร	ตัวแปร	วิธีการเก็บข้อมูล	Nominal	Ordinal	Interval	Ratio	ที่มา
3.2 โครงสร้างระดับ เครือข่าย	<ul style="list-style-type: none"> - ระดับความร่วมมือกันของเครือข่าย (ร่วมลงทุน, ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้, ร่วมทำกิจกรรม) - อาสาสมัครของเครือข่าย (จำนวน, รูปแบบ, ความยินดีในการเข้าร่วม) - รูปแบบของเครือข่าย (รูปแบบเชิงเหตุผลนิยม/ทางธรรมชาติ) - กระบวนการก่อเกิดของเครือข่าย (แบบประวัติศาสตร์, แบบทางเลือกที่เป็นเหตุผลนิยม, แบบตรรกะทางสังคม) - กฎทางสังคม (ลายลักษณ์อักษร, ไม่มีลายลักษณ์อักษร) 	<ul style="list-style-type: none"> - แบบสอบถาม - สัมภาษณ์เจาะลึก - แบบสอบถาม - สัมภาษณ์เจาะลึก - Focus group - สัมภาษณ์เจาะลึก - Focus group - สัมภาษณ์เจาะลึก - Focus group - เอกสาร - สัมภาษณ์เจาะลึก - Focus group - เอกสาร - แบบสอบถาม - สัมภาษณ์เจาะลึก 				<ul style="list-style-type: none"> - (Fraser, 2005; Ife, 2002) - (Harrison, 1994; Inam, 2005; Mitroff, 1983) - (Alexander, 2005; Hall, 1998; Williamson, 1985) - (Zunino, 2006) 	
3.3 โครงสร้างระดับ ชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - ระดับความร่วมมือกันของชุมชน (ร่วมลงทุน, ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้, ร่วมทำกิจกรรม) - อาสาสมัครของเครือข่าย (จำนวน, รูปแบบ, ความยินดีในการเข้าร่วม) 	<ul style="list-style-type: none"> - แบบสอบถาม - สัมภาษณ์เจาะลึก - Focus group 				<ul style="list-style-type: none"> - (Fraser, 2005; Ife, 2002) 	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งยังมีให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

กลุ่มตัวแปร	ตัวแปร	วิธีการเก็บข้อมูล	ระดับการวัด	ที่มา
			Nominal	
			Ordinal	
			Interval	
			Ratio	
	- รูปแบบของสถาบัน (รูปแบบเชิงเหตุผลนิยม, รูปแบบทางธรรมชาติ)	- สัมภาษณ์เจาะลึก - Focus group	■	(Harrison, 1994; Inam, 2005; Mitroff, 1983)
	- กระบวนการก่อเกิดของสถาบัน (แบบประวัติศาสตร์, แบบทางเลือกที่เป็นเหตุผลนิยม, แบบ ตรรกะทางสังคม)	- สัมภาษณ์เจาะลึก - Focus group - เอกสาร	■	(Alexander, 2005; Hall, 1998; Williamson, 1985)
	- กฎทางสังคม (ลายลักษณ์อักษร, ไม่มีลายลักษณ์อักษร)	- สัมภาษณ์เจาะลึก - Focus group - เอกสาร	■	(Zunino, 2006)
	- ต้นทุนของการบริหารจัดการ	- สัมภาษณ์เจาะลึก - Focus group - เอกสาร	■	(Stinchcombe, 1990)
3.4 ลักษณะของตัว แสดง	- ระดับความไม่เต็มใจในการเข้าร่วมกระบวนการ	- แบบสอบถาม	■	
	- ผลประโยชน์และความสนใจ	- แบบสอบถาม	■	(Inam, 2005)
	- อธิปไตย	- สัมภาษณ์เจาะลึก	■	(Inam, 2005)
	- ช่องทางการเข้าถึงของตัวแสดง	- สัมภาษณ์เจาะลึก	■	(Inam, 2005)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

กลุ่มตัวแปร	ตัวแปร	วิธีการเก็บข้อมูล	Nominal	Ordinal	Interval	Ratio	ที่มา
	- ศักยภาพระดับบุคคล		■				(Forester, 1989, 1999)
	- ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงกับโครงสร้าง (Incorporation or Problematisation, Interestement, Enrollment, Mobilisation of Allies)		■				(Callon, 1991)
4. การประเมินการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน							
	- ความเป็นเจ้าของของชุมชน	- แบบสอบถาม				■	(Fetterman, 2007)
		- สัมภาษณ์เจาะลึก					
		- Focus group					
	- ความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับ	- แบบสอบถาม				■	(Fetterman, 2007)
		- สัมภาษณ์เจาะลึก					
		- Focus group					
	- ความโปร่งใสในการบริหารจัดการ	- แบบสอบถาม				■	(Fetterman, 2007)
		- สัมภาษณ์เจาะลึก					
		- Focus group					
	- การสร้างทุนทางสังคม	- สัมภาษณ์เจาะลึก	■				(Beard, 2003)
		- Focus group					

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้ภายในเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4

สถานการณ์ของการแก้ไขปัญหาของชุมชนผู้มีรายได้น้อย ในประเทศไทย และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เนื้อหาในบทนี้จะกล่าวถึงภาพกว้างของสถานการณ์ในปัจจุบันของชุมชนคนจนเมืองทั้งในประเทศไทยและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกเหนือไปจากนี้ยังได้อธิบายถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรมของชุมชนคนจนเมืองและข้อจำกัดที่เกิดขึ้นจากระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการแก้ไขปัญหา ซึ่งในแต่ละหัวข้อมีรายละเอียดดังนี้

4.1 สถานการณ์ของชุมชนคนจนเมืองในประเทศไทย

ในปี พ.ศ. 2546 รัฐบาลได้กำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งชาติโดยมอบหมายให้ศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ ซึ่งผลจากการลงทะเบียนดังกล่าวพบว่าปัญหาหนี้สินเป็นปัญหาอันดับที่ 1 ตามมาด้วยปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาการช่วยเหลือนักเรียน นักศึกษาให้มีอาชีพที่เหมาะสม และปัญหาที่อยู่อาศัยตามลำดับ หากพิจารณาเฉพาะกลุ่มคนจนในเมือง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้ทำการสำรวจชุมชนแออัดและชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมืองทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2543 และปรับปรุงในปี พ.ศ. 2545 พบว่า ชุมชนแออัดทั้งที่กรุงเทพฯ และที่รายได้น้อยในเมืองทั่วประเทศมีมากถึง 5,500 ชุมชน หรือประมาณ 1,500,000 ครัวเรือน หรือคิดเป็นจำนวนประชากรสูงถึง 6,750,000 คน และเมื่อพิจารณาถึงกลุ่มคนจนที่กระจัดกระจายอยู่นอกชุมชนในรูปแบบของห้องเช่า คนเร่ร่อน ลูกจ้างโรงงานและงานก่อสร้างอีกประมาณ 370,000 ครัวเรือนหรือประมาณ 1,500,000 คน ซึ่งเมื่อรวมแล้วจะพบว่ามีจำนวนคนจนในเมืองทั้งสิ้น 8,250,000 คน หรือ ประมาณ 1,870,000 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 37 ของประชากรในเมืองทั้งหมดของประเทศไทย (ที่มา: www.codi.or.th วันที่ 5 ตุลาคม 2552)

ในจำนวนของชุมชนคนจนเมืองดังกล่าวสามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มที่มีปัญหาในชุมชนเก่าดั้งเดิม จำนวน 1,750 ชุมชน หรือประมาณ 1,620,000 คน ชุมชนที่มีปัญหาในที่ดิน 3,750 ชุมชน หรือประมาณ 5,130,000 คน และปัญหาในกลุ่มคนจนที่กระจัดกระจายจำนวน 1,500,000 คน (ที่มา: www.codi.or.th วันที่ 5 ตุลาคม 2552) ซึ่งจะเห็นได้ว่าสัดส่วนของปัญหาคนจนในเมืองส่วนใหญ่เป็นปัญหาในความไม่มั่นคงในที่ดินทั้งจากที่ดินรัฐ วัด เอกชน และแบบที่ผสมผสานกันไป ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 62.18

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากสถานการณ์ของชุมชนคนจนเมืองดังกล่าว รัฐบาลไทยได้ดำเนินนโยบายการแก้ไข ปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยให้กับคนจนในเมือง โดย มอบหมายให้การเคหะแห่งชาติและ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เป็น ผู้รับผิดชอบโครงการ “บ้านเอื้ออาทร” และ “บ้านมั่นคง” ตามลำดับ สำหรับโครงการบ้านเอื้ออาทร ซึ่งดำเนินการ โดยการเคหะแห่งชาติ เป็นโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้มีรายได้น้อยครอบครัวละไม่ เกิน 10,000 -15,000 บาท (ระดับรายได้ปี พ.ศ. 2546) โดยเป็นการจัดสร้างที่อยู่อาศัยที่ได้มาตรฐาน มีองค์ประกอบของชุมชน เช่น ตลาด ศูนย์เด็กเล็ก สถานที่ประกอบอาชีพ เป็นต้น สำหรับเป้าหมาย ของโครงการบ้านเอื้ออาทรแบ่งออกเป็น 2 ระยะคือ ระยะที่ 1 จำนวน 4,175 หน่วย และระยะที่ 2 จำนวน 7,552 หน่วย

สำหรับโครงการบ้านมั่นคงซึ่งดำเนินการ โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เป็นโครงการที่มีเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยแก่กลุ่มคนที่มิรายได้ต่อครัวเรือน ไม่ เกินเดือนละ 10,000 บาท ซึ่งโครงการส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้ที่อยู่อาศัยในที่ดินที่ไม่มีความมั่นคง เช่น ที่ดินของรัฐ วัด และเอกชน เป็นต้น การเริ่มต้นของโครงการบ้านมั่นคงเป็นการเริ่มต้นจาก 10 โครงการนำร่องซึ่งใช้งบประมาณในการลงทุนจำนวน 319.22 ล้านบาท โดยได้รับการสนับสนุน จากภาครัฐจำนวน 26.63 ล้านบาท ส่วนสินเชื่อบริษัทที่อยู่อาศัยจะใช้จากกองทุนของสถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน และจากโครงการนำร่อง 10 โครงการในปี พ.ศ. 2546 โครงการบ้านมั่นคงได้ ดำเนินการมาถึงปี พ.ศ. 2552 ได้แก้ไขปัญหามหาชนคนจนในเมืองไปแล้วทั้งสิ้น 1,319 ชุมชน ครอบคลุมจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 80,201 ครัวเรือน โดยใช้งบประมาณอุดหนุนการพัฒนา สาธารณูปโภคแก่ที่อยู่อาศัย จำนวน 3,501,740,755 บาท และสินเชื่อเพื่อปรับปรุงที่อยู่อาศัย จำนวน 2,793,096,753 บาท

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างแนวทางในการแก้ไขปัญหาในทั้งสองโครงการแล้วพบว่า ในปี พ.ศ. 2552 โครงการทั้งสองสามารถแก้ไขปัญหาไปได้แล้วทั้งสิ้น 99,928 ครัวเรือน โดยแบ่งออกเป็น โครงการบ้านเอื้ออาทรจำนวน 11,727 ครัวเรือน และบ้านมั่นคงจำนวน 80,201 ครัวเรือน ซึ่งเมื่อ เทียบสัดส่วนกับจำนวนผู้เดือดร้อนทั้งหมด 1,870,000 ครัวเรือน (ข้อมูลคนจนเมืองปี พ.ศ. 2545) พบว่ามีการดำเนินการแก้ไขไปได้ร้อยละ 5.34 ของจำนวนผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยทั้งหมดเพียง เท่านั้น จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า แม้ว่าภาครัฐจะได้ให้ความใส่ใจต่อการแก้ไข ปัญหาชุมชนคนจนเมืองแต่กระนั้นก็ตามวิธีการในการแก้ไขปัญหาและหน่วยงานที่รับผิดชอบไม่ สามารถที่จะรองรับกับสภาพของปัญหาได้อย่างทันที่

4.2 รูปแบบและแนวทางการแก้ไขปัญหาของถนนเมืองในประเทศไทย

แบบแผนของการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองในประเทศไทย เป็นรูปแบบที่สร้างการพัฒนาแบบบูรณาการที่คำนึงถึงการสร้างชุมชน ความมั่นคงของผู้คน สภาพแวดล้อมที่ดี ส่งเสริมการสร้างอาชีพและรายได้ ตามความเป็นไปได้ของศักยภาพในการจ่าย การจัดการของชุมชนและการยอมรับระหว่างหน่วยงานในท้องถิ่น ซึ่งจากประสบการณ์ของการแก้ไขปัญหาชุมชนผู้มีรายได้น้อยทั้งจากการเคหะแห่งชาติและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนพบว่า แนวทางหลักเน้นไปที่การพัฒนาความมั่นคงทางกายภาพ การสร้างความมั่นคงในที่ดิน และการพัฒนาชุมชนทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน , 2552)

4.2.1 การพัฒนาความมั่นคงทางกายภาพสำหรับชุมชนคนจนในเมือง อาจมีได้หลากหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับความสามารถในการจัดการและการจ่ายของชุมชน ในคู่มือการดำเนิน โครงการบ้านมั่นคงได้จำแนกรูปแบบของการแก้ไขปัญหาออกเป็น 9 รูปแบบคือ

(1) การปรับปรุงชุมชนบางส่วนในที่ดินเดิม (On-site Improvement) เป็นรูปแบบที่เน้นการปรับปรุงชุมชนในส่วนที่ไม่กระทบต่อที่อยู่อาศัยเดิมมากนัก ส่วนใหญ่เป็นการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน

(2) การรื้อสร้างใหม่ในที่ดินเดิมบางส่วน (Re-blocking) เป็นรูปแบบของการรื้อที่อยู่อาศัยบางส่วนเพื่อก่อให้เกิดการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การรื้อที่พักอาศัยเพื่อก่อให้เกิดการสร้างทางเชื่อมต่างๆ ในชุมชน การขยับจากพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมในการอยู่อาศัย เช่น พื้นที่น้ำท่วมถึง พื้นที่ชดดิตรงรถไฟ เป็นต้น

(3) การแบ่งปันที่ดิน (Land Sharing) เป็นรูปแบบที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างความต้องการของเจ้าของที่ดินกับผู้บุกรุกในแปลงที่ดินแปลงนั้นๆ โดยรูปแบบของการปรับปรุงจะเป็นการคืนพื้นที่บางส่วนให้กับเจ้าของที่ดินเพื่อนำเอาไปพัฒนาแต่กันที่ไว้บางส่วนเพื่อให้ชุมชนเดิมจัดการเป็นที่อยู่อาศัย

(4) การก่อสร้างใหม่ทั้งชุมชนในที่ดินเดิม (Reconstruction) เป็นรูปแบบที่ก่อให้เกิดการปรับปรุงชุมชนทั้งชุมชน โดยสามารถแก้ไขปัญหาเดิมที่ชุมชนเกิดขึ้นตามยถากรรมได้ การปรับปรุงชุมชนในรูปแบบนี้มักเกิดขึ้นจากข้อจำกัดเชิงพื้นที่หรือภัยพิบัติ เช่น การรื้อสร้างใหม่เนื่องจากขนาดของพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยในการปรับปรุง หรือ การเกิดภัยพิบัติ อาทิ ไฟไหม้ น้ำหลาก หรือแม้แต่ชันามิ

(5) การจัดปรับแลกที่ดินและก่อสร้างใหม่ (Land exchange หรือ Land readjustment) รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่เกิดจากข้อจำกัดเชิงพื้นที่ เช่น ปัญหาพื้นที่บางแปลงไม่มีทางสัญจรเข้าออกได้โดยตรง เป็นต้น เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงถูกแลกกันเพื่อให้เกิดการเข้าถึงอย่างเท่าเทียมกันของแปลงที่ดินในแต่ละแปลง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(6) การรื้อย้ายไปสร้างใหม่ในที่ดินใกล้เคียงที่ดินเดิม (Near Relocation) อันเนื่องมาจากพื้นที่ที่ดินเดิมมีข้อจำกัดอย่างมากและไม่สามารถที่ชุมชนจะอยู่อาศัยในแปลงที่ดินเดิมจึงทำให้เกิดแนวทางของการรื้อย้ายออกจากที่ดินเดิมและหาที่ดินแปลงใหม่ใกล้เคียงที่ดินเดิมในการอยู่อาศัย

(7) การรื้อย้ายไปสร้างใหม่ในที่ดินไกลจากตัวเมือง (Relocation) ปัญหาของชุมชนในรูปแบบนี้มีความคล้ายคลึงกับรูปแบบที่ต้องรื้อย้ายไปสร้างในที่ดินใหม่ใกล้เคียงที่ดินเดิม แต่แตกต่างกันตรงที่ชุมชนในกลุ่มนี้มักอยู่ในเมืองที่มีข้อจำกัดของที่ดินในทั้งเมืองจึงทำให้ที่ดินในบริเวณใกล้เคียงไม่สามารถหาได้ ชุมชนจึงต้องย้ายออกไปจากที่ดินเดิม

(8) การรื้อย้ายเพื่อสร้างชุมชนกึ่งเกษตรกรรมชานเมือง เป็นรูปแบบที่ชุมชนมีเป้าหมายในการสร้างที่อยู่อาศัยที่ผสมผสานไปกับพื้นที่ทางการเกษตร โดยเป็นการสร้างชุมชนในรูปแบบของนิคมต่างๆ เช่น นิคมเกษตรพอเพียง นิคมสร้างตนเอง เป็นต้น

(9) การเช่า-ซื้อ โครงการบ้านจัดสรร เป็นรูปแบบที่สร้างพื้นที่ทางกายภาพก่อนแล้วจึงสรรหาคคนเข้ามาอยู่อาศัย การจัดชุมชนรูปแบบนี้เป็นการให้ความสำคัญกับกายภาพและสภาพแวดล้อมก่อนการจัดการของกลุ่มคน

4.2.2 การสร้างความมั่นคงในที่ดิน ที่ดินถือเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชนเมือง เนื่องจากความไม่มั่นคงในที่ดินเป็นหนึ่งในมูลเหตุที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของพื้นที่ ผู้ที่อยู่อาศัยในที่ดินที่ไม่มีความแน่นอนมักจะไม่ลงทุนในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชนของตนเอง แต่เมื่อใดก็ตามที่ดินถูกทำให้เป็นทรัพย์สินหรือเป็นเจ้าของที่ครอบครองโดยชุมชนแล้วการปรับปรุงและดูแลรักษาชุมชนมักจะเกิดขึ้นตามมาเสมอ

4.2.3 การพัฒนาชุมชนทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ เป็นอีกหนึ่งภารกิจของการแก้ไขปัญหาเนื่องจากการจัดการสังคมหรือการสร้างองค์กรย่อยๆภายในชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างประชาธิปไตย นอกจากนี้การกระตุ้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในระดับกิจกรรมรายวันจะก่อให้เกิดการขับเคลื่อนของชุมชนในระยะยาว (Healey, 2007)

หากกล่าวถึงการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นอีกหนึ่งเป้าหมายในการสร้างชุมชนคนเมือง เพราะการสร้างศักยภาพของกิจกรรมทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนเป็นการเสริมสร้างรายได้แก่ครอบครัวและชุมชน อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มศักยภาพในการจ่ายเพื่อที่อยู่อาศัยและลดปัญหาหนี้สินของครัวเรือนอีกด้วย

4.3 แนวทางที่เป็นรูปธรรมของการแก้ไขปัญหาของคนจนเมืองในประเทศไทย

ผลลัพธ์ที่เกิดจากโครงการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยของคนจนในเมืองภายใต้โครงการบ้านมั่นคงได้เกิดรูปธรรมของการแก้ไขปัญหากระจายกันออกไปในหลายเมืองและจังหวัด สำหรับรูปธรรมที่เกิดขึ้นนั้นมีความแตกต่างกันบ้างในบางประเด็นขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละเมืองและชุมชน จากการเริ่มดำเนินการจากโครงการนำร่องใน 10 ชุมชน ในปี พ.ศ. 2546 จนกระทั่งถึงในปัจจุบันพบว่า เกิดผลของการแก้ไขปัญหาในทั่วประเทศโดยมีพื้นที่ในการดำเนินโครงการทั้งสิ้น 76 จังหวัดครอบคลุม 260 เขตหรือเมือง แต่หากพิจารณาจากพื้นที่ที่ได้รับอนุมัติโครงการแล้วคือ 71 จังหวัดครอบคลุมพื้นที่ 247 เขตหรือเมือง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 93.42 ของจำนวนจังหวัดทั้งหมดของประเทศไทยและร้อยละ 24.75 ของจำนวนเขตหรืออำเภอทั้งหมดของประเทศไทย

นอกเหนือไปจากนี้ในตารางที่ 4.1 ยังได้อธิบายให้เห็นว่า โครงการบ้านมั่นคงได้ถูกอนุมัติโครงการไปแล้วทั้งสิ้น 745 โครงการ ครอบคลุมจำนวนชุมชนทั้งสิ้น 1,319 ชุมชน และมีประชาชนได้รับผลลัพธ์ของการแก้ไขปัญหาแล้วทั้งสิ้น 80,201 ครอบครัว ซึ่งเมื่อเทียบสัดส่วนกับจำนวนผู้เดือดร้อนทั้งหมด 1,870,000 ครัวเรือน (ข้อมูลคนจนเมืองปี พ.ศ. 2545) พบว่ามี การดำเนินการแก้ไขไปได้ร้อยละ 5.34 เพียงเท่านั้น

มากยิ่งขึ้นไปกว่านั้นค่าในตารางที่ 4.1 ยังนำเสนอถึงจำนวนงบประมาณที่รัฐบาลได้สนับสนุน โดยแบ่งออกเป็น 2 งบประมาณคือ งบประมาณอุดหนุนการพัฒนาสาธารณูปโภคและที่อยู่อาศัย จำนวน 3,501,740,755 บาท และสินเชื่อเพื่อการปรับปรุงที่อยู่อาศัยจำนวน 2,793,096,753 บาท เมื่อวิเคราะห์กับจำนวนครัวเรือนที่ได้รับการแก้ไขปัญหาจะพบว่า งบประมาณทั้งหมดที่ใช้จะคิดเฉลี่ยเป็น 78,488.27 บาทต่อครัวเรือน หากคิดแยกแต่ละงบประมาณจะพบว่า ในงบประมาณอุดหนุนการพัฒนาสาธารณูปโภคและที่อยู่อาศัยคิดเฉลี่ยเป็น 43,662.06 บาทต่อครัวเรือน และสินเชื่อเพื่อการปรับปรุงที่อยู่อาศัยคิดเฉลี่ยเป็น 34,826.21 บาทต่อครัวเรือน

ตารางที่ 4.1 สรุปความคืบหน้าโครงการบ้านมั่นคงประจำเดือน กรกฎาคม 2552

ภาพรวม	จำนวน
จำนวนเขตหรือเมืองที่ดำเนินการ โครงการ	260 เขต/เมือง 76 จังหวัด
จำนวนเขตหรือเมืองที่ได้รับอนุมัติโครงการ	247 เขต/เมือง 71 จังหวัด
จำนวนโครงการที่ได้รับการอนุมัติ	745 โครงการ
ครอบคลุมจำนวนชุมชน	1,319 ชุมชน
จำนวนครอบครัว	80,201 ครอบครัว
งบประมาณที่อนุมัติ	
- งบอุดหนุนการพัฒนาสาธารณูปโภคและที่อยู่อาศัย	3,501,740,755 บาท
- สินเชื่อเพื่อการปรับปรุงที่อยู่อาศัย	2,793,096,753 บาท

ที่มา: www.codi.or.th/baanmankong วันที่ 5 ตุลาคม 2552

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมื่อพิจารณาจากแนวทางการปรับปรุงชุมชนในโครงการบ้านมั่นคง พบว่า โดยส่วนใหญ่การปรับปรุงชุมชนจะเป็นไปตามรูปแบบของการปรับปรุงและสร้างใหม่ในที่ดินเดิม (คิดเป็นร้อยละ 66.42 ของจำนวนครัวเรือนของผู้เดือดร้อนในโครงการบ้านมั่นคงทั้งหมด) รองลงมาคือ การรื้อย้ายไปสร้างใหม่ในที่ดินใหม่ไกลออกจากที่ดินเดิมเกินกว่า 5 กิโลเมตร ใกล้เคียงที่ดินเดิม และการสร้างที่อยู่อาศัยร่วมหรือห้องเช่าราคาถูกแก่กลุ่มคนไร้บ้าน (คิดเป็นร้อยละ 21.99, 11.25, และ 0.34 ของจำนวนครัวเรือนของผู้เดือดร้อนในโครงการบ้านมั่นคงทั้งหมด ตามลำดับ)

จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เราเห็นว่าการปรับปรุงชุมชนในภาพรวมของโครงการบ้านมั่นคงส่วนใหญ่เป็นการปรับปรุงโดยสร้างทางเลือกให้คนจนเมืองสามารถอยู่ในที่ดินเดิมหรือใกล้เคียงเดิม อันมีสาเหตุมาจากระยะการดำเนินการแก้ไขปัญหาคนจนเมืองในอดีตที่ต้องการย้ายกลุ่มคนเหล่านี้ออกไปอยู่ในบริเวณที่ราคาที่ดินไม่สูงมากนัก แต่การย้ายกลุ่มคนในรูปแบบนั้นอาจเป็นการย้ายคนออกจากแหล่งงานซึ่งอาจไม่ใช่การแก้ไขปัญหาที่แท้จริง

ตารางที่ 4.2 สรุปแนวทางการปรับปรุงชุมชนภายในโครงการบ้านมั่นคง เดือนกรกฎาคม 2552

ประเภทของการปรับปรุง	จำนวนชุมชน	จำนวนครอบครัว	ร้อยละ
การปรับปรุงและสร้างใหม่ในที่ดินเดิม	621	53,266	66.42
การรื้อย้ายไปสร้างใหม่ในที่ดินใกล้เคียงที่ดินเดิม (ห่างไม่เกิน 5 กม.)	251	9,023	11.25
การรื้อย้ายออกไปสร้างใหม่ไกลออกจากที่ดินเดิม (ห่างไม่เกิน 5 กม.)	437	17,639	21.99
ที่อยู่อาศัยร่วม หรือเช่าราคาถูกแก่กลุ่มคนไร้บ้าน (Homeless Housing)	4	273	0.34
รวม	1,319	80,201	100.00

ที่มา: www.codi.or.th/baanmankong วันที่ 5 ตุลาคม 2552

หากกล่าวถึงการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจนในเมืองจะพบว่า ปัจจัยอีกหนึ่งประการที่เป็นปัญหาสำคัญคือ ปัญหาความมั่นคงในที่ดิน จากตารางที่ 4.3 ได้นำเสนอให้เห็นถึงผลลัพธ์ในการแก้ไขปัญหาประเด็นที่ดินในโครงการบ้านมั่นคง พบว่า พื้นที่ดำเนินโครงการส่วนใหญ่สามารถได้รับกรรมสิทธิ์หรือสัญญาเช่าที่ดินในระยะยาวที่เกินกว่า 3 ปี คิดเป็นร้อยละ 37.38 และ 42.94 ของจำนวนชุมชนทั้งหมดที่ดำเนินโครงการตามลำดับ และหากคิดรวมกันแล้วจะมีชุมชนที่มีความมั่นคงในระยะยาวมากถึงร้อยละ 80.32

นอกเหนือไปจากนี้ชุมชนบางส่วนยังได้รับสิทธิในระยะสั้นไม่เกิน 3 ปี และได้รับคำยินยอมให้ปลูกสร้างที่อยู่อาศัยและกำลังอยู่ในขั้นตอนการจัดการเรื่องสิทธิในที่ดินของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 9.34 และ 10.34 ของจำนวนชุมชนทั้งหมดที่ดำเนิน โครงการตามลำดับ และแม้ว่ากลุ่มชุมชนในกลุ่มดังกล่าวจะไม่ได้สิทธิในระยะยาวแต่ก็สามารถสร้างความมั่นใจให้ชุมชนที่จะปรับปรุงชุมชนของตนเองได้เช่นกัน

ตารางที่ 4.3 สรุปการสร้างความมั่นคงในที่ดินในโครงการบ้านมั่นคง ประจำเดือน กรกฎาคม 2552

ความมั่นคงในที่ดิน	จำนวนชุมชน	จำนวนครอบครัว	ร้อยละ
เกิดกรรมสิทธิในที่ดิน	719	29,983	37.38
มีสัญญาเช่าในระยะยาวรายกลุ่ม และบุคคล (เกินกว่า 3 ปี)	361	34,436	42.94
มีสัญญาเช่าระยะสั้น (ไม่เกิน 3 ปี)	91	7,493	9.34
ได้รับคำยินยอมให้ปลูกสร้างที่อยู่อาศัยและกำลังอยู่ในขั้นตอนการจัดการเรื่องสิทธิในที่ดินของชุมชน	150	8,289	10.34
รวม	1,319	80,201	100.00

ที่มา: www.codi.or.th/baanmankong วันที่ 5 ตุลาคม 2552

4.4 รูปธรรมของการแก้ไขปัญหาคนจนเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเป็นภูมิภาคที่มีสัดส่วนของคนจนเมืองต่อคนเมืองมากที่สุดคือภาคอีสาน ร้อยละ 10.3 (จากข้อมูลสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2547) ซึ่งข้อมูลการดำเนินโครงการของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนในโครงการบ้านมั่นคง พบว่า โครงการบ้านมั่นคงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับการอนุมัติโครงการ (ข้อมูลเดือน กรกฎาคม 2552) ทั้งสิ้น 176 โครงการ ครอบคลุมพื้นที่เมือง 46 เมืองและ 17 จังหวัด (คิดเป็นร้อยละ 23.62 ของโครงการบ้านมั่นคงทั้งหมดที่ได้รับการอนุมัติ) ในจำนวนทั้งสิ้น 176 โครงการมีโครงการที่ได้รับการแก้ไขปัญหาแล้วเสร็จทั้งสิ้น 30 โครงการ (ข้อมูลจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเดือนกันยายน 2552) ซึ่งในการศึกษาในครั้งนี้ได้พิจารณาตามเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา (ดูรายละเอียดหน้าที่ 40 - 43) ทำให้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้มีชุมชนที่ถูกคัดเลือกทั้งสิ้น 15 ชุมชน (ดูตารางที่ 3.2)

ในตารางที่ 4.4 ได้แสดงการสรุปรายละเอียดของโครงการในกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ได้การศึกษาครั้งนี้ ซึ่งเราพบว่า โครงการส่วนใหญ่เป็นโครงการที่มีรูปแบบของการปรับปรุงแบบการรื้อย้ายไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สร้างใหม่ในที่ดินที่ไม่ห่างจากชุมชนเดิมเกิน 5 กิโลเมตร (คิดเป็นร้อยละ 66.67 ของชุมชนทั้งหมดในกลุ่มตัวอย่าง) รองลงมาคือ การปรับปรุงในที่ดินเดิม และ การปรับปรุงแบบการรื้อย้ายไปสร้างใหม่ในที่ดินที่ห่างจากชุมชนเดิมเกิน 5 กิโลเมตร (คิดเป็นร้อยละ 26.67 และ 6.66 ของชุมชนทั้งหมดในกลุ่มตัวอย่างตามลำดับ) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าในกลุ่มชุมชนในระยะแรกที่ดำเนินโครงการสำเร็จจะเป็นกลุ่มที่ปรับปรุงในที่ดินแห่งใหม่มากกว่ากลุ่มชุมชนที่ปรับปรุงในที่ดินเดิม นั่นก็อาจเป็นไปได้ว่าการปรับปรุงในที่ดินเดิมมีปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดในการ เช่น ข้อจำกัดทางกายภาพของพื้นที่ ปัจจัยของโครงสร้างของกลุ่มคน ตลอดจนปัจจัยในเรื่องสิทธิในที่ดิน

เมื่อพิจารณาถึงประเด็นถัดมาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง พบว่า กลุ่มชุมชนส่วนใหญ่มีการแก้ไขปัญหาการครอบครองที่ดินในทิศทางที่ดีขึ้น โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีกรรมสิทธิ์ที่ดินในรูปแบบร่วมกันของชุมชนมากที่สุด (คิดเป็นร้อยละ 53.34 ของชุมชนทั้งหมดในกลุ่มตัวอย่าง) รองลงมาคือการมีสัญญาเช่าร่วมกันของชุมชนระยะยาวที่เกินกว่า 3 ปี รวมถึงในระยะสั้นกว่า 3 ปี (คิดเป็นร้อยละ 20.00 และ 13.33 ของชุมชนทั้งหมดในกลุ่มตัวอย่างตามลำดับ) แต่กระนั้นก็ตามยังคงมีกลุ่มชุมชนบางส่วนที่ยังไม่สามารถบรรลุข้อตกลงในการครอบครองที่ดินกับเจ้าของที่ดินได้คิดเป็นร้อยละ 13.33 ของชุมชนทั้งหมดในกลุ่มตัวอย่าง) จากข้อมูลในชุดนี้ทำให้เราเห็นอย่างชัดเจนอย่างมากว่าปัญหาการครอบครองที่ดินของชุมชนคนจนเมืองสามารถคลี่คลายไปในแนวทางที่มีความชัดเจนมากขึ้นผ่านรูปแบบที่หลากหลายของการแก้ไขปัญหาขึ้นอยู่กับข้อจำกัดของแต่ละกรณี

นอกจากรูปธรรมที่เกิดขึ้นจากการปรับปรุงทางกายภาพและที่ดินแล้ว โครงการบ้านมั่นคงยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การเกิดกลุ่มองค์กรชุมชนใหม่ และการก่อเกิดของกองทุนสวัสดิการในระดับชุมชนและเมือง เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 4.4 ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเกิดกลุ่มองค์กรใหม่ในการจัดการชุมชน เช่น สหกรณ์เคหะสถาน และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย (คิดเป็นร้อยละ 40.00 และ 60.00 ของกลุ่มชุมชนทั้งหมดในกลุ่มตัวอย่าง) นอกเหนือไปจากนี้ในกรณีศึกษายังพบว่า ชุมชนได้ริเริ่มการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการของชุมชนขึ้นเพื่อดูแลผู้สูงอายุ เยาวชน หรือแม้แต่เป็นกองทุนด้านอาชีพ (คิดเป็นร้อยละ 66.67 ของกลุ่มชุมชนทั้งหมดในกลุ่มตัวอย่าง)

ตารางที่ 4.4 สรุปประเด็นกรณีศึกษาที่เป็นรูปธรรมของการปรับปรุงชุมชนคนจนเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 15 ชุมชน

ประเด็น	ตัวชี้วัด	จำนวนชุมชน	ร้อยละ
รูปแบบการปรับปรุงชุมชน	การปรับปรุงและสร้างใหม่ในที่ดินเดิม	4	26.67
	การรื้อย้ายไปสร้างใหม่ในที่ดินใกล้เคียงที่เดิม (ห่างไม่เกิน 5 กม.)	10	66.67
	การรื้อย้ายออกไปสร้างใหม่ไกลออกจากที่เดิม (ห่างไม่เกิน 5 กม.)	1	6.66
	ที่อยู่อาศัยร่วม หรือเช่าราคาถูกแก่กลุ่มคนไร้บ้าน (Homeless Housing)	-	-
การครอบครองที่ดิน	เกิดกรรมสิทธิ์ในที่ดิน	8	53.34
	มีสัญญาเช่าในระยะยาวรายกลุ่ม และบุคคล (เกินกว่า 3 ปี)	3	20.00
	มีสัญญาเช่าระยะสั้น (ไม่เกิน 3 ปี)	2	13.33
	ได้รับคำยินยอมให้ปลูกสร้างที่อยู่อาศัยและกำลังอยู่ในขั้นตอนการจัดการเรื่องสิทธิ์ในที่ดินของชุมชน	2	13.33
รูปแบบองค์กรชุมชน	กลุ่มออมทรัพย์	6	40.00
	สหกรณ์เคหะสถาน	9	60.00
รูปแบบสวัสดิการของชุมชน	มีกลุ่มสวัสดิการของชุมชน เช่น ผู้สูงอายุ เยาวชน อาชีพ เป็นต้น	10	66.67
	ไม่มีกลุ่มสวัสดิการของชุมชน	5	33.33
งบประมาณสนับสนุน	งบอุดหนุนการพัฒนาสาธารณูปโภคและที่อยู่อาศัย		
	สินเชื่อเพื่อการปรับปรุงที่อยู่อาศัย		

ที่มา: วิเคราะห์จากเอกสารรายงานความคืบหน้าการดำเนิน โครงการบ้านมั่นคง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ตุลาคม 2551

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 5

การวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์เพื่อการแก้ไขปัญหาชุมชน

คนจนในเมือง

บทนี้จะอธิบายถึงการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์โดยแบ่งออกเป็นสองภาพหลักของการอธิบายแนวคิด โดยในภาพแรกจะเป็นการอธิบายชุดความสัมพันธ์ในภาพรวมของแนวคิด ส่วนในภาพที่สองจะถูกอธิบายผ่านรายละเอียดของแต่ละชุดตัวแปร ได้แก่ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การสื่อสารข้อมูล การสร้างการทำงานร่วมกันในการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ และการสร้างข้อตกลงร่วมกันที่เป็นฉันทามติในการวางแผน โดยแต่ละประเด็นจะถูกเชื่อมโยงไปสู่ผลลัพธ์ของการแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนและครัวเรือน การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเพื่อเปิดเผยให้เห็นความสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งมีรายละเอียดที่แสดงแต่ละหัวข้อในบทนี้

5.1 แบบแผนการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ในการแก้ไขปัญหาชุมชนคนจนเมือง

แนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์เป็นมุมมองของการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้คนในการวางแผนผ่านการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเช่น การสื่อสารข้อมูล การสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน การทำงานร่วมกันในการวางแผน และการสร้างฉันทามติที่เป็นเอกฉันท์ ภายในเงื่อนไขเชิงบริบท เช่น โครงสร้างเชิงสถาบัน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนซึ่งนำมาสู่ผลลัพธ์ของการวางแผนทั้งระดับครัวเรือนและชุมชนที่ดี ในการศึกษาครั้งนี้ได้แยกการวิเคราะห์ภาพของความสัมพันธ์ของตัวแปรชุดต่างๆออกเป็น 2 ส่วนคือ การอธิบายภาพรวมของแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ และการอธิบายแยกตามรายละเอียดของกลุ่มตัวแปรย่อยในแต่ละปัจจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.1.1 การอธิบายภาพรวมของแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์

จากกรอบของการเชื่อมโยงตัวแปรในบทที่ 3 ผู้วิจัยได้ทำการพิสูจน์การเชื่อมโยงของกลุ่มของตัวแปรดังกล่าว โดยการสอบถามกลุ่มตัวอย่างรายครัวเรือนจำนวน 668 ครัวเรือน ถึงความพึงพอใจในแต่ละประเด็นในภาพรวม เช่น ความพึงพอใจในกระบวนการวางแผนชุมชน ความพึงพอใจในผลลัพธ์ที่ได้ ความพึงพอใจในบทบาทของรัฐ เครือข่าย ผู้นำชุมชน และตนเองในการวางแผน ความพึงพอใจในความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน ความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับ และความโปร่งใสในการบริหารชุมชน (โดยมีระดับค่าคะแนนคือ (1) ไม่พึงพอใจ, (2) พึงพอใจเล็กน้อย, (3) ปานกลาง, (4) ค่อนข้างพึงพอใจ, และ (5) พึงพอใจมาก)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมื่อได้ค่าทางสถิติของแต่ละตัวแปร ผู้ศึกษาจึงได้นำค่าที่ได้มาวิเคราะห์ตัวประกอบ (Factor Analysis) หรือบางครั้งเรียกว่า การวิเคราะห์ปัจจัยในทางเทคนิคที่จะจับกลุ่มหรือรวมตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันไว้ในกลุ่มหรือปัจจัยเดียวกัน และเมื่อเมื่อทำการวิเคราะห์ตัวประกอบพบว่า กลุ่มตัวแปรดังกล่าวสามารถจำแนกออกเป็น 4 กลุ่มคือ (1) ความพึงพอใจในกระบวนการวางแผนชุมชน (2) ความพึงพอใจในผลลัพธ์ที่ได้ (3) ความพึงพอใจในภาพรวมของบทบาทของ โครงสร้างเชิงสถาบัน (รัฐ เครือข่าย ผู้นำชุมชน และตนเองในการวางแผน) และ (4) ความพึงพอใจในภาพรวมของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (ความพึงพอใจในความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน ความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับ และความโปร่งใสในการบริหารชุมชน) (ดูตารางที่)

ตารางที่ 5.1 แสดงการวิเคราะห์ตัวประกอบของกลุ่มปัจจัยความพึงพอใจในภาพรวมของบทบาทของโครงสร้างเชิงสถาบัน (รัฐ เครือข่าย ผู้นำชุมชน และตนเองในการวางแผน)

Component Matrix^a

	Component
	1
ความพึงพอใจในภาพรวมของบทบาทของภาครัฐ	.610
ความพึงพอใจในภาพรวมของบทบาทของเครือข่าย	.839
ความพึงพอใจในภาพรวมของบทบาทผู้นำชุมชน	.866
ความพึงพอใจในบทบาทภาพรวมของตนเองในการวางแผน	.845

Extraction Method: Principal Component Analysis.

a. 1 components extracted.

ตารางที่ 5.2 แสดงการวิเคราะห์ตัวประกอบของกลุ่มปัจจัยความพึงพอใจในภาพรวมของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

Component Matrix^a

	Component
	1
ความพึงพอใจในภาพรวมของความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน	.913
ความพึงพอใจในภาพรวมของความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับ	.912
ความพึงพอใจในภาพรวมของความโปร่งใสในการบริหารชุมชน	.889

Extraction Method: Principal Component Analysis.

a. 1 components extracted.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หลังจากได้กลุ่มปัจจัยทั้ง 4 กลุ่ม ผู้ศึกษาได้นำมาวิเคราะห์ความถดถอย (Regression Analysis) โดยในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นอย่างง่าย (Simple Linear Regression) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปร 2 ตัวเป็นคู่ไป โดยการกำหนดให้ตัวแปรตัวหนึ่งเป็นตัวแปรอิสระและอีกตัวหนึ่งเป็นตัวแปรตาม ตามสมการดังนี้

$$y = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon$$

โดยค่า y คือ ค่าเฉลี่ย

β_0 และ β_1 เป็นค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย (Regression coefficient)

โดยที่ β_0 เป็นจุดตัดของแกน y เมื่อ $x = 0$

และ β_1 เป็นความชันของเส้นตรง (Slope)

ε คือ ค่าความคาดเคลื่อนแบบสุ่ม (Random error)

จากการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นอย่างง่าย พบว่า ค่าความแปรปรวนหรือความคาดเคลื่อนในค่า y ที่เกิดจากสมการถดถอย (ค่า R Square) และค่าสหสัมพันธ์ของสองตัวแปร (ค่า R) แสดงค่าอย่างมีนัยยะสำคัญในทุกตัว โดยชุดความสัมพันธ์ของสองตัวแปรที่มีค่าสหสัมพันธ์ (R) สูงที่สุดคือความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในบทบาทของ โครงสร้างเชิงสถาบัน กับความพึงพอใจในภาพรวมของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งแสดงค่าสหสัมพันธ์ (R) สูงถึง .755 และค่าความแปรปรวนที่ .570 จากผลดังกล่าวชี้ชัดให้เห็นว่า ความพึงพอใจในบทบาทของรัฐ เครือข่ายผู้นำชุมชน และตนเองในกรวางแผนมีอิทธิพลอย่างมากต่อการสร้างความพึงพอใจในภาพรวมของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (ดูรูปที่ 5.1)

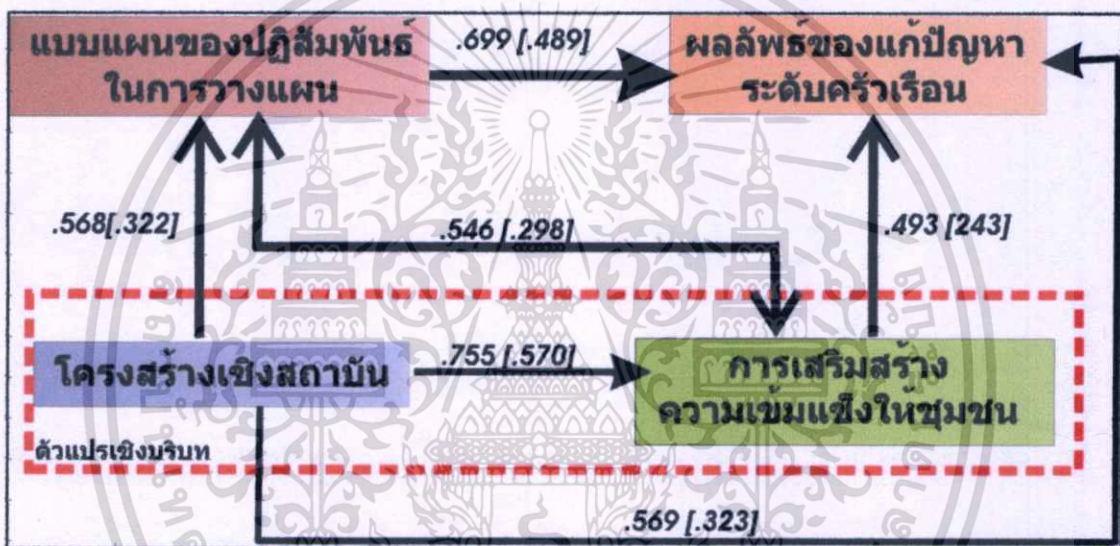
นอกเหนือไปจากนี้เมื่อพิจารณาจากการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นอย่างง่าย ยังพบว่าค่าสหสัมพันธ์ (R) ของชุดปัจจัยอื่น ๆ มีค่าสูงเป็นอันดับที่สองคือ ความพึงพอใจในแบบแผนของปฏิสัมพันธ์ในการวางแผนกับความพึงพอใจในผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผน (ค่า R = .699, R Square = .489) และจากค่าทางสถิติดังกล่าวเป็นตัวชี้วัดให้เห็นว่า ชุดตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในผลลัพธ์ของการวางแผนมากที่สุดคือ ความพึงพอใจในแบบแผนของปฏิสัมพันธ์ในการวางแผน รองลงมาคือ ความพึงพอใจในบทบาทของ โครงสร้างเชิงสถาบัน (ค่า R = .569, R Square = .323) และความพึงพอใจในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (ค่า R = .493, R Square = .243) (ดูรูปที่ 5.1)

เมื่อพิจารณาจากความพึงพอใจของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน พบว่า ปัจจัยของความพึงพอใจในบทบาทของ โครงสร้างเชิงสถาบัน มีอิทธิพลอย่างมากที่สุด (ค่า R = .755, R Square = .570) รองลงมาคือ ความพึงพอใจในปฏิสัมพันธ์ของการวางแผน (ค่า R = .546, R Square

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

= .298) นั้นหมายความว่า หากเป้าหมายของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเป็นประเด็นหลัก การสร้างความพึงพอใจในบทบาทของรัฐ เครือข่าย ผู้นำชุมชน และตนเองในการวางแผน เป็นเรื่องที่ควรให้ความสำคัญมากกว่าแบบแผนของปฏิสัมพันธ์ในการวางแผน

ในสาระในส่วนท้ายที่สุดจากการวิเคราะห์สมการถดถอย พบว่า ความพึงพอใจในบทบาทของโครงสร้างเชิงสถาบัน (ค่า $R = .568$, $R \text{ Square} = .322$) และความพึงพอใจต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (ค่า $R = .546$, $R \text{ Square} = .298$) มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในปฏิสัมพันธ์ของการวางแผน ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การสร้างแบบแผนของปฏิสัมพันธ์ในการวางแผนจะได้ผลดีหรือไม่ นั้นขึ้นอยู่กับ โครงสร้างเชิงสถาบันและการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเป็นสำคัญเช่นกัน

รูปที่ 5.1 แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวแปรในแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ (ค่าที่แสดงคือค่า R ส่วนค่าที่อยู่ในวงเล็บคือค่า R Square)

5.1.2 การอธิบายแยกตามรายละเอียดของกลุ่มตัวแปรในแต่ละปัจจัย

นอกจากการสร้างความเข้าใจในภาพใหญ่ของแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์แล้ว ผู้ศึกษายังได้พยายามในการอธิบายภาพย่อยของแนวคิด โดยจำแนกออกตามกลุ่มของตัวแปร ในแต่ละประเด็น โดยวิธีการวิเคราะห์ตัวองค์ประกอบ (Factor Analysis) เพื่อลดจำนวนตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันมากให้อยู่ในกลุ่มเดียวกันตามรายตัวแปรในแต่ละกลุ่ม หลังจากนั้นทำการวิเคราะห์หาค่าการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regressions) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรมากกว่าสองตัวขึ้นไป

จากการหาค่าสมการถดถอยพหุคูณ โดยกำหนดให้ปัจจัยของแบบแผนของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์เป็นตัวแปรอิสระเพื่อค้นหาอิทธิพลที่มีต่อผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนในระดับครัวเรือน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (ดูรูปที่ 5.2) พบว่า แบบแผนของการเอกลสารนี้เป็นเอกลสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกลสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

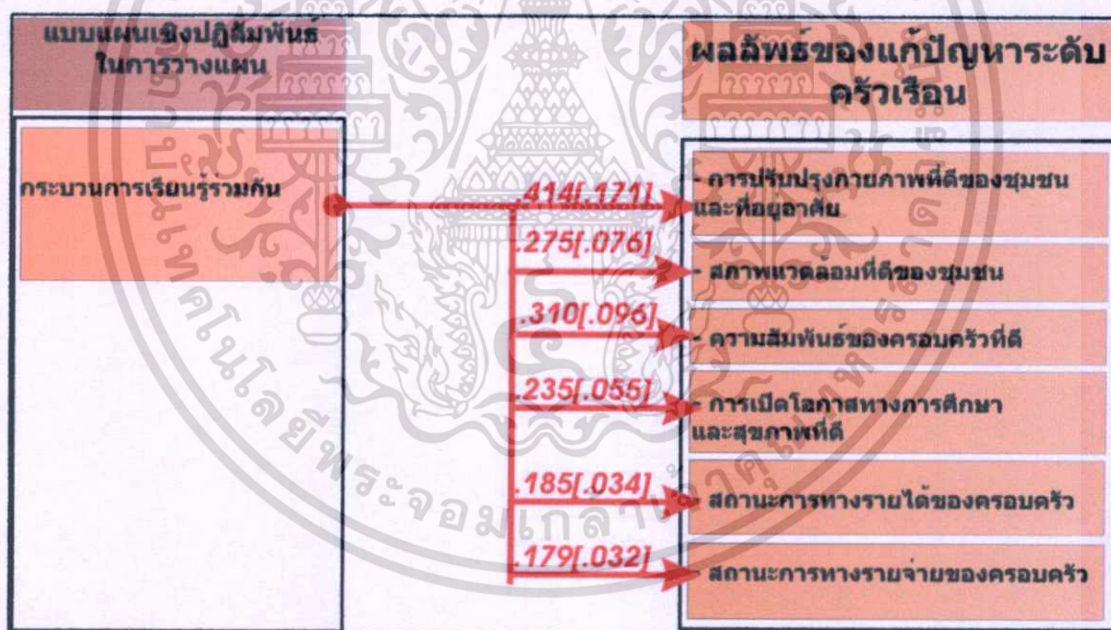
วางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์มีค่าความสัมพันธ์กับ ผลลัพธ์ของการปรับปรุงทางกายภาพที่ดีของชุมชน และที่อยู่อาศัยมากที่สุด (ค่า $R = .503$, $R \text{ Square} = .253$) รองลงมาคือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัว (ค่า $R = .469$, $R \text{ Square} = .220$) สภาพแวดล้อมที่ดีของชุมชน (ค่า $R = .406$, $R \text{ Square} = .165$) การเปิดโอกาสทางการศึกษาและสุขภาพที่ดี (ค่า $R = .333$, $R \text{ Square} = .111$) สถานการณ์ทางรายได้ของครอบครัว (ค่า $R = .326$, $R \text{ Square} = .106$) และการลดสถานการณ์ทางรายจ่ายของครอบครัว (ค่า $R = .256$, $R \text{ Square} = .066$) ตามลำดับ

หากพิจารณาถึงค่าทางสถิติที่ได้จากการวิเคราะห์ในข้างต้น จะเห็นได้ว่า หากมีการกระตุ้นให้เกิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์จะก่อมีแนวโน้มที่จะเกิดผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนที่ดีด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อกลุ่มผู้อยู่อาศัยโดยตรง เช่น การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนและที่อยู่อาศัยและการเกิดความสัมพันธ์ที่ดีภายในชุมชน และแม้ว่าผลลัพธ์ในประเด็นอื่นจะมีค่าสหสัมพันธ์ (R) ที่มีค่านัยยะสำคัญ แต่กระนั้นก็ตามประเด็นของผลลัพธ์ดังกล่าวต้องเกี่ยวข้องกับปัจจัยอื่น นอกเหนือไปจากการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ เช่น การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีต้องสัมพันธ์กับระบบใหญ่ที่กว้างกว่าชุมชน การเปิดโอกาสทางการศึกษาและการมีสุขภาพที่ดีที่ต้องอาศัยหน่วยงานภายนอก หรือในกรณีของสถานการณ์ทางรายได้และรายจ่ายในระดับครัวเรือนซึ่งต้องเกี่ยวข้องกับปัจจัยทักษะครัวเรือน ระบบเศรษฐกิจมหภาค ดังนั้นแล้วค่าสหสัมพันธ์ที่ได้จึงมีค่าลดหลั่นลงไปตามแต่ปัจจัยภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

สำหรับการวิเคราะห์หาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในรายกลุ่มของตัวแปร พบว่า การวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์มีค่าสหสัมพันธ์ที่สอดคล้องอย่างมากกับความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับ (ค่า $R = .815$, $R \text{ Square} = .665$) ความรู้ที่ก้าวไกลในการวางแผน (ค่า $R = .644$, $R \text{ Square} = .415$) และความโปร่งใสในการบริหารระดับชุมชน (ค่า $R = .551$, $R \text{ Square} = .303$) ตามลำดับ ซึ่งจากค่าสถิติเหล่านี้ได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์มีแนวโน้มอย่างมากที่จะก่อให้เกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (ดูรูปที่ 5.2)

จากคำถามหลักของการศึกษาในครั้งนี้ที่ว่า “การวางแผนแบบปฏิสัมพันธ์สามารถขับเคลื่อนให้เกิดการแก้ไขปัญหาของครัวเรือน และก่อให้เกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนภายใต้เงื่อนไขของโครงสร้างเชิงสถาบัน ได้มากหรือน้อย/อย่างไร” ซึ่งจากการวิเคราะห์ทั้งในภาพรวมและรายย่อยของกลุ่มตัวแปรชี้ให้เห็นไปในทิศทางเดียวกันที่ว่า การวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์มีแนวโน้มอย่างมากที่จะก่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาในระดับครัวเรือนและการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

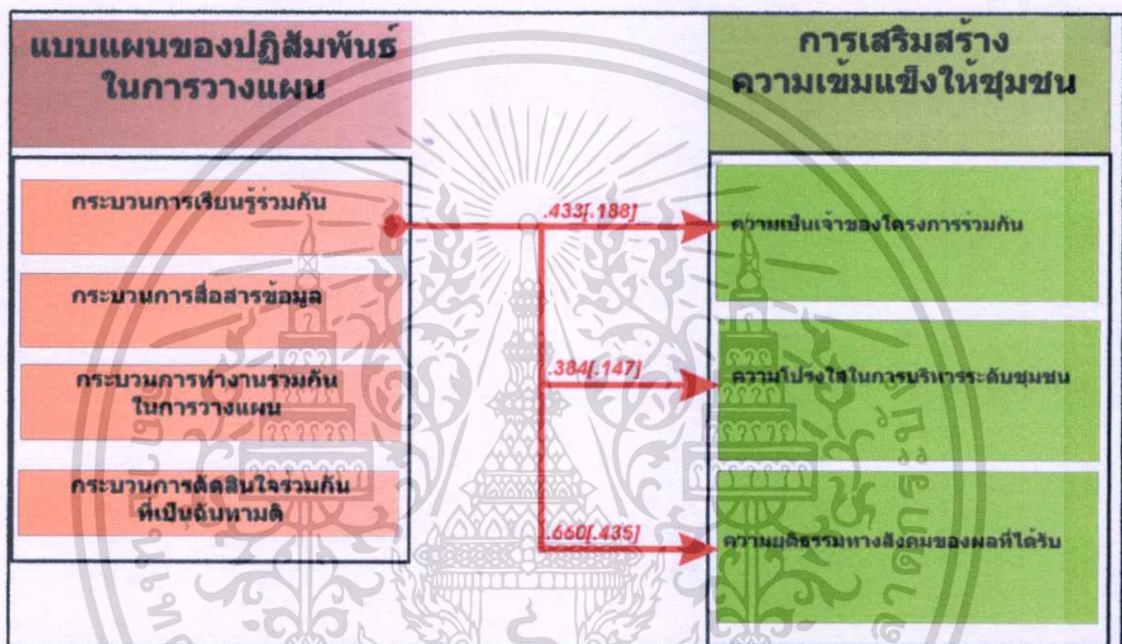
กระบวนการเรียนรู้กับผลลัพธ์ของการแก้ไขปัญหาในระดับครัวเรือน โดยผู้ศึกษาได้ใช้เทคนิควิธีในการวิเคราะห์ตัวประกอบ (Factor Analysis) เพื่อทำการลดตัวแปรอิสระ (ดูภาคผนวก) เพื่อใช้ในการหาค่าสหสัมพันธ์ถดถอยเชิงเส้นต่อไป ค่าสหสัมพันธ์ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า การเรียนรู้ร่วมกันมีอิทธิพลอย่างมากที่จะส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์ในการปรับปรุงกายภาพที่ดีของชุมชนและที่อยู่อาศัย (ค่า $R = .414$, $R \text{ Square} = .171$) ความสัมพันธ์ในครัวเรือนที่ดี (ค่า $R = .310$, $R \text{ Square} = .096$) สภาพแวดล้อมที่ดีของชุมชน (ค่า $R = .275$, $R \text{ Square} = .076$) การเปิดโอกาสทางการศึกษาและการมีสุขภาพที่ดี (ค่า $R = .235$, $R \text{ Square} = .055$) สถานการณ์ทางรายได้ (ค่า $R = .185$, $R \text{ Square} = .034$) และรายจ่ายของครอบครัว (ค่า $R = .179$, $R \text{ Square} = .032$) ตามลำดับ (ดูรูปภาพที่) และจากค่าการเรียงลำดับค่าสหสัมพันธ์จากสมการถดถอยเชิงเส้นจะพบว่า สองอันดับแรกที่มีค่ามากที่สุดคือการปรับปรุงกายภาพที่ดีของชุมชนและที่อยู่อาศัยและความสัมพันธ์ในครัวเรือนที่ดี ซึ่งเหมือนกันกับภาพรวมของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ โดยความเป็นไปได้ของปัจจัยที่ทำให้เป็นเช่นนั้นคือผลลัพธ์ที่ได้ทั้งสองเป็นผลโดยตรงต่อครัวเรือนและเกี่ยวข้องกับปัจจัยภายในครัวเรือนและชุมชนเป็นสำคัญ

รูปที่ 5.3 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยเชิงเส้นของชุดตัวแปรกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับผลลัพธ์ของการแก้ไขปัญหาในระดับครัวเรือนแยกตามผลลัพธ์แต่ละส่วน (ค่าที่แสดงคือค่า R ส่วนค่าที่อยู่ในวงเล็บคือค่า R Square)

ความสัมพันธ์ในชุดที่สองที่จะกล่าวถึงคือ ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ดูรูปที่ 5.4) ซึ่งพบว่า กลุ่มตัวแปรของการเรียนรู้ร่วมกันเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มีความสัมพันธ์กับความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับค่อนข้างมาก (ค่า $R = .660$, $R \text{ Square} = .435$) รองลงมาคือ ความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน (ค่า $R = .433$, $R \text{ Square} = .188$) และความโปร่งใสในการบริหารระดับชุมชน (ค่า $R = .384$, $R \text{ Square} = .147$) ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน การศึกษาดูงานและการอบรมทักษะต่างๆ ทำให้เกิดผลนอกเหนือไปจากการสร้างองค์ความรู้ให้กับชาวชุมชนแล้วยังก่อให้เกิดการลดช่องว่างของอำนาจในชุมชนอันก่อให้เกิดการกระจายผลประโยชน์ที่ได้รับไปสู่ทุกกลุ่มคนและสร้างความเป็นเจ้าของร่วมในการพัฒนาชุมชนนั้นๆอีกประการ

รูปที่ 5.4 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยเชิงเส้นของชุดตัวแปรกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนแยกตามรายละเอียดของตัวแปร (ค่าที่แสดงคือค่า R ส่วนค่าที่อยู่ในวงเล็บคือค่า R Square)

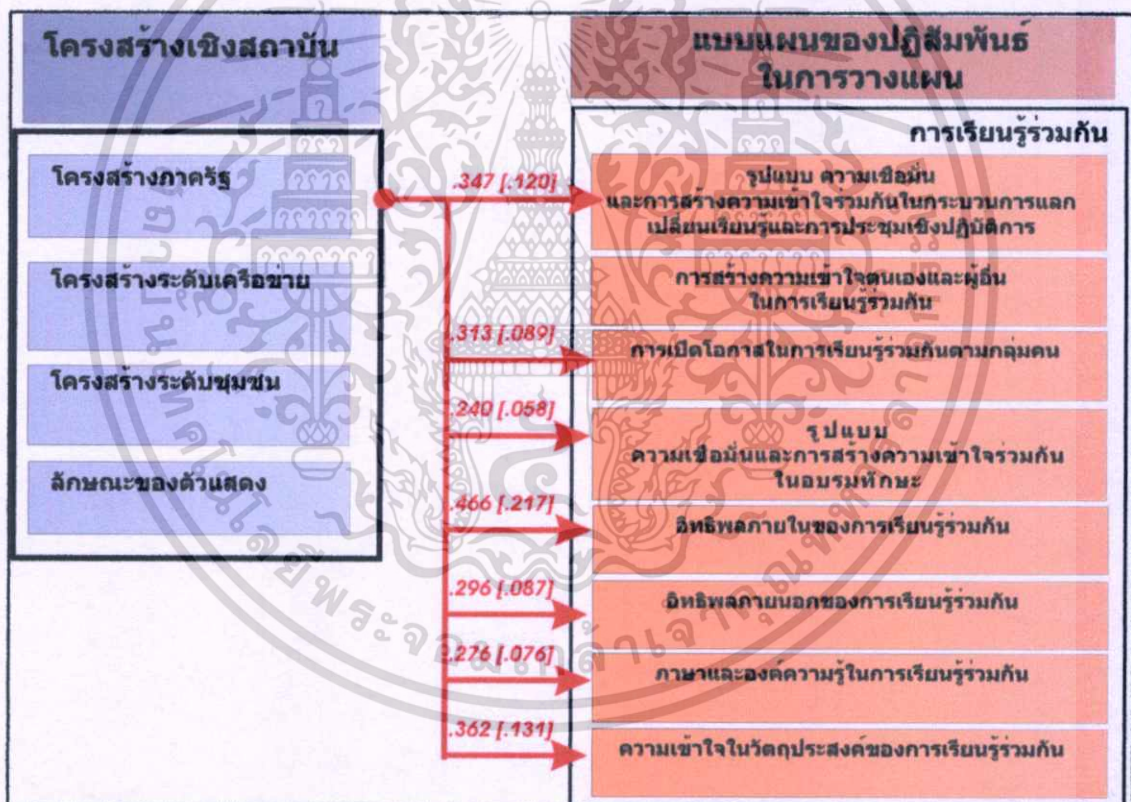
การอธิบายชุดความสัมพันธ์ชุดสุดท้ายจะเป็นการอธิบายถึงปัจจัยเชิงโครงสร้างสถาบันที่ส่งผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยใช้การหาค่าสหสัมพันธ์สมการถดถอยพหุคูณ (ค่า R และ R Square) ซึ่งพบว่า โครงสร้างเชิงสถาบันส่งผลต่ออิทธิพลภายในของการเรียนรู้ร่วมกันมากที่สุด (ค่า $R = .466$, $R \text{ Square} = .217$) (ดูรูปที่ 5.5) นั้นหมายความว่าหากโครงสร้างเชิงสถาบันสามารถเอื้อให้กลุ่มคนในชุมชนมีบทบาทในการเรียนรู้ร่วมกันทั้งชุมชน แทนที่จะเป็นแค่เฉพาะกลุ่มแกนนำ

นอกเหนือไปจากนี้โครงสร้างเชิงสถาบันยังมีอิทธิพลต่อการสร้างความเข้าใจในการเรียนรู้ร่วมกัน (ค่า $R = .362$, $R \text{ Square} = .131$) และรูปแบบ ความเชื่อมั่น และการสร้างความเข้าใจร่วมกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (ค่า $R = .347$, $R \text{ Square} = .120$) ซึ่งค่าทางสถิติเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันให้เห็นว่า โครงสร้างเชิงสถาบันสามารถก่อให้เกิดความเชื่อมั่นและสร้างความเข้าใจร่วมกันของคนในชุมชนให้เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันได้

อีกประเด็นที่น่าสนใจคือ โครงสร้างเชิงสถาบัน ไม่มีค่าความสัมพันธ์กับการสร้างความเข้าใจในตนเองและผู้อื่นจากการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งจากจุดนี้ทำให้เราเข้าใจได้ว่า โครงสร้างเชิงสถาบันมักก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือของกระบวนการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมอย่างเป็นทางการ แต่กระนั้นก็ตามกิจกรรมเหล่านั้นกลับไม่สามารถสร้างความเข้าใจในตนเองและผู้อื่นได้ ซึ่งเป็นไปได้ว่ารูปแบบของการจัดกระบวนการเรียนรู้อาจมุ่งเน้นไปที่รูปแบบ ภาษา และองค์ความรู้แบบนักวิชาการซึ่งแบบแผนเหล่านี้อาจก่อให้เกิดการสร้าง ความเข้าใจในประเด็นร่วมกันของชุมชนที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนแต่อาจไม่ก่อให้เกิดการสร้างเสริมองค์ความรู้ในระดับบุคคลได้

รูปที่ 5.5 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยพหุคูณของชุดตัวแปร โครงสร้างเชิงสถาบันกับการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันแยกตามรายละเอียดของตัวแปร (ค่าที่แสดงคือค่า R ส่วนค่าที่อยู่ในวงเล็บคือค่า R Square)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

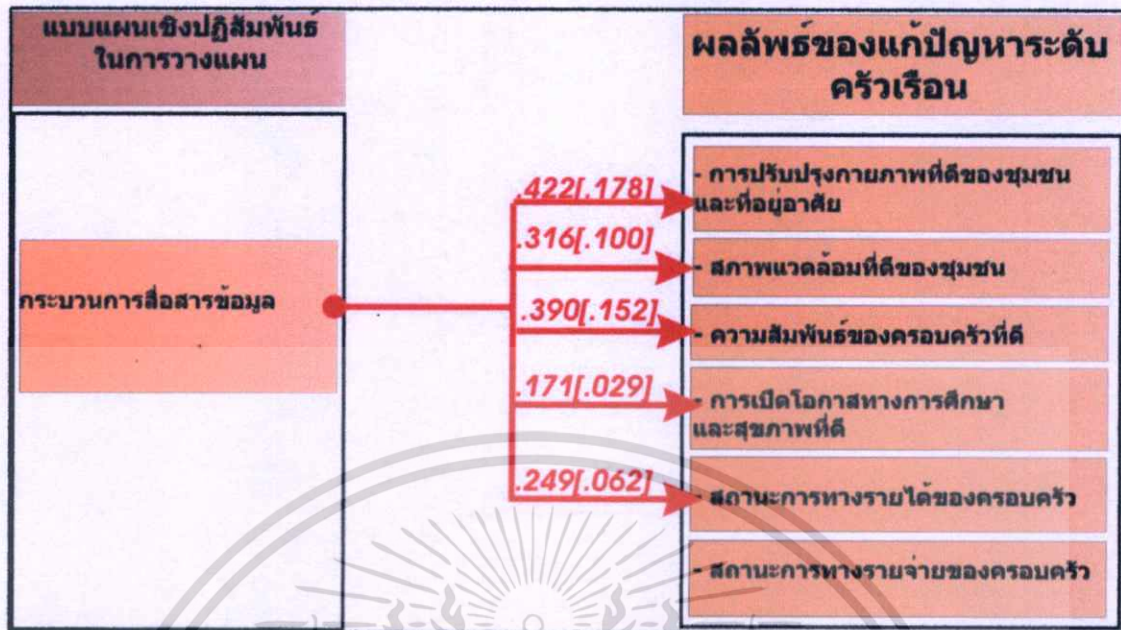
5.3 การสื่อสารข้อมูลในการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์

แบบแผนของการสื่อสารข้อมูลเป็นอีกหนึ่งในกิจกรรมที่สามารถสร้างให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ในแนวคิดของ Healey (1997) เธอเชื่อว่าการสร้างการสื่อสารแบบเผชิญหน้าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างประชาธิปไตยของชุมชน การวางแผนในโครงการบ้านมั่นคงจากการสัมภาษณ์พบว่า มีรูปแบบของการสื่อสารที่หลากหลาย เช่น การสื่อสารผ่านการประชุมร่วมกันเพื่อทำความเข้าใจ การใช้สื่อ (Media) เพื่อการสื่อสาร และแม้แต่การใช้สื่อผ่านบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มแกนนำชุมชน

การสื่อสารข้อมูลในการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ของชุมชนมีแนวโน้มที่จะส่งผลต่อการปรับปรุงชุมชนที่ดีของชุมชนและที่อยู่อาศัย (ค่า $R = .422$, $R\text{ Square} = .178$) และสภาพแวดล้อมที่ดีของชุมชน (ค่า $R = .316$, $R\text{ Square} = .100$) (ดูรูปที่ 5.6) ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่า ข้อมูลและข่าวสารที่ถูกส่งในกระบวนการสื่อสารข้อมูลสามารถกระจายออกไปทั้งจากภายนอกและในชุมชน ทำให้ชุดข้อมูลเหล่านั้นสามารถเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ในประสบการณ์ที่ดีในการปรับปรุงที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมของชุมชน

นอกเหนือไปจากนี้การสื่อสารข้อมูลยังนำมาซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัว (ค่า $R = .390$, $R\text{ Square} = .152$) โดยพื้นฐานที่เชื่อว่าเมื่อมีการสื่อสารของข้อมูลแบบเผชิญหน้าระหว่างกันมากขึ้นนั้นหมายความว่าข้อมูลที่ได้รับจากชุมชนจะถูกส่งผ่านเข้ามาในครอบครัวและเกิดกระบวนการตัดสินใจในข้อมูลนั้นๆร่วมกันของชุมชน ซึ่งเป็นอีกหนึ่งในความเป็นไปได้ของสาเหตุเบื้องหลังความสัมพันธ์ดังกล่าว

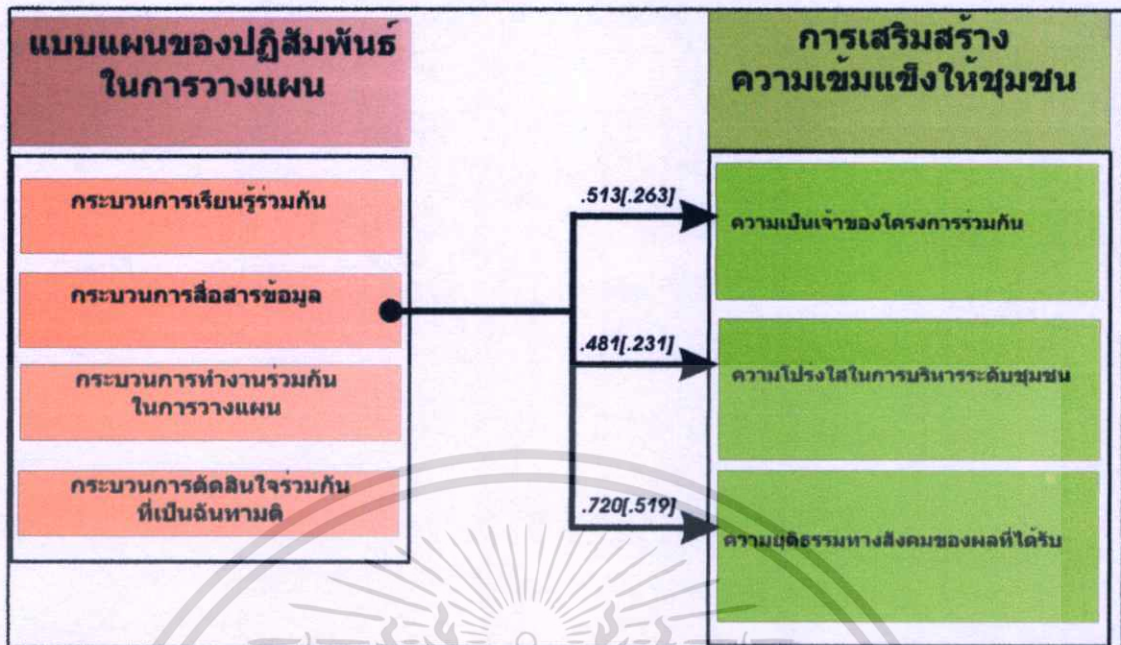
ชุดความสัมพันธ์ชุดถัดมาเป็นผลของการสื่อสารข้อมูลที่ก่อให้เกิดผลของสถานการณ์ทางรายได้ที่ดี (ค่า $R = .249$, $R\text{ Square} = .062$) และการเปิดโอกาสทางการศึกษาและการมีสุขภาพที่ดี (ค่า $R = .171$, $R\text{ Square} = .029$) สาเหตุที่เป็นไปได้ที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ชุดนี้คือ ชุดข้อความและข้อมูลที่สื่อสารไม่ได้มีแต่เพียงแค่ประเด็นเชิงเทคนิค แต่ยังรวมถึงข้อมูลในการฟื้นฟูและส่งเสริมอาชีพ การศึกษา และสวัสดิการด้านสุขภาพ จึงทำให้ผลลัพธ์ในประเด็นดังกล่าวมีค่าของสหสัมพันธ์ระหว่างกัน

รูปที่ 5.6 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยเชิงเส้นตรงอย่างง่ายของชุดตัวแปรการสื่อสารข้อมูลกับผลลัพธ์ของการแก้ไขปัญหาในระดับครัวเรือนแยกตามผลลัพธ์แต่ละส่วน (ค่าที่แสดงคือค่า R ส่วนค่าที่อยู่ในวงเล็บคือค่า R Square)

หากพิจารณาเชื่อมโยงจากประเด็นของการสื่อสารข้อมูลไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนพบว่า การสื่อสารข้อมูลเป็นอีกหนึ่งในปัจจัยที่ก่อให้เกิดกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ Friedmann (1992) ที่กล่าวไว้ว่า ข้อมูล (Information) เป็นหนึ่งในหลายส่วนของทรัพยากรที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการเสริมสร้างอำนาจให้กับคนจนจากการวิเคราะห์ข้อมูลทำให้เห็นว่า ความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับ (ค่า $R = .720$, $R \text{ Square} = .519$) ความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน (ค่า $R = .513$, $R \text{ Square} = .263$) และความโปร่งใสในการบริหารระดับชุมชน (ค่า $R = .481$, $R \text{ Square} = .231$) เป็นผลส่วนหนึ่งมาจากการสื่อสารข้อมูลในการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ (ดูรูปที่ 5.7)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

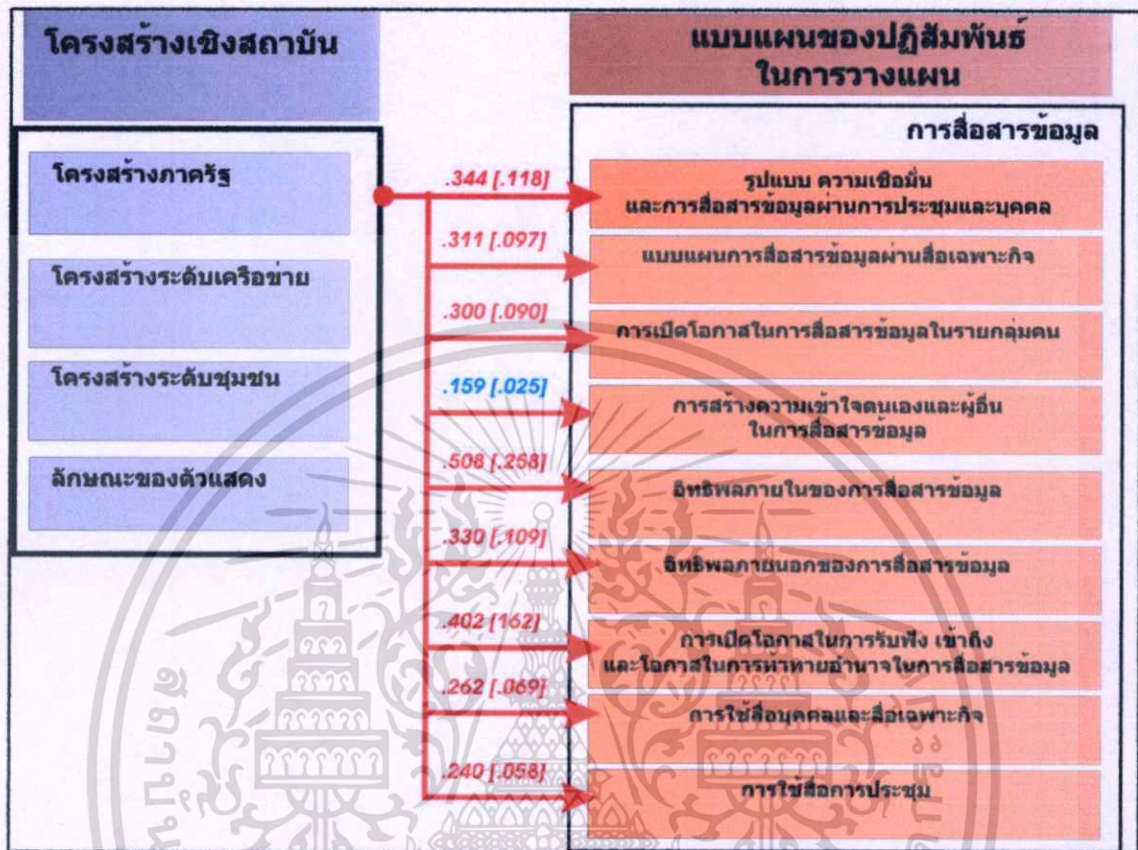
รูปที่ 5.7 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยเชิงเส้นตรงอย่างง่ายของชุดตัวแปรกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนแยกตามรายละเอียดของตัวแปร (ค่าที่แสดงคือค่า R ส่วนค่าที่อยู่ในวงเล็บคือค่า R Square)

เมื่อก้าวถึงปัจจัยเชิงโครงสร้างเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการสื่อสารข้อมูล ผู้ศึกษาสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ประเด็นคือ ชุดความสัมพันธ์กลุ่มแรกเป็นตัวแปรที่ก่อให้เกิดการกระจายของข้อมูลในชุมชนซึ่งจะเห็นได้จากค่าสหสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างเชิงสถาบันกับอิทธิพลภายใน (ค่า $R = .508$, $R \text{ Square} = .258$) และภายนอกของการสื่อสารข้อมูล (ค่า $R = .330$, $R \text{ Square} = .109$) และการเปิดโอกาสในการรับฟัง เข้าถึง และโอกาสในการทำทนายอำนาจในการสื่อสารข้อมูล (ค่า $R = .402$, $R \text{ Square} = .162$) (ดูรูปที่ 5.8)

ค่าสหสัมพันธ์ชุดที่สอง เป็นชุดที่ชี้ให้เห็นถึงรูปแบบและความน่าเชื่อถือของการสื่อสารข้อมูลที่มีอิทธิพลมาจากโครงสร้างเชิงสถาบัน ดังที่จะเห็นได้จากค่าสหสัมพันธ์สมการถดถอยพหุคูณระหว่างโครงสร้างเชิงสถาบันกับกลุ่มตัวแปรรูปแบบ ความเชื่อมั่น และการสื่อสารข้อมูลผ่านการประชุมและสื่อบุคคล (ค่า $R = .344$, $R \text{ Square} = .118$) กลุ่มตัวแปรแบบแผนการสื่อสารผ่านสื่อเฉพาะกิจ (ค่า $R = .311$, $R \text{ Square} = .097$) ชุดตัวแปรการเปิดโอกาสในการสื่อสารข้อมูลในรายกลุ่มคน (ค่า $R = .300$, $R \text{ Square} = .090$) การใช้สื่อบุคคลและสื่อเฉพาะกิจ (ค่า $R = .262$, $R \text{ Square} = .069$) และการใช้สื่อประชุม (ค่า $R = .240$, $R \text{ Square} = .058$) ซึ่งชุดความสัมพันธ์เหล่านี้เป็นหลักฐานที่ยืนยันให้เห็นว่า โครงสร้างเชิงสถาบันในพื้นที่ดำเนินการ โครงการบ้านมั่นคงมัก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมการสื่อสารข้อมูลที่หลากหลายรูปแบบทั้งการประชุมทำความเข้าใจ สื่อ นิตยสาร สื่อบุคคล อีกทั้งยังมีผลที่ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในรูปแบบของสื่อเหล่านั้นอีกด้วย

รูปที่ 5.8 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยพหุคูณของชุดตัวแปร โครงสร้างเชิงสถาบันกับการสื่อสารข้อมูลแยกตามรายละเอียดของตัวแปร (ค่าที่แสดงคือค่า R ส่วนค่าที่อยู่ในวงเล็บคือค่า R Square)

5.4 การสร้างการทำงานร่วมกันในการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์

แนวคิดการวางแผนแบบร่วมไม้ร่วมมือกัน (Collaborative Planning) ของ Healey ส่งผลอย่างมากต่อแนวคิดในการวางแผนในช่วงกลางทศวรรษที่ 1990 จากแนวคิดดังกล่าวเชื่อว่า การสร้างการทำงานร่วมกันในกระบวนการวางแผนเป็นเนื้อหาที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผน การเริ่มต้นจากการสำรวจข้อมูล ค้นหาทางเลือกของการแก้ไขปัญหา การวางแผน การแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติ และการประเมินผลที่ได้จากการวางแผนร่วมกัน เป็นหนึ่งในกระบวนการในการทำงานร่วมของชุมชน

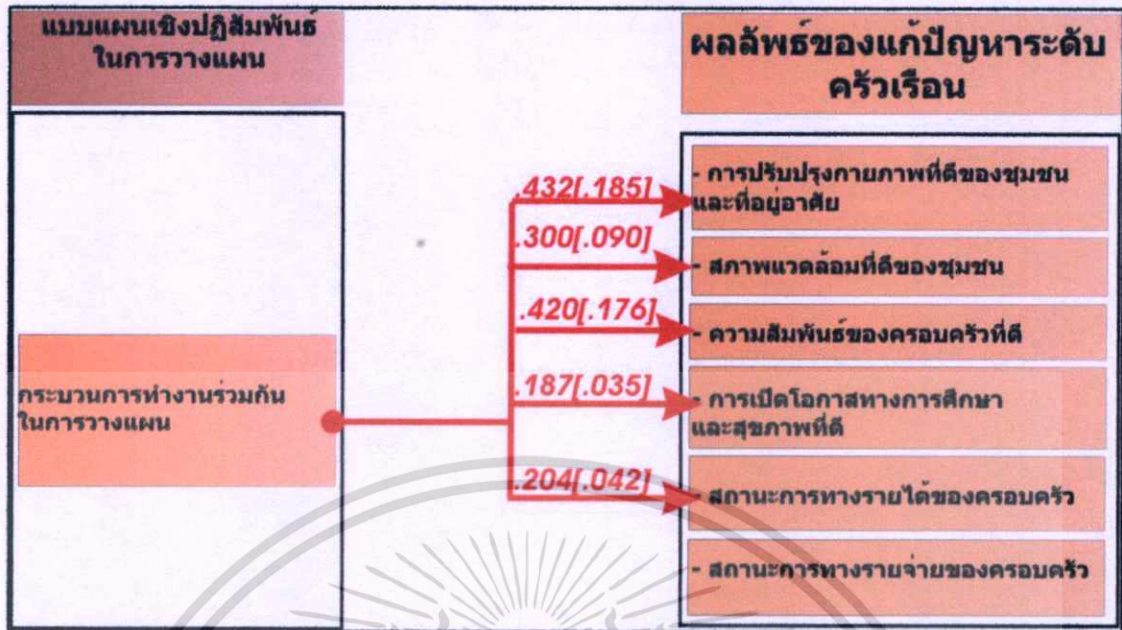
จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการถดถอยเชิงเส้นอย่างง่ายพบว่า มีความสัมพันธ์ใน 3 ชุดที่เป็นผลมาจากการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการวางแผน ชุดความสัมพันธ์ชุดแรกเป็นชุดที่ก่อให้เกิดการปรับปรุงในทางกายภาพที่ดีของชุมชนและที่อยู่อาศัย (ค่า $R = .432$, $R\text{ Square} = .185$)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

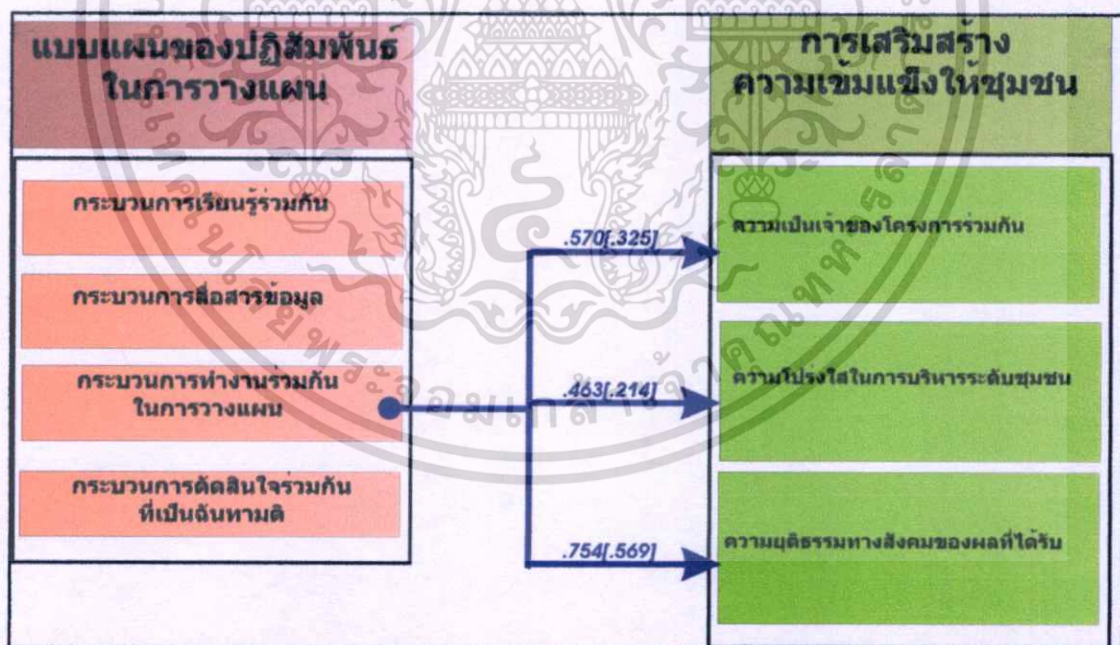
รวมไปถึงการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมที่ดีของชุมชน (ค่า $R = .300$, $R \text{ Square} = .090$) ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากเป้าหมายของการดำเนินการในโครงการบ้านมั่นคง นอกเหนือไปจากนี้ชุดความสัมพันธ์ในส่วนที่สองที่น่าสนใจคือ ชุดความสัมพันธ์ที่ส่งผลไปถึงการก่อเกิดของความสัมพันธ์ของครอบครัวที่ดี (ค่า $R = .420$, $R \text{ Square} = .176$) ซึ่งสอดคล้องไปกับกระบวนการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันและการสื่อสารข้อมูล และความเป็นไปได้ของสาเหตุเดียวกันที่ว่า การสร้างปฏิสัมพันธ์ในระดับชุมชนที่มากขึ้นก็เป็นโอกาสให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวมากขึ้นตามไปด้วยเนื่องจากเนื้อหาของการพัฒนาชุมชนต้องอาศัยการสร้างพื้นที่ทางประชาธิปไตยในระดับครอบครัวเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาของชุมชน (ดูรูปที่ 5.9)

มากยิ่งขึ้นไปกว่านั้นในการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นตรงในประเด็นดังกล่าวยังทำให้เราพบว่า สถานการณ์ของรายได้ของครอบครัว (ค่า $R = .204$, $R \text{ Square} = .042$) และการเปิดโอกาสทางการศึกษาและสุขภาพที่ดี (ค่า $R = .187$, $R \text{ Square} = .035$) เป็นหนึ่งในผลลัพธ์ที่เป็นผลมาจากการทำงานร่วมกันในการวางแผน นั่นก็อาจเป็นไปได้ที่ว่า การทำงานร่วมกันนอกจากจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดผลลัพธ์ทางการปรับปรุงทางกายภาพที่ดี และการสร้างปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวแล้วยังเป็นการสร้างแบบฝึกหัดของการบริหารจัดการร่วมกัน อีกทั้งการทำงานร่วมกันก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกันมากขึ้นจนทำให้เกิดการให้ข้อมูลในการทำงาน การศึกษา และสุขภาพแก่ผู้เข้าร่วมและเป็นผลมาสู่การมีสถานการณืทางรายได้ การศึกษา และสุขภาพที่ดีต่อมา (ดูรูปที่ 5.9)

การศึกษาในครั้งนี้สามารถเปิดเผยให้เห็นถึงรายละเอียดของความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานร่วมกันในการวางแผน ตามแนวคิดของ Healey เชื่อมโยงไปกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยการวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้นตรงอย่างง่าย ซึ่งพบว่า กระบวนการทำงานร่วมกันส่งผลให้เกิดความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับ (ค่า $R = .754$, $R \text{ Square} = .569$) การสร้างความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน (ค่า $R = .570$, $R \text{ Square} = .325$) และความโปร่งใสในการบริหารในระดับชุมชน (ค่า $R = .463$, $R \text{ Square} = .214$) ซึ่งค่าทางสถิติดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับการสื่อสารข้อมูลและการเรียนรู้ร่วมกัน โดยการทำงานร่วมกันเป็นอีกหนึ่งในหลายปัจจัยที่ก่อให้เกิดการกระจายของผลประโยชน์ในการวางแผน การสร้างพื้นที่ของอำนาจในการตัดสินใจในกิจกรรมเล็กที่ก่อให้เกิดความเป็นเจ้าของร่วมกัน และก่อให้เกิดกระบวนการตรวจทานระบบการบริหารของชุมชนในทุกระดับ (ดูรูปที่ 5.10)

รูปที่ 5.9 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยเชิงเส้นตรงอย่างง่ายของชุดตัวแปรกระบวนการทำงานร่วมกันกับผลลัพธ์ของการแก้ไขปัญหาในระดับครัวเรือนแยกตามผลลัพธ์แต่ละส่วน (ค่าที่แสดงคือค่า R ส่วนค่าที่อยู่ในวงเล็บคือค่า R Square)

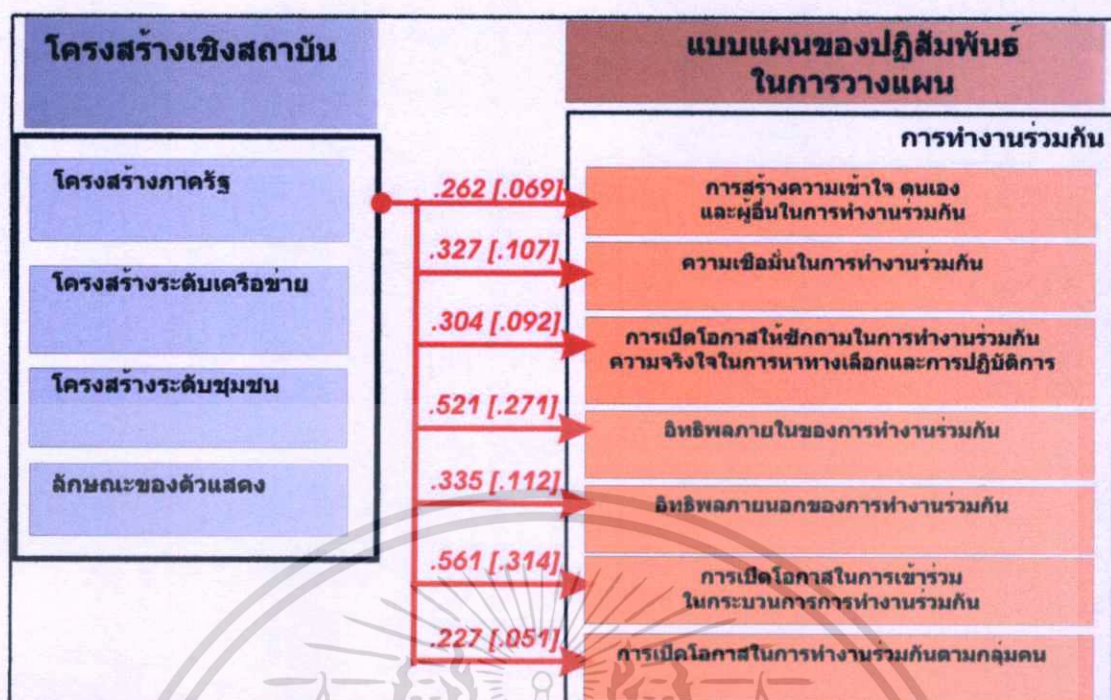
รูปที่ 5.10 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยเชิงเส้นตรงอย่างง่ายของชุดตัวแปรกระบวนการทำงานร่วมกันกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนแยกตามรายละเอียดของตัวแปร (ค่าที่แสดงคือค่า R ส่วนค่าที่อยู่ในวงเล็บคือค่า R Square)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กระบวนการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์แม้ว่าจะตั้งอยู่บนฐานคิดของการขับเคลื่อนจากฐานรากของชุมชน แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า โครงสร้างเชิงสถาบันที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ เครือข่าย ชุมชน และตัวแทน เป็นอีกหนึ่งในปัจจัยที่สำคัญ จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการสร้างสมการถดถอยพหุคูณ (ดูรูปที่ 5.11) พบว่า โครงสร้างเชิงสถาบันมีผลต่อการทำงานร่วมกันใน 3 รูปแบบคือ รูปแบบที่หนึ่งเป็นผลที่ก่อให้เกิดการกระจายบทบาทของผู้เข้าร่วมในการทำงานในการวางแผน หลักฐานสำคัญที่ใช้อธิบายความสัมพันธ์ชุดนี้ปรากฏอยู่ในค่าสหสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างเชิงสถาบันกับอิทธิพลภายใน (ค่า $R = .521$, $R \text{ Square} = .271$) และนอกในการทำงานร่วมกัน (ค่า $R = .335$, $R \text{ Square} = .112$)

ชุดความสัมพันธ์ที่สองที่จะถูกกล่าวถึง คือชุดความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมในการวางแผนของผู้คน ดังจะเห็นได้จากค่าสหสัมพันธ์ถดถอยพหุคูณระหว่างโครงสร้างเชิงสถาบันกับกลุ่มตัวแปรของการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมในกระบวนการวางแผน (ค่า $R = .561$, $R \text{ Square} = .314$) การเปิดโอกาสให้กลุ่มคนที่หลากหลายในการเข้าร่วมในการวางแผน (ค่า $R = .227$, $R \text{ Square} = .051$) และการเปิดโอกาสให้ซักถามและการสร้างความจริงจังในการหาทางเลือกและปฏิบัติการร่วมกัน (ค่า $R = .304$, $R \text{ Square} = .092$)

ในชุดสุดท้ายของความสัมพันธ์ของกระบวนการทำงานร่วมกันที่ได้รับอิทธิพลมาจากโครงสร้างเชิงสถาบันคือ การสร้างความมั่นใจและความเชื่อมั่นในกระบวนการทำงานร่วมกัน ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากค่าสหสัมพันธ์ถดถอยพหุคูณในกลุ่มตัวแปรความเชื่อมั่นในการทำงานร่วมกัน (ค่า $R = .327$, $R \text{ Square} = .107$) และการสร้างความเข้าใจตนเองและผู้อื่นในการทำงานร่วมกัน (ค่า $R = .262$, $R \text{ Square} = .069$)

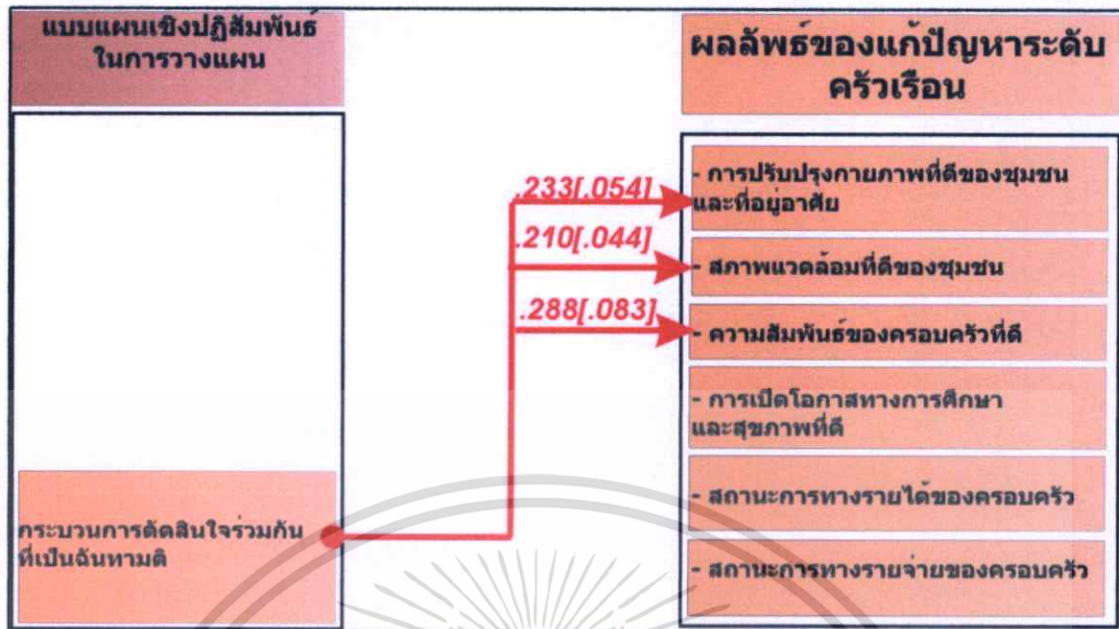

รูปที่ 5.11 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยพหุคูณของชุดตัวแปร โครงสร้างเชิงสถาบันกับการทำงานร่วมกันแยกตามรายละเอียดของตัวแปร (ค่าที่แสดงคือค่า R ส่วนค่าที่อยู่ในวงเล็บคือค่า R Square)

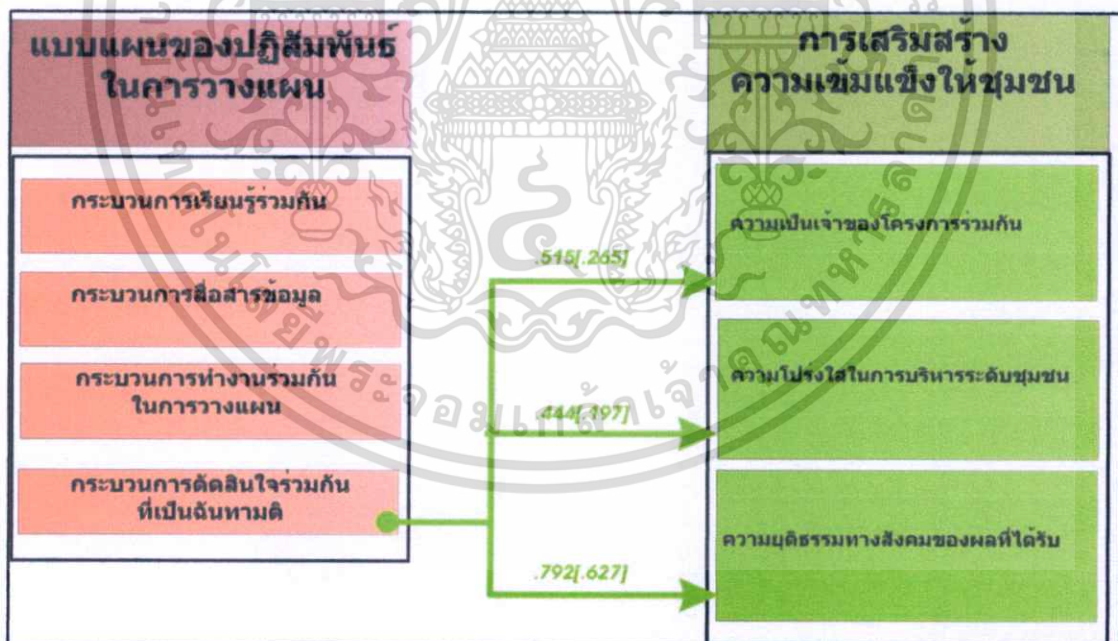
5.5 การสร้างข้อตกลงร่วมกันที่เป็นฉันทามติในการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์

กิจกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ในการวางแผนกลุ่มสุดท้ายเป็นกระบวนการของการตัดสินใจร่วมกันในการวางแผนหรือการหาข้อตกลงที่เป็นฉันทามติในรูปแบบที่มีปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้า (Face-to-face interaction) ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และรูปแบบที่เป็นกลุ่มของการตัดสินใจย่อยและกลุ่มใหญ่ในทั้งชุมชน สำหรับการศึกษาในครั้งนี้พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนบางประเด็นมีความสัมพันธ์ไปกับกระบวนการตัดสินใจร่วมกันที่เป็นฉันทามติ เช่น การปรับปรุงทางกายภาพที่ดีของชุมชนและที่อยู่อาศัย (ค่า $R = .233$, $R\text{ Square} = .054$) สภาพแวดล้อมที่ดีของชุมชน (ค่า $R = .210$, $R\text{ Square} = .044$) และความสัมพันธ์ของครอบครัวที่ดี (ค่า $R = .288$, $R\text{ Square} = .083$) ซึ่งกลุ่มตัวแปรของผลลัพธ์ทั้งสามเป็นกลุ่มที่เป็นผลลัพธ์ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยภายในเป็นส่วนใหญ่ แต่ขณะที่กลุ่มตัวแปรของผลลัพธ์เช่น การเปิดโอกาสทางการศึกษาและการมีสุขภาพที่ดี สถานการณ์ทางรายรับและรายจ่ายของครอบครัวที่มีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยภายนอกหลายประการก็ไม่มีค่าความสัมพันธ์กับกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน (ดูรูปที่ 5.12)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 5.12 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยเชิงเส้นตรงอย่างง่ายของชุดตัวแปรกระบวนการตัดสินใจร่วมกันที่เป็นต้นทาง กับผลลัพธ์ของการแก้ไขปัญหาในระดับครัวเรือนแยกตามผลลัพธ์แต่ละส่วน (ค่าที่แสดงคือค่า R ส่วนค่าที่อยู่ในวงเล็บคือค่า R Square)

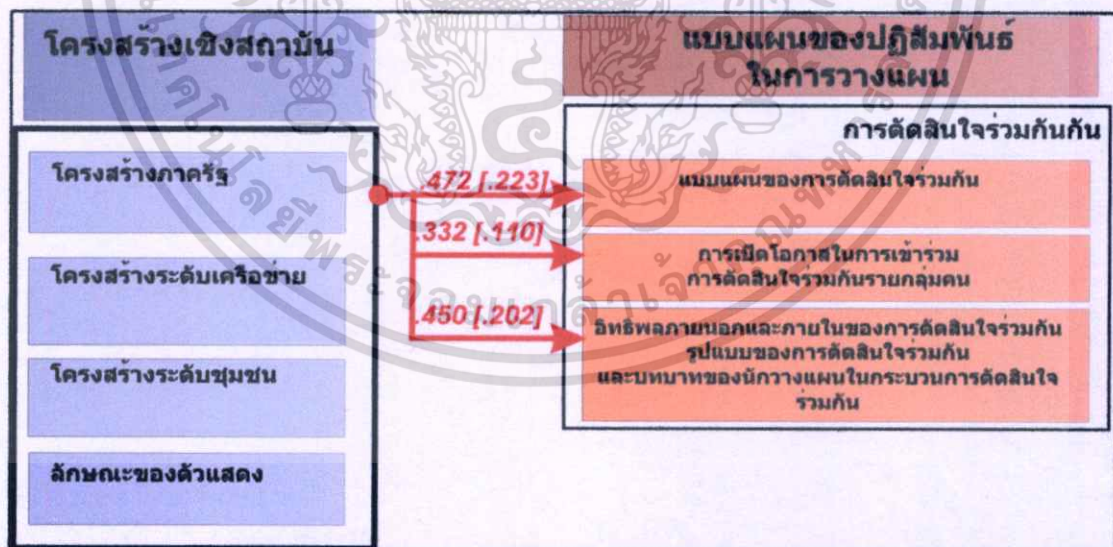

รูปที่ 5.13 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยเชิงเส้นตรงอย่างง่ายของชุดตัวแปรกระบวนการตัดสินใจร่วมกันที่เป็นต้นทางกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนแยกตามรายละเอียดของตัวแปร (ค่าที่แสดงคือค่า R ส่วนค่าที่อยู่ในวงเล็บคือค่า R Square)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการที่ถูกลบพบในการศึกษาครั้งนี้คือ กระบวนการตัดสินใจร่วมกันที่เป็นฉันทามติสามารถกระตุ้นให้เกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งจากค่าสหสัมพันธ์ถดถอยเชิงเส้นอย่างง่ายได้ชี้ชัดให้เห็นถึงความสัมพันธ์เหล่านั้น เช่น ความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับ (ค่า $R = .792$, $R \text{ Square} = .627$) การสร้างความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน (ค่า $R = .515$, $R \text{ Square} = .265$) และความโปร่งใสในการบริหารระดับชุมชน (ค่า $R = .444$, $R \text{ Square} = .197$) (ดูรูปที่ 5.13) หากพิจารณาถึงสาเหตุที่เป็นไปได้ในการอธิบายค่าความสัมพันธ์เหล่านี้คือ การสร้างกลไกของการตัดสินใจเป็นหนึ่งในรากฐานของการกระจายผลประโยชน์ของการวางแผน การตรวจสอบและตรวจทานการบริหาร และที่สำคัญเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทั้งในประเด็นอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งทำให้กระบวนการดังกล่าวสามารถผลักดันให้เกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้

เมื่อพิจารณาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการตัดสินใจร่วมกัน พบว่า โครงสร้างเชิงสถาบันมีอิทธิพลในหลายตัวแปรต่อกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน เช่น การกระตุ้นให้เกิดการแบบแผนของการตัดสินใจร่วมกันทั้งชุมชนแทนที่จะเป็นเฉพาะกลุ่มแกนนำ (ค่า $R = .472$, $R \text{ Square} = .223$) การกระจายบทบาทและอิทธิพลทั้งภายในและภายนอก รวมถึงการลดบทบาทของนักวางแผนในกระบวนการตัดสินใจ (ค่า $R = .450$, $R \text{ Square} = .202$) การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจแก่กลุ่มคนที่หลากหลาย (ค่า $R = .332$, $R \text{ Square} = .110$) (ดูรูปที่ 5.14)

รูปที่ 5.14 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยพหุคูณของชุดตัวแปรโครงสร้างเชิงสถาบันกับกระบวนการตัดสินใจร่วมกันที่เป็นฉันทามติ แยกตามรายละเอียดของตัวแปร (ค่าที่แสดงคือค่า R ส่วนค่าที่อยู่ในวงเล็บคือค่า R Square)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โครงสร้างเชิงสถาบันและการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ให้กับชุมชนคนจนในเมือง

สาระในบทนี้จะเป็นการอธิบายถึงปัจจัยที่อยู่ในกล่องดำ (Black Box) ในการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ คือ โครงสร้างเชิงสถาบันและการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนคนจนในเมือง โดยในแต่ละประเด็นเชิงโครงสร้างสถาบันเป็นการอธิบายเชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ เครือข่ายชุมชน และลักษณะของตัวแสดง ที่เปิดเผยให้เห็นปัจจัยภายในของกระบวนการสร้างสถาบัน สำหรับการอธิบายปรากฏการณ์ของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้นจะถูกจำแนกออกเป็น 3 ประเด็นคือ ความเป็นเจ้าของ โครงการร่วมกัน ความโปร่งใสในการบริหารจัดการชุมชน และความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับจากการวางแผน ซึ่งในแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.1 ความสัมพันธ์ของโครงสร้างเชิงสถาบันในชุมชนคนจนในเมือง

การอธิบายมิติความสัมพันธ์ของโครงสร้างเชิงสถาบันในการศึกษาครั้งนี้จะเป็นการกล่าวถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ เครือข่าย องค์กรชุมชน และตัวแทน เพื่อให้เห็นถึงการเชื่อมโยงจากตัวแสดงไปสู่โครงสร้างในสถาบัน แนวคิดของการวิเคราะห์เชิงสถาบันในการศึกษาในครั้งนี้ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของ Rhodes (2007) ที่อธิบายการวิเคราะห์ระบบของรัฐบาลของประเทศอังกฤษตามคำจำกัดความของเครือข่ายทางนโยบาย (Policy Network) ซึ่งอ้างอิงถึงการเชื่อมโยงสถาบันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการเข้ากับ โครงสร้างของรัฐเพื่อที่จะกระจายผลประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและการนำไปปฏิบัติ การศึกษาครั้งนี้ได้หยิบยกรวมการเชื่อมโยงกลุ่มของตัวแปรจากตัวแสดงสู่โครงสร้างภาครัฐเพื่อให้เห็นภาพของความสัมพันธ์ในแต่ละชุดตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.1.1 โครงสร้างภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง

ในกรอบของการศึกษาในครั้งนี้กลุ่มตัวแปรที่ใช้ในการอธิบายในประเด็นของโครงสร้างภาครัฐแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลักคือ ชุดตัวแปรบทบาทของภาครัฐในการวางแผน และการจัดการทรัพยากรของภาครัฐ โดยในวิธีการศึกษาได้ใช้แบบสอบถามที่ใช้การเปรียบเทียบระหว่างบทบาทของหน่วยงานรัฐกับชุมชนในแต่ละประเด็น ยกตัวอย่างเช่นกลุ่มตัวแปรบทบาทของรัฐในการวางแผนจะถูกตั้งคำถามเปรียบเทียบกับบทบาทของชุมชนในแต่ละกิจกรรมของการวางแผน (การเรียนรู้ร่วมกัน การสื่อสารข้อมูล การทำงานร่วมกันในการวางแผน และกระบวนการตัดสินใจ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ร่วมกัน) โดยระดับของการชี้วัดจะถูกแบ่งออกเป็น 11 ระดับ (โดย ค่าคะแนน 1 -5 จะก่อนมาทางภาครัฐ เลข 6 เป็นกึ่งกลางระหว่างภาครัฐและชุมชน ส่วนค่าคะแนน 7 - 11 จะก่อนมาทางชุมชน) (ดูตารางที่ 6.1)

ตารางที่ 6.1 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างบทบาทของภาครัฐและชุมชนในการวางแผนและการจัดการทรัพยากรจำแนกในแต่ละประเด็น

	หน่วยงานภาครัฐ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	ชุมชน
บทบาทของภาครัฐในการวางแผนเมื่อเทียบกับชุมชน													
การเรียนรู้ร่วมกัน													
การสื่อสารข้อมูล													
การทำงานร่วมกัน													
การตัดสินใจร่วมกัน													
การจัดการทรัพยากรของภาครัฐเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชน													
การใช้เวลาในกระบวนการระดับเมือง													
การจัดการเชิงพื้นที่ระดับเมือง													
การจัดการทางการเงินและกองทุนระดับเมือง													
การจัดการกับข้อระเบียบและกฎหมาย													
การกำหนดนโยบายของเมืองและท้องถิ่น													

จากตารางที่ 6.1 จะพบประเด็นที่น่าสนใจว่า ในกรณีศึกษาทั้งหมด 15 ชุมชนเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของรัฐและชุมชนในการวางแผน พบว่าบทบาทส่วนใหญ่จะค่อนข้างเป็นบทบาทของชุมชน เช่น การเรียนรู้ร่วมกัน การสื่อสารข้อมูล การทำงานร่วมกัน และการตัดสินใจร่วมกัน (ค่าเฉลี่ย 7.75, 7.39, 8.03, 8.05 ตามลำดับ) ซึ่งเป็นแนวโน้มของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ดีที่มอบบทบาทของการขับเคลื่อนไปที่ชุมชนมากขึ้น แต่กระนั้นก็ตามค่าสถิติที่ปรากฏ (ซึ่งส่วนใหญ่ยังมีค่าไม่แตกต่างจากจุดกึ่งกลางมากนัก) ยังเป็นตัวบ่งบอกให้เห็นว่าบทบาทของชุมชนในการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วางแผน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของคนจนเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังคงมีบทบาทของภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้องพันรื้ออยู่พอสมควร

เมื่อทำการพิจารณาเพิ่มเติมจากตารางที่ 6.1 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบบทบาทของรัฐและชุมชนในการจัดการทรัพยากร กลับพบว่าค่าทางสถิติที่ได้ปรากฏอยู่ในจุดกึ่งกลางของทั้งชุมชนและภาครัฐ เช่น การใช้เวลาในกระบวนการระดับเมือง (ค่าเฉลี่ย 6.99) การจัดการเชิงพื้นที่ระดับเมือง (ค่าเฉลี่ย 6.81) การจัดการการเงินและทองทุนระดับเมือง (ค่าเฉลี่ย 6.75) การจัดการกับระเบียบข้อบังคับ (ค่าเฉลี่ย 6.43) และกฎหมาย การกำหนดนโยบายของเมืองและท้องถิ่น (ค่าเฉลี่ย 6.56) ซึ่งจะเห็นได้ว่า การจัดการทรัพยากรระหว่างชุมชนกับรัฐเป็นการเพื่อให้เกิดการสร้างสมดุลระหว่างกันซึ่งทั้งทางภาครัฐและชุมชนก็มีบทบาทในการจัดการในระดับที่เท่าๆ กันซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าบทบาทในการจัดการทรัพยากรในการวางแผนยังคงต้องมีบทบาทภาครัฐในการดำเนินการเพื่อก่อให้เกิดความโปร่งใส ความน่าเชื่อถือ ตลอดจนเกิดการส่งผ่านทักษะการบริหารจัดการบางประการจากภาครัฐไปสู่ชุมชน

6.1.2 โครงสร้างของเครือข่ายความสัมพันธ์

ในตัวแปรเชิงปฏิบัติการในบทที่ 3 ได้กำหนดกลุ่มตัวแปรในประเด็นของโครงสร้างเครือข่ายเป็น 2 ชุดคือ การจัดการทรัพยากรของเครือข่ายและการเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมในระดับเครือข่าย เมื่อกล่าวถึงบทบาทของการจัดการทรัพยากรในระดับเครือข่าย ในการศึกษาครั้งนี้จะใช้แบบสอบถามที่เป็นการเปรียบเทียบระหว่างบทบาทของเครือข่ายเมื่อเทียบกับชุมชน ซึ่งเป็นวิธีการเดียวกับการวิเคราะห์ในหัวข้อ 6.1.1 และจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า บทบาทในการจัดการทรัพยากรเมื่อเปรียบเทียบระหว่างเครือข่ายกับชุมชน บทบาทส่วนใหญ่จะค่อนข้างไปทางชุมชนเพียงเล็กน้อย จะเห็นได้จากค่าเฉลี่ยของแต่ละประเด็น เช่น การใช้เวลาในกระบวนการระดับเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย 7.41) การจัดการพื้นที่ระดับเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย 7.27) การจัดการทางการเงินและการลงทุนระดับเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย 7.31) การจัดการระเบียบข้อบังคับของเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย 7.26) และการกำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายของเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย 7.30) (ดูตารางที่ 6.2)

ตารางที่ 6.2 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างบทบาทของเครือข่ายและชุมชนในการจัดการทรัพยากร
จำแนกในแต่ละประเด็น

	เครือข่าย	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	ชุมชน
การจัดการทรัพยากรของ เครือข่ายเปรียบเทียบกับชุมชน													
การใช้เวลาในกระบวนการระดับ เครือข่าย								●					
การจัดการเชิงพื้นที่ระดับ เครือข่าย								●					
การจัดการทางการเงินและ กองทุนระดับเครือข่าย								●					
การจัดการกับข้อระเบียบระดับ เครือข่าย								●					
การกำหนดยุทธศาสตร์และ นโยบายของเครือข่าย								●					

ชุดตัวแปรอีกหนึ่งกลุ่มที่จะใช้ในการอธิบายภาพความสัมพันธ์ของผู้คนในเครือข่ายและชุมชนคือ การเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมระดับเครือข่าย โดยจำแนกออกเป็นตัวแปรย่อยคือ การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมในการลงทุนระดับเครือข่าย การเข้าร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่าย และการเข้าร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับเครือข่าย ตัวใช้ระดับของการวัดแบ่งออกเป็น 6 ระดับ (1 คือ ไม่เคยเข้าร่วม, 2 คือ มีส่วนร่วมน้อยมาก, 3 คือ มีส่วนร่วมน้อย, 4 คือ มีส่วนร่วมปานกลาง, 5 คือ มีส่วนร่วมมาก, และ 6 คือ มีส่วนร่วมมากที่สุด)

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ภาพรวมของการเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมของเครือข่าย ส่วนใหญ่ค่อนข้างมีการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ดังจะเห็นได้จากค่าเฉลี่ยของแต่ละประเด็น (การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมในการลงทุนระดับเครือข่ายค่าเฉลี่ย 3.84 การเข้าร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายค่าเฉลี่ย 4.17 และการเข้าร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับเครือข่ายค่าเฉลี่ย 4.39) (ดูตารางที่ 6.3)

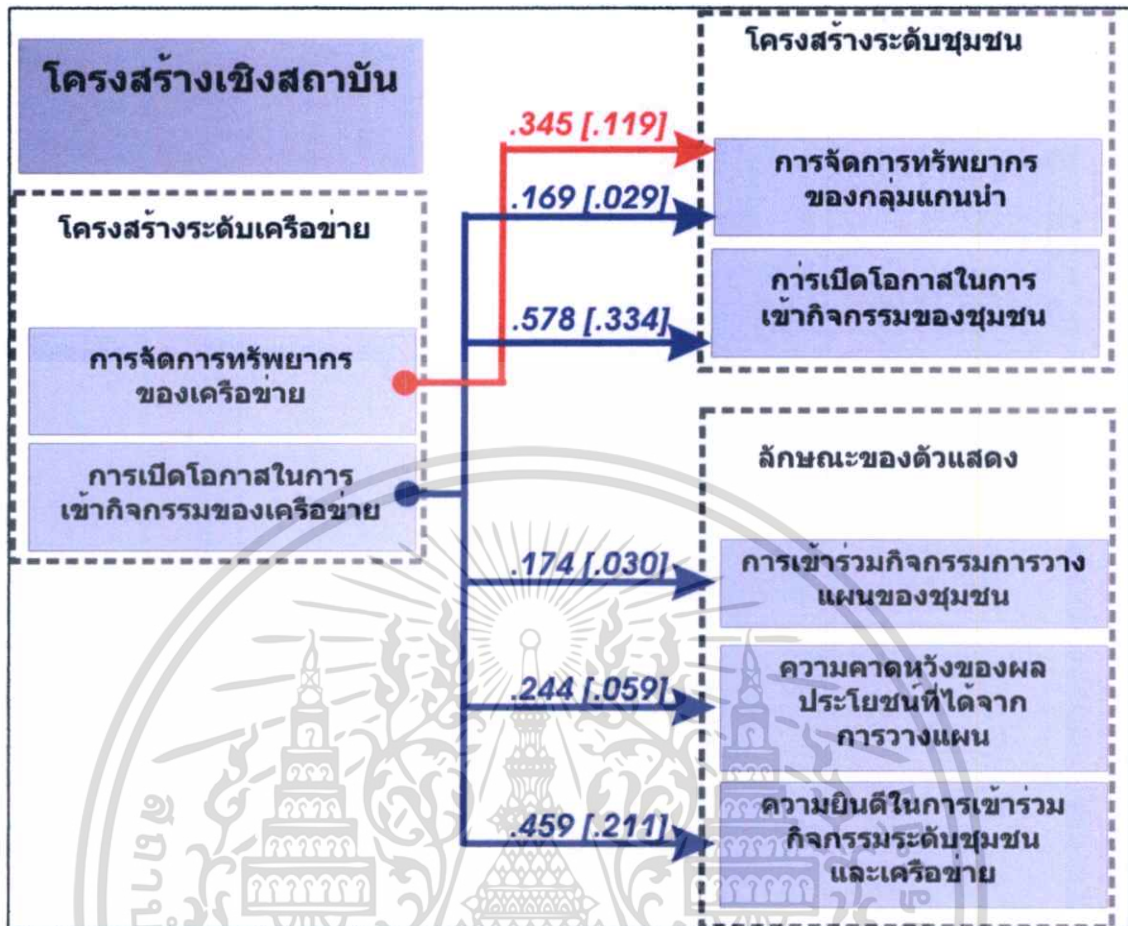
ตารางที่ 6.3 แสดงค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวแปรการเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมของเครือข่าย

Descriptive Statistics						
	N	Minimum	Maximum	Mean		Std. Deviation
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic
การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมในการลงทุนระดับเครือข่าย	653	1	6	3.84	.051	1.315
การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่าย	656	1	6	4.17	.044	1.116
การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับเครือข่าย	658	1	6	4.39	.043	1.091
Valid N (listwise)	651					

นอกเหนือไปจากนี้ ผู้ศึกษายังได้ทำการวิเคราะห์เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในชุดตัวแปรของ โครงสร้างเครือข่ายด้วยวิธีการหาสมการถดถอยพหุคูณของชุดตัวแปร พบว่า กลุ่มตัวแปรการจัดการทรัพยากรของเครือข่ายมีอิทธิพลต่อชุดตัวแปรอื่นๆเพียงแต่กลุ่มตัวแปรการจัดการทรัพยากรของกลุ่มแกนนำ (ค่า $R = .345$, $R\text{ Square} = .119$) ซึ่งหากกล่าวในทางกลับกันคือว่าการจัดการทรัพยากรของเครือข่ายมีผลต่อตัวแปรอื่นๆในโครงสร้างเชิงสถาบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชุมชนและตัวแสดงน้อยมาก

แต่เป็นที่น่าสนใจมากที่กลุ่มตัวแปรของการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายกลับก่อให้เกิดอิทธิพลอย่างมากต่อตัวแปรอื่นๆในกระบวนการสร้างสถาบัน (ดูรูปที่) เช่น กลุ่มตัวแปรการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน (ค่า $R = .578$, $R\text{ Square} = .334$) กลุ่มตัวแปรความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรมระดับชุมชนและเครือข่ายของตัวแสดง (ค่า $R = .459$, $R\text{ Square} = .211$) กลุ่มตัวแปรความคาดหวังของผลประโยชน์ที่ได้จากการวางแผนของตัวแสดง (ค่า $R = .244$, $R\text{ Square} = .059$) กลุ่มตัวแปรการเข้าร่วมกิจกรรมการวางแผนของชุมชน (ค่า $R = .174$, $R\text{ Square} = .030$) และกลุ่มตัวแปรการจัดการทรัพยากรของกลุ่มแกนนำในชุมชน (ค่า $R = .169$, $R\text{ Square} = .029$) จากค่าทางสถิติดังกล่าวเป็นเครื่องยืนยันให้เห็นว่า กลุ่มตัวแปรของการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายมักจะสอดคล้องไปกับการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในระดับต่างๆ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ในเมืองที่มีโครงสร้างของเครือข่ายที่เอื้อให้เกิดการเปิดโอกาสของผู้คนในการทำกิจกรรมจะก่อให้เกิดการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้คนได้มากขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 6.1 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยเชิงเส้นอย่างง่ายของชุดตัวแปรโครงสร้างในระดับเครือข่ายกับกลุ่มตัวแปรโครงสร้างของชุมชนและลักษณะของตัวแสดง แยกตามรายละเอียดของตัวแปร (ค่าที่แสดงคือค่า R ส่วนค่าที่อยู่ในวงเล็บคือค่า R Square)

6.1.3 โครงสร้างของชุมชน

การอธิบายภาพความสัมพันธ์ของชุมชนในความเป็นจริงแล้วสามารถอธิบายได้อย่างหลากหลายมิติ แต่ในการศึกษาในครั้งนี้จะมุ่งเป้าหมายไปที่มิติของการจัดการทรัพยากรและการเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วม โดยกลุ่มตัวแปรในบทบาทของการจัดการทรัพยากรจะใช้คำถามที่เปรียบเทียบระหว่างบทบาทของกลุ่มแกนนำกับผู้อยู่อาศัยในชุมชนว่าใครมีบทบาทมากกว่ากันในแต่ละประเด็น โดยแบ่งออกเป็น 11 ระดับ (โดย ค่าคะแนน 1 -5 จะค่อนข้างมาทางกลุ่มแกนนำชุมชน เลข 6 เป็นกึ่งกลางระหว่างแกนนำและผู้อยู่อาศัยในชุมชน ส่วนค่าคะแนน 7 - 11 จะค่อนข้างมาทางกลุ่มผู้อยู่อาศัยในชุมชน) (ดูตารางที่ 6.4)

จากตารางที่ 6.4 ได้ชี้ให้เราเห็นว่าในกลุ่มตัวอย่างทั้ง 15 ชุมชนการจัดการทรัพยากรระหว่างกลุ่มแกนนำและผู้อยู่อาศัยในชุมชนจะมีบทบาทในระดับที่เท่าเทียมกัน ดังจะเห็นได้จากค่าเฉลี่ยของแต่ละตัวชี้วัดจะอยู่ในระดับที่ 6 หรือกึ่งกลางระหว่างทั้งสองกลุ่ม (การใช้เวลาในกระบวนการวางแผนระดับชุมชนค่าเฉลี่ย 7.21 การจัดการเชิงพื้นที่ระดับชุมชนค่าเฉลี่ย 6.81 การจัดการทาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อผู้ผู้ใดเห็นไปเผยแพร่ขึ้นด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเงินและกองทุนระดับชุมชนค่าเฉลี่ย 6.31 การจัดการกับข้อระเบียบระดับชุมชนค่าเฉลี่ย 6.61 การกำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายของชุมชนค่าเฉลี่ย 6.36)

ตารางที่ 6.4 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างบทบาทของกลุ่มแกนนำและผู้อยู่อาศัยในชุมชนในการจัดการทรัพยากรจำแนกในแต่ละประเด็น

	กลุ่มแกนนำ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	ผู้อยู่อาศัยในชุมชน
การจัดการทรัพยากรของกลุ่มแกนนำเมื่อเปรียบเทียบกับผู้อยู่อาศัยในชุมชน													
การใช้เวลาในกระบวนการระดับชุมชน													
การจัดการเชิงพื้นที่ระดับชุมชน													
การจัดการทางการเงินและกองทุนระดับชุมชน													
การจัดการกับข้อระเบียบระดับชุมชน													
การกำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายของชุมชน													

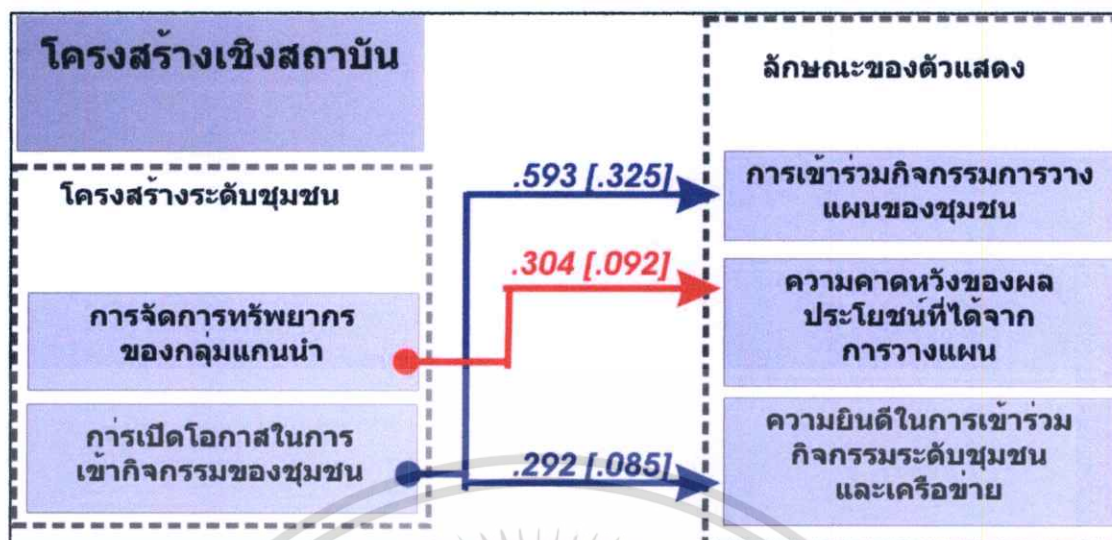
เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ภาพรวมของการเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่วนใหญ่ค่อนข้างมีการเปิดโอกาสให้ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ดังจะเห็นได้จากค่าเฉลี่ยของแต่ละประเด็น (การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมในการลงทุนระดับชุมชนค่าเฉลี่ย 4.11 การเข้าร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนค่าเฉลี่ย 4.39 และการเข้าร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนค่าเฉลี่ย 4.60) (ดูตารางที่ 6.5)

ตารางที่ 6.5 แสดงค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวแปรการเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมของชุมชน

Descriptive Statistics						
	N	Minimum	Maximum	Mean		Std. Deviation
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic
การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมลงทุนกับชุมชน	646	1	6	4.11	.044	1.109
การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน	650	1	6	4.39	.037	.944
การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมในการทำกิจกรรมกับชุมชน	651	1	6	4.60	.035	.882
Valid N (listwise)	644					

เมื่อนำค่าทางสถิติที่ได้มาคำนวณหาค่าตามสมการถดถอยพหุคูณ พบประเด็นที่น่าสนใจที่ว่า กลุ่มของการจัดการทรัพยากรของกลุ่มแกนนำมีอิทธิพลต่อกลุ่มตัวแปรความคาดหวังของผลประโยชน์ที่ได้จากการวางแผน (ค่า $R = .304$, $R \text{ Square} = .092$) จากค่าสหสัมพันธ์เชิงถดถอยที่ได้ สามารถอธิบายได้ว่า หากโครงสร้างของชุมชนมีการจัดการทรัพยากรที่กระจายไปสู่ผู้อยู่อาศัยมากกว่ากลุ่มแกนนำแล้ว ความคาดหวังของผลประโยชน์ที่ได้จากการวางแผนจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากกว่าประโยชน์ส่วนตัวเช่นกัน (ดูรูปที่ 6.2)

สำหรับอีกประเด็นที่ถูกค้นพบในการวิเคราะห์ดังกล่าว พบว่า กลุ่มตัวแปรการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนมีค่าสหสัมพันธ์สมการถดถอยพหุคูณที่สอดคล้องกับกลุ่มตัวแปรการเข้าร่วมกิจกรรมการวางแผนของชุมชน (ค่า $R = .593$, $R \text{ Square} = .325$) และความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรมระดับชุมชนและเครือข่าย (ค่า $R = .292$, $R \text{ Square} = .085$) ซึ่งค่าทางสถิติดังกล่าวได้เป็นหลักฐานที่ชี้ชัดให้เห็นได้ว่าการเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมในชุมชนนำมาซึ่งการเข้าร่วมอย่างยินดีของผู้คนในชุมชนนั้นๆ

รูปที่ 6.2 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยเชิงเส้นอย่างง่ายของชุดตัวแปร โครงสร้างในระดับชุมชนกับลักษณะของตัวแสดง แยกตามรายละเอียดของตัวแปร (ค่าที่แสดงคือค่า R ส่วนค่าที่อยู่ในวงเล็บคือค่า R Square)

6.1.4 ลักษณะของตัวแสดงหรือตัวแทน

ในการอธิบายความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างสถาบัน ในระดับสุดท้ายจะเป็นการกล่าวถึงคือลักษณะในระดับบุคคล โดยชุดของตัวแปรออกเป็น 3 กลุ่มคือ การเข้าร่วมกิจกรรมการวางแผนของชุมชน ความยินดีที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการวางแผนในระดับชุมชนและเครือข่าย และความคาดหวังในผลประโยชน์ที่ได้จากการวางแผน สำหรับกลุ่มตัวแปร 2 ชุดแรกจะใช้การสอบถามโดยแบ่งระดับของการชี้วัดออกเป็น 6 ระดับ (1 คือ ไม่ยินดีเข้าร่วม, 2 คือ มีส่วนร่วมน้อยมาก, 3 คือ มีส่วนร่วมน้อย, 4 คือ มีส่วนร่วมปานกลาง, 5 คือ มีส่วนร่วมมาก, และ 6 คือมีส่วนร่วมมากที่สุด)

จากการสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มประชากรส่วนใหญ่ในการศึกษาครั้งนี้มีความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างอยู่ในระดับปานกลาง (ดูตารางที่ 6.6) ดังจะเห็นได้จากค่าเฉลี่ยของความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย 4.09) และชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.44) การเข้าร่วมกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ย 4.51) การสื่อสารข้อมูล (ค่าเฉลี่ย 4.46) การทำงานร่วมกันในการวางแผน (ค่าเฉลี่ย 4.64) และการตัดสินใจร่วมกันในการวางแผน (ค่าเฉลี่ย 4.67)

เมื่อพิจารณากลับไปที่หัวข้อที่ 6.1.3 และ 6.1.2 ซึ่งพบว่าการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับเครือข่ายและชุมชนมีอิทธิพลต่อความยินดีและการเข้าร่วมในกิจกรรมการวางแผนของชุมชน และจากค่าความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้เราทราบว่า ในกรณีของคนจนเมืองในโครงการบ้านมั่นคง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมมีแนวโน้มที่น่าจะอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 6.6 แสดงค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวแปรการความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายและชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสื่อสารข้อมูล การทำงานร่วมกัน และการตัดสินใจร่วมกัน

Descriptive Statistics						
	N	Minimum	Maximum	Mean		Std. Deviation
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic
ความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่าย	554	1	6	4.09	.057	1.352
ความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน	502	1	6	4.44	.055	1.232
การเข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้	659	1	6	4.51	.036	.928
การเข้าร่วมกิจกรรมในการสื่อสารข้อมูล	659	1	6	4.46	.035	.907
การเข้าร่วมในการทำงานร่วมกัน	657	1	6	4.64	.037	.949
การเข้าร่วมในการตัดสินใจของชุมชน	657	1	6	4.67	.036	.912
Valid N (listwise)	471					

สำหรับชุดตัวแปรกลุ่มสุดท้ายที่จะถูกกล่าวถึงในประเด็นของลักษณะของตัวแสดงคือ กลุ่มตัวแปรความคาดหวังของผลประโยชน์ที่ได้จากกิจกรรมทางการวางแผน ซึ่งจากตารางที่ 6.7 พบว่าค่าเฉลี่ยจากการสอบถามแสดงให้เห็นว่าความคาดหวังต่อผลประโยชน์ในการวางแผนในรายกิจกรรมต่างๆมีแนวโน้มที่จะเอนเอียงไปสู่ผลประโยชน์ของชุมชน ดังจะเห็นได้จากค่าเฉลี่ยของความคาดหวังต่อผลประโยชน์ที่ได้จากกิจกรรมการตัดสินใจร่วมกัน (ค่าเฉลี่ย 8.14) การทำงานร่วมกันในการวางแผน (ค่าเฉลี่ย 8.08) การสื่อสารข้อมูล (ค่าเฉลี่ย 7.35) และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ย 7.28) ซึ่งแบบแผนดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ในกระบวนการทำงานร่วมกันและการสร้างกระบวนการตัดสินใจร่วมกันโดยส่วนใหญ่มักเป็นการแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนจึงทำให้ความคาดหวังในกระบวนการดังกล่าวมีแนวโน้มไปทางด้านผลประโยชน์ของชุมชนมากกว่ากระบวนการสื่อสารข้อมูลและการเรียนรู้ร่วมกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 6.7 แสดงการเปรียบเทียบผลประ โยชน์ที่ได้จากการวางแผนระหว่างผลประ โยชน์ส่วนตัว กับชุมชน

	ผลประโยชน์ส่วนตัว											ผลประโยชน์ของชุมชน
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
การเปรียบเทียบผลประโยชน์ที่ได้จากการวางแผนระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวกับของชุมชน												
การเรียนรู้ร่วมกัน												
การสื่อสารข้อมูล												
การทำงานร่วมกัน												
การตัดสินใจร่วมกัน												

6.2 การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนคนจนในเมือง

ในกรอบแนวคิดของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ หนึ่งในกลุ่มปัจจัยที่สำคัญคือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งในการศึกษาในครั้งนี้ได้จำแนกกลุ่มของตัวแปรออกเป็น 3 ประเด็นคือ การเป็นเจ้าของร่วมกันในการพัฒนาชุมชน ความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับจากการวางแผน และความน่าเชื่อถือและโปร่งใสในการบริหารจัดการชุมชน โดยในแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.2.1 การเป็นเจ้าของร่วมกันในการพัฒนาชุมชน

จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างโดยแบ่งระดับของความเป็นเจ้าของออกเป็น 5 ระดับ (1 คือ น้อยมาก, 2 คือ ค่อนข้างน้อย, 3 คือ ปานกลาง, 4 คือ ค่อนข้างมาก, และ 5 คือ มากที่สุด) พบว่าค่าเฉลี่ยที่ได้จากการตอบคำถามในแต่ละประเด็นจะอยู่ในระหว่างปานกลางกับค่อนข้างมาก ดังจะเห็นได้จากค่าเฉลี่ยในตัวแปรความเป็นเจ้าของร่วมกันผ่านการร่วมคิด (ค่าเฉลี่ย 3.78) ร่วมทำงานร่วมกัน (ค่าเฉลี่ย 3.84) ร่วมประเมิน (ค่าเฉลี่ย 3.68) และร่วมดูแลรักษา (ค่าเฉลี่ย 3.79) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยชุดดังกล่าวมีค่าจัดอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างไปทางมาก (ดูตารางที่ 6.8)

จากการวิเคราะห์ในบทที่ 5 ซึ่งทำให้เราทราบว่า แบบแผนของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ และโครงสร้างเชิงสถาบันมีผลสัมพันธ์อย่างมากต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนดังจะเห็นได้จากค่าสหสัมพันธ์เชิงเส้นอย่างง่ายระหว่างโครงสร้างเชิงสถาบัน และแบบแผนการวางแผน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อผู้ยืมได้เห็นเอกสารเรียบร้อยแล้ว กรุณา
ไม่ว่ากรณิดูๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เจ้าของร่วมกันอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างไปทางมาก เราอาจสรุปได้ว่ากรณีศึกษาในครั้งนี้มีค่าของแบบแผนเชิงสัมพันธ์ในการวางแผนและการโครงสร้างเชิงสถาบันอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างไปมากเช่นกัน

ตารางที่ 6.8 แสดงค่าเฉลี่ยของชุดตัวแปรความเป็นเจ้าของร่วมกันในการพัฒนาชุมชน แยกตามตัวชี้วัดรายย่อย

Descriptive Statistics						
	N	Minimum	Maximum	Mean		Std. Deviation
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic
ความเป็นเจ้าของชุมชนผ่านการร่วมคิด	660	1	5	3.78	.032	.825
ความเป็นเจ้าของชุมชนผ่านการร่วมทำงาน	658	1	5	3.84	.031	.782
ความเป็นเจ้าของชุมชนผ่านการร่วมประเมิน	656	1	5	3.68	.032	.818
ความเป็นเจ้าของชุมชนผ่านการร่วมดูแลรักษา	654	1	5	3.79	.034	.867
Valid N (listwise)	652					

6.2.2 ความยุติธรรมในทางสังคม

ในการศึกษาจากกรณีตัวอย่างพบว่า ภาพรวมของการตอบคำถามในประเด็นของความยุติธรรมของผลที่ได้รับจากการวางแผนส่วนใหญ่จะมีการกระจายของผลที่ได้รับอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างไปทางมาก ดังจะเห็นได้จากค่าเฉลี่ยของตัวแปรผลประโยชน์ที่ได้รับกระจายสู่กลุ่มผู้หญิง (ค่าเฉลี่ย 3.83) กลุ่มคนด้อยโอกาส (ค่าเฉลี่ย 3.76) กลุ่มเยาวชน (ค่าเฉลี่ย 3.67) ส่วนค่าเฉลี่ยในอีกสองตัวแปร คือ ผลประโยชน์ที่ได้รับกระจายสู่กลุ่มคนพิการ (ค่าเฉลี่ย 3.22) และกลุ่มเพศที่สาม (ค่าเฉลี่ย 3.00) แม้ว่าจะมีค่าต่ำที่สุดแต่ก็อยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นเราสามารถกล่าวได้ว่าการกระจายของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการวางแผนในชุมชนคนจนเมืองจะอยู่ในระดับตั้งแต่ปานกลางจนไปจนถึงค่อนข้างมาก (ดูตารางที่ 6.9)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 6.9 แสดงค่าเฉลี่ยของชุดตัวแปรความยุติธรรมในสังคมของผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผน
แยกตามตัวชี้วัดรายย่อย

Descriptive Statistics						
	N	Minimum	Maximum	Mean		Std. Deviation
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic
ผลประโยชน์ที่ได้กระจาย สู่คนด้อยโอกาส	657	1	5	3.76	.037	.948
ผลประโยชน์ที่ได้รับ กระจายสู่คนพิการ	637	1	5	3.22	.046	1.165
ผลประโยชน์ที่ได้รับ กระจายสู่เยาวชน	653	1	5	3.67	.036	.929
ผลประโยชน์ที่ได้รับ กระจายสู่ผู้หญิง	651	1	5	3.83	.033	.837
ผลประโยชน์ที่ได้รับ กระจายสู่เพศที่สาม	621	1	5	2.99	.052	1.286
Valid N (listwise)	618					

6.2.3 ความน่าเชื่อถือและโปร่งใสในการบริหารจัดการ

ตัวแปรชุดสุดท้ายที่จะถูกกล่าวถึงในประเด็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนคือ ความน่าเชื่อถือและโปร่งใสในการบริหารจัดการ ซึ่งจากการสอบถามโดยแบ่งระดับออกเป็น 5 ระดับ (1 คือ น้อยมาก, 2 คือ ค่อนข้างน้อย, 3 คือ ปานกลาง, 4 คือ ค่อนข้างมาก, และ 5 คือ มาก ที่สุด) พบว่า ค่าเฉลี่ยของตัวชี้วัดรายย่อยแต่ละตัวแสดงผลออกมาในระดับค่อนข้างมาก ดังจะสังเกตเห็นจากค่าเฉลี่ยของตัวแปรความโปร่งใสที่สามารถตรวจสอบได้ (ค่าเฉลี่ย 3.74) แสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งได้ (ค่าเฉลี่ย 3.65) และสามารถเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการได้ (ค่าเฉลี่ย 3.61) ตามตารางที่ 6.10

ตารางที่ 6.10 แสดงค่าเฉลี่ยของชุดตัวแปรความโปร่งใสในการบริหารจัดการชุมชน แยกตามตัวชี้วัดรายย่อย

Descriptive Statistics						
	N	Minimum	Maximum	Mean		Std. Deviation
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic
ความโปร่งใสที่สามารถตรวจสอบได้	625	1	5	3.74	.039	.976
ความโปร่งใสที่สามารถแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งได้	626	1	5	3.65	.039	.971
ความโปร่งใสที่สามารถเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการได้	622	1	5	3.61	.040	1.009
Valid N (listwise)	620					

ผลสรุปจากการวิเคราะห์ประเด็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า ผลลัพธ์ที่ได้จากการสอบถามส่วนใหญ่ภาพรวมของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างไปทางมากในทั้งสามประเด็น ซึ่งจากการวิเคราะห์ในบทที่ 5.1 ซึ่งอธิบายภาพความสัมพันธ์ของโครงสร้างเชิงสถาบันและแบบแผนของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ดังนั้นเราอาจสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้มีค่าระดับของโครงสร้างเชิงสถาบันและการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ค่อนข้างไปในทางที่ดีเช่นกัน

นอกเหนือไปจากนี้ผู้ศึกษายังได้ทำการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์จากสมการถดถอยเชิงเส้นตรงอย่างง่ายระหว่างกลุ่มของตัวแปร พบว่า ค่าของตัวแปรความโปร่งใสในการบริหารจัดการชุมชนมีค่าสอดคล้องกับความเป็นเจ้าของโครงการพัฒนาร่วมกัน (ค่า $R = .577$, $R \text{ Square} = .333$) และความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับ (ค่า $R = .447$, $R \text{ Square} = .200$) อีกทั้งความยุติธรรมของผลที่ได้รับยังมีค่าที่สัมพันธ์กับความเป็นเจ้าของโครงการพัฒนาร่วมกัน (ค่า $R = .494$, $R \text{ Square} = .244$) ซึ่งจากค่าทางสถิติที่เราค้นพบนี้ ได้ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยทั้งสามประเด็นเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมซึ่งกันและกันในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของคนจนในเมือง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย (ดูรูปที่ 6.3)

รูปที่ 6.3 ค่าสหสัมพันธ์ถดถอยเชิงเส้นอย่างง่ายระหว่างตัวแปรความเป็นเจ้าของโครงการพัฒนา
ร่วมกัน ความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับ และความโปร่งใสในการบริหารจัดการ
ชุมชน (ค่าที่แสดงคือค่า R ส่วนค่าที่อยู่ในวงเล็บคือค่า R Square)

6.3 ปัจจัยที่ส่งเสริมกันระหว่างกระบวนการสร้างสถาบันและการเสริมสร้างความ เข้มแข็งให้กับชุมชน

เนื้อหาในส่วนนี้จะเป็นการอธิบายถึงปัจจัยที่ส่งเสริมกันระหว่างโครงสร้างในเชิงสถาบันกับ
การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งจากการวิเคราะห์ภาพรวมของความสัมพันธ์ในบทที่
5.1 ได้แสดงค่าสหสัมพันธ์ถดถอยเชิงเส้นอย่างง่ายโดยค่า R มีค่ากับ .755 และค่า R Squa
เท่ากับ .570 ซึ่งชี้ให้เห็นว่าค่าความสัมพันธ์ในทั้งสองกลุ่มตัวแปรมีความสัมพันธ์กันมากและมี
แนวโน้มที่จะสัมพันธ์กันสูงถึงร้อยละ 57 ซึ่งเป็นเรื่องชี้ให้เห็นว่าอิทธิพลของโครงสร้างเชิง
สถาบันมีผลอย่างมากต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

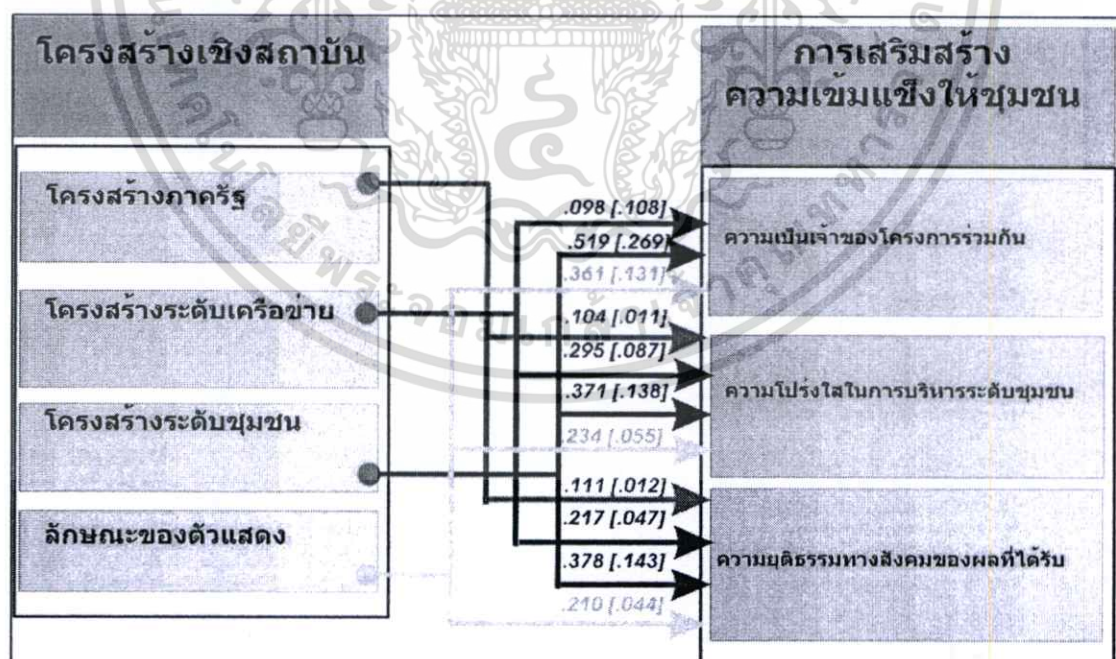
สำหรับเนื้อหาในส่วนนี้จะอธิบายถึงรายละเอียดของแต่ละตัวแปรย่อยในกลุ่มตัวแปรนั้นๆ
ซึ่งพบว่า โครงสร้างในระดับเครือข่าย ชุมชน และลักษณะของตัวแสดงจะส่งผลต่อการเสริมสร้าง
ความเข้มแข็งในทุกประเด็น เช่น ความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน ความโปร่งใสในการบริหาร
จัดการชุมชน ความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับ เป็นต้น แต่สำหรับปัจจัยโครงสร้างภาครัฐจะ
ส่งผลเพียงแค่สองประเด็นคือ ความโปร่งใสในการบริหารจัดการ และความยุติธรรมทางสังคมของ
ผลที่ได้รับ (ดูรูปที่ 6.4) จากแบบแผนทางสถิติเหล่านี้ เราสามารถสรุปให้เห็นได้ว่า ปัจจัยภาครัฐอาจ
ไม่สามารถกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกร่วมของการเป็นเจ้าของโครงการได้ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมักขึ้นอยู่กับ
ปัจจัยภายในมากกว่าปัจจัยภายนอกชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หากทำการเปรียบเทียบในแต่ละปัจจัยพบว่า ปัจจัยโครงสร้างในระดับชุมชนส่งอิทธิพลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนมากที่สุด โดยค่าสหสัมพันธ์ถดถอยเชิงเส้นตรงอย่างง่ายเป็นเครื่องชี้ให้เห็นอย่างชัดเจน (ความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน ค่า R เท่ากับ .519 ค่า R Square เท่ากับ .269, ความโปร่งใสในการบริหารจัดการระดับชุมชน ค่า R เท่ากับ .319 ค่า R Square เท่ากับ .138, และความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับจากการวางแผนค่า R เท่ากับ .378 ค่า R Square เท่ากับ .143)

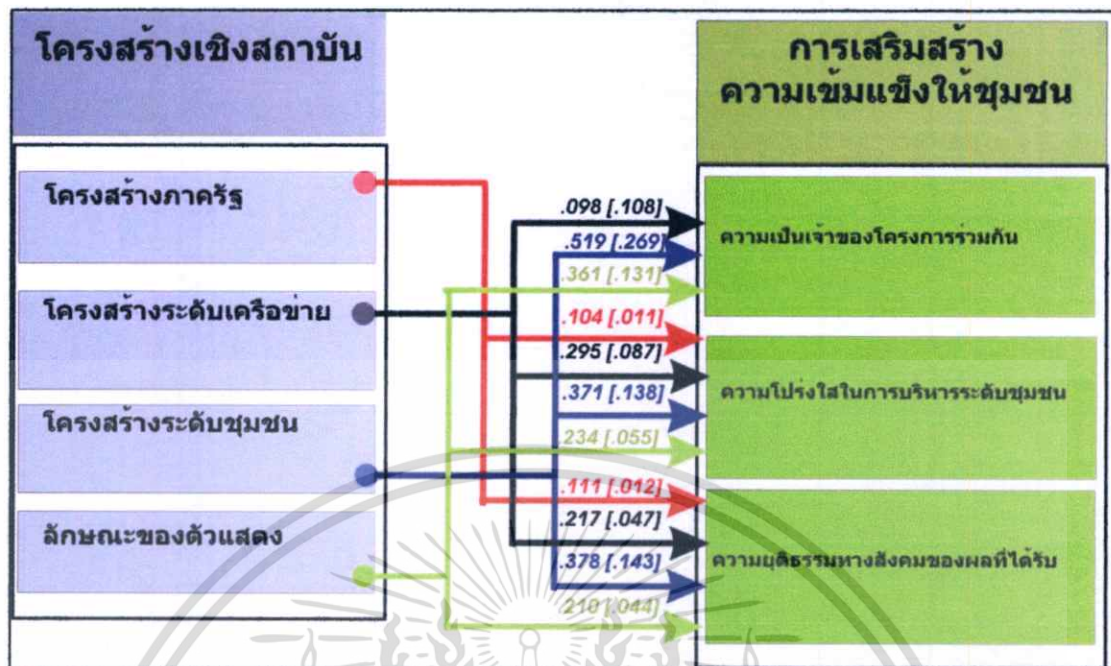
ส่วนปัจจัยที่ส่งผลในระดับรองลงมาคือ ลักษณะของตัวแสดง (ซึ่งส่งผลต่อความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน ค่า R เท่ากับ .361 ค่า R Square เท่ากับ .131, ความโปร่งใสในการบริหารจัดการระดับชุมชน ค่า R เท่ากับ .234 ค่า R Square เท่ากับ .055, และความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับจากการวางแผนค่า R เท่ากับ .210 ค่า R Square เท่ากับ .044) โครงสร้างระดับเครือข่าย (ซึ่งส่งอิทธิพลต่อความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน ค่า R เท่ากับ .098 ค่า R Square เท่ากับ .108, ความโปร่งใสในการบริหารจัดการระดับชุมชน ค่า R เท่ากับ .295 ค่า R Square เท่ากับ .087, และความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับจากการวางแผนค่า R เท่ากับ .217 ค่า R Square เท่ากับ .087)

ในส่วนนี้เราอาจสรุปได้ว่า ปัจจัยโครงสร้างเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนมากที่สุดคือ โครงสร้างของชุมชน ลักษณะของตัวแสดง โครงสร้างเชิงเครือข่าย และ โครงสร้างเชิงภาครัฐ ซึ่งเห็นได้ว่าโครงสร้างที่อยู่ภายในชุมชนเป็นปัจจัยที่มีน้ำหนักมากกว่าภายนอกในกรณีของการวางแผนชุมชนคนจนเมือง

รูปที่ 6.4 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยพหุคูณของชุดตัวแปร โครงสร้างในระดับชุมชนกับลักษณะของตัวแสดง แยกตามรายละเอียดของตัวแปร (ค่าที่แสดงคือค่า R ส่วนค่าที่อยู่ในวงเล็บคือค่า R Square)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 6.4 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยเชิงเส้นอย่างง่ายของชุดตัวแปร โครงสร้างในระดับชุมชนกับลักษณะของตัวแสดง แยกตามรายละเอียดของตัวแปร (ค่าที่แสดงคือค่า R ส่วนค่าที่อยู่ในวงเล็บคือค่า R Square)

เมื่อพิจารณาถดถอยไปในรายละเอียดของปฏิสัมพันธ์ภายใน โครงสร้างเชิงสถาบันจะพบว่า ปัจจัยโครงสร้างภาครัฐมีผลต่อการก่อให้เกิดการเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมของชุมชนและการเข้าร่วมในการวางแผนของชุมชนน้อยมาก (ดูรูปที่ 6.5) แต่ในทางกลับกันเราพบว่า การจัดการทรัพยากรของภาครัฐส่งอิทธิพลถึงการจัดการทรัพยากรของเครือข่าย (ค่า R เท่ากับ .429 ค่า R Square เท่ากับ .184) และชุมชน (ค่า R เท่ากับ .435 ค่า R Square เท่ากับ .189) เป็นอย่างมาก นอกเหนือไปจากนี้ กลุ่มตัวแปรของการจัดการทรัพยากรภาครัฐยังส่งผลถึงตัวแปรของความคาดหวังของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการวางแผน (ค่า R เท่ากับ .290 ค่า R Square เท่ากับ .084) และความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรมระดับชุมชนและเครือข่ายของตัวแสดงอีกด้วย (ค่า R เท่ากับ .163 ค่า R Square เท่ากับ .027) หรืออาจกล่าวได้ว่า หากภาครัฐมีการกระจายทรัพยากรไปสู่เครือข่ายและชุมชนมากขึ้น จะทำให้เกิดการกระจายการจัดการก็จะถูกส่งผ่านต่อไปสู่ผู้อยู่อาศัยในชุมชนนั้นๆมากขึ้นด้วย

บทบาทของภาครัฐในการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์เป็นอีกหนึ่งกลุ่มปัจจัยที่จะถูกกล่าวถึง ซึ่งจะเห็นได้ว่าจากรูปที่ 6.5 ได้แสดงค่าสหสัมพันธ์เชิงเส้นตรงอย่างง่ายพบว่า กลุ่มตัวแปรดังกล่าวส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรของเครือข่าย (ค่า R เท่ากับ .269 ค่า R Square เท่ากับ .072) และชุมชน (ค่า R เท่ากับ .236 ค่า R Square เท่ากับ .056) ไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งหมายความว่า หาก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การวิเคราะห์เปรียบเทียบในกรณีศึกษาเชิงเจาะลึก

จากระเบียบวิธีของการศึกษาในบทที่ 3 ได้อธิบายวิธีการเก็บข้อมูลที่แบ่งออกเป็น 2 วิธีหลัก คือ การเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณที่ใช้เครื่องมือของแบบสอบถามในการเก็บ และการเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพที่ใช้การสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกและกลุ่มย่อย ซึ่งเนื้อหาในบทนี้จะเป็นการเปิดเผยให้เห็นถึงการเชื่อมโยงชุดข้อมูลในทั้งสองชุดเพื่ออธิบายภาพในเชิงลึกในประเด็นของการเปรียบเทียบในผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผน แบบแผนของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ โครงสร้างในเชิงสถาบัน การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เพื่อให้เห็นภาพความแตกต่างของกรณีศึกษาในแต่ละกรณี

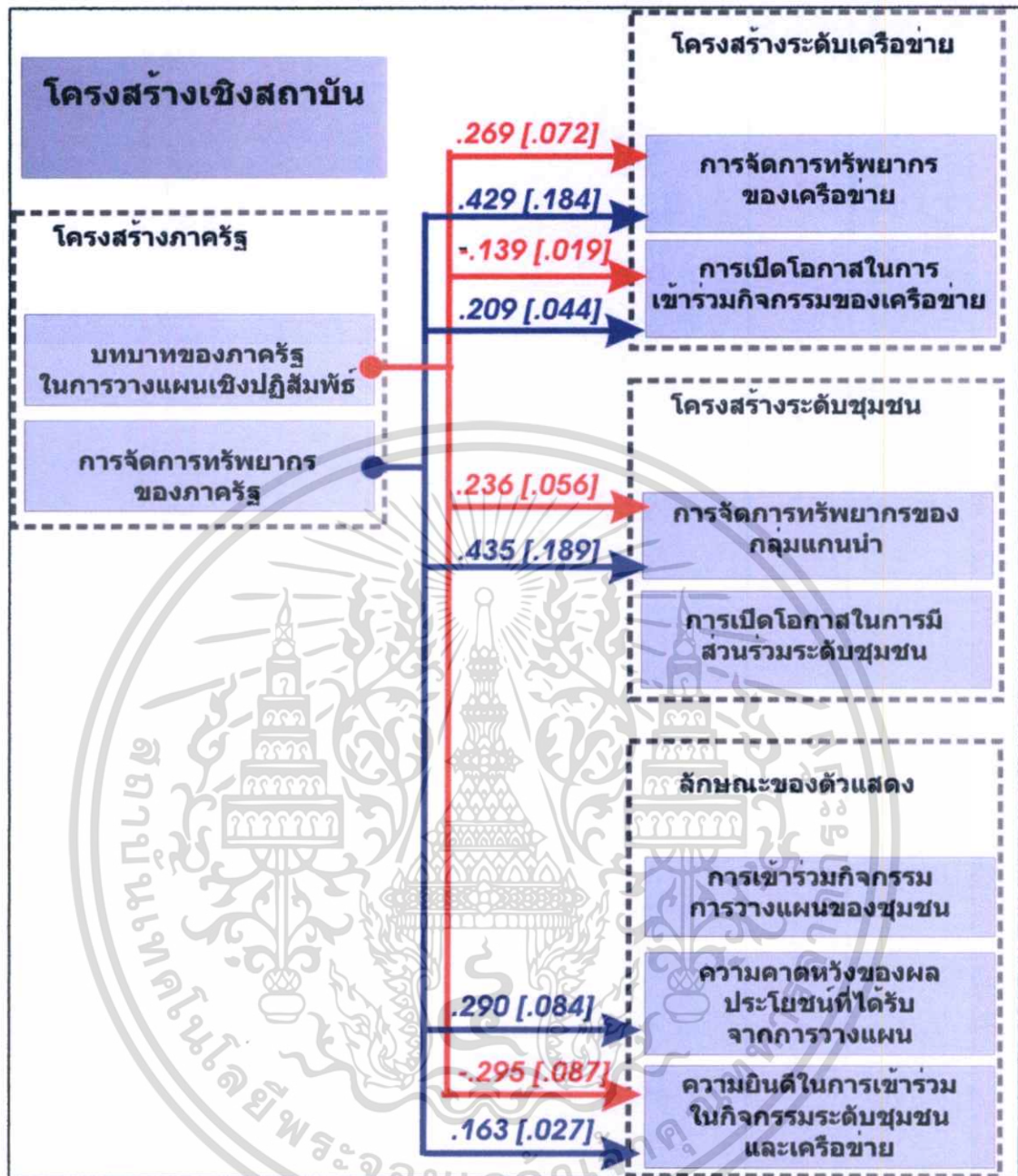
7.1 ลักษณะโดยทั่วไปของกรณีศึกษาเชิงเจาะลึก

ในการคัดเลือกตัวแทนของกรณีศึกษาเชิงเจาะลึกนั้น ผู้ศึกษาได้คัดเลือกจากค่าเฉลี่ยของผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนในแต่ละชุมชน (ดูรูปที่ 7.1) ซึ่งผู้ศึกษาได้ทำการคัดเลือกตัวแทนชุมชนหรือกลุ่มที่มีผลลัพธ์ที่มีค่าเฉลี่ยสูงในจำนวน 2 ชุมชน คือ ชุมชนแจ้สว่างพัฒนาในเทศบาลเมืองชุมแพ จังหวัดขอนแก่น และชุมชนหนองผำในเทศบาลตำบลแสนสุข จังหวัดอุบลราชธานี และคัดเลือกกลุ่มองค์กรชุมชนที่มีผลลัพธ์ในระดับน้อยที่สุดจำนวน 2 ชุมชนคือ ชุมชนตะวันใหม่ในเทศบาลนครขอนแก่น และชุมชนท่าวังแดงในเทศบาลนครอุบลราชธานี โดยในกระบวนการของการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาจะได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่มีผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนในระดับที่มาก และน้อย

ในรายละเอียดของกรณีศึกษาเชิงเจาะลึกในทั้ง 4 ชุมชนมีรายละเอียดในเชิงประเด็นที่แตกต่างกันออกไป (ดูตารางที่ 7.1) หากพิจารณาถึงแนวทางการปรับปรุงจะพบว่า ชุมชนตะวันใหม่และชุมชนแจ้สว่างพัฒนา มีรูปแบบการปรับปรุงโดยการรื้อย้ายไปสร้างใหม่ในที่ดินใกล้เคียงที่ดินเดิมไม่เกิน 5 กิโลเมตร (ทั้งสองชุมชนเป็นตัวแทนของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ไม่ดีและดีตามลำดับ) ส่วนชุมชนท่าวังแดงจะเป็นรูปแบบของการปรับปรุงในที่ดินเดิม และชุมชนหนองผำจะเป็นรูปแบบของการรื้อย้ายไปสร้างใหม่ในที่ดินที่ไกลเกินกว่า 5 กิโลเมตร

ประเด็นถัดมาที่จะถูกกล่าวถึงคือ ประเด็นของการครอบครองที่ดิน ซึ่งพบว่า ชุมชนตะวันแดงและชุมชนหนองผำ เป็นกลุ่มที่ได้รับกรรมสิทธิ์ครอบครองแบบร่วมกันทั้งชุมชนในรูปแบบของการเช่า - ซื่อจากที่ดินเอกชน ส่วนแจ้สว่างพัฒนาเป็นกลุ่มที่ได้รับสัญญาเช่าในระยะยาวเกินกว่า 3 ปี และชุมชนท่าวังแดงมีสัญญาเช่าในระยะสั้น ไม่เกิน 3 ปี โดยทั้งสองชุมชนอยู่ในที่ดินของกรมธนารักษ์เช่นเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าในกรณีศึกษาเชิงเจาะลึกทั้ง 4 ชุมชนสามารถบรรลุข้อตกลงในการครอบครองที่ดินแม้ว่าจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 6.5 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของสมการถดถอยเชิงเส้นอย่างง่ายของชุดตัวแปร โครงสร้างภาครัฐ กับโครงสร้างในระดับเครือข่าย ชุมชนและลักษณะของตัวแสดง แยกตามรายละเอียดของตัวแปร (ค่าที่แสดงคือค่า R ส่วนค่าที่อยู่ในวงเล็บคือค่า R Square)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หากกล่าวถึงการพัฒนาโครงสร้างทางสังคมภายในชุมชนจะพบว่า ในกรณีศึกษาทั้ง 4 ชุมชน มีการจัดตั้งสหกรณ์เคหะสถานใน 3 ชุมชน คือ ชุมชนตะวันใหม่ ชุมชนหนองคำ และชุมชนแจ้งสว่างพัฒนา ส่วนในชุมชนท่าวังแดงจะเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ผู้ศึกษาได้ทำการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกในแต่ละกรณีศึกษาซึ่งทำให้พบประเด็นที่น่าสนใจที่ว่า ในชุมชนตะวันใหม่และหนองคำ รูปแบบของสหกรณ์เคหะสถานเป็นองค์กรชุมชนที่เป็นการจัดการเฉพาะชุมชน ส่วนในชุมชนแจ้งสว่างพัฒนาจะเป็นการจัดการแบบสหกรณ์ร่วมของเมืองชุมแพ โดยมีการกึ่งหลักในการทำธุรกรรมด้านที่ดินกับหน่วยงานเจ้าของที่ดินเป็นหลัก ส่วนในการจัดการชุมชนจะใช้รูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ

สำหรับการพัฒนาในด้านกองทุนสวัสดิการของชุมชนในกรณีศึกษาเชิงลึกนั้น เป็นที่น่าสนใจว่าในทั้ง 4 ชุมชนจะมีการจัดตั้งกลุ่มสวัสดิการของตนเองโดยในแต่ละชุมชนจะมีรายละเอียดที่แตกต่าง ซึ่งจากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกจะพบว่า ในชุมชนหนองคำจะมีรูปแบบของสวัสดิการที่หลากหลายที่สุด โดยจะมี สวัสดิการผู้สูงอายุ เยาวชน และกลุ่มอาชีพ นอกจากนี้ทางชุมชนยังมีแผนที่จะเชื่อมโยงกองทุนต่างๆ เพื่อจัดตั้งเป็นธนาคารคนจนในระดับเมืองต่อไป

ส่วนชุมชนแจ้งสว่างพัฒนา มีการจัดตั้งกลุ่มสวัสดิการผู้สูงอายุ และอาชีพ และจากข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทำให้เราทราบว่า ทางชุมชนได้เข้าร่วมในการจัดตั้งกองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยในระดับเมืองชุมชน ซึ่งเป็นการบูรณาการงบประมาณต่างๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและกองทุนของชุมชน เพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนดังกล่าว สำหรับชุมชนท่าวังแดงและตะวันใหม่ แม้ว่าในทั้งสองชุมชนจะมีการจัดตั้งกองทุนบางส่วนเพื่อสวัสดิการของชุมชนแต่ กองทุนดังกล่าว ไม่ได้มีรูปแบบที่หลากหลาย เช่นในสองชุมชนแรก โดยในทั้งสองชุมชนมีเฉพาะแต่กองทุนสวัสดิการอาชีพ

ตารางที่ 7.1 รายละเอียดของกรณีศึกษาเชิงลึก

ชื่อกลุ่มองค์กรชุมชน	เมือง	จังหวัด	จำนวนสมาชิก	เจ้าของที่ดิน	รูปแบบของการปรับปรุงชุมชน
แจ้งสว่างพัฒนา	ชุมแพ	ขอนแก่น	47	กรมธนารักษ์	รื้อย้ายไปสร้างใหม่ในที่ดินใกล้เคียงที่ดินเดิม
หนองคำ	แสนสุข	อุบลราชธานี	22	ที่ดินเอกชน	รื้อย้ายไปสร้างใหม่ในที่ดินห่างจากเดิม
ตะวันใหม่	ขอนแก่น	ขอนแก่น	121	ที่ดินเอกชน	รื้อย้ายไปสร้างใหม่ในที่ดินใกล้เคียงที่ดินเดิม
ท่าวังแดง	อุบลราชธานี	อุบลราชธานี	43	กรมธนารักษ์	การปรับปรุงในที่ดินเดิม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 7.2 สรุปประเด็นในกรณีศึกษาเชิงลึกในทั้ง 4 ชุมชน

ประเด็น	ตัวชี้วัด	ชื่อชุมชน			
		ตะวันใหม่	ท่าวังแดง	หนองคำ	แจ้สว่างพัฒนา
รูปแบบการปรับปรุงชุมชน	การปรับปรุงและสร้างใหม่ในที่ดินเดิม		●		
	การรื้อย้ายไปสร้างใหม่ในที่ดินใกล้เคียงที่ดินเดิม (ห่างไม่เกิน 5 กม.)	●			●
	การรื้อย้ายออกไปสร้างใหม่ไกลออกจากที่ดินเดิม (ห่างไม่เกิน 5 กม.)			●	
การครอบครองที่ดิน	เกิดกรรมสิทธิ์ในที่ดิน	●		●	
	มีสัญญาเช่าในระยะยาวรายกลุ่มและบุคคล (เกินกว่า 3 ปี)				●
	มีสัญญาเช่าระยะสั้น (ไม่เกิน 3 ปี)		●		
รูปแบบองค์กรชุมชน	กลุ่มออมทรัพย์		●		
	สหกรณ์เคหะสถาน	●		●	●
รูปแบบสวัสดิการของชุมชน	มีกลุ่มสวัสดิการของชุมชน เช่น ผู้สูงอายุ เยาวชน อาชีพ เป็นต้น	●	●	●	●
	ไม่มีกลุ่มสวัสดิการของชุมชน				
งบประมาณสนับสนุน	งบอุดหนุนการพัฒนาสาธารณูปโภคและที่อยู่อาศัย	7,865,000	1,935,000	1,665,000	3,055,000
	สินเชื่อเพื่อการปรับปรุงที่อยู่อาศัย	27,442,152	1,862,398		5,353,200
	สินเชื่อเพื่อการซื้อที่ดิน	8,000,000	-	4,140,000	-

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

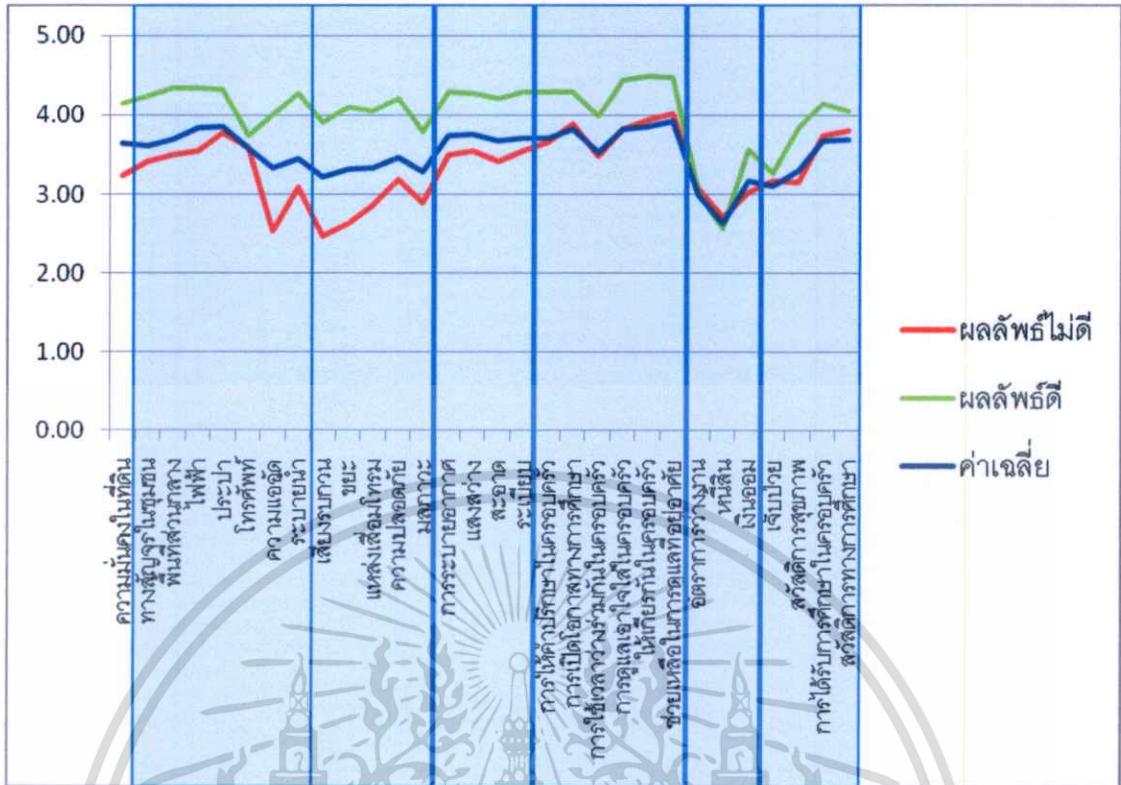
7.2 การเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผน

ในการเปรียบเทียบกลุ่มของชุมชนในประเด็นของผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผน พบว่า โดยภาพรวมแล้วในทั้งสองกลุ่มมีค่าเฉลี่ยของผลลัพธ์ในแต่ละประเด็นอยู่ในระดับปานกลางจนกระทั่งถึงขั้นดี (1 เท่ากับไม่พึงพอใจ, 2 เท่ากับค่อนข้างไม่พึงพอใจ, 3 ปานกลาง, 4 เท่ากับค่อนข้างพึงพอใจ, และ 5 เท่ากับพึงพอใจมาก) (ดูแผนภูมิที่) ซึ่งมีเพียงประเด็นของความแออัด เสี่ยงรบกวนขยะ แหล่งเสื่อมโทรม และปัญหาหนี้สิน เท่านั้นที่กลุ่มของชุมชนที่มีผลลัพธ์ในระดับที่น้อยมีค่าเฉลี่ยที่ต่ำกว่า 3 ซึ่งเป็นระดับปานกลาง

เมื่อวิเคราะห์ถึงข้อมูลลักษณะของชุมชนจะพบว่า ในกลุ่มชุมชนที่มีค่าของผลลัพธ์อยู่ในระดับน้อยที่สุดนั้น หนึ่งในสองชุมชนที่เป็นตัวแทนในกลุ่มดังกล่าวคือ ชุมชนท่าวังแดง ซึ่งเป็นรูปแบบของการปรับปรุงในที่ดินเดิม ดังนั้นข้อจำกัดบางประการของการในทางกายภาพอาจไม่สามารถแก้ไขได้ทั้งหมดจึงอาจเป็นไปได้ว่า ปัญหาความแออัด ขยะ แหล่งเสื่อมโทรม รวมถึงเสี่ยงรบกวนจึงอยู่ในระดับที่ยังไม่เป็นที่น่าพอใจมากนัก

นอกเหนือไปจากนี้ในกลุ่มของชุมชนที่มีผลลัพธ์ในระดับน้อยยังมีตัวแทนอีกหนึ่งชุมชนคือชุมชนตะวันตกใหม่ ซึ่งมีรูปแบบที่อยู่อาศัยในรูปแบบของบ้านแบบแถวที่มีผนังชิดติดกัน จึงทำให้ประเด็นของความแออัด และเสี่ยงรบกวนอาจยังไม่เป็นที่พึงพอใจต่อผู้อยู่อาศัยในชุมชนมากนัก จากสมมติฐานในทั้งสองประเด็นได้ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลลัพธ์ของการวางแผนขึ้นอยู่กับสภาพทางกายภาพของชุมชนและข้อจำกัดของการปรับปรุงชุมชน ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญ นอกเหนือไปจากการสร้างกระบวนการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ โครงสร้างเชิงสถาบันและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

จากแผนภูมิดังกล่าวยังชี้ให้เราเห็นว่า ปัญหาด้านหนี้สินของชุมชนมีแนวโน้มที่ไม่เป็นที่จะเพิ่มมากขึ้นเล็กน้อย ซึ่งใน โครงการบ้านมั่นคงได้อนุมัติสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำในการจัดซื้อที่ดินและก่อสร้างที่อยู่อาศัย โดยที่ 4 ชุมชนมีการขออนุมัติงบประมาณจากกองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) โดยแบ่งออกเป็นงบสินเชื่อเพื่อจัดซื้อที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัยจำนวน 12,640,000 บาท และสินเชื่อเพื่อก่อสร้างที่อยู่อาศัยจำนวน 34,657,754 บาท เมื่อพิจารณาว่า ในจำนวนครัวเรือนทั้งหมดของกรณีศึกษาในเชิงลึกจำนวนทั้งสิ้น 233 ครัวเรือน ดังนั้นค่าเฉลี่ยของการเพิ่มขึ้นของหนี้สินรายครัวเรือนคือ 202,994.65 บาทต่อครัวเรือน และหากวิเคราะห์เจาะลึกลงไปอีกจะพบว่าในการผ่อนชำระในระยะเวลา 15 ปี หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนจะเพิ่มมากขึ้น 1,127.75 บาทต่อครัวเรือน (ในทั้งนี้คิดเฉพาะเงินต้น ไม่รวมดอกเบี้ย) เมื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคงที่มุ่งแก้ไขปัญหาในกลุ่มคนที่มีรายได้ไม่เกินเดือนละ 10,000 บาทต่อครัวเรือน จะเห็นได้ว่าหนี้สินที่เพิ่มขึ้นคิดเป็นมากกว่า 10 เปอร์เซ็นต์ของรายได้ในแต่ละครัวเรือน

รูปที่ 7.2 ผลลัพท์ของการแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนและครัวเรือนในแต่ละประเด็นจำแนกตามกลุ่มของกรณีศึกษาเชิงลึก

นอกเหนือไปจากนี้ ผู้ศึกษายังได้ทำการวิเคราะห์เพื่อหาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยแบบที่กลุ่มตัวอย่างสองกลุ่มมีความเป็นอิสระจากกัน (Independent sampling T-test) พบว่า ผลลัพท์ของกลุ่มชุมชนในทั้งสองกลุ่มที่มีความแตกต่างกันมากกว่า 1 ในหลายประเด็นซึ่งส่วนใหญ่เป็นปัญหาสภาพแวดล้อมของชุมชน ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 7.3 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความแออัด การระบายน้ำ เสียงรบกวน ขยะ แหล่งเสื่อมโทรม และความปลอดภัย โดยกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพท์ที่ดีมีค่ามากกว่ากลุ่มชุมชนที่มีผลลัพท์ไม่ดี (ค่าความแตกต่าง 1.485, 1.188, 1.445, 1193, 1041 ตามลำดับ) และจากค่าความแตกต่างดังกล่าวยังเป็น การสนับสนุนสมมติฐานที่กล่าวมาแล้วข้างต้นที่ว่า รูปแบบของการปรับปรุงชุมชนที่เป็นการปรับปรุงในที่ดินเดิมและรูปแบบของที่อยู่อาศัยแบบอาคารแถว เป็นอีกหนึ่งในหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อผลลัพท์ของการวางแผนในระดับครัวเรือนและชุมชน

ในตารางที่ 7.3 นอกจากจะชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างอย่างชัดเจนถึงผลลัพท์ที่ได้ในทั้งสองกลุ่ม แต่ค่าความแตกต่างในบางประเด็นก็มีความแตกต่างเพียงเล็กน้อยซึ่งมีค่าไม่เกิน 0.5 เช่น การเปิดโอกาสทางการศึกษา (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย .410) การช่วยเหลือกันในการดูแลที่อยู่อาศัย (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย .445) และการได้รับการศึกษาในครอบครัว (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย .399) จากค่าเฉลี่ยที่มีความแตกต่างกันไม่มากนัก อาจเป็นไปได้ที่ว่าการจัดสวัสดิการทางการศึกษาของชุมชนไม่ได้มีความแตกต่างกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 7.3 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่ม
ตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test)

	ผลลัพธ์ของชุมชนที่แยกต่าง		Mean Difference	F.	Sig. (2-tailed)
	ผลลัพธ์ไม่คิด	ผลลัพธ์คิด			
	Mean	Mean			
ความมั่นคงในที่ดิน	3.23	4.15	-.915	.038	.000
ทางสัญจรในชุมชน	3.42	4.24	-.824	2.559	.000
พื้นที่ส่วนกลาง	3.49	4.34	-.847	.763	.000
ไฟฟ้า	3.54	4.34	-.797	7.390	.000
ประปา	3.78	4.32	-.537	.360	.001
ความแออัด	2.52	4.00	-1.485	1.019	.000
ระบายน้ำ	3.08	4.27	-1.188	1.961	.000
เสียงรบกวน	2.46	3.90	-1.445	1.318	.000
ขยะ	2.63	4.10	-1.469	.032	.000
แหล่งเสื่อมโทรม	2.86	4.05	-1.193	3.353	.000
ความปลอดภัย	3.18	4.22	-1.041	.080	.000
มลภาวะ	2.89	3.78	-.884	9.266	.000
การระบายอากาศ	3.49	4.29	-.803	2.935	.000
แสงสว่าง	3.55	4.27	-.718	6.834	.000
สะอาด	3.42	4.22	-.804	7.213	.000
ระเบียบ	3.54	4.30	-.761	7.546	.000
การให้คำปรึกษาในครอบครัว	3.86	4.30	-.445	.663	.000
การเปิดโอกาสทางการศึกษา	3.89	4.30	-.410	.261	.004
การใช้เวลาว่างร่วมกัน ในครอบครัว	3.47	3.98	-.506	.877	.000
การดูแลเอาใจใส่ในครอบครัว	3.83	4.44	-.609	2.147	.000
ให้เกียรติกันในครอบครัว	3.94	4.46	-.547	.747	.000
ช่วยเหลือในการดูแลหัตถุอาศัย	4.02	4.47	-.445	.666	.001
เงินออม	3.02	3.56	-.539	25.715	.003
สวัสดิการสุขภาพ	3.15	3.84	-.690	9.529	.000
การได้รับการศึกษาในครอบครัว	3.74	4.14	-.399	1.359	.016

7.3 การเปรียบเทียบแบบแผนของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์

แนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์มีหลักการในการสร้างกิจกรรมของการมีส่วนร่วมใน 4 หลักการคือ การสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน การสื่อสารที่ดี การสร้างการทำงานร่วมกันในการวางแผน และการสร้างกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน ซึ่งเนื้อหาในส่วนนี้จะเป็นการเปิดเผยให้เห็นถึงการเปรียบเทียบของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่คิดในชุมชนมีความพึงพอใจมากที่สุดและน้อยที่สุดในแต่ละหลักการของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ดังต่อไปนี้

7.3.1 การเปรียบเทียบในหลักการของการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน

ในกิจกรรมของการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนในการศึกษาคั้งนี้ ได้แบ่งกิจกรรมของการเรียนรู้ร่วมกันออกเป็น การอบรมทักษะและองค์ความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการศึกษาคูงาน และการประชุมปฏิบัติการ ซึ่งจากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยในทั้งสองกลุ่มพบว่า ค่าเฉลี่ยในกลุ่มที่มีผลลัพธ์ที่ดีมักจะมีค่าเฉลี่ยของการเรียนรู้ร่วมกันที่ดีตามไปด้วย (ดูรูปที่ 7.3) แต่กระนั้นก็ตามมีจุดที่น่าสนใจคือ ประเด็นของการอิทธิพลภายในชุมชนในการเรียนรู้ร่วมกันซึ่งพบว่า กลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีกลับมีค่าเฉลี่ยที่น้อยกว่ากลุ่มชุมชนที่มีค่าผลลัพธ์ไม่ดี ซึ่งหมายความว่า ในชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีส่วนใหญ่มักให้บทบาทต่อกลุ่มแกนนำในการมีส่วนร่วม เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ร่วมกับกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันมากกว่าผู้อยู่อาศัยในชุมชน ซึ่งอาจเป็นไปได้ที่ว่าการให้บทบาทแก่กลุ่มแกนนำในเรื่องดังกล่าวทำให้เกิดความต่อเนื่องของการเรียนรู้ได้มากกว่าการให้บทบาทที่กระจายไปสู่ผู้อยู่อาศัยที่หลากหลาย

ในการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวแปรสองกลุ่มที่มีความเป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test) เป็นหลักฐานที่ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดี โดยพบว่าส่วนใหญ่แล้วค่าเฉลี่ยของกิจกรรมการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีจะมีค่าสูงกว่ามาก ซึ่งในบางตัวแปรมีค่าที่แตกต่างกันมาก เช่น ความถูกต้องของความรู้ (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 2.11) และความจริงจังในการให้ความรู้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 2.20) ความจริงจังในการให้ความรู้ (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 2.06) และความน่าเชื่อถือขององค์ความรู้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 2.00) (ดูตารางที่ 7.4)

ตารางที่ 7.4 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test)

	ผลลัพธ์ของชุมชนที่		Mean Difference	F	Sig. (2-tailed)
	แยกค่า				
	ผลลัพธ์ไม่ดี Mean	ผลลัพธ์ดี Mean			
ความถูกต้องของความรู้ในการอบรม	8.60	9.50	-0.90	.387	.040
ความจริงจังในการให้อะเอียดในการอบรม	8.12	9.53	-1.41	3.278	.001
ความน่าเชื่อถือในการอบรม	8.13	9.27	-1.14	1.133	.023
การสร้างความเข้าใจผู้อื่นในการอบรม	7.35	8.66	-1.34	.118	.003
การสร้างความเข้าใจตนเองในการอบรม	6.74	8.90	-1.86	2.955	.000
ความถูกต้องขององค์ความรู้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	8.22	9.70	-1.08	2.834	.005
ความจริงจังในการให้องค์ความรู้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	7.78	9.84	-2.06	11.504	.000
ความน่าเชื่อถือขององค์ความรู้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	7.98	9.98	-2.00	16.851	.000
การสร้างความเข้าใจให้กับตนเองในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	7.08	8.51	-1.43	.971	.013
สาระสำคัญของความรู้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ	8.16	9.98	-1.82	11.137	.000
ความถูกต้องของความรู้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ	7.68	10.07	-2.11	15.482	.000
ความจริงจังในการให้ความรู้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ	7.85	10.05	-2.20	22.131	.000
ความน่าเชื่อถือของความรู้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ	8.53	9.86	-1.33	7.968	.004
การสร้างความเข้าใจร่วมกันของชุมชนในการประชุมเชิงปฏิบัติการ	8.67	9.51	-1.44	1.969	.002
การสร้างความเข้าใจให้กับตนเองในการประชุมเชิงปฏิบัติการ	7.49	8.96	-1.49	.311	.003
อิทธิพลภายนอกในการประชุมเชิงปฏิบัติการ	7.64	8.71	-1.07	1.095	.049
เปิดโอกาสในการเรียนรู้ให้กับคนพิการ	2.79	3.39	-0.60	29.452	.012
เปิดโอกาสในการเรียนรู้ให้กับเยาวชน	3.33	3.90	-0.57	1.747	.002
เปิดโอกาสในการเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุ	3.77	4.12	-0.35	.594	.033
เปิดโอกาสในการเรียนรู้ให้กับเพศที่สาม	2.70	3.23	-0.53	27.299	.049

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรรมใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

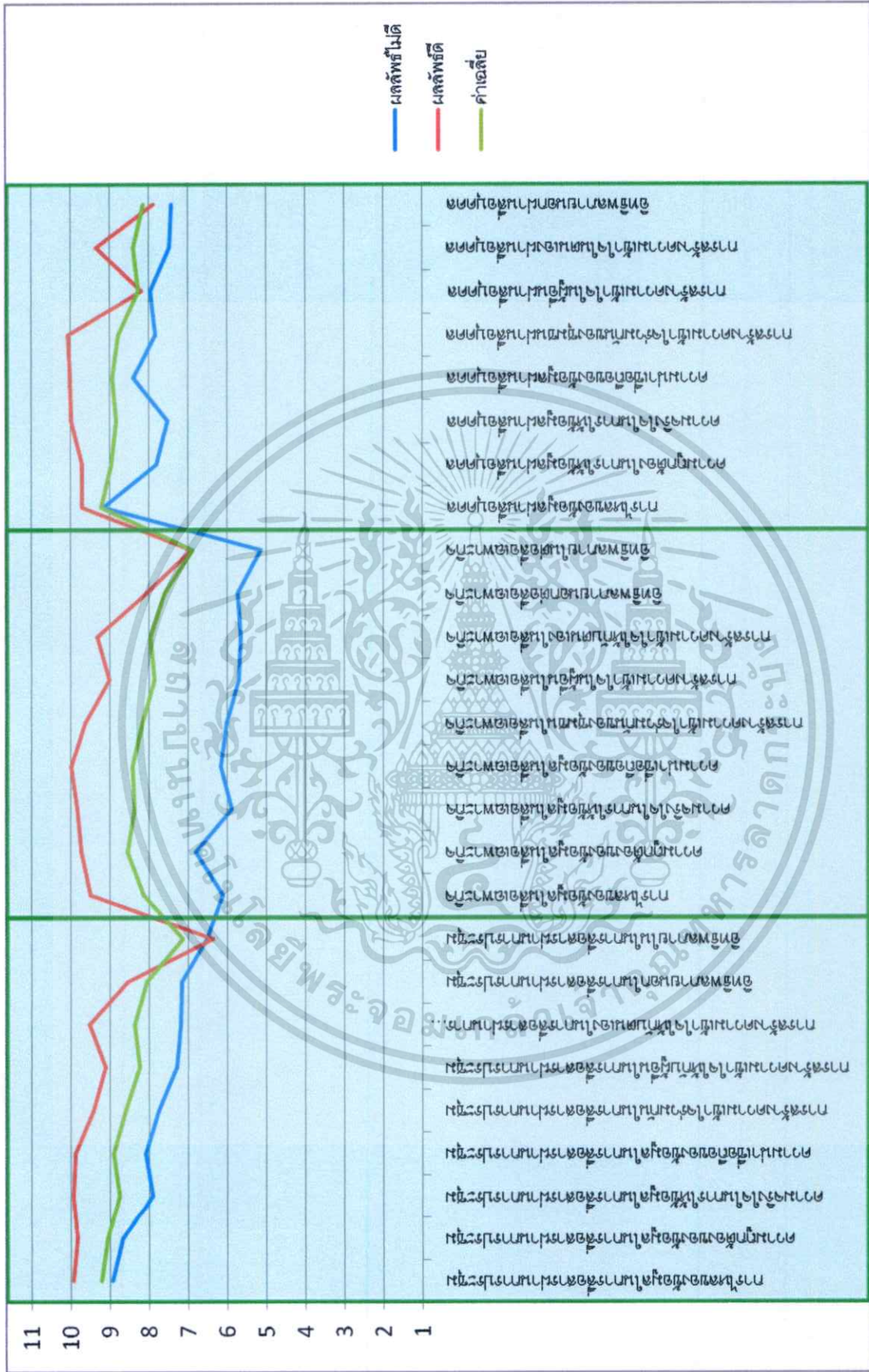
7.3.2 การเปรียบเทียบในหลักการของการสื่อสารข้อมูล

หากกล่าวถึงการสื่อสารข้อมูลในการศึกษานี้ หลักการดังกล่าวจะเป็นการจำแนกกิจกรรมทางการสื่อสารข้อมูลออกเป็น 3 ช่องทางหลักๆคือ การสื่อสารข้อมูลผ่านการประชุมชี้แจงร่วมกัน ผ่านสื่อเฉพาะกิจ (เช่น นิทรรศการ แผ่นพับ หรือ สื่อสารมวลชน เป็นต้น) และผ่านการนำสารของบุคคล (เช่น ผู้นำ เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงาน โครงการ เป็นต้น) ซึ่งในการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนที่ดีและไม่ดี (ดูรูปที่ 7.4) พบว่า ภาพรวมส่วนใหญ่ของกิจกรรมการสื่อสารข้อมูลในกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีนั้นมักจะมีค่าเฉลี่ยที่สูงตามไปด้วย

แต่กระนั้นก็ตาม จากรูปที่ 7.4 ได้แสดงให้เห็นข้อสังเกตบางประการที่ว่า ในประเด็นของอิทธิพลภายในของการสื่อสารข้อมูลผ่านการประชุมร่วมกันในชุมชนนั้น ค่าเฉลี่ยของทั้งกลุ่มของชุมชนที่ได้รับผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีจะมีค่าใกล้เคียงกันและต่ำกว่าระดับค่าเฉลี่ยของทุกชุมชน (ค่าเฉลี่ยคือ 7.25) ในจุดนี้อาจเป็นไปได้ที่ว่า ในโครงการบ้านมั่นคงได้ใช้วิธีการสื่อสารข้อมูลแบบดังกล่าวเป็นหลัก ดังนั้นผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษาจึงไม่สามารถแสดงค่าที่แตกต่างระหว่างกลุ่มได้ (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีคือ 5.90 และ 6.83 ตามลำดับ)

ในการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในทั้งสองกลุ่มแบบที่สองกลุ่มตัวอย่างเป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test) พบว่า ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในประเด็นของการสื่อสารผ่านสื่อเฉพาะกิจมีความแตกต่างกันอย่างมาก 1.5 คะแนนในทั้งสองกลุ่ม คือ กลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ของการวางแผนที่ดีจะมีค่าเฉลี่ยที่สูงกว่า ดังจะเห็นได้จากความแตกต่างของค่าเฉลี่ย (ดูตารางที่ 7.5) การไหลของข้อมูล (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 3.39) ความถูกต้องของข้อมูล (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 2.92) ความจริงใจในการให้ข้อมูล (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 3.97) ความน่าเชื่อถือในการให้ข้อมูล (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 3.82) การสร้างความเข้าใจร่วมกัน (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 3.60) การสร้างความเข้าใจตนเอง (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 3.33) และผู้อื่น (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 3.67) รวมถึงอิทธิพลภายใน (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 2.35) และนอกในการสื่อสารข้อมูล (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 1.77) นั่นก็ชี้ให้เห็นว่าในชุมชนคนจนเมืองที่มีความพึงพอใจในผลลัพธ์ของชุมชนที่ดีมักมีการใช้การสื่อสารแบบสื่อเฉพาะกิจมากกว่าชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ยังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ

จากตารางที่ 7.5 ได้ให้ภาพรวมของความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในทั้งสองกลุ่มอย่างชัดเจนซึ่งสนับสนุนข้อสรุปที่ว่า ชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีมักมีระดับของการสื่อสารที่ดีตามไปด้วย แต่มีประเด็นที่น่าสนใจในตัวแปรของการใช้สื่อบุคคลในการสื่อสารข้อมูลกลับพบว่า ความถี่ของการใช้สื่อบุคคลนั้นกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ดีกลับมีค่าเฉลี่ยที่น้อยกว่ากลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ไม่ดี (ค่าเฉลี่ย 1.68 และ 2.33 ตามลำดับ) ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่ว่า การใช้สื่อประเภทการประชุมชี้แจงความเข้าใจและสื่อเฉพาะกิจจะทำให้ผลลัพธ์ทางการวางแผนที่ดีในชุมชนได้มากกว่าสื่อผ่านบุคคล

รูปที่ 7.4 การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์ที่ดีและไม่ดีในประเด็นของการสื่อสารข้อมูลของชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 7.5 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการสื่อสารข้อมูลในชุมชนระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test)

	ผลลัพธ์ของชุมชนที่แตกต่างกัน		Mean Difference	F.	Sig. (2-tailed)
	ผลลัพธ์ไม่ดี	ผลลัพธ์ดี			
	Mean	Mean			
สื่อเฉพาะกิจ	1.70	2.08	-.380	.030	.011
สื่อบุคคล	2.33	1.68	.658	1.323	.000
การเข้าถึงข้อมูล	3.30	3.70	-.402	3.300	.034
การไหลของข้อมูลในการสื่อสารผ่านการประชุม	8.95	9.95	-1.001	.053	.010
ความถูกต้องของข้อมูลในการสื่อสารผ่านการประชุม	8.88	9.83	-1.157	.105	.002
ความตั้งใจในการให้ข้อมูลในการสื่อสารผ่านการประชุม	7.92	9.93	-2.005	15.141	.000
ความน่าเชื่อถือของข้อมูลในการสื่อสารผ่านการประชุม	8.09	9.88	-1.797	15.242	.000
การสร้างความเข้าใจร่วมกันในการสื่อสารผ่านการประชุม	7.77	9.43	-1.659	4.890	.001
การสร้างความเข้าใจให้กับผู้อื่นในการสื่อสารผ่านการประชุม	7.31	9.12	-1.802	4.948	.000
การสร้างความเข้าใจให้กับตนเองในการสื่อสารผ่านการประชุม	7.20	9.53	-2.335	23.151	.000
อิทธิพลภายนอกในการสื่อสารผ่านการประชุม	7.18	8.58	-1.375	.002	.014
ภาคีขององค์กรในสื่อเฉพาะกิจ	8.11	9.50	-1.388	3.781	.000
ความถูกต้องของข้อมูลในสื่อเฉพาะกิจ	8.21	9.73	-1.520	42.313	.000
ความตั้งใจในการให้ข้อมูลในสื่อเฉพาะกิจ	8.28	9.94	-1.667	38.052	.000
ความน่าเชื่อถือของข้อมูลในสื่อเฉพาะกิจ	8.18	10.00	-1.819	83.438	.000
การสร้างความเข้าใจร่วมกันของชุมชนในสื่อเฉพาะกิจ	8.03	9.63	-1.600	45.438	.000
การสร้างความเข้าใจในผู้อื่นในสื่อเฉพาะกิจ	5.70	9.03	-3.331	13.558	.000
การสร้างความเข้าใจในตนเองในสื่อเฉพาะกิจ	5.00	8.32	-3.328	85.805	.000
อิทธิพลภายนอกต่อสื่อเฉพาะกิจ	5.73	8.08	-2.353	.512	.000
อิทธิพลภายในต่อสื่อเฉพาะกิจ	8.15	8.92	-.773	2.883	.000
ความถูกต้องในการให้ข้อมูลผ่านสื่อบุคคล	7.82	9.70	-1.880	22.095	.000
ความตั้งใจในการให้ข้อมูลผ่านสื่อบุคคล	7.53	9.98	-2.448	53.181	.000
ความน่าเชื่อถือของข้อมูลผ่านสื่อบุคคล	8.41	10.02	-1.610	18.098	.000
การสร้างความเข้าใจร่วมกันของชุมชนผ่านสื่อบุคคล	7.85	10.07	-2.225	28.693	.000
การสร้างความเข้าใจในตนเองผ่านสื่อบุคคล	7.48	9.38	-1.881	5.650	.000
การเปิดโอกาสในการให้ข้อมูลแก่เพศที่สาม	2.88	3.33	-.446	2.598	.020

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

7.3.3 การเปรียบเทียบในหลักการการทำงานร่วมกันในการวางแผนของชุมชน

การทำงานร่วมกันในการวางแผนเป็นแนวคิดที่ถูกนำเสนอขึ้นโดย Healey ที่กล่าวถึงการ
ทำงานร่วมกันของผู้คนผ่านโครงสร้างทางอำนาจใน โครงสร้างซึ่งเป็นหนึ่งในฐานคิดหลักของการ
วางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์การศึกษาในครั้งนี้ โดยในงานศึกษาลบดับนี้ได้จำแนกการทำงานร่วมกันใน
การวางแผนออกเป็น 5 กิจกรรมคือ การทำงานร่วมกันในการสำรวจข้อมูล การหาทางเลือกในการ
แก้ไขปัญหา การปฏิบัติการ การแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติการ และการประเมินผลของการวางแผน
จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีจากการวางแผน (ดูรูปที่
7.5) พบว่า ในภาพรวมของการทำงานร่วมกันในการวางแผน กลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีจะมีค่าเฉลี่ย
ที่สูงกว่ากลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ไม่ดีเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแบบแผนดังกล่าวก็มีความสอดคล้องกับแบบ
แผนที่เกิดขึ้นในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและการสื่อสารข้อมูลดังที่กล่าวมาแล้ว

นอกเหนือไปจากนี้ในประเด็นที่แตกต่างจากภาพรวมคือ ตัวแปรอิทธิพลภายในการทำงาน
ร่วมกันในทุกๆกิจกรรมย่อย ค่าเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่มตัวอย่างจะมีค่าที่ใกล้เคียงกันและมีค่าที่ต่ำกว่า
ค่าเฉลี่ยรวมของทุกชุมชน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์เดียวกันที่เกิดขึ้นกับแบบแผนของการสื่อสารข้อมูล
และการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ดังนั้นด้วยพื้นฐานของความเป็นไปได้ในชุดเดียวกันเราจึงอาจสรุป
ได้ว่า ในการทำงานร่วมกันเป็นการสร้างพื้นที่ที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มแกนนำกับผู้อยู่
อาศัยในชุมชนซึ่งทั้งในกลุ่มที่ได้รับผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่าเฉลี่ยในประเด็นดังกล่าวเกือบจะ
ใกล้เคียงกันมาก ดังนั้นเป็นไปได้ว่าอิทธิพลภายในการทำงานร่วมกันอาจไม่มีผลต่อผลลัพธ์ที่ได้

หากพิจารณาจากการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มีความเป็นอิสระ
ต่อกัน (Independent sampling T-test) พบว่า ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีมีค่าแตกต่าง
อย่างมีนัยยะสำคัญต่อกลุ่มที่มีผลลัพธ์ไม่ดีอย่างมากเช่นเดียวกับการสื่อสารข้อมูลและการสร้างการ
เรียนรู้ร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกิจกรรมการทำงานร่วมกันในการปฏิบัติจะพบค่าความแตกต่าง
มากที่สุดระหว่างสองกลุ่ม เช่น ความถูกต้องของข้อมูล (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 2.00) ความ
จริงใจในการให้ข้อมูล (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 1.49) ความน่าเชื่อถือของข้อมูล (ค่าความ
แตกต่างของค่าเฉลี่ย 2.06) การสร้างความเข้าใจร่วมกัน (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 1.97) เข้าใจ
ผู้อื่น (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 1.06) และเข้าใจตนเอง (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 2.18)
รวมถึงอิทธิพลภายนอกในการทำงานร่วมกัน (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 1.65)

ตารางที่ 7.6 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการทำงานร่วมกันในการวางแผนชุมชนระหว่าง 2 กลุ่ม แบบ
กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test)

	ผลลัพธ์ของชุมชนที่แตกต่าง		Mean Difference	F.	Sig. (2-tailed)
	ผลลัพธ์ไม่ดี	ผลลัพธ์ดี			
	Mean	Mean			
การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมในการสำรวจ	3.30	3.84	-.539	.019	.003
การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมในการหาทางเลือก	3.27	3.70	-.428	.017	.005
การเปิดโอกาสในการปฏิบัติภารกิจแก้ไขปัญหา	3.32	3.72	-.404	.601	.010
การเปิดโอกาสในการร่วมประเมินผลการวางแผน	3.02	3.62	-.600	.300	.001
การเปิดโอกาสในการชักจูงในการสำรวจข้อมูล	9.03	9.79	-.765	4.129	.032
ความถูกต้องของข้อมูลในการสำรวจข้อมูล	8.37	8.33	-1.405	1.254	.000
ความตั้งใจในการสำรวจข้อมูล	7.86	9.74	-2.082	5.529	.000
ความเชื่อถือในการสำรวจข้อมูล	8.17	9.91	-1.738	7.009	.000
ความเข้าใจร่วมกันของชุมชนในการสำรวจข้อมูล	7.80	9.73	-1.936	8.966	.000
ความเข้าใจผู้อื่นในการสำรวจข้อมูล	7.86	9.16	-1.499	7.780	.000
ความเข้าใจตนเองในการสำรวจข้อมูล	7.86	9.74	-1.783	6.031	.000
อิทธิพลภายนอกในการสำรวจข้อมูล	8.38	7.40	.983	22.198	.000
การเปิดโอกาสในการชักจูงในการหาทางเลือกของชุมชน	9.13	10.00	-.870	.329	.016
ความถูกต้องของข้อมูลในการหาทางเลือกของชุมชน	7.87	9.33	-1.955	10.830	.000
ความตั้งใจในการให้ข้อมูลในการหาทางเลือกของชุมชน	8.77	10.02	-1.257	.053	.000
ความน่าเชื่อถือของข้อมูลในการหาทางเลือกของชุมชน	8.54	10.02	-1.483	1.625	.000
การสร้างความเข้าใจร่วมกันของชุมชนในการหาทางเลือกของชุมชน	8.31	10.13	-1.814	3.983	.000
การสร้างความเข้าใจผู้อื่นในการหาทางเลือกของชุมชน	7.53	9.40	-1.862	4.918	.000
ความเข้าใจตนเองในการหาทางเลือกของชุมชน	8.12	9.57	-1.499	.080	.000
อิทธิพลภายนอกในการหาทางเลือกของชุมชน	7.57	8.35	-1.385	.043	.006
การเปิดโอกาสในการชักจูงในการปฏิบัติภารกิจของชุมชน	9.32	10.00	-.684	.229	.045
ความถูกต้องของข้อมูลในการปฏิบัติภารกิจของชุมชน	7.97	9.98	-2.008	11.830	.000
ความตั้งใจในการให้ข้อมูลในการปฏิบัติภารกิจของชุมชน	8.58	10.07	-1.497	2.634	.000
ความน่าเชื่อถือของข้อมูลในการปฏิบัติภารกิจของชุมชน	8.08	10.14	-2.091	10.199	.000
การสร้างความเข้าใจร่วมกันของชุมชนในการปฏิบัติภารกิจ	7.94	9.31	-1.395	12.746	.000
การสร้างความเข้าใจให้กับผู้อื่นในการปฏิบัติภารกิจ	7.30	9.26	-1.981	5.914	.000
การสร้างความเข้าใจของตนเองในการปฏิบัติภารกิจของชุมชน	7.58	9.77	-2.186	10.331	.000
อิทธิพลภายนอกในการปฏิบัติภารกิจของชุมชน	7.36	9.02	-1.645	1.551	.003
การเปิดโอกาสในการชักจูงในการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติภารกิจของชุมชน	8.73	9.85	-1.081	.039	.003
ความถูกต้องของข้อมูลในการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติภารกิจของชุมชน	8.16	9.41	-1.658	6.608	.000
ความตั้งใจในการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติภารกิจของชุมชน	8.25	9.91	-1.660	3.855	.000
ความน่าเชื่อถือในการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติภารกิจของชุมชน	8.18	10.00	-1.818	9.606	.000
การสร้างความเข้าใจร่วมกันในการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติภารกิจของชุมชน	8.19	10.19	-1.998	10.147	.000
การสร้างความเข้าใจผู้อื่นในการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติภารกิจของชุมชน	7.40	9.02	-1.623	2.005	.001
การสร้างความเข้าใจตัวเองในการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติภารกิจของชุมชน	7.51	9.42	-1.904	2.295	.000
อิทธิพลภายนอกในการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติภารกิจของชุมชน	7.37	8.86	-1.287	.000	.018
ความถูกต้องของข้อมูลในการประเมินผลของชุมชน	7.92	9.60	-1.684	.184	.000
ความตั้งใจในการให้ข้อมูลในการประเมินผลของชุมชน	7.94	9.83	-1.893	.424	.000
ความน่าเชื่อถือของการประเมินผลของชุมชน	7.84	9.67	-1.739	1.428	.000
การสร้างความเข้าใจร่วมกันในการประเมินผลของชุมชน	7.73	9.98	-2.245	17.081	.000
การสร้างความเข้าใจผู้อื่นในการประเมินผลของชุมชน	7.39	8.88	-1.493	.119	.001
การสร้างความเข้าใจตนเองในการประเมินผลของชุมชน	7.28	9.19	-1.910	1.773	.000
การเปิดโอกาสในการทำงานร่วมกันแบบคนต่อโอกาส	3.77	4.16	-.394	3.323	.046
การเปิดโอกาสในการทำงานร่วมกันแบบคนต่อคน	2.97	3.59	-.626	2.868	.027
การเปิดโอกาสในการทำงานร่วมกันแก่เยาวชน	3.58	4.15	-.565	2.396	.006

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

7.3.4 การเปรียบเทียบในหลักการของการสร้างกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน

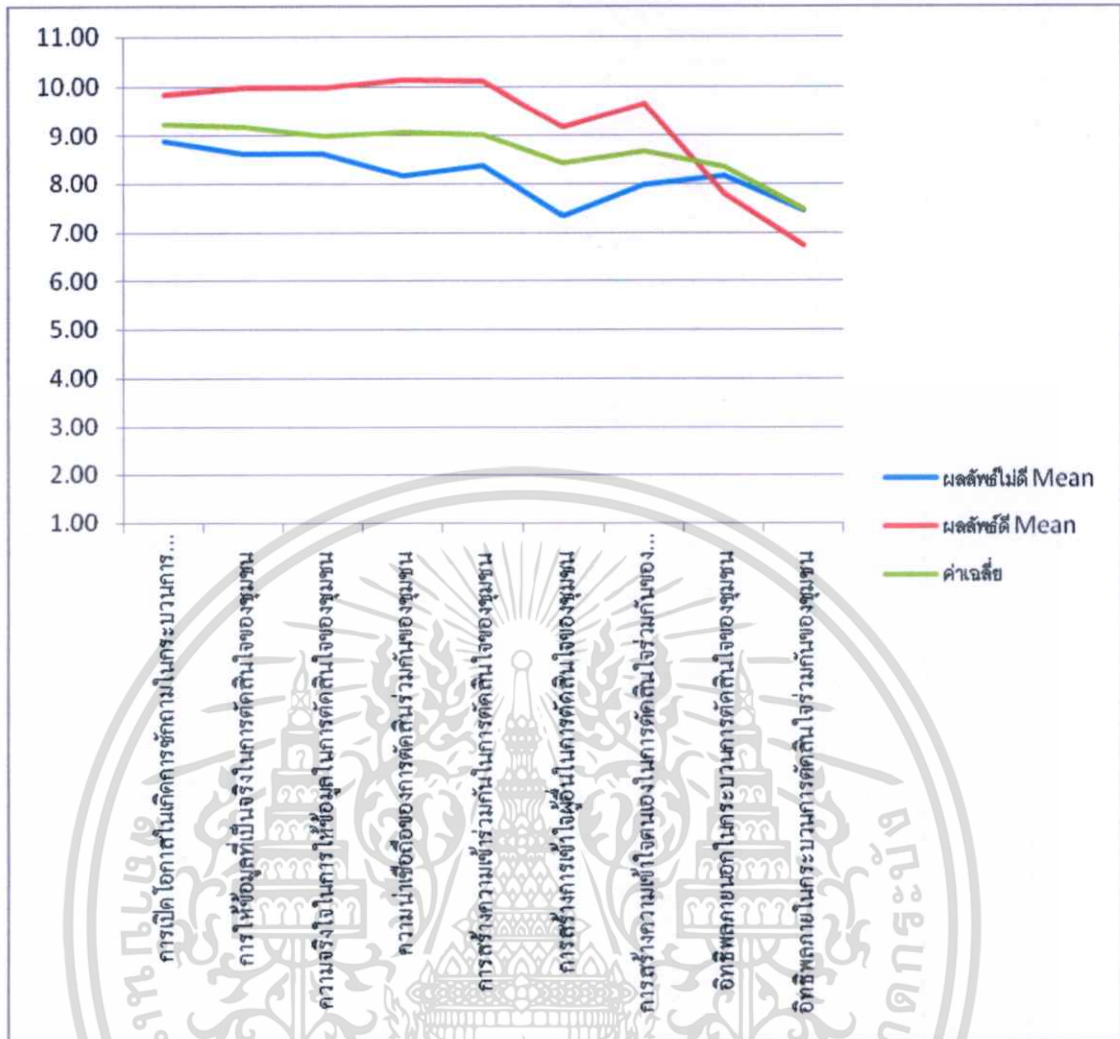
ในหลักการสุดท้ายที่ถูกกล่าวถึงในแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ ซึ่งจากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยในทั้งสองกลุ่มของชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีทำให้เราทราบได้ว่า ในภาพรวมของการสร้างกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีมีค่าเฉลี่ยที่สูงกว่ากลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ไม่ดี (ดูรูปที่ 7.6 และ ตารางที่ 7.7) โดยส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยที่แตกต่างอย่างมีนัยยะสำคัญมากกว่าเกิน 1 ระดับ เช่น การให้ข้อมูลที่เป็นจริง (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 1.35) ความจริงใจในการให้ข้อมูล (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 1.37) ความน่าเชื่อถือในการตัดสินใจ (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 1.96) การสร้างความเข้าใจร่วมกัน (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 1.72) เข้าใจผู้อื่น (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 1.83) และเข้าใจในตนเอง (ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 1.66)

จากการวิเคราะห์ในหัวข้อของการเปรียบเทียบแบบแผนของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ในหัวข้อที่ 7.3 เราสามารถสรุปได้ว่า กลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีมีค่าเฉลี่ยของกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ทั้งในการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน การสื่อสารข้อมูล การทำงานร่วมกันและการสร้างกระบวนการตัดสินใจร่วมกันสูงตามไปด้วย ซึ่งเป็นการตอบคำถามที่สำคัญที่ว่า การวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับผลลัพธ์ที่ดีในระดับชุมชนและครอบครัว

ตารางที่ 7.7 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการสร้างกระบวนการตัดสินใจร่วมกันในชุมชนระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test)

	ผลลัพธ์ของชุมชนที่แตกต่างกัน		Mean Difference	F.	Sig. (2-tailed)
	ผลลัพธ์ไม่ดี	ผลลัพธ์ดี			
	Mean	Mean			
การเปิดโอกาสในการศึกษานโยบายการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน	8.87	9.84	-0.967	.579	.011
การให้ข้อมูลที่เป็นจริงในการตัดสินใจของชุมชน	8.62	9.98	-1.353	.519	.001
ความจริงใจในการให้ข้อมูลในการตัดสินใจของชุมชน	8.61	9.98	-1.366	.372	.000
ความน่าเชื่อถือของการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน	8.16	10.12	-1.950	14.718	.000
การสร้างความร่วมมือในการตัดสินใจของชุมชน	8.37	10.10	-1.722	11.377	.000
ความสะดวกเข้าใจผู้อื่นในการตัดสินใจของชุมชน	7.34	9.16	-1.825	2.743	.000
การสร้างความเข้าใจในตนเองในการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน	7.09	9.65	-1.664	.380	.000
การเปิดโอกาสในการตัดสินใจแก่กิจการ	2.98	3.59	-0.614	.029	.015
การเปิดโอกาสในการตัดสินใจแก่เยาวชน	3.50	4.12	-0.617	2.039	.001

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 7.6 การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีในประเด็นของการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน

7.4 การเปรียบเทียบโครงสร้างเชิงสถาบัน

หนึ่งในปัจจัยที่สำคัญในการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์นอกเหนือไปจากแบบแผนของกิจกรรมในการวางแผนแล้ว ยังมีปัจจัยในเชิงโครงสร้างสถาบันเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญที่ต้องคำนึงถึง ซึ่งการกล่าวถึงปัจจัยดังกล่าวในการศึกษาคั้งนี้จะเป็นการกล่าวถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง ชุมชน เครือข่าย และภาครัฐมากกว่าเป็นการกล่าวถึงรูปแบบของโครงสร้าง ดังนั้นแล้วเนื้อหาในส่วนนี้จึงแบ่งออกเป็นปัจจัยเชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างต่างๆ ในระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน เครือข่าย และภาครัฐ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โครงสร้างชุดแรกที่จะถูกกล่าวถึงในหัวข้อนี้เป็นชุดโครงสร้างที่มีทรัพยากรในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างมากทั้งในแง่ของงบประมาณ บุคลากร องค์ความรู้ นั่นก็คือโครงสร้างภาครัฐ เมื่อทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยในประเด็นดังกล่าวระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีค่าของผลลัพธ์ในระดับที่ดีและไม่ดีพบประเด็นที่น่าสนใจที่ว่า เมื่อพิจารณาจากปัจจัยในบทบาทของภาครัฐในการวางแผนพบได้ว่า กลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีนั้นภาครัฐจะเข้ามามีบทบาทมากกว่ากลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ไม่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสร้างปฏิสัมพันธ์ในกิจกรรมของการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 6.74 และ 7.85 ตามลำดับ) และการสื่อสารข้อมูล (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 5.98 และ 7.48 ตามลำดับ) ซึ่งสาเหตุของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้อาจเป็นไปได้ในหลากหลายสาเหตุ เช่น เมื่อบทบาทของรัฐมีมากขึ้นในกระบวนการวางแผนความเชื่อมั่นและการสร้างความเข้าใจร่วมกันของผู้คนก็เกิดมากขึ้น

มากยิ่งขึ้นไปกว่านั้น จากรูปที่ 7.7 ยังได้ชี้ให้เห็นถึงอีกหนึ่งประเด็นที่น่าสนใจคือ ในปัจจัยของบทบาทของภาครัฐในการทำงานร่วมกัน (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 8.50 และ 8.22 ตามลำดับ) และการสร้างกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 8.49 และ 8.05 ตามลำดับ) ในทั้งสองกลุ่มมีค่าเฉลี่ยที่ใกล้เคียงกันมาก ซึ่งเมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับบทวิเคราะห์ในประเด็นของการเรียนรู้ร่วมกันและการสื่อสารข้อมูลในข้างต้นแล้วทำให้เราสามารถสรุปประเด็นที่น่าสนใจได้ว่า บทบาทของภาครัฐควรที่จะมีบทบาทมากขึ้นในกระบวนการของการสร้างการเรียนรู้ร่วมและการสื่อสารข้อมูล เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ภาครัฐมีทรัพยากรมากกว่าชุมชน เช่น องค์ความรู้ รายละเอียดของงบประมาณ บุคลากรที่มีความสามารถ เป็นต้น แต่สำหรับในกระบวนการของการทำงานร่วมกันและการสร้างการตัดสินใจร่วมกันควรให้บทบาทของชุมชนเป็นผู้ดำเนินการหลัก เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนเป็นสำคัญจึงทำให้กระบวนการดังกล่าวบทบาทของภาครัฐควรลดบทบาทลง

แม้ว่าบทบาทของภาครัฐในการวางแผนในกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีจะมีค่าน้อยกว่ากลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ไม่ดีแต่กระนั้นก็ตามค่าเฉลี่ยของบทบาทของภาครัฐในทั้งสองกลุ่มชุมชนก็ยังมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ระดับปานกลางค่อนข้างไปทางบทบาทของชุมชนมากกว่ารัฐ ซึ่งหมายความว่าในภาพรวมของการแก้ไขปัญหาในชุมชนต่างๆ ยังให้น้ำหนักกับบทบาทในการขับเคลื่อนกระบวนการที่ค่อนข้างไปทางชุมชนเป็นสำคัญ

สำหรับปัจจัยต่อมาที่จะกล่าวถึงจะพบว่า มีแบบแผนที่แตกต่างกันจากปัจจัยของบทบาทของภาครัฐอย่างตรงกันข้ามกันคือ ในการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มกรณีศึกษาเชิงเจาะลึกในสองกลุ่มพบว่า ค่าเฉลี่ยของตัวแปรย่อยๆ ในประเด็นของการจัดการทรัพยากรของภาครัฐในการวางแผนชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีจะมีค่าเฉลี่ยของการจัดการทรัพยากรของภาครัฐที่สูงกว่ากลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ไม่ดี (ดูแผนรูปที่ 7.7) ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนในตัวแปร อาทิเช่น การให้เวลาของภาครัฐใน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

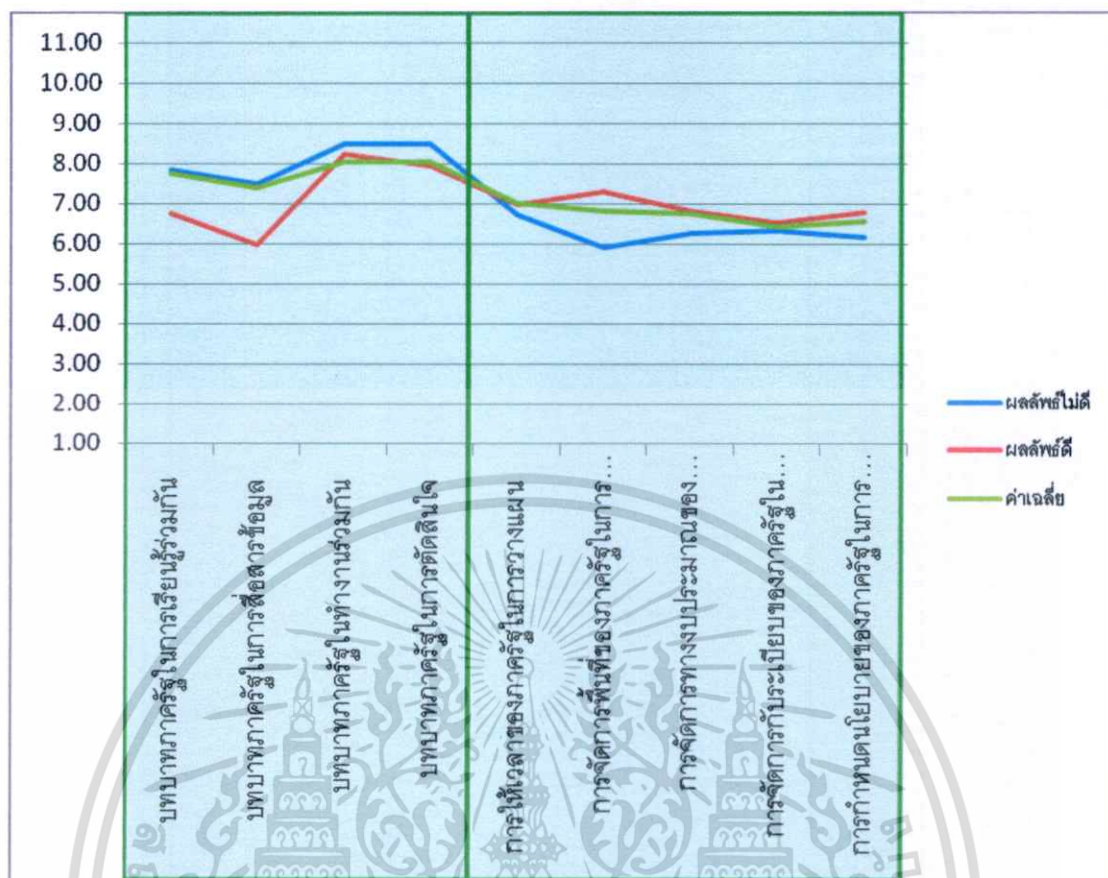
ผลลัพธ์ไม่ดี (ดูแผนรูปที่ 7.7) ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนในตัวแปร อาทิเช่น การให้เวลาของภาครัฐในการวางแผน (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ไม่ดีและดีมีค่า 6.72 และ 6.99 ตามลำดับ) การจัดการพื้นที่ของภาครัฐ (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ไม่ดีและดีมีค่า 5.90 และ 7.30 ตามลำดับ) การจัดการงบประมาณของภาครัฐ (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ไม่ดีและดีมีค่า 6.25 และ 6.81 ตามลำดับ) การจัดการทางระเบียบและข้อบังคับ (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ไม่ดีและดีมีค่า 6.34 และ 6.53 ตามลำดับ) และการกำหนดนโยบายของภาครัฐ (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ไม่ดีและดีมีค่า 6.17 และ 6.77 ตามลำดับ) เป็นต้น แต่กระนั้นก็ตามในภาพรวมของค่าเฉลี่ยก็ยังอยู่ระดับปานกลางค่อนข้างไปทางของบทบาทของชุมชนเป็นส่วนใหญ่

นอกเหนือไปจากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยจากแผนภูมิแล้ว ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่มที่มีความเป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test) พบว่า ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในปัจจุบันโครงสร้างภาครัฐระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ในระดับที่ดีและไม่ดี มีเพียงตัวแปรบทบาทของภาครัฐในการสื่อสารข้อมูล และการจัดการพื้นที่ของภาครัฐในการวางแผนเท่านั้นที่แสดงค่าของความแตกต่างอย่างมีนัยยะสำคัญ (ดูตารางที่ 7.8) เพื่อเป็นการสนับสนุนการอธิบายเหตุผลในหัวข้อนี้จึงมีหลักฐานที่ช่วยสนับสนุนอย่างหนักแน่นเพียง 2 ตัวแปร ในขณะที่ตัวแปรอื่นๆอาจเป็นไปเพียงแค่ปรากฏการณ์ที่ต้องรอการพิสูจน์ในการศึกษาครั้งต่อไป

ตารางที่ 7.8 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการสร้างกระบวนการตัดสินใจร่วมกันในชุมชนระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test)

	ผลลัพธ์ของชุมชนที่แตกต่าง		Mean Difference	F.	Sig (2-tailed)
	ผลลัพธ์ที่ไม่ดี	ผลลัพธ์ดี			
	Mean	Mean			
บทบาทภาครัฐในการเรียนรู้ร่วมกัน	7.85	6.74	1.108	7.067	0.07
บทบาทภาครัฐในการสื่อสารข้อมูล	7.48	5.98	1.505	10.197	0.01
บทบาทภาครัฐในการทำงานร่วมกัน	8.50	8.22	.280	1.251	0.61
บทบาทภาครัฐในการตัดสินใจ	8.49	7.93	.558	15.171	0.33
การให้เวลาของภาครัฐในการวางแผน	6.72	6.98	-.257	10.169	0.66
การจัดการพื้นที่ของภาครัฐในการวางแผน	5.90	7.30	-1.401	4.668	0.01
การจัดการทางงบประมาณของภาครัฐในการวางแผน	6.25	6.81	-.569	4.050	0.31
การจัดการกับระเบียบของภาครัฐในการวางแผน	6.34	6.53	-.198	10.736	0.73
การกำหนดนโยบายของภาครัฐในการวางแผน	6.17	6.77	-.599	7.913	0.32

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

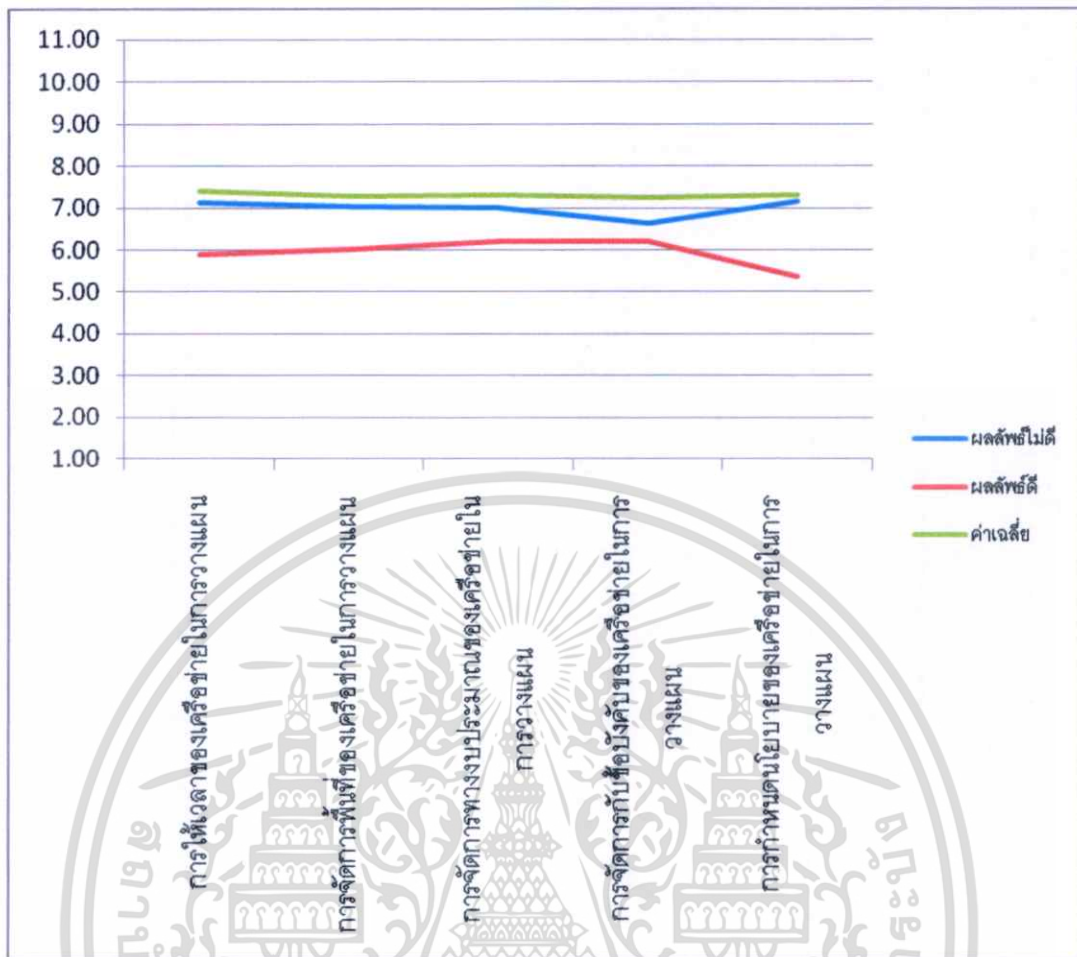

รูปที่ 7.7 การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีในประเด็นของบทบาทของภาครัฐในการวางแผน และการจัดการทรัพยากร

7.4.2 การเปรียบเทียบปัจจัยในระดับเครือข่าย

การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของปัจจัยเชิงเครือข่ายระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีพบว่า ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีมีค่าเฉลี่ยของตัวแปรบทบาทของเครือข่ายในการวางแผนที่น้อยกว่ากลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ไม่ดี เช่น การให้เวลาของเครือข่ายในการวางแผน (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 5.88 และ 7.11 ตามลำดับ) การจัดการพื้นที่ของเครือข่าย (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 6.00 และ 7.02 ตามลำดับ) การจัดการงบประมาณของเครือข่าย (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 6.20 และ 7.01 ตามลำดับ) การจัดการทางระเบียบและข้อบังคับของเครือข่าย (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 6.21 และ 6.64 ตามลำดับ) และการกำหนดนโยบายของเครือข่าย (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 5.38 และ 7.30 ตามลำดับ) เป็นต้น (ดูรูปที่ 7.8) ซึ่งในการอธิบายภาพที่เกิดขึ้นนี้ ผู้ศึกษาได้ให้เหตุผลว่า ในกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ในระดับที่ดีมักจะมีเครือข่ายที่เข้ามาที่บทบาทในการจัดการทรัพยากรที่เท่าๆกันกับชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

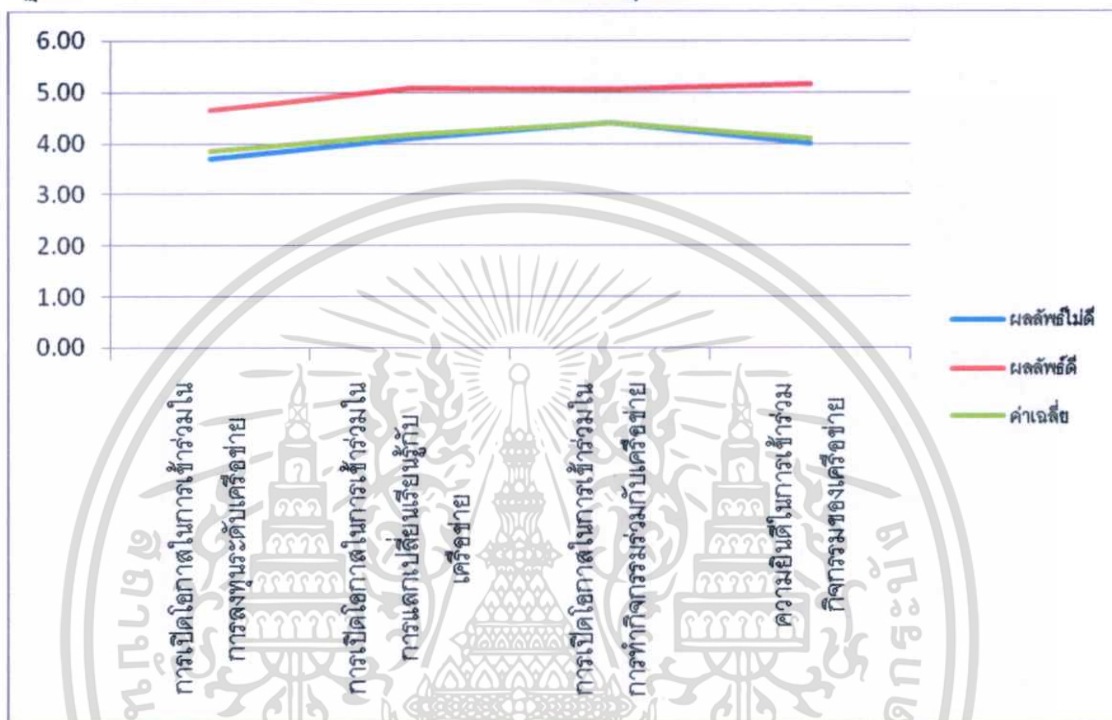

รูปที่ 7.8 การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพย์ที่ดีและไม่ดีในประเด็นของการจัดการทรัพยากรของเครือข่าย

แต่ในทางกลับกัน เมื่อพิจารณาถึงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มชุมชนในประเด็นของการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่าย พบว่า ในกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพย์ที่ดีจะมีค่าเฉลี่ยทางสถิติสูงกว่าอีกกลุ่มหนึ่ง (ดูรูปที่ 7.9) ดังจะเห็นได้จากค่าเฉลี่ยของตัวแปรการเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมในการลงทุน (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพย์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 4.65 และ 3.84 ตามลำดับ) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพย์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 5.07 และ 4.09 ตามลำดับ) การทำกิจกรรมร่วมกันในระดับเครือข่าย (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพย์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 5.05 และ 4.39 ตามลำดับ) มากยิ่งไปกว่านั้นผู้ศึกษายังได้วิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test) (ดูตารางที่ 7.9) ซึ่งพบว่า ค่าเฉลี่ยของตัวแปรการเปิดโอกาสในการทำกิจกรรมในระดับเครือข่ายระหว่างกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีค่าแตกต่างอย่างมีนัยยะสำคัญ

เมื่อเราทำการวิเคราะห์รวมกันสองชุดตัวแปรคือ บทบาทของเครือข่ายในการจัดการทรัพยากร และการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่าย ทำให้เราเข้าใจได้ว่า ในชุมชนที่เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มีผลลัพธ์ที่ดี การเปิดพื้นที่ให้เครือข่ายเป็นผู้มีบทบาทในการจัดการทรัพยากรจะมีผลดีต่อกระบวนการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์มากกว่า เนื่องจากเครือข่ายมีชุดความรู้ ประสบการณ์และทักษะในการทำงานที่หลากหลายกว่า มากยิ่งไปกว่านั้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้อยู่อาศัยเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของเครือข่ายก็เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดกระบวนการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ดี อันนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่เป็นที่พึงพอใจของชุมชนได้

รูปที่ 7.9 การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีในประเด็นของการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่าย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 7.9 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test)

	ผลลัพธ์ของชุมชนที่แตกต่าง		Mean Difference	F.	Sig (2-tails)
	ผลลัพธ์ไม่ดี	ผลลัพธ์ดี			
	Mean	Mean			
การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมในการลงทุนระดับเครือข่าย	3.64	4.65	-1.015	.040	.00
การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่าย	4.05	5.07	-1.021	.234	.00
การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับเครือข่าย	4.37	5.05	-6.77	.039	.00
ความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่าย	3.98	5.15	-1.221	.409	.00

7.4.3 การเปรียบเทียบปัจจัยในระดับชุมชน

การการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์จะเห็นได้จากบทวิเคราะห์ในบทที่ 6 (ดูรูปที่ 6.4) ว่าปัจจัยในระดับชุมชนเป็นกลจักรที่สำคัญอย่างมากในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างเสริมปฏิสัมพันธ์ให้กับชุมชนอันจะนำมาซึ่งการผลลัพธ์ที่ดีของชุมชน เนื้อหาในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์ให้เห็นถึงความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีเพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าปัจจัยดังกล่าวมีผลต่อผลลัพธ์ในการวางแผนมากน้อยเพียงใด

จากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของสองกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีจะมีค่าเฉลี่ยของปัจจัยการจัดการทรัพยากรของผู้นำชุมชนอยู่ในระดับที่น้อยกว่ากลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ไม่ดี ดังจะเห็นได้จากตัวแปรการให้เวลาของผู้นำในการวางแผน (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 5.56 และ 6.82 ตามลำดับ) การจัดการพื้นที่ของผู้นำ (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 5.09 และ 5.98 ตามลำดับ) การจัดการงบประมาณของผู้นำ (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 5.46 และ 6.07 ตามลำดับ) การจัดการทางระเบียบและข้อบังคับของชุมชน (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 5.49 และ 6.92 ตามลำดับ) และการกำหนดนโยบายของชุมชน (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 4.82 และ 5.70 ตามลำดับ) เป็นต้น (ดูรูปที่ 7.10)

แต่เมื่อทำการเปรียบเทียบชุดตัวแปรของการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน กลับมีแบบแผนที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับการวิเคราะห์ในย่อหน้าที่แล้ว โดยพบว่า กลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีจะมีค่าเฉลี่ยของตัวแปรแต่ละตัวที่สูงกว่ากลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ไม่ดี ซึ่งมีหลักฐานที่ชี้ให้เห็นจากค่าทางสถิติของการเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมในการลงทุนกับชุมชน (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 4.86 และ 3.95 ตามลำดับ) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาค้นคว้าเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้นำไปเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 5.07 และ 4.10 ตามลำดับ) การทำกิจกรรมร่วมกันในระดับชุมชน (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 5.21 และ 4.56 ตามลำดับ) (ดูรูปที่ 7.11)

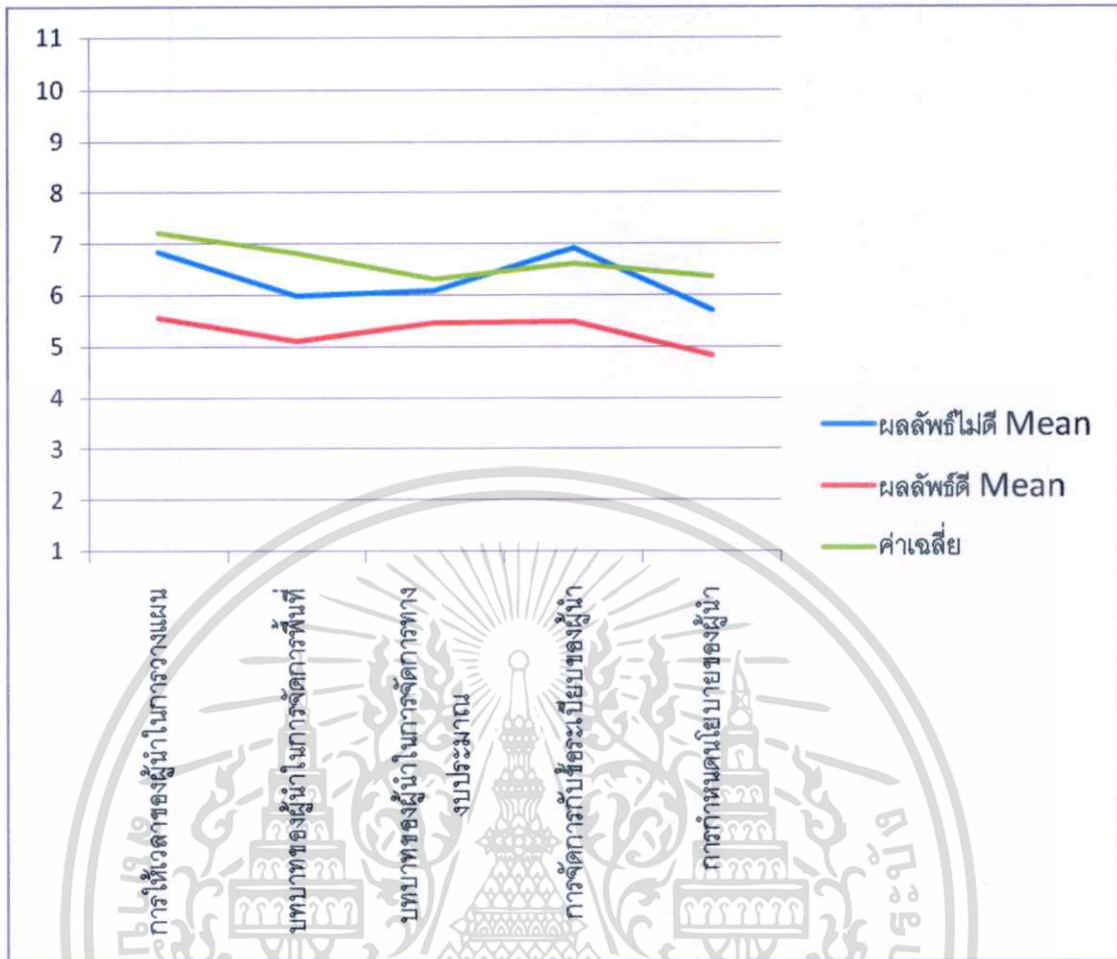
มากยิ่งขึ้นไปกว่านี้การวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวแปรทั้งสองกลุ่มด้วยวิธีแบบทดสอบแบบที ที่สองกลุ่มตัวอย่างมีความเป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test) ซึ่งจากตารางการวิเคราะห์ที่ 7.10 และ 7.11 ได้แสดงให้เห็นตัวแปรที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยยะสำคัญเช่น ตัวแปรการให้เวลาของผู้นำในการวางแผนและการจัดการกับข้อระเบียบของผู้นำ และการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมลงทุน ร่วมเรียนรู้ร่วมกัน และร่วมกิจกรรมของชุมชน

กล่าวได้โดยสรุปได้ว่า แบบแผนที่เกิดขึ้นในปัจจุบันในระดับชุมชนชี้ให้เห็นว่า บทบาทในการจัดการทรัพยากรควรให้บทบาทหลักแก่ผู้นำโดยมีชุมชนเข้าร่วมในบทบาทที่รองลงมา ในทางตรงกันข้ามการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมทำกิจกรรมของชุมชนควรเปิดโอกาสให้มากที่สุด ซึ่งการสร้างแบบแผนดังกล่าวในกระบวนการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์จะนำมาซึ่งแนวโน้มของผลลัพธ์ที่ดีในชุมชนได้ ซึ่งเป็นแบบแผนชุดเดียวกันที่เราค้นพบในโครงสร้างระดับภาครัฐ เครือข่าย และชุมชน

ตารางที่ 7.10 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการจัดการทรัพยากรของผู้นำในชุมชนระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test)

	ผลลัพธ์ของชุมชนที่แยกต่าง		Mean Difference	F.	Sig (2-tails)
	ผลลัพธ์ไม่ดี	ผลลัพธ์ดี			
	Mean	Mean			
การให้เวลาของผู้นำในการวางแผน	6.82	5.56	1.262	12.147	.048
บทบาทของผู้นำในการจัดการพื้นที่	5.98	5.10	.882	10.576	.149
บทบาทของผู้นำในการจัดการทางงบประมาณ	6.07	5.46	.610	10.758	.328
การจัดการกับข้อระเบียบของผู้นำ	6.92	5.49	1.428	6.683	.030
การกำหนดนโยบายของผู้นำ	5.70	4.83	.869	5.093	.169

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

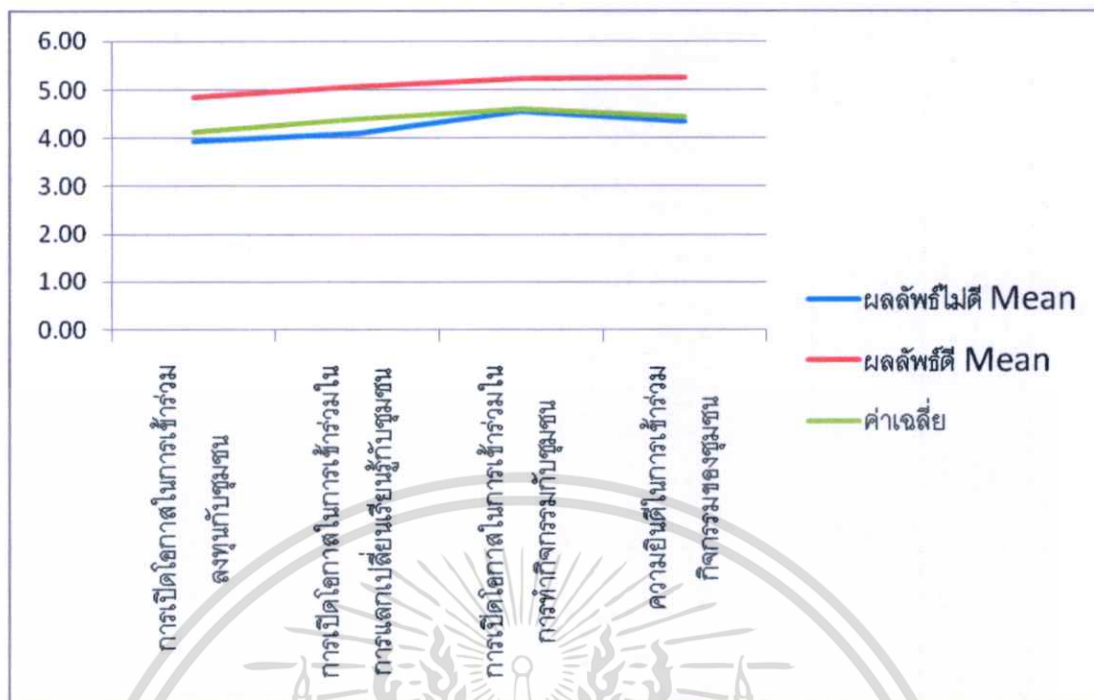

รูปที่ 7.10 การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีในประเด็นของการจัดการทรัพยากรของผู้นำ

ตารางที่ 7.11 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการจัดการทรัพยากรของผู้นำในชุมชนระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test)

	ผลลัพธ์ของชุมชนที่แตกต่าง		Mean Difference	F.	Sig (2-tail)
	ผลดี	ผลไม่ดี			
	Mean	Mean			
การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมในการลงทุนระดับชุมชน	3.95	4.36	-.909	3.365	.000
การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน	4.10	5.07	-.967	7.097	.000
การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน	4.56	5.21	-.654	3.733	.000
ความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน	4.35	5.24	-.898	.366	.000

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนำไปเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

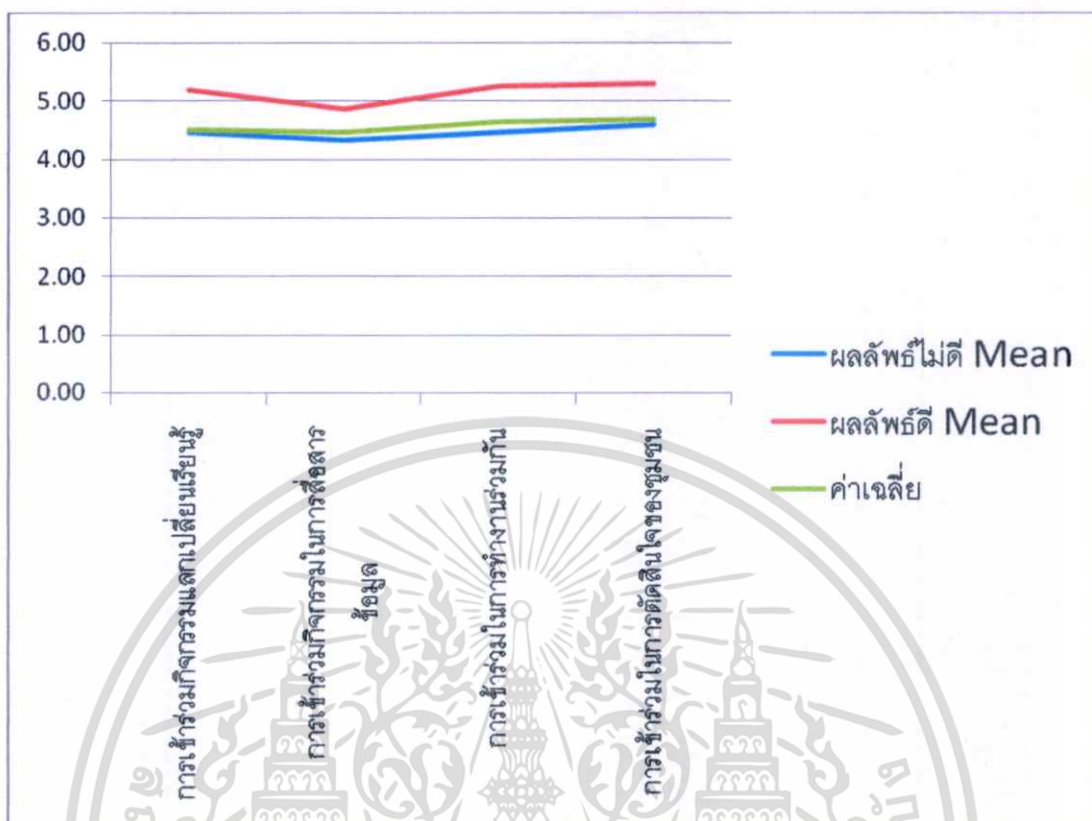

รูปที่ 7.11 การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีในประเด็นของการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

7.4.4 การเปรียบเทียบลักษณะของตัวแสดง

จากการวิเคราะห์ในภาพใหญ่ของแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ในบทที่ 6 จะชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยสองปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดผลทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนคือ ปัจจัยในระดับชุมชนและปัจเจกบุคคล ในวิเคราะห์เปรียบเทียบในส่วนนี้จะเปิดเผยให้เห็นถึงปัจจัยของลักษณะของตัวแสดงในพฤติกรรมของการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนระหว่างชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดี ซึ่งจากการวิเคราะห์ได้แสดงผลอย่างไม่เป็นที่น่าสงสัยที่ว่า กลุ่มชุมชนที่ได้รับผลลัพธ์ที่ดีจากการวางแผนจะมีค่าเฉลี่ยของการเข้าร่วมในกิจกรรมของตัวแสดงในระดับชุมชนที่สูงกว่ากลุ่มชุมชนที่ได้ผลลัพธ์ไม่ดี ค่าเฉลี่ยชุดต่างได้เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 5.19 และ 4.45 ตามลำดับ) การสื่อสารข้อมูล (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 4.86 และ 4.32 ตามลำดับ) การทำงานร่วมกัน (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 5.26 และ 4.45 ตามลำดับ) และการตัดสินใจร่วมกัน (ค่าเฉลี่ยของกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดีมีค่า 5.30 และ 4.60 ตามลำดับ)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 7.12 การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่มีผลดีที่ดีและไม่ดีในประเด็นของลักษณะของตัวแสดงในชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

ตารางที่ 7.12 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยลักษณะของตัวแสดงในชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนระหว่าง 2 กลุ่ม แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test)

	ผลดีของชุมชนที่แตกต่าง		Mean Difference	F.	Sig (2-tails)
	ผลดีไม่ดี	ผลดีดี			
	Mean	Mean			
การเข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้	4.45	5.19	-.736	.296	.000
การเข้าร่วมกิจกรรมในการสื่อสารข้อมูล	4.32	4.86	-.540	.504	.020
การเข้าร่วมในการทำงานร่วมกัน	4.45	5.26	-.801	.802	.000
การเข้าร่วมในการตัดสินใจของชุมชน	4.60	5.30	-.706	.159	.000

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

7.5 การเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

หากกล่าวถึงแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ หนึ่งในปัจจัยที่สำคัญในการก่อให้เกิดผลสำเร็จของผลลัพธ์คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยสาระในส่วนนี้จะเป็นการพิสูจน์ให้เห็นถึงความแตกต่างของชุมชนที่ได้ผลลัพธ์จากการวางแผนในระดับที่ดีและไม่ดี จากรูปที่ 7.13 ได้แสดงอย่างชัดเจนให้เห็นว่า ค่าเฉลี่ยของตัวแปรย่อยในชุดตัวแปรการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนมีค่าเฉลี่ยที่สูงกว่ากลุ่มที่มีผลลัพธ์ในระดับที่ไม่ดี

เมื่อเราพิจารณาคู่ไปกับตารางที่ 7.13 ซึ่งแสดงให้เห็นการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของตัวแปรในสองกลุ่มตัวแปรด้วยวิธีการแบบ Independent sampling T-test ได้นำเสนอให้เห็นถึงตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยที่แตกต่างอย่างมีนัยยะสำคัญระหว่างทั้งสองกลุ่มตัวอย่าง โดยมีตัวแปรความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกันผ่านการร่วมคิด ร่วมทำงาน ร่วมประเมิน และร่วมดูแลรักษา และความโปร่งใสที่สามารถแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งได้

หากพิจารณาประกอบกันในทั้งสองวิธีของการเปรียบเทียบตัวแปรทำให้เราสรุปได้ว่า ชุดตัวแปรของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีจะมีค่าสูงกว่าในทุกตัวแปร แต่ค่าตัวแปรที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยยะสำคัญจะอยู่ในประเด็นของความเป็นเจ้าของร่วมกันของโครงการ และความโปร่งใสที่วัดจากการเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งได้ ส่วนตัวแปรในตัวอื่นๆสำหรับในการศึกษาในครั้งนี้ ได้ชี้ให้เห็นถึงแบบแผนบางประการแต่ไม่สามารถได้ข้อสรุปที่สามารถนำไปอ้างอิงได้ทั่วไป

ตารางที่ 7.13 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยลักษณะการเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชนระหว่าง 2 กลุ่มแบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent sampling T-test)

	ผลลัพธ์ของชุมชนที่แตกต่างกัน		Mean Difference	F.	Sig (2-tail)
	ผลลัพธ์ไม่ดี	ผลลัพธ์ดี			
	Mean	Mean			
ความเป็นเจ้าของชุมชนผ่านการร่วมคิด	3.74	4.33	-.583	.510	.000
ความเป็นเจ้าของชุมชนผ่านการร่วมทำงาน	3.90	4.47	-.564	.724	.000
ความเป็นเจ้าของชุมชนผ่านการร่วมประเมิน	3.60	4.23	-.629	.498	.000
ความเป็นเจ้าของชุมชนผ่านการร่วมดูแลรักษา	3.68	4.13	-.445	5.117	.000
ความโปร่งใสที่สามารถตรวจสอบได้	3.98	4.26	-.277	.067	.168
ความโปร่งใสที่สามารถแสดงความคิดที่ขัดแย้งได้	3.65	4.14	-.494	.324	.010
ความโปร่งใสที่สามารถเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการได้	3.75	4.00	-.247	.669	.211
ผลประโยชน์ที่ได้กระจายสู่คนคือโอกาส	3.87	4.02	-.153	.715	.454
ผลประโยชน์ที่ได้รับกระจายสู่คนพิการ	3.18	3.56	-.377	3.297	.099
ผลประโยชน์ที่ได้รับกระจายสู่เยาวชน	3.58	3.90	-.318	2.096	.110
ผลประโยชน์ที่ได้รับกระจายสู่ผู้หญิง	3.80	4.02	-.223	.033	.213
ผลประโยชน์ที่ได้รับกระจายสู่เทศบาล	3.13	3.27	-.145	1.314	.589

7.6 สรุปการเปรียบเทียบระหว่างกรณีศึกษาเชิงเจาะลึก

จากการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชุมชนที่เป็นตัวแทนของกลุ่มผลลัพธ์ของชุมชนที่ดีและไม่ดี ทำให้เรามองเห็นภาพที่ชัดเจนขึ้นในรายละเอียดของแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละกรณี โดยเนื้อหาในส่วนนี้จะสามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มหลักๆ คือ ประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์และโครงสร้างเชิงบริบทของกรณีศึกษาเชิงเจาะลึก ที่สัมพันธ์ไปกับแต่ละกลุ่มของผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดี

หากพิจารณาถึงกระบวนการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ เราพบประเด็นที่น่าสนใจบางประการ เช่น แบบแผนของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ไม่ใช่เพียงปัจจัยเพียงอย่างเดียวที่ส่งผลต่อผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผน ดังจะเห็นได้จากบทวิเคราะห์ในหัวข้อที่ 7.2 ที่สะท้อนให้เห็นว่า ในชุมชนที่มี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้อจำกัดในทางสภาพแวดล้อมและรูปแบบของที่อยู่อาศัยเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในผลลัพธ์ทางการปรับปรุงทางกายภาพและสภาพแวดล้อม

สำหรับการวิเคราะห์จำแนกตามกิจกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ในการวางแผน เช่น การเรียนรู้ร่วมกัน การสื่อสารข้อมูล การทำงานร่วมกัน และการสร้างฉันทามติร่วมกัน พบว่าในภาพรวมจะเห็นแบบแผนที่ว่า กลุ่มชุมชนที่มีค่าผลลัพธ์ที่สูงกว่ามักจะมีระดับของการทำกิจกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่สูงตามไปด้วย แต่ในรายละเอียดเราพบว่ามิประเด็นที่น่าสนใจในแต่ละกิจกรรม เช่น ในกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันพบว่า หากชุมชนที่มีผู้นำเข้ามามีบทบาทมากขึ้นแนวโน้มของผลลัพธ์ที่ได้จะออกมาในทางบวกมากยิ่งขึ้น หรือในกิจกรรมการสื่อสารข้อมูลพบว่า ประเภทของสื่อที่ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าคือ สื่อผ่านการประชุมและเฉพาะกิจ ส่วนสื่อบุคคลนั้นหากมีการใช้มากจะทำให้แนวโน้มของผลลัพธ์ที่ได้จะไม่ดี ในขณะที่กิจกรรมการทำงานร่วมกันจะพบว่า อิทธิพลภายในของชุมชนไม่ได้มีผลต่อผลลัพธ์ที่ได้ ซึ่งก็หมายความว่าในการทำงานร่วมกัน อิทธิพลระหว่างผู้นำและชุมชนไม่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่แตกต่างกัน

ในประเด็นหลักที่สองที่ได้จากการวิเคราะห์ในบทนี้จะเกี่ยวข้องกับโครงสร้างเชิงบริบทของกรณีศึกษาเชิงเจาะลึก ซึ่งผู้ศึกษาได้พบประเด็นที่น่าสนใจที่ว่า ในโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับชุมชน ในชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดี ภาครัฐมักมีบทบาทในกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันและการสื่อสารข้อมูลในระดับที่เท่าๆกันกับชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ไม่น่าพึงพอใจ ในขณะที่บทบาทของรัฐในกิจกรรมการทำงานร่วมกันและการหาข้อสรุปที่เป็นฉันทามติจะน้อยกว่าบทบาทของชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ไม่น่าพึงพอใจ มากยิ่งไปกว่านั้นยังได้พบอีกว่าหากบทบาทของชุมชนในการจัดการทรัพยากรมีบทบาทมากกว่ารัฐจะทำให้ผลลัพธ์ที่ได้ออกมาดี

เมื่อวิเคราะห์ในระดับเครือข่าย บทบาทของชุมชนและเครือข่ายในการจัดการทรัพยากร (โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้เวลาในการวางแผน และการกำหนดแผน นโยบายของเครือข่าย) มักจะอยู่ในระดับที่เท่าๆกัน ในกลุ่มชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดี ส่วนในการวิเคราะห์หลังไปในระดับชุมชนยังพบแบบแผนที่สอดคล้องกับระดับเครือข่ายที่ว่า ในชุมชนที่มีผลลัพธ์ที่ดีมักให้บทบาทแก่กลุ่มแกนนำชุมชนในระดับที่เท่ากับคนในชุมชน

บทที่ 8

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

เนื้อหาในบทนี้จะเป็นการสรุปผลของการศึกษาเพื่อเชื่อมโยงผลที่ได้จากการศึกษาไปหา โจทย์คำถามหลักของการศึกษาคือ (1) การวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์สามารถขับเคลื่อนให้เกิด กระบวนการแก้ไขปัญหากลุ่มของชุมชนและการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ภายใต้เงื่อนไข ของโครงสร้างเชิงสถาบัน ได้มากหรือน้อย/ อย่างไร (2) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนที่มี ผลลัพธ์ของการแก้ไขปัญหากลุ่มในระดับชุมชนและครัวเรือนที่น่าพึงพอใจและไม่น่าพึงพอใจ กระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์ จะมีผลมากหรือน้อย และมีปัจจัยที่แตกต่างกันหรือไม่ในระหว่าง ชุมชนเหล่านั้น (3) ระดับของกระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์ในการวางแผนสามารถกระตุ้นให้เกิดการ เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้หรือไม่/ อย่างไร (4) โครงสร้างในชุมชน เครือข่าย และ ภาครัฐ เอื้ออำนวยให้เกิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งในระดับ ชุมชนได้มากหรือน้อย/ อย่างไรและ (5) อะไรคือปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อระดับของความยินดีและ ความไม่ยินดีของแต่ละบุคคลในการเข้าร่วมกิจกรรมในการวางแผน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบท ของคนจนในเมือง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

ซึ่งเนื้อหาที่จะตอบคำถามหลักของการศึกษาจะถูกกล่าวในหัวข้อแนวคิดการวางแผนเชิง ปฏิสัมพันธ์ในการแก้ไขปัญหากลุ่มคนจนในเมือง สำหรับหัวข้อของการเสนอแนะในทางนโยบายต่อ การวางแผนเชิงปฏิบัติการและการศึกษาวิจัยในขั้นต่อไปจะเป็นการนำเสนอผลของการศึกษาใน การนำไปใช้ทั้งในทางนโยบายและการพัฒนาการศึกษาในประเด็นดังกล่าวต่อไป

8.1 แนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ในการแก้ไขปัญหากลุ่มคนจนในเมือง

8.1.1 กระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์ในการวางแผนกับการแก้ไขปัญหากลุ่มคนจนในเมือง

สาระในบทที่เป็นการศึกษาให้เห็นถึงแบบแผนของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์เพื่อแก้ไข ปัญหาชุมชนคนจนเมืองในประเทศไทย เมื่อพิจารณาจากรูปที่ 5.1 (หน้า) พบว่า ค่าสหสัมพันธ์ สมการเชิงถดถอยที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์กับกลุ่ม ตัวแปรผลลัพธ์ในการแก้ไขปัญหาระดับครัวเรือนและชุมชน (ค่า $R = .699$, $R \text{ square} = .489$) และ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (ค่า $R = .546$, $R \text{ square} = .298$) มีค่าความสัมพันธ์ใน ระดับที่ค่อนข้างสูง เมื่อพิจารณาจากผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษาจะสามารถทำให้เราตอบ โจทย์ของ การศึกษาในข้อที่ 1 และ 2 ได้อย่างชัดเจน

จากการวิเคราะห์ตามตารางที่ 8.1 พบว่าค่าสหสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของตัวแปรทั้ง 4 คือ แบบ แผนเชิงปฏิสัมพันธ์ ผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผน โครงสร้างเชิงสถาบัน และการเสริมสร้างความ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เข้มแข็งให้กับชุมชน จะแสดงความมีอิทธิพลระหว่างกันค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่าความสัมพันธ์ของชุดตัวแปรแบบระหว่างแผนการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์กับผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผน และกลุ่มตัวแปรการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนกับ โครงสร้างเชิงสถาบัน ซึ่งนั่นก็เป็นอีกหนึ่งหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่าตัวแปรนำเข้า (In-put) กับผลลัพธ์ได้ (Outcome) มักมีอิทธิพลที่สัมพันธ์กันค่อนข้างมาก ในขณะที่ตัวแปรเชิงบริบท เช่น โครงสร้างเชิงสถาบันและการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนก็มีความเป็นอิทธิพลระหว่างกันเองในค่าที่สูงเช่นกัน

เมื่อทำการวิเคราะห์แยกตามรายละเอียดของกิจกรรม (ดูตารางที่ 8.2) พบว่า กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มกิจกรรมที่ส่งผลต่อผลลัพธ์ที่ได้ในทุกประเด็น โดยส่งผลไปสู่ผลลัพธ์ในการแก้ไขปัญหาทางกายภาพของชุมชนและที่อยู่อาศัยที่ดีมากที่สุด รองลงมาคือสภาพแวดล้อมที่ดีของชุมชน ความสัมพันธ์ของครอบครัวที่ดี การเปิดโอกาสทางการศึกษาและสุขภาพที่ดี ส่วนในประเด็นที่มีอิทธิพลเพียงเล็กน้อยคือสถานการณ์ทางรายจ่ายและรายได้ของครอบครัว ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกิจกรรมอื่นๆของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์แล้วจะพบว่า การกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันส่งผลอย่างมากต่อผลลัพธ์ในการแก้ไขปัญหาในทุกประเด็นไม่มากนัก

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการวางแผนแก้ไขปัญหาคนจนในเมือง หนึ่งในกิจกรรมหลักของการสร้างปฏิสัมพันธ์ควรที่จะเป็นประเด็นของการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เนื่องจากการแลกเปลี่ยนชุดประสบการณ์ระหว่างกลุ่มที่หลากหลาย เช่น นักวิชาการ ชาวบ้าน และปราชญ์ชุมชน จะนำมาซึ่งการแก้ไขปัญหาทั้งทางตรงและโดยอ้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ มากยิ่งไปกว่านั้น อาจเป็นไปได้ที่การสร้างพื้นที่ทางการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์นั้นก็ให้เกิดการแลกเปลี่ยนทักษะบางประการที่สามารถก่อให้เกิดรายได้ของครัวเรือนได้อีกด้วย

หากทำการวิเคราะห์ชุดตัวแปรกลุ่มที่สองจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า กระบวนการสื่อสารข้อมูลและการทำงานร่วมกันในการวางแผน เป็นสองชุดตัวแปรที่ส่งอิทธิพลต่อผลลัพธ์ในการวางแผนในระดับที่รองลงมาจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (ดูตารางที่ 8.2) โดยกลุ่มตัวแปรทั้งสองจะส่งผลอย่างมากต่อการแก้ไขปัญหาทางกายภาพของชุมชนและที่อยู่อาศัยที่ดี รองลงมาคือตัวแปรสภาพแวดล้อมที่ดี ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ดี และสถานการณ์ทางรายได้ของครอบครัว สำหรับผลลัพธ์ที่ได้รับอิทธิพลน้อยที่สุดจากสองกลุ่มตัวแปรดังกล่าวคือ การเปิดโอกาสทางการศึกษาและสุขภาพที่ดี นอกเหนือไปจากนี้ยังพบว่า ในประเด็นสถานการณ์ทางรายจ่ายของครอบครัวไม่ได้มีค่าความสัมพันธ์กับกลุ่มตัวแปรดังกล่าว

เมื่อพิจารณาถึงกระบวนการตัดสินใจร่วมกันที่เป็นฉันทามติ (ดูตารางที่ 8.2) พบว่า กลุ่มตัวแปรดังกล่าวจะส่งอิทธิพลในระดับปานกลางไปสู่แก้ไขปัญหาทางกายภาพของชุมชนและที่อยู่อาศัยที่ดี สภาพแวดล้อมที่ดี และความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ดี ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า กลุ่มตัวแปรดังกล่าวไม่ได้มีอิทธิพลไปสู่ผลลัพธ์ด้านอื่นๆ เช่น การเปิดโอกาสทางการศึกษาและสุขภาพที่ดี สถานการณ์ทางรายได้และรายจ่ายของครอบครัว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 8.1 ระดับของอิทธิพลของกิจกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ต่อผลลัพธ์ของการวางแผน การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และ โครงสร้างเชิงสถาบันในภาพรวม

	ตัวแปรตาม			
	แบบแผนของปฏิสัมพันธ์ในการวางแผน			
	แบบแผนของปฏิสัมพันธ์ในการวางแผน	ผลลัพธ์ของการแก้ไขปัญหาในระดับครัวเรือนและชุมชน	โครงสร้างเชิงสถาบัน	การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน
ตัวแปรต้น				
แบบแผนของปฏิสัมพันธ์ในการวางแผน				
ผลลัพธ์ของการแก้ไขปัญหาในระดับครัวเรือนและชุมชน				
โครงสร้างเชิงสถาบัน				
การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน				

	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรน้อย (ค่า R ตั้งแต่ 0 - 2)		อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรน้อย (ค่า R ตั้งแต่ 0 - (-2))
	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรปานกลาง (ค่า R ตั้งแต่ 2 - 4)		อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรปานกลาง (ค่า R ตั้งแต่ (-2) - (-4))
	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรมาก (ค่า R ตั้งแต่ 4 - 6)		อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรมาก (ค่า R ตั้งแต่ (-4) - (-6))
	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรมากที่สุด (ค่า R มากกว่า 6)		อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรมากที่สุด (ค่า R มากกว่า -6)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 8.2 ระดับของอิทธิพลของกิจกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ต่อผลลัพธ์ของการวางแผนและการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน แยกตามกลุ่มตัวแปร

	ตัวแปรตาม			
	แบบแผนของปฏิสัมพันธ์ในการวางแผน			
	กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน	กระบวนการสื่อสารข้อมูล	กระบวนการทำงานร่วมกันในการวางแผน	กระบวนการตัดสินใจร่วมกันที่เป็นฉันทามติ
ตัวแปรต้น				
ผลลัพธ์ของแก้ไขปัญหาระดับชุมชนและครัวเรือน				
การปรับปรุงกายภาพที่ดีของชุมชนและที่อยู่อาศัย	☐	☐	☐	☐
สภาพแวดล้อมที่ดีของชุมชน	☐	☐	☐	☐
ความสัมพันธ์ของครอบครัวที่ดี	☐	☐	☐	☐
การเปิดโอกาสทางการศึกษาและสุขภาพที่ดี	☐	☐	☐	☐
สถานการณ์ทางรายได้ของครอบครัว	☐	☐	☐	☐
สถานการณ์ทางรายจ่ายของครอบครัว	☐	☐	☐	☐
การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน				
ความรู้ที่ก้าวไกลในการวางแผน	☐	☐	☐	☐
ความโปร่งใสในการบริหารระดับชุมชน	☐	☐	☐	☐
ความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับ	☐	☐	☐	☐

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปร น้อย (ค่า R ตั้งแต่ 0 - 2)		อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปร น้อย (ค่า R ตั้งแต่ 0 - (-2))
	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปร ปานกลาง (ค่า R ตั้งแต่ 2 - 4)		อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปร ปานกลาง (ค่า R ตั้งแต่ (-2) - (-4))
	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัว แปรมาก (ค่า R ตั้งแต่ 4 - 6)		อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปร มาก (ค่า R ตั้งแต่ (-4) - (-6))
	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัว แปรมากที่สุด (ค่า R มากกว่า 6)		อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปร มากที่สุด (ค่า R มากกว่า -6)

จากแบบแผนการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ ทำให้เห็นได้ว่าภายใต้โครงการบ้านมั่นคงซึ่งใช้กระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์เช่น การเรียนรู้ร่วมกัน การสื่อสารข้อมูล การทำงานร่วมกันในการวางแผน และการสร้างฉันทามติร่วมกัน กลับส่งอิทธิพลไปสู่ผลลัพธ์ในการวางแผนที่ไม่เท่ากัน ซึ่งก็อาจมีความเป็นไปได้ในสองสาเหตุหลัก ในสาเหตุแรกที่จะกล่าวถึงคือ รูปแบบและกิจกรรมที่แตกต่างก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเป็นการสร้างพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และประสบการณ์ของกลุ่มคนที่หลากหลายดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ที่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นได้มากกว่าวัตถุประสงค์ของกิจกรรม เช่น การแลกเปลี่ยนช่องทางการประกอบอาชีพ การแลกเปลี่ยนทักษะทางอาชีพ ยกตัวอย่างเช่น ทักษะทางการช่างก่อสร้าง การจัดกลุ่มอาชีพเสริม เป็นต้น อีกทั้งกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันภายใต้โครงการบ้านมั่นคงมักจะมีตั้งแต่รูปแบบการจัดอบรมอย่างเป็นทางการ และการศึกษาดูงานระหว่างชุมชนที่เป็นไปแบบกึ่งทางการและอย่างไม่เป็นทางการจึงทำให้กระบวนการดังกล่าวสามารถสร้างความเข้าใจให้กับกลุ่มชุมชนคนจนเมืองได้อย่างมาก

นอกเหนือไปจากนี้กระบวนการสื่อสารข้อมูลและการทำงานร่วมในการวางแผนยังมีรูปแบบของกิจกรรมที่มุ่งเน้นไปที่เป้าหมายของโครงการเป็นสำคัญ อีกทั้งรูปแบบของกิจกรรมดังกล่าวมักเป็นไปในรูปแบบที่ค่อนข้างเป็นทางการซึ่งแตกต่างจากกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน ดังนั้นผลลัพธ์ที่ได้จึงมักมุ่งไปที่วัตถุประสงค์เฉพาะของการวางแผนนั้นๆ เช่น การวางแผนทางการปรับปรุงทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจชุมชนและครัวเรือน การแก้ไขปัญหาสังคม เป็นต้น

และเป็นที่น่าสนใจได้อย่างชัดเจนจากกระบวนการตัดสินใจร่วมกันที่เป็นฉันทามติ ที่มีรูปแบบของกิจกรรมที่ค่อนข้างเป็นทางการ มีเป้าหมายของกิจกรรมที่ชัดเจน อีกทั้งเป็นการเผชิญหน้ากับรูปแบบของโครงสร้างทางอำนาจที่หลากหลายทั้งในระดับชุมชน เครือข่าย และเมือง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ดังนั้นแล้วอิทธิพลของกิจกรรมดังกล่าวจึงส่งผลไปยังผลลัพธ์ที่ได้ไม่ได้มากเท่ากับกิจกรรมประเภทอื่นๆของการวางแผน

สาเหตุที่สองคือ ข้อจำกัดของกรณีศึกษาภายใต้โครงการบ้านมั่นคงซึ่งเป็นโครงการที่ใช้การแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมของชุมชนเป็นประเด็นหลักที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาในประเด็นอื่นๆ ตามมา ดังนั้นผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษาอาจมีความเป็นไปได้ที่ว่าผลลัพธ์ทางด้านกายภาพแลสิ่งแวดล้อมจึงได้รับความพึงพอใจของผู้คนได้มากกว่าประเด็นปัญหาอื่นๆ

นอกเหนือไปจากนี้รูปแบบของการแก้ไขปัญหาชุมชนคนจนเมืองภายใต้โครงการบ้านมั่นคงยังมีเงื่อนไขในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ด้านที่อยู่อาศัยในแต่ละชุมชน ประกอบกับการสนับสนุนเงินกู้ยืมในการปรับปรุงด้านที่อยู่อาศัยในอัตราดอกเบี้ยต่ำ (ร้อยละ 2 ต่อปีในโครงการช่วงปี พ.ศ. 2546-2549 และดอกเบี้ยร้อยละ 4 ต่อปีในช่วง พ.ศ. 2550-2552) ซึ่งปัจจัยเชิงซ้อนเร้นทั้งสองประการอาจทำให้ผลของการศึกษามีความคลาดเคลื่อนไปได้ในประเด็นสถานการณ์ทางรายได้และรายจ่ายของครอบครัว ซึ่งเราจะเห็นได้ว่าจากกรณีศึกษาในครั้งนี้ มักพบว่า สถานการณ์ทางการเงินออมรายครัวเรือนมีค่าคะแนนที่ดีขึ้น ในขณะที่เดียวกันสถานการณ์ทางหนี้สินของครัวเรือนก็เพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า ลักษณะของการออมทรัพย์รายครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นเป็นเงื่อนไขของโครงการบ้านมั่นคง แต่อาจไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติของแต่ละครัวเรือน

8.1.2 กระบวนการสร้างสถาบันกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

เนื้อหาในส่วนนี้จะเป็นการตอบคำถามหลักของการศึกษาในประเด็นที่ 3 และ 4 คือ โครงสร้างในชุมชน เครือข่าย และภาครัฐ เอื้ออำนวยให้เกิดการวางแผนแบบปฏิสัมพันธ์ได้มากหรือน้อยอย่างไร และ อะไรคือปัจจัยสำคัญและระดับของความยินดีและความไม่ยินดีของแต่ละบุคคลที่ผลต่อการมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีศึกษาของชุมชนคนจนในเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย สำหรับการวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบในประเด็นที่ 3 สามารถแบ่งออกได้เป็นสองระดับคือ ระดับของอิทธิพลระหว่างกลุ่มตัวแปร โครงสร้างเชิงสถาบันกับแบบแผนการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ และระดับของอิทธิพลภายในโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ เครือข่าย ชุมชน และตัวแสดงในบริบทนั้นๆ

จากบทวิเคราะห์ในบทที่ 5 (หน้า) ทำให้เราทราบได้ว่าอิทธิพลของโครงสร้างเชิงสถาบันที่ส่งผลไปสู่การจัดกระบวนการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ค่อนข้างมาก ดังจะเห็นได้จากค่าสหสัมพันธ์เชิงเส้นตรงระหว่างสองกลุ่มตัวแปรมีค่า R เท่ากับ .568 และค่า R square เท่ากับ .322 ซึ่งก็หมายความว่าโครงสร้างเชิงสถาบันมีอิทธิพลอย่างมากต่อการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์

สำหรับบทวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างภายนอก (เช่น โครงสร้างภาครัฐและเครือข่าย) กับโครงสร้างภายใน (เช่น ชุมชนและตัวแสดง) (ดูตารางที่ 8.3 ประกอบ) พบว่า ชุด

ความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อกันในระดับมาก (ค่า R ระหว่าง 4 - 6) มีอยู่ 3 ชุด ชุดแรกคือการจัดการทรัพยากรของภาครัฐกับการจัดการทรัพยากรของกลุ่มแกนนำในชุมชน ซึ่งแบบแผนดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า หากภาครัฐมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรในการวางแผนมากจะพบว่ากลุ่มแกนนำก็จะมีความสัมพันธ์ในการจัดการทรัพยากรมากกว่าชาวชุมชนตามไปด้วย ซึ่งสาเหตุที่อาจเป็นไปได้ก็เพราะว่า กลุ่มแกนนำในชุมชนส่วนใหญ่ก็มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐและท้องถิ่น จึงทำให้เห็นได้ว่า เมื่อบทบาทในการจัดการขึ้นอยู่กับภาครัฐมากขึ้นเท่าไรบทบาทของกลุ่มแกนนำก็จะมากขึ้นตามไปด้วย

ชุดความสัมพันธ์ในชุดที่สอง เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่าย ซึ่งมีอิทธิพลไปถึงการเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมระดับชุมชน และความคิดเห็นในการเข้าร่วมในกิจกรรมระดับชุมชนและเครือข่ายของตัวแสดง ซึ่งจากแบบแผนเหล่านี้ทำให้เราสามารถสรุปได้ว่า ในบริบทที่มีการเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมในระดับที่มากกว่าชุมชน อาทิ เช่น ระดับเครือข่ายและเมือง อาจทำให้เกิดผลที่ดีทั้งแก่กลุ่มแกนนำชุมชนและผู้อยู่อาศัยในชุมชน ในการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน และการทำงานร่วมกัน และเมื่อดูรายละเอียดตามตารางที่ 8.3 จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายส่งอิทธิพลไปถึงกลุ่มตัวแปรของโครงสร้างชุมชนและตัวแสดงในทุกๆตัว ไม่มากก็น้อย

ความสัมพันธ์ชุดสุดท้ายที่จะถูกกล่าวถึงคือ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวแปรบทบาทของภาครัฐในการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์กับความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับเครือข่ายและชุมชนของตัวแสดง จากตารางที่ 8.3 พบได้ว่า ค่าสหสัมพันธ์เชิงถดถอยระหว่างกลุ่มตัวแปรทั้งสองแสดงค่าในทางผกผัน (ค่า $R = -.295$, $R \text{ square} = .087$) ซึ่งจากแบบแผนดังกล่าวทำให้ผู้ศึกษาสรุปได้ว่า ผู้คนในชุมชนคนจนในเมืองจะมีความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรมในการวางแผนมากขึ้นหากภาครัฐเข้ามามีบทบาทที่มากขึ้น ซึ่งก็อาจเป็นไปได้ที่ว่า ความน่าเชื่อถือและความถูกต้องในกระบวนการวางแผนยังเป็นหนึ่งในปัจจัยที่สำคัญต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมในการวางแผนของชุมชน แต่ขณะเดียวกันในบทบาทของการจัดการทรัพยากรภาครัฐไม่ควรเข้ามามีบทบาทมากนัก มิเช่นนั้นอาจก่อให้เกิดการครอบงำของกลุ่มแกนนำชุมชนที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจต่อหน่วยงานนั้นๆ

ตารางที่ 8.3 ระดับของอิทธิพลระหว่างปัจจัยของโครงสร้างภายนอก (ได้แก่ ภาครัฐและเครือข่าย) และภายในชุมชน (ได้แก่ ชุมชนและลักษณะของตัวแสดง)

	ตัวแปรตาม			
	โครงสร้างภายนอก			
	โครงสร้างภาครัฐ		โครงสร้างเครือข่าย	
	บทบาทภาครัฐ ในการวางแผน เชิงปฏิสัมพันธ์	การจัดการ ทรัพยากรของ ภาครัฐ	การจัดการ ทรัพยากรของ เครือข่าย	การเปิดโอกาส ในการเข้าร่วม กิจกรรมของ เครือข่าย
ตัวแปรต้น				
โครงสร้างระดับชุมชน				
การจัดการทรัพยากรของกลุ่มแกนนำชุมชน				
การเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมระดับชุมชน				
ลักษณะของตัวแสดง				
การเข้าร่วมกิจกรรมการวางแผนของชุมชน				
ความคาดหวังของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการวางแผน				
ความยินดีในการเข้าร่วมในกิจกรรมระดับชุมชนและเครือข่าย				

	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรน้อย (ค่า R ตั้งแต่ 0 - 2)		อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรน้อย (ค่า R ตั้งแต่ 0 - (-2))
	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรปานกลาง (ค่า R ตั้งแต่ 2 - 4)		อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรปานกลาง (ค่า R ตั้งแต่ (-2) - (-4))
	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรมาก (ค่า R ตั้งแต่ 4 - 6)		อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรมาก (ค่า R ตั้งแต่ (-4) - (-6))
	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรมากที่สุด (ค่า R มากกว่า 6)		อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรมากที่สุด (ค่า R มากกว่า -6)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นอกเหนือไปจากการวิเคราะห์ชุดความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างภายนอกกับภายในแล้ว ผู้ศึกษายังได้วิเคราะห์หาอิทธิพลภายในระหว่างโครงสร้างชุมชนและลักษณะของตัวแสดง (ดูตารางที่ 8.4 ประกอบ) ซึ่งพบว่า การเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมระดับชุมชนมีอิทธิพลไปถึงการเข้าร่วมกิจกรรมการวางแผนของชุมชนในระดับมาก และความยินดีในการเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชนและเครือข่ายในระดับปานกลาง

นอกจากนี้กลุ่มตัวแปรการจัดการทรัพยากรของกลุ่มแกนนำชุมชนจะมีอิทธิพลในระดับปานกลางไปสู่ความคาดหวังของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการวางแผน ซึ่งแบบแผนดังกล่าวชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เมื่อการจัดการทรัพยากรถูกกระจายไปสู่กลุ่มคนในชุมชนที่ไม่ใช่แต่เฉพาะกลุ่มแกนนำมากขึ้น ความคาดหวังของผลประโยชน์ที่ได้รับจะมีแนวโน้มไปที่ผลประโยชน์ของชุมชนมากกว่าส่วนตัวมากขึ้นตามไปด้วย

การวิเคราะห์ให้เห็นถึงความอิทธิพลระหว่างโครงสร้างภายนอกชุมชน (คือระหว่างโครงสร้างภาครัฐและเครือข่าย) เป็นอีกหนึ่งแบบแผนที่น่าสนใจในการศึกษาเชิงโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ จากตารางที่ 8.5 พบว่าโครงสร้างภาครัฐมีอิทธิพลที่น่าสนใจในหลายประการต่อโครงสร้างของเครือข่าย เช่น การจัดการทรัพยากรของภาครัฐและเครือข่ายจะมีอิทธิพลต่อกันในระดับมาก (ค่า R ระหว่าง 4 - 6) ซึ่งหมายความว่า หากบทบาทของภาครัฐเข้ามาจัดการทรัพยากรมากขึ้นการจัดการทรัพยากรของเครือข่ายก็จะมากกว่าชุมชนไปด้วย และด้วยชุดเหตุผลชุดเดียวกันกับการจัดการทรัพยากรของกลุ่มแกนนำที่กล่าวมาแล้วที่ว่าความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างภาครัฐและเครือข่ายอาจเป็นหนึ่งในสาเหตุของแบบแผนดังกล่าว

ในขณะที่เดียวกันเรายังพบอีกว่า บทบาทของภาครัฐในการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์แสดงอิทธิพลในเชิงผกผันกับการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่าย ซึ่งนั่นก็หมายความว่า หากภาครัฐเข้ามามีบทบาทในการวางแผนมากขึ้นการเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายก็จะมากขึ้นไปด้วย แต่ในทางตรงกันข้ามหากภาครัฐไม่เข้ามามีบทบาทในการวางแผนเท่าที่ควร การเปิดโอกาสของเครือข่ายในการเข้าร่วมกิจกรรมก็จะน้อยลงตามไปด้วย ในปรากฏการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นได้ว่า การเข้ามามีบทบาทของภาครัฐในการวางแผนเป็นการสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นต่อความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายและชุมชนได้มากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 8.4 ระดับของอิทธิพลภายในชุมชน ระหว่างโครงสร้างชุมชนและลักษณะของตัวแสดง

	ตัวแปรตาม		
	โครงสร้างระดับชุมชน		
	การจัดการทรัพยากรของ กลุ่มแกนนำชุมชน	การเปิดโอกาสในการมี ส่วนร่วมระดับชุมชน	
ตัวแปรต้น			
ลักษณะของตัวแสดง			
การเข้าร่วมกิจกรรมการวางแผนของชุมชน		☐	
ความคาดหวังของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการวางแผน	☐		
ความยินดีในการเข้าร่วมในกิจกรรมระดับชุมชนและเครือข่าย		☐	
☐	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรน้อย (ค่า R ตั้งแต่ 0 - 2)	☐	อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรน้อย (ค่า R ตั้งแต่ 0 - (-2))
☐	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรปานกลาง (ค่า R ตั้งแต่ 2 - 4)	☐	อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรปานกลาง (ค่า R ตั้งแต่ (-2) - (-4))
☐	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรมาก (ค่า R ตั้งแต่ 4 - 6)	☐	อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรมาก (ค่า R ตั้งแต่ (-4) - (-6))
☐	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรมากที่สุด (ค่า R มากกว่า 6)	☐	อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรมากที่สุด (ค่า R มากกว่า -6)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 8.5 ระดับของอิทธิพลภายในปัจจัยของโครงสร้างภายนอก ระหว่างโครงสร้างภาครัฐและ
เครือข่าย

		โครงสร้างภาครัฐ	
		บทบาทภาครัฐในการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์	การจัดการทรัพยากรของภาครัฐ
โครงสร้างเครือข่าย			
การจัดการทรัพยากรของเครือข่าย		□	□
การเปิดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่าย		□	□
□	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรน้อย (ค่า R ตั้งแต่ 0 - 2)	□	อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรน้อย (ค่า R ตั้งแต่ 0 - (-2))
□	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรปานกลาง (ค่า R ตั้งแต่ 2 - 4)	□	อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรปานกลาง (ค่า R ตั้งแต่ (-2) - (-4))
□	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรมาก (ค่า R ตั้งแต่ 4 - 6)	□	อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรมาก (ค่า R ตั้งแต่ (-4) - (-6))
□	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรมากที่สุด (ค่า R มากกว่า 6)	□	อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรมากที่สุด (ค่า R มากกว่า -6)

เมื่อผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์เชื่อมโยงระหว่างโครงสร้างเชิงสถาบันกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (ตารางที่ 8.6) พบว่า ปัจจัยของโครงสร้างภายในชุมชน (ได้แก่ โครงสร้างชุมชนและลักษณะของตัวแสดง) จะมีอิทธิพลไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนมากกว่าปัจจัยของโครงสร้างภายนอก (เช่น โครงสร้างภาครัฐและเครือข่าย) โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงสร้างในระดับชุมชนและลักษณะของตัวแสดงซึ่งมีอิทธิพลในระดับมากและปานกลางต่อความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกันของชุมชนตามลำดับ ในขณะที่โครงสร้างเครือข่ายมีอิทธิพลในระดับที่น้อยและโครงสร้างภาครัฐไม่มีอิทธิพลไปสู่ความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกันของชุมชน จากแบบแผนดังกล่าวทำให้เราทราบอย่างชัดเจนว่า ปัจจัยภายในชุมชนมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนที่จะก่อให้เกิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 8.6 แสดงระดับของอิทธิพลของโครงสร้างเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

		การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน		
		ความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน	ความโปร่งใสในการบริหารระดับชุมชน	ความยุติธรรมทางสังคมของผลที่ได้รับ
โครงสร้างภายนอก	โครงสร้างภาครัฐ		□	□
	โครงสร้างเครือข่าย	□	□	□
โครงสร้างภายใน	โครงสร้างระดับชุมชน	□	□	□
	ลักษณะของตัวแสดง	□	□	□

□	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรน้อย (ค่า R ตั้งแต่ 0 - 2)	□	อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรน้อย (ค่า R ตั้งแต่ 0 - (-2))
□	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรปานกลาง (ค่า R ตั้งแต่ 2 - 4)	□	อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรปานกลาง (ค่า R ตั้งแต่ (-2) - (-4))
□	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรมาก (ค่า R ตั้งแต่ 4 - 6)	□	อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรมาก (ค่า R ตั้งแต่ (-4) - (-6))
□	อิทธิพลทางเดียวกันระหว่างตัวแปรมากที่สุด (ค่า R มากกว่า 6)	□	อิทธิพลทางผกผันระหว่างตัวแปรมากที่สุด (ค่า R มากกว่า -6)

เนื้อหาสุดท้ายในส่วนนี้จะเป็นการตอบคำถามหลักที่ว่า อะไรคือปัจจัยสำคัญและระดับของความยินดีและความไม่ยินดีของแต่ละบุคคลที่ผลต่อการมีส่วนร่วมในการวางแผน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากตารางที่ 8.3 และ 8.4 (หน้า ตามลำดับ) จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมากคือ การเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมระดับเครือข่าย รองลงมาคือการเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมของชุมชน

แต่แบบแผนที่น่าสนใจคือ ปัจจัยของการจัดการทรัพยากรภาครัฐที่มีอิทธิพลในทางบวกกับความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรมระดับชุมชนและเครือข่าย ซึ่งนั่นก็หมายความว่า หากภาครัฐมีบทบาทในการจัดการทรัพยากร (ได้แก่ เวลา พื้นที่ งบประมาณ ระเบียบข้อบังคับ และนโยบาย) ที่เอื้ออำนวยเป็นเอกสารที่ส่งมอบไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอญูญาติให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

น้อยลงและกระจายให้ชุมชนเป็นผู้จัดการมากขึ้น ความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรมของตัวแสดงก็จะมากขึ้นตามไปด้วย แบบแผนดังกล่าวมีลักษณะที่ตรงกันข้ามกับบทบาทของภาครัฐในการวางแผน คือ เมื่อบทบาทของภาครัฐในการวางแผนมากขึ้น ผู้คนจะมีความยินดีในการเข้าร่วมที่มากขึ้นตามไปด้วย แต่เมื่อบทบาทของภาครัฐถูกกระจายให้ชุมชนเป็นผู้มีบทบาทมากขึ้นความยินดีในการเข้าร่วมกลับลดน้อยลง

จากแบบแผนทั้งสองลักษณะทำให้เราสรุปได้ว่า การเปิดโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในระดับชุมชนและเครือข่ายเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้คนทั้งระดับชุมชนและเครือข่าย ส่วนปัจจัยที่รองลงมาคือ บทบาทของภาครัฐในการวางแผนและการจัดการทรัพยากรของภาครัฐ โดยพบว่าภาครัฐควรมีการกระจายการจัดการทางทรัพยากรให้กับชุมชนเป็นผู้จัดการแต่ในขณะเดียวกันบทบาททางการวางแผนภาครัฐควรที่จะมีบทบาทเพื่อก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการดังกล่าว

8.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาในระดับจุลภาค (Micro scale) ที่เน้นไปที่ความสัมพันธ์ของโครงสร้างในระดับท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจึงเป็นข้อเสนอแนะที่มีต่อท้องถิ่นเป็นสำคัญ ซึ่งจะไม่เป็นข้อเสนอแนะทางโครงสร้างระดับใหญ่เช่นกฎหมายหรือนโยบายระดับชาติ การเสนอแนะเชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหาคนจนในเมืองที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ข้อเสนอแนะคือ ข้อเสนอแนะเชิงกระบวนการวางแผน และข้อเสนอแนะเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทและการจัดการทรัพยากรของภาครัฐ

8.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงกระบวนการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์

จากการสรุปผลการศึกษาในหัวข้อที่ 8.1.1 (หน้า) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตารางที่ 8.2 ทำให้เราเห็นได้อย่างเด่นชัดว่า การวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์สามารถกระตุ้นให้เกิดผลลัพธ์ที่แตกต่างกันออกไป ในการดำเนินนโยบายการแก้ไขปัญหาคนจนในเมือง ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับโครงการที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การสื่อสารข้อมูล การทำงานร่วมกันในการวางแผน และการตัดสินใจร่วมกันที่เป็นฉันทามติ ตามลำดับ

จากการศึกษาในครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการตัดสินใจร่วมกันที่เป็นฉันทามติมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดผลลัพธ์ของการวางแผนที่ดีน้อยมาก นั่นก็หมายความว่าในการดำเนินนโยบายของภาครัฐในประเด็นการแก้ไขปัญหาคนจนในเมือง ไม่ควรที่จะมุ่งเน้นในกิจกรรมดังกล่าวมากเกินไป เช่น การประชุมเพื่อหาฉันทามติร่วมกัน การลงคะแนนเสียงเพื่อหาข้อสรุป หรือ แม้แต่การทำประชามติที่เน้นแต่การหาฉันทามติ เป็นต้น แต่นั่นก็มิได้หมายความว่า กระบวนการหา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ฉันทามติจะไม่มีประโยชน์ต่อการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ เพียงแต่การดำเนินนโยบายควรที่จะจัดทำโครงการที่มีรูปแบบของกิจกรรมที่หลากหลาย ที่ครอบคลุมทั้ง 4 กิจกรรมของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์

ในทางตรงกันข้ามในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การอบรมทักษะและองค์ความรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน การเดินทางไปศึกษาดูงานในพื้นที่ที่มีรูปธรรมของการแก้ไขปัญหา กลับก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการวางแผนได้มากกว่ากิจกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ประเภทอื่นๆ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การดำเนินนโยบายของภาครัฐควรมุ่งเน้นไปที่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนคนจนในเมือง เพื่อเป็นการเพิ่มพูนชุดประสบการณ์ที่หลากหลายทั้งจากองค์ความรู้เชิงประสบการณ์ (Experience Knowledge) และวิชาการ (Academic Knowledge) ซึ่งเมื่อชุมชนคนจนในเมืองมีความรู้และทักษะที่มากพอการแก้ไขปัญหาแล้วผลลัพธ์ที่ได้ตามมาก็มีแนวโน้มที่จะดีขึ้น

สำหรับการดำเนินนโยบายด้านการสื่อสารข้อมูลในกลุ่มคนจนในเมือง พบว่า ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับช่องทางการสื่อสารผ่านการประชุมชี้แจงและสื่อเฉพาะกิจ มากกว่าสื่อบุคคลหรือกลุ่มแกนนำ (จากบทวิเคราะห์ในหัวข้อ 7.3.2) เนื่องจากความเชื่อถือและความถูกต้องจากเจ้าหน้าที่ของภาครัฐยังเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการสื่อสาร อีกทั้งทักษะของกลุ่มแกนนำชุมชนอาจเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของช่องทางการสื่อสารด้วยระบบดังกล่าว

ข้อเสนอแนะชุดสุดท้ายคือ การทำงานร่วมกันในการวางแผน แม้เราจะพบว่ากิจกรรมดังกล่าวส่งผลในระดับที่มากต่อในแต่ละผลลัพธ์ แต่กระนั้นก็ตามการดำเนินนโยบายในกลุ่มคนจนในเมืองยังต้องเน้นการสร้างรูปแบบที่เน้นไปในทิศทางที่เป็นเชิงทางการหรือค่อนข้างไปในแนวทางที่ไม่เป็นทางการมากขึ้น

8.2.2 ข้อเสนอแนะเชิงโครงสร้าง

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ภายใต้ข้อจำกัดในการศึกษาที่ไม่สามารถศึกษาในภาพกว้างของโครงสร้างทั้งหมดได้ ดังนั้นแล้วข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาจึงเป็นไปในทิศทางของการจัดการทรัพยากรและบทบาทของภาครัฐในการวางแผนเป็นสำคัญ สำหรับการจัดการทรัพยากรของภาครัฐควรก่อให้เกิดการกระจายไปสู่ชุมชนและเครือข่ายมากที่สุด เพราะจากการศึกษาในครั้งนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่า การจัดการทรัพยากรในการวางแผนเช่น เวลา พื้นที่ งบประมาณ ระเบียบข้อบังคับ และแนวนโยบาย หากมีการกระจายไปสู่ชุมชนและเครือข่ายมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการเชิงพื้นที่ จะก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นที่พึงพอใจของกลุ่มคนในชุมชน อีกทั้งการกระจายทรัพยากรดังกล่าวยังสามารถก่อให้เกิดความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้คน และยังสามารถก่อให้เกิดความคาดหวังของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการวางแผนที่มีทิศทางไปสู่ชุมชนมากกว่าประโยชน์ส่วนตนเองอีกด้วย

สำหรับบทบาทของภาครัฐในการวางแผน จากการศึกษาในครั้งนี้สามารถชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ภาครัฐยังควรที่มีบทบาทในการวางแผนเพื่อเป็นกลไกในการสร้างความเชื่อมั่นและความถูกต้อง ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 8.3 (หน้า) ที่พบว่า หากภาครัฐมีบทบาทในการวางแผนมากขึ้น ระดับความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรมก็จะมีมากขึ้นตามไปด้วย นอกเหนือไปจากนี้บทบาทของภาครัฐในการวางแผนที่มากขึ้นยังก่อให้เกิดการกระจายทรัพยากรของเครือข่ายไปสู่ชุมชน และจากกลุ่มแกนนำไปสู่คนอยู่อาศัยในชุมชนมากยิ่งขึ้น ซึ่งถือได้ว่าภาครัฐยังเป็นกลไกที่สำคัญในการสร้างความถ่วงดุลในด้านการจัดการทรัพยากรในการวางแผนระหว่างเครือข่ายและชุมชนอีกด้วย

8.3 ข้อเสนอแนะในกระบวนการศึกษา

ในการศึกษาในครั้งนี้มีข้อจำกัดหลากหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อจำกัดทางด้านเวลา และงบประมาณจึงทำให้การศึกษาในครั้งนี้ยังมีข้อบกพร่องอยู่บางประการซึ่งอาจเป็นประเด็นให้การศึกษาในครั้งต่อไป โดยข้อเสนอแนะในกระบวนการศึกษาที่คาดว่าจะจะเป็นขั้นตอนต่อไปของการศึกษาในครั้งนี้คือ

8.3.1 การศึกษาในรายละเอียดเชิงโครงสร้างเชิงสถาบัน เช่น โครงสร้างทางกฎหมายและเชิงองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ โครงสร้างเชิงอำนาจภายในเครือข่ายและชุมชน ตลอดจนศักยภาพและทุนทางสังคมของทั้งเครือข่ายและชุมชน เพื่อเป็นการเพิ่มเติมตัวแปรในเชิงโครงสร้างเชิงสถาบันให้มีความสมบูรณ์ในการศึกษามากยิ่งขึ้น

8.3.2 การศึกษาถึงจุดเหมาะสม (Optimum Point) ของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อหาแบบแผนในการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงไปสู่โครงสร้างเชิงสถาบันและการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ดังนั้นผลที่ได้จากการศึกษาจึงเป็นไปในรูปแบบของอิทธิพลของกิจกรรมต่างๆ แต่ในทางตรงกันข้ามหากในข้อจำกัดด้านงบประมาณและเวลาในการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ซึ่งต้องเลือกในกิจกรรมบางกิจกรรมเพื่อยังคงผลลัพธ์ที่ดีของชุมชนไว้ การศึกษาในครั้งนี้ยังไม่สามารถตอบโจทย์ดังกล่าวได้ ซึ่งหากการศึกษาในครั้งถัดไปมุ่งที่จะหาคำตอบในประเด็นดังกล่าวก็จะเป็นประโยชน์อย่างมากในการปฏิบัติการของการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์

8.3.3 การศึกษาในประเภทโครงการและกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลาย

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ให้ความสนใจลงไปในกลุ่มคนจนในเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งทั้งในเชิงลักษณะของประชากรและพื้นที่อาจทำให้ผลของการศึกษาในครั้งนี้ยังไม่สามารถเป็นภาพตัวแทนของทั้งหมดในแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์

ได้ ด้วยข้อจำกัดที่แตกต่างกันของกลุ่มตัวอย่าง เช่น แบบแผนของการใช้เวลา ทักษะพื้นฐานของผู้คน หรือแม้แต่ทุนทางสังคมของกลุ่มชุมชนที่แตกต่าง อาจทำให้ผลของการศึกษารั้งนี้ไม่สามารถนำไปใช้กับกลุ่มประชากรในกลุ่มอื่นๆหรือพื้นที่อื่นๆได้ ดังนั้นการขยายฐานของการศึกษาในแนวคิดการวางแผนเชิงปฏิสัมพันธ์ออกไปในวงกว้างจะเป็นการช่วยลดช่องว่างของแนวคิด และเป็นการค้นหาแนวทางที่สอดคล้องกับบริบทที่หลากหลายของประเทศไทยได้อีกด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บรรณานุกรม

- Abbott, J. 1996. *Sharing the City: Community Participation in Urban Management*. London: Earthscan.
- Abu-Orf, H. 2005. Collaborative Planning in Practice: The Nicosia Master Plan. *Planning, Practice & Research*, 20(1): 41 – 58.
- Adams, B. 2004. Public meetings and the democratic process. *Public Administration Review*, 64(1): 43-54.
- Albrechts, L. 1997. The difficult art of getting public support, *ACSP conference*. Fort Lauderdale.
- Albrechts, L. 1999. Planner as catalysts and initiators of change: the new Structure Plan for Flanders. *International Planning Studies*, 7(5): 587-603.
- Alexander, E. R. 2005. Institutional Transformation and Planning: From Institutionalization Theory to Institutional Design. *Planning Theory* 4(3): 209-223.
- Allmendinger, P., and M. Tewdwr-Jones. 1997. Mind the gap: planning theory-practice and translation of knowledge into action. *Environment and Planning B*, 24: 802-806.
- Allmendinger, P., and M. Tewdwr-Jones (Ed.). 2002. *Planning Futures: New Directins for Planning Theory*. London: Routledge.
- Atkinson, R. 1999. Discourses of partnership and empowerment in contemporary British urban regeneration. *Urban Studies*, 36(59-72).
- Beard, V. A. 2002. Covert Planning for Social Transformation in Indonesia. *Journal of Planning Education and Research*, 22(1): 15-25.
- Beard, V. A. 2003. Learning Radical Planning: The Power of Collective Action. *Planning Theory*, 2(1): 13-35.
- Brand, R., and F., Gaffikin. 2007. Collaborative Planning in an Uncollaborative World. *Planning Theory*, 6(3): 282-313.
- Callon, M. 1986. Some elements of a sociology of translation. In J. Law (Ed.), *Power, Action, Belief.' A New Sociology of Knowledge*: 196-233. London: RKP.
- Callon, M. 1991. Techno-economic networks and irreversibility. In J. Law (Ed.), *Sociology of Monsters*. London: Routledge.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- Checkoway, B. 1981. The politics of public hearings. *Journal of Applied Behavioral Science*, 17: 566-582.
- Chettiparamb, A. 2007. Re-Conceptualizing Public Participation in Planning: A View Through Autopoiesis. *Planning Theory* 6(3): 263-281.
- Dugan, M. 1996. Participatory and empowerment evaluation: Lessons learned in training and technical assistance. In D. M. Fetterman, S. Kaftarian, & A. Wandersman (Ed.), *Empowerment evaluation: Knowledge and tools for self-assessment and accountability* 277-303. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Fetterman, D., and A., Wandersman. 2007. Empowerment Evaluation: Yesterday, Today, and Tomorrow. *American Journal of Evaluation*, 28(2): 179-198.
- Fischer, R. 2000. Communicative Planning Theory: A Foucauldian Assessment. *Journal of Planning Education and Research*, 19: 358-368.
- Fischer, R., and F. Forester. 1993. *The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning*. London: UCL Press.
- Flyvbjerg, B. 1998a. *Rationality and Power*. Chicago: University of Chicago Press.
- Flyvbjerg, B., and T. Richardson. 1998b. In search of the dark side of planning theory, *Oxford Planning Theory Conference*. Oxford.
- Flyvbjerg, B., and T. Richardson. 2002. Planning and Foucault: In Search of the Dark Side of Planning Theory. In P. a. M. T.-J. Allmendinger (Ed.), *Planning Futures: New Directions for Planning Theory*. London: Routledge.
- Forester, J. 1989. *Planning in the Face of Power*. Berkeley: University of California Press.
- Forester, J. 1993. *Critical Theory, Public Policy, and Planning Practice*. Albany: State University of New York.
- Forester, J. 1996. Beyond Dialogue to Transformative Learning: How Deliberative Rituals Encourage Political Judgment in Community Planning Processes. In S. Esquith (Ed.), *Political Dialogue: Theories and Practices*: 295-333. Amsterdam/Atlanta, GA: Rodopi.
- Forester, J. 1999. *The Deliberative Practitioner: Encouraging Participatory Planning Processes*. London: MIT Press.
- Foster-Fishman, P. G., Berkowitz, S. L., Lounsbury, D. W., Jacobson, S., and N.A., Allen. 2001. Building Collaborative Capacity in Community Coalitions: A Review and Integrative Framework. *Journal of Community Psychology*, 29(2): 241-261.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- Fraser, H. 2005. Four different approaches to community participation. *Community Development Journal*, 40(3): 286–300.
- Friedmann, J. 1973. *Retracking America*. New York: Seabury Press.
- Friedmann, J. 1987. *Planning in the Public Domain: From Knowledge to Action*. . NJ: Princeton University Press
- Friedmann, J. 1992. *Empowerment: The Politics of Alternative Development*. Oxford: Blackwell.
- Friedmann, J. 1996. Rethinking poverty: empowerment and citizen's rights. *International Social Science Journal*, 148(June): 161–172.
- Friedmann, J. 1998. The New Political Economy of Planning: The Rise of Civil Society. In M. Douglass, and J. Friedman (Ed.), *Cities for Citizens: Planning and Rise of Civil Society in a Globe Age*. West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.
- Gambetta, D. 1998. 'Claro!' An essay on discursive machismo. In J. Elster (Ed.), *Deliberative Democracy*: 19-43. Cambridge: Cambridge University Press.
- Giddens, A. 1979. *Central Problems in Social Theory: Action, Structure and Contradiction in Social Analysis*. London: Macmillan.
- Giddens, A. 1984. *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity Press.
- Gilroy, R., and S., Speak. 1998. Barriers, boxes, and catapults: social exclusion and everyday life. In A. Madanipour, G. Cars, and J. Allen (Ed.), *Social Exclusion in European Cities*. London: Jessica Kingsley.
- Gutch, R. 1972. The use of goals. *Journal of the Royal Town Planning Institute*, June: 264.
- Habermas, J. 1979. *Communication and the Evaluation of Society*. London: Heinemann.
- Habermas, J. 1983. *The Theory of Communicative Action*. Cambridge: The MIT Press.
- Habermas, J. 1984. *The Theory of Communicative Action: Vol 1: Reason and the Rationalisation of Society*. London: Polity Press.
- Habermas, J. 1985. Questions and counterquestions. In R. J. Bernstein (Ed.), *Habermas and Modernity*. Cambridge: The MIT Press.
- Habermas, J. 1987. *The Philosophical Discourse of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Habermas, J. 1990. *Moral Consciousness and Communicative Action*. Cambridge: The MIT Press.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- Hall, P. 2002. *Cities of Tomorrow: An Intellectual History of Urban Planning and Design in the Twentieth Century* (3rd ed.). Essex: Blackwell.
- Hall, P. A., and Taylor, R. . 1998. Political Science and the Three New Institutionalisms. In E. M. U. a. V. I. H. K. Soltan (Ed.), *Institutions and Social Order*. 15–43. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Haraway, D. 1988. Situated knowledge: the science question in feminism as a site of discourse on the privilege of partial perspective. *Feminist Studies*, 14(3): 575-599.
- Harris, N. 2002. Collaborative Planning. In P. Allmendinger, and M. Tewdwr-Jones (Ed.), *Planning Futures: New Directions for Planning Theory*. London: Routledge.
- Harrison, M. 1994. *Diagnosing organizations: Methods, models, and processes*. Thousand Oaks: Sage.
- Healey, P. 1992. Planning through debate: the communicative turn in planning theory. *The Town Planning Review*, 63(2): 143-162.
- Healey, P. 1996. The Communicative Turn in Planning Theory and its Implication for Spatial Strategy-marking. *Environment and Planning*, 30(9): 1531-1546.
- Healey, P. 1997a. *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies*. New York: Palgrave Macmillan.
- Healey, P. 1997b. *An "institutionalist" approach to planning and its implications for "capacity building" within the planning community*. Paper presented at the AESOP conference, Nijmegen.
- Healey, P. 1998. Institutional theory, social exclusion and governance. In A. Madanipour, G. Cars, and J. Allen (Ed.), *Social Exclusion in European Cities*. London: Jessica Kingsley.
- Healey, P. 1999a. Institutional analysis, communicative planning and shaping places. *Journal of Planning Education and Research*, 19: 111-121.
- Healey, P. 1999b. Sandercock: 'Expanding the Language of Planning'. *European Planning Studies*, 7(5): 545 - 548.
- Healey, P. 2000. Planning in rational space and time: responding to new urban realities. In a. E. G. Bridge, Rooksby (Ed.), *Habitus: A Sence of Place*. Aldershot: Ashgate.
- Healey, P. 2003. Collaborative Planning in Perspective. *Planning Theory*, 2(2): 101-123.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- Healey, P. 2005. On the Project of 'Institutional Transformation' in the Planning Field: Commentary on the Contributions. *Planning Theory*, 4(3): 301-310.
- Healey, P. 2006. *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies* (2nd ed.). New York: Palgrave Macmillan.
- Healey, P. 2007. *Urban Complexity and Spatial Strategies: towards a relational planning for our times*. Oxon: Routledge.
- Healey, P., and McDougall, G. (Ed.). 1982. *Planning Theory: Prospects for the 1980s*. Oxford: Pergamon.
- Hendriks, C. 2002. *Navigating the murky waters of civil society in a deliberative democracy*. Paper presented at the the Australian Political Science Association Conference (Political Sociology stream), Canberra, Australia.
- Hillier, J. 1995. Discursive democracy in action. In R. Domanski, and T., Marszal (Ed.), *Planning and Socioeconomic Development*: 75-100. Lodz: University Press.
- Hillier, J. 1997. Values, images, identities: cultural influences in public participation. *Geography Research Forum*, 17: 18-36.
- Hillier, J. 1998. Beyond confused noise: ideas towards communicative procedural justice. *Journal of Planning Education and Research*, 18: 14-24.
- Hillier, J. 2000. Going round the back? Complex networks and informal associational action in local planning processes. *Environment and Planning A*, 32: 33-54.
- Hillier, J. 2002a. Direct Action and Agonism in Planning. In P. a. M. T.-J. Allmendinger (Ed.), *Planning Futures: New Directions for Planning Theory*. London: Routledge.
- Hillier, J. 2002b. *Shadows of Power: An Allegory of Prudence in Land-Use Planning*. London: Routledge.
- Hiyama, C., and M., Keen. 2004. Analysis of Learning Cycles in Participatory Environment and Development Projects: Lessons from Nepal, *ENVIRONMENTAL MANAGEMENT AND DEVELOPMENT OCCASIONAL PAPERS*: Australian National University.
- Hoch, C. 2006. Planning to Keep the Doors Open for Moral Communities. *Planning Theory* 5(2): 127-145.
- Hoch, C. J. 2002. Evaluating Plans Pragmatically. *Planning Theory*, 1(1): 53-75.
- Huxley, M. 2000a. The Limits to Communicative Planning. *Journal of Planning Education and Research*, 19(4): 370-377.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- Huxley, M., and O., Yiftachel. 2000b. New Paradigm or Old Myopia? Unsettling the Communicative Turn in Planning Theory. *Journal of Planning Education and Research*, 19: 333-342.
- Ife, J. 2002. *Community Development, Creating Community Alternatives – Vision, Analysis and Practice*. Melbourne: Australia.: Longman.
- Inam, A. 2005. *Planning for the Unplanned: Recovering from Crises in Megacities*. New York and London: Routledge.
- Innes, J. 1995. Planning theory's emerging paradigm: communicative action and interactive practice. *Journal of Planning Education and Research*, 14(3): 183-190.
- Innes, J. 1999a. Evaluating consensus building. In L. Susskind, S., McKearnan, and J., Thomas-Larmer (Ed.), *The Consensus-Building Handbook*: 631-675. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Innes, J., and D., Booher. 1997. Evaluating consensus building: marking dreams into realities, *unpublished paper presented at ACSP conference*. Fort Lauderdale.
- Innes, J., and D., Booher. 1998. Consensus building as role-playing and bricolage, *unpublished paper presented at ACSP conference*. Pasadena.
- Innes, J., and D., Booher. 1999b. Consensus building and complex adaptive systems: A Framework for Evaluating Collaborative Planning. *Journal of the American Planning Association*, 65: 4.
- Innes, J., and D., Booher. 2002. The Impact of Collaborative Planning on Governance Capacity, *Annual Conference of the Association of Collegiate Schools of Planning*. Baltimore.
- Innes, J., and D., Booher. 2003a. Collaborative Dialogue as a Policy Making Strategy. In M. A. H. a. H. Wagenaar (Ed.), *Deliberative Policy Analysis: Understanding Governance in the Network Society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Innes, J., and David E. Booher 2003b. Collaborative policy-making: governance through dialogue. In a. H. M. Hajer, Wagenaar (Ed.), *Deliberative Policy Analysis: Understanding Governance in the Network Society*: 33-58. Cambridge: Cambridge University Press.
- Innes, J. E. 2004. Consensus Building: Clarifications for the critics. *Planning Theory*, 3(1): 5-20.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- Jacobson, T. L. 2004. *Measuring Communicative Action for Political and Development Participation*. Paper presented at the the International Association for Media and Communication Research, Participatory Communication Research Section, Porto Alegre, Brazil.
- Kaza, N. 2006. Tyranny of the Median and Costly Consent: A Reflection on the Justification for Participatory Urban Planning Processes. *Planning Theory*, 5(3): 255-277.
- Kemmis, D. 1990. *Community and the politics of place*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Kemp, R. 1985. Planning, political hearings, and the politics of discourse. In J. Forester (Ed.), *Critical theory and public life*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Laurian, L. 2007. Deliberative Planning through Citizen Advisory Boards: Five Case Studies from Military and Civilian Environmental Cleanups. *Journal of Planning Education and Research* 26: 415-434.
- Lyons, M., C., Smuts, and A., Stephens. 2001. Participation, Empowerment and Sustainability: (How) Do the Links Work? *Urban Studies*, 38(3): 1233-1251.
- Malena, C., and V. F., Heinrich. 2007. Can we measure civil society? A proposed methodology for international comparative research. *Development in Practice*, 17(3): 338-352.
- Marris, P. 1994. Advocacy planning as a bridge between the professional and the political. *Journal of the American Planning Association*, 60(2).
- McGuirk, P. M. 2001. Situating communicative planning theory: context, power, and knowledge. *Environment and Planning A* 33: 195-217.
- Mitroff, I. 1983. *Stakeholders of the organizational mind: Toward a new view of organozational policy making* Sanfancisco: Josey-Bass.
- Moote, M., M. McClaran, and, D., Chickering. 1997. Theory in practice: Applying participatory democracy theory to public land planning. *Environmental Management*, 21(6): 877-889.
- Murdoch, J. 1995. Actor-networks and the evolution of economic forms: combining description and explanation in theories of regulation, flexible specialisation and networks. *Environment and Planning A*, 27: 731-757.
- Needham, B. 1971. Concrete problems, not abstract goals: planning as problem solving. *Journal of the Royal Town Planning Institute*, July/August: 317-319.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- Newman, J. 2005. 'Introduction' in Remaking governance. In J. Newman (Ed.), **Remaking governance: 1 - 15**. Bristol: The Policy Press.
- Peterman, W. 2004. Advocacy vs. collaboration: Comparing inclusionary community planning models. **Community Development Journal**, 39(3): 266-276.
- Pierre, J., and G., Peters. 2000. **Governance, Politics and the State**. London: Palgrave Macmillan.
- Rein, M., and D., Schon. 1993. Reframing policy discourse. In F. Fischer, and J., Forester (Ed.), **The argumentative turn in policy analysis and planning**. London: UCL Press.
- Rhodes, R. A. W. 1997. From marketisation to diplomacy: It's the mix that matters. **Australian Journal of Public Administration**, 56: 40 - 53.
- Rhodes, R. A. W. 2007. Understanding Governance: Ten Years On. **Organization Studies**, 28: 1243-1264.
- Richardson, T. 1996. Foucauldian discourse: power and truth in urban and regional policy making. **European Planning Studies**, 4(3): 279 - 292.
- Sager, T. 1994. **Communicative Planning Theory**. Aldershot, Hants: Avebury.
- Sager, T. 2006. The Logic of Critical Communicative Planning: Transaction Cost Alteration. **Planning Theory** 2006(5): 223-254.
- Sager, T. 2007. Dialogical Values in Public Goods Provision. **Journal of Planning Education and Research**, 26: 249-512.
- Sandercock, L. 1998. The Death of Modern planning: Radical Praxis for Postmodern Age; Cities for Citizens. In M. Douglass, and J. Friedman (Ed.), **Cities for Citizens: Planning and Rise of Civil Society in a Globle Age**. West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.
- Sandercock, L. 2000. When Strangers Become Neighbours: Managing Cities of Difference. **Planning Theory & Practice**, 1(1): 13-20.
- Schaap, A. W. 2006. Agonism in Divided Societies. **Philosophy and Social Criticism**, 32(2): 255-277.
- Scharpf, F. W. 1994. Games real actors could play: Positive and negative coordination in embedded negotiations. **Journal of Theoretical Politics**, 6: 27 - 53.
- Schon, D. 1983. **The Reflex**. New York: Basic Book.
- Schusler, T. M., Decker, D.J. , and M. J., Pfeffer. 2003. Social Learning for Collaborative Natural Resource Management. **Society & Natural Resources**, 16(4): 309-326.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- Somerville, P. 1998. Empowerment through residence. *Housing Studies*, 13: 233–257.
- Stinchcombe, A. L. 1990. *Information and Organizations*. Berkeley: University of California Press.
- Tewdwr-Jones, M. 2002. Personal Dynamics, Distinctive Frames and Communicative Planning. In a. M. T.-J. P. Allmendinger (Ed.), *Planning Futures: New Directions for Planning Theory*. London: Routledge.
- Tewdwr-Jones, M., and P., Allmendinger. 1998. Deconstructing communicative rationality: a critique of Habermasian collaborative planning. *Environment and Planning*, A(30): 1975-1989.
- Vigar, G., P. Healey, A. Hull, and S. Davoudi. 2000. *Planning, Governance and Spatial Strategy in Britain: An Institutional Approach*. London: UK: Macmillan.
- Weil, M. 1996. Community building: building community practice. *Social Work*, 41(5): 481-499.
- Williamson, O. E. 1985. *The Economic Institutions of Capitalism*. New York: Free Press.
- Young, I. M. 1990. *Justice and the Politics of Difference*. Princeton: Princeton University Press.
- Young, I. M. 1997. *Intersecting Voices, Dilemmas of Gender, Political Philosophy and Policy*. Princeton, NJ.: Princeton University Press.
- Zippay, A. 1995. The politics of empowerment. *Social Work*, 40: 263–268.
- Zunino, H. M. 2006. Power Relations in Urban Decision-making: Neo-liberalism, 'Techno-politicians' and Authoritarian Redevelopment in Santiago, Chile. *Urban Studies*, 43(10): 1825–1846.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบสอบถามความคิดเห็นของ ผู้อยู่อาศัยในชุมชน

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยี พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

แบบสอบถามฉบับนี้ถูกจัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลประกอบการศึกษาในระดับปริญญาเอก
ขอรับรองว่า ข้อมูลในการศึกษาในแบบสอบถามฉบับนี้จะเก็บเป็นข้อมูลในการศึกษาแต่เพียงเท่านั้น

ชื่อ _____ บ้านเลขที่ _____

ข้อมูลทั่วไป

1. สถานภาพของท่านในครอบครัว [] หัวหน้าครัวเรือน [] เครือญาติ [] ผู้พักอาศัย
2. สถานภาพทางสังคม [] ผู้นำหรือคณะกรรมการชุมชน [] ผู้อยู่อาศัยในชุมชน
3. เพศ [] ชาย [] หญิง
4. อายุ _____ ปี
5. รายได้ต่อคนต่อเดือน _____ บาท/ เดือน
6. การศึกษา [] ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า [] มัธยมศึกษาตอนต้น
[] มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช. [] อุดมศึกษาหรือ ปวส.
7. การครอบครองที่ดินเดิมก่อนทำโครงการ [] บุกเบิกที่ดินไม่มีเอกสารกรรมสิทธิ์ [] มีสัญญาเช่าที่ดินระยะสั้น
[] มีสัญญาเช่าที่ดินระยะยาว [] มีกรรมสิทธิ์ที่ดินของตนเอง
8. ระยะเวลาในการอยู่อาศัยในชุมชนเดิม _____ ปี

กระบวนการวางแผนชุมชน

กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

คำชี้แจง:

การเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ได้แก่ การอบรมทักษะต่างๆในการทำงานชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น

9. องค์ความรู้และภาษาแบบใดที่ถูกใช้ในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนของท่าน

	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5		
ความรู้จากประสบการณ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น							ประเภทขององค์ความรู้ในกระบวนการ						ความรู้จากนักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญ
ภาษาท้องถิ่น							ภาษาในกระบวนการเรียนรู้						ภาษานักวิชาการ

10. ให้ท่านบอกรายละเอียดว่าท่านเรียนรู้อะไรบ้างในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

	น้อย	ปานกลาง	มาก
1. เรียนรู้ทักษะที่ต้องใช้ในการแก้ไขปัญหาชุมชน เช่น การจัดการบัญชี การจัดการการก่อสร้าง			
2. เรียนรู้วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของโครงการ			
3. เข้าใจกระบวนการเรียนว่าเป็นหนึ่งในกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า			

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

11. ให้ท่านแสดงความคิดเห็นต่อกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในระดับชุมชนในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	
	- การเรียนรู้ผ่านการอบรมทักษะต่าง ๆ - เช่น การอบรมความรู้ในการจัดการและควบคุมการก่อสร้าง การ อบรมการจัดการบัญชีและเอกสารทางการเงิน เป็นต้น											
การไม่เปิดโอกาสให้เกิด การซักถาม แลกเปลี่ยน และโต้แย้ง												การเปิดโอกาสให้เกิดการ ซักถาม แลกเปลี่ยน และ โต้แย้ง
ได้รับข้อมูลที่ไม่เป็นจริง												ได้รับข้อมูลที่เป็นจริง
ตั้งใจ <u>ไม่</u> บอก ข้อมูล ทั้งหมด												ตั้งใจในการ <u>บอก</u> ข้อมูล ทั้งหมด
มีความไม่น่าเชื่อถือ												มีความน่าเชื่อถือ
ความไม่เข้าใจในความรู้												ความเข้าใจในความรู้
โดยไม่สามารถจำแนกได้ ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่ เข้าใจในเรื่องใดบ้าง												โดยสามารถจำแนกได้ว่า ผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจ ในเรื่องใดบ้าง
โดยไม่เข้าใจว่าตนเองจะ อธิบายความรู้ดังกล่าวให้ ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร												โดยเข้าใจว่าตนเองจะ อธิบายความรู้ดังกล่าว ให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร
หน่วยงานภาครัฐ												ผู้นำชุมชน
ผู้นำชุมชน												ผู้อยู่อาศัยในชุมชน
	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	
	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน เช่น การถ่วงนกรองโครงการระดับกลุ่มจังหวัด-ภาค-ชาติ เป็นต้น											
การไม่เปิดโอกาสให้เกิด การซักถาม แลกเปลี่ยน และโต้แย้ง												การเปิดโอกาสให้เกิดการ ซักถาม แลกเปลี่ยน และ โต้แย้ง
ได้รับข้อมูลที่ไม่เป็นจริง												ได้รับข้อมูลที่เป็นจริง
ตั้งใจ <u>ไม่</u> บอก ข้อมูล ทั้งหมด												ตั้งใจในการ <u>บอก</u> ข้อมูล ทั้งหมด
มีความไม่น่าเชื่อถือ												มีความน่าเชื่อถือ
ความไม่เข้าใจในความรู้												ความเข้าใจในความรู้
โดยไม่สามารถจำแนกได้ ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่ เข้าใจในเรื่องใดบ้าง												โดยสามารถจำแนกได้ว่า ผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจ ในเรื่องใดบ้าง
โดยไม่เข้าใจว่าตนเองจะ อธิบายความรู้ดังกล่าวให้ ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร												โดยเข้าใจว่าตนเองจะ อธิบายความรู้ดังกล่าว ให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร
หน่วยงานภาครัฐ												ผู้นำชุมชน
ผู้นำชุมชน												ผู้อยู่อาศัยในชุมชน

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	
	- การประชุมเชิงปฏิบัติการเฉพาะเรื่องระดับชุมชน - เช่น การประชุมวางแผนการปฏิบัติงานระดับชุมชน-เมือง-กลุ่มจังหวัด											
การไม่เปิดโอกาสให้เกิดการซักถาม แลกเปลี่ยน และโต้แย้ง												การเปิดโอกาสให้เกิดการซักถาม แลกเปลี่ยน และโต้แย้ง
ได้รับข้อมูลที่ไม่เป็นจริง												ได้รับข้อมูลที่เป็นจริง
ตั้งใจไม่บอกข้อมูลทั้งหมด												ตั้งใจในการบอกข้อมูลทั้งหมด
มีความไม่น่าเชื่อถือ												มีความน่าเชื่อถือ
ความไม่เข้าใจในความรู้												ความเข้าใจในความรู้
โดยไม่สามารถจำแนกได้ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจในเรื่องใดบ้าง												โดยสามารถจำแนกได้ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจในเรื่องใดบ้าง
โดยไม่เข้าใจว่าตนเองจะอธิบายความรู้ดังกล่าวให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร												โดยเข้าใจว่าตนเองจะอธิบายความรู้ดังกล่าวให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร
หน่วยงานภาครัฐ												ผู้นำชุมชน
ผู้นำชุมชน												ผู้อยู่อาศัยในชุมชน

12. ในกระบวนการการเรียนรู้ของชุมชนของท่าน เปิดโอกาสให้กลุ่มคนเหล่านี้เข้าร่วมมากน้อยอย่างไร

	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	โอกาสมาก
1. กลุ่มคนยากไร้					
2. กลุ่มคนพิการ					
3. กลุ่มเยาวชน					
4. กลุ่มสตรี					
5. กลุ่มเพศที่สาม					

กระบวนการสื่อสารข้อมูล

คำชี้แจง:

การสื่อสารข้อมูลของชุมชน ได้แก่ การสื่อสารผ่านการประชุมชี้แจง การสื่อสารผ่านสื่อเฉพาะกิจ (เช่น ซีดี หนังสือ แผ่นพับ นิทรรศการ เป็นต้น) การสื่อสารผ่านสื่อบุคคล (เช่น ผู้นำ เจ้าหน้าที่โครงการ เป็นต้น)

13. ท่านรับทราบข้อมูลในชุมชนของท่านผ่านสื่อประเภทใดมากที่สุด

ประเภทของสื่อ	น้อย	ปานกลาง	มาก
1. สื่อการประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลในเวทีการประชุม			
2. สื่อเฉพาะกิจ เช่น ซีดี หนังสือ แผ่นพับ นิทรรศการ เป็นต้น			
3. สื่อบุคคล เช่น ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานโครงการ เป็นต้น			

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

14. การสื่อสารข้อมูลของชุมชนของท่านเปิดโอกาสในประเด็นเหล่านี้อย่างไร

	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	โอกาสมาก
1. การเข้าถึงข้อมูล					
2. การยอมรับฟังและเคารพความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม					
3. เปิดโอกาสให้เกิดการซักถามถึงผลประโยชน์ที่ซ่อนเร้นอยู่ในกระบวนการวางแผน					

15. ท่านมีทัศนคติอย่างไรต่อการสื่อสารข้อมูลระดับชุมชน

	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	
	สื่อการประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลในเวทีการประชุม เช่น การประชุมทำความเข้าใจโครงการ การประชุมชี้แจงรายละเอียดและข้อติดขัดของการดำเนินโครงการ เป็นต้น											
การไม่เปิดโอกาสให้เกิดการซักถาม แลกเปลี่ยน และโต้แย้ง												การเปิดโอกาสให้เกิดการซักถาม แลกเปลี่ยน และโต้แย้ง
ได้รับข้อมูลที่ไม่เป็นจริง												ได้รับข้อมูลที่เป็นจริง
ตั้งใจ <u>ไม่</u> บอก ข้อมูลทั้งหมด												ตั้งใจในการบอกข้อมูลทั้งหมด
มีความไม่น่าเชื่อถือ												มีความน่าเชื่อถือ
ความไม่เข้าใจในข้อมูล												ความเข้าใจในข้อมูล
โดยไม่สามารถจำแนกได้ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจในเรื่องใดบ้าง												โดยสามารถจำแนกได้ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจในเรื่องใดบ้าง
โดยไม่เข้าใจว่าตนเองจะอธิบายความรู้ดังกล่าวให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร												โดยเข้าใจว่าตนเองจะอธิบายความรู้ดังกล่าวให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร
หน่วยงานภาครัฐ												ผู้นำชุมชน
ผู้นำชุมชน												ผู้อยู่อาศัยในชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	
	- สื่อเฉพาะกิจ -											
	เช่น นิทรรศการ ซีดี หนังสือ แผ่นพับ เป็นต้น											
การไม่เปิดโอกาสให้เกิดการซักถาม แลกเปลี่ยน และโต้แย้ง												การเปิดโอกาสให้เกิดการซักถาม แลกเปลี่ยน และโต้แย้ง
ได้รับข้อมูลที่ไม่เป็นจริง												ได้รับข้อมูลที่เป็นจริง
ตั้งใจไม่บอกข้อมูลทั้งหมด												ตั้งใจในการบอกข้อมูลทั้งหมด
มีความไม่น่าเชื่อถือ												มีความน่าเชื่อถือ
ความไม่เข้าใจในข้อมูล												ความเข้าใจในข้อมูล
โดยไม่สามารถจำแนกได้ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจในเรื่องใดบ้าง												โดยสามารถจำแนกได้ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจในเรื่องใดบ้าง
โดยไม่เข้าใจว่าตนเองจะอธิบายความรู้อย่างไรให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร												โดยเข้าใจว่าตนเองจะอธิบายความรู้อย่างไรให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร
หน่วยงานภาครัฐ												ผู้นำชุมชน
ผู้นำชุมชน												ผู้อยู่อาศัยในชุมชน

	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	
	- สื่อบุคคล -											
	เช่น ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานโครงการ เป็นต้น											
การไม่เปิดโอกาสให้เกิดการซักถาม แลกเปลี่ยน และโต้แย้ง												การเปิดโอกาสให้เกิดการซักถาม แลกเปลี่ยน และโต้แย้ง
ได้รับข้อมูลที่ไม่เป็นจริง												ได้รับข้อมูลที่เป็นจริง
ตั้งใจไม่บอกข้อมูลทั้งหมด												ตั้งใจในการบอกข้อมูลทั้งหมด
มีความไม่น่าเชื่อถือ												มีความน่าเชื่อถือ
ความไม่เข้าใจในข้อมูล												ความเข้าใจในข้อมูล
โดยไม่สามารถจำแนกได้ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจในเรื่องใดบ้าง												โดยสามารถจำแนกได้ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจในเรื่องใดบ้าง
โดยไม่เข้าใจว่าตนเองจะอธิบายความรู้อย่างไรให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร												โดยเข้าใจว่าตนเองจะอธิบายความรู้อย่างไรให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร
หน่วยงานภาครัฐ												ผู้นำชุมชน
ผู้นำชุมชน												ผู้อยู่อาศัยในชุมชน

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

16. ในกระบวนการการสื่อสารข้อมูลของชุมชนของท่านเปิดโอกาสให้กลุ่มคนเหล่านี้เข้าร่วมมากน้อยอย่างไร

	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	โอกาสมาก
1. กลุ่มคนยากไร้					
2. กลุ่มคนพิการ					
3. กลุ่มเยาวชน					
4. กลุ่มสตรี					
5. กลุ่มเพศที่สาม					

กระบวนการทำงานร่วมกัน

คำชี้แจง:

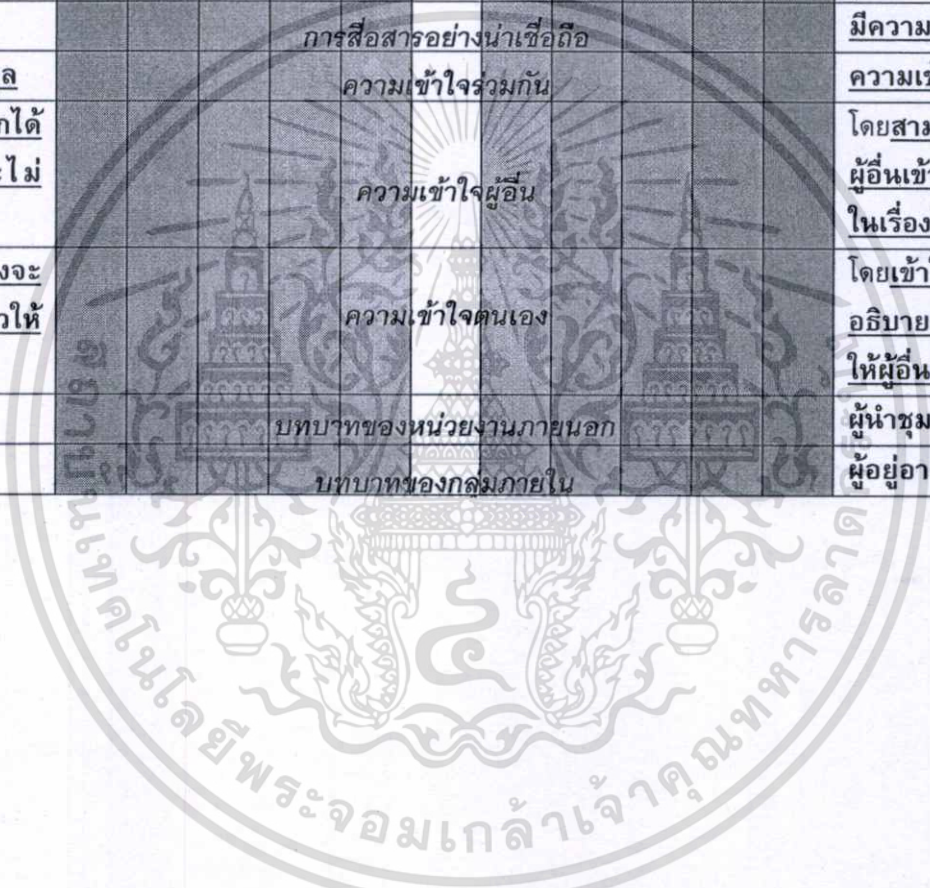
การทำงานร่วมกันของชุมชน ได้แก่ กระบวนการสำรวจข้อมูลและจำแนกประเด็นปัญหา การหาทางเลือก การเลือกทางเลือกที่เหมาะสม การเรียนรู้และปฏิบัติ การแก้ไขปัญหา และการประเมินผลของแผน

17. ท่านเข้าร่วมในกิจกรรมใดบ้างของการวางแผนและทำงานร่วมกันของชุมชน

	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	บ่อยมาก
1. การสำรวจข้อมูลและจำแนกปัญหาของชุมชน					
2. การหาทางเลือกที่เหมาะสม					
3. การเรียนรู้และการปฏิบัติตามแผน					
4. การแก้ไขปัญหาในทางปฏิบัติของการวางแผน					
5. การประเมินผลของการวางแผน					

18. ท่านมีทัศนคติต่อกระบวนการทำงานร่วมกันระดับชุมชนอย่างไร

	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	
	การสำรวจข้อมูลและจำแนกปัญหาของชุมชน เช่น การสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนรายครัวเรือน การสำรวจข้อมูลทางภูมิศาสตร์ กายภาพ และสภาพที่อยู่อาศัย การประชุมสรุปประเด็นปัญหาต่างๆ เป็นต้น											
<u>การไม่เปิดโอกาสให้เกิดการซักถาม แลกเปลี่ยน และได้แย้ง</u>												<u>การเปิดโอกาสให้เกิดการซักถาม แลกเปลี่ยน และได้แย้ง</u>
<u>ได้รับข้อมูลที่ไม่เป็นจริง</u>												<u>ได้รับข้อมูลที่เป็นจริง</u>
<u>ตั้งใจไม่บอกข้อมูลทั้งหมด</u>												<u>ตั้งใจในการบอกข้อมูลทั้งหมด</u>
<u>มีความไม่น่าเชื่อถือ</u>												<u>มีความน่าเชื่อถือ</u>
<u>ความไม่เข้าใจในข้อมูล</u>												<u>ความเข้าใจในข้อมูล</u>
<u>โดยไม่สามารถจำแนกได้ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจในเรื่องใดบ้าง</u>												<u>โดยสามารถจำแนกได้ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจในเรื่องใดบ้าง</u>
<u>โดยไม่เข้าใจว่าตนเองจะอธิบายความรู้อย่างไรให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร</u>												<u>โดยเข้าใจว่าตนเองจะอธิบายความรู้อย่างไรให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร</u>
<u>หน่วยงานภาครัฐ</u>												<u>ผู้นำชุมชน</u>
<u>ผู้นำชุมชน</u>												<u>ผู้อยู่อาศัยในชุมชน</u>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	
	การหาเลือกทางเลือกที่เหมาะสมระดับชุมชน เช่น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โต้แย้ง เจรจาต่อรองใน กระบวนการการเลือกทางเลือกในการวางแผน											
<u>การไม่เปิดโอกาสให้เกิด</u> <u>การซักถาม แลกเปลี่ยน</u> <u>และโต้แย้ง</u>												<u>การเปิดโอกาสให้เกิดการ</u> <u>ซักถาม แลกเปลี่ยน และ</u> <u>โต้แย้ง</u>
<u>ได้รับข้อมูลที่ไม่เป็นจริง</u>												<u>ได้รับข้อมูลที่เป็นจริง</u>
<u>ตั้งใจไม่บอกข้อมูล</u> <u>ทั้งหมด</u>												<u>ตั้งใจในการบอกข้อมูล</u> <u>ทั้งหมด</u>
<u>มีความไม่น่าเชื่อถือ</u>												<u>มีความน่าเชื่อถือ</u>
<u>ความไม่เข้าใจในข้อมูล</u>												<u>ความเข้าใจในข้อมูล</u>
<u>โดยไม่สามารถจำแนกได้</u> <u>ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่</u> <u>เข้าใจในเรื่องใดบ้าง</u>												<u>โดยสามารถจำแนกได้ว่า</u> <u>ผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจ</u> <u>ในเรื่องใดบ้าง</u>
<u>โดยไม่เข้าใจว่าตนเองจะ</u> <u>อธิบายความรู้ดังกล่าวให้</u> <u>ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร</u>												<u>โดยเข้าใจว่าตนเองจะ</u> <u>อธิบายความรู้ดังกล่าว</u> <u>ให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร</u>
<u>หน่วยงานภาครัฐ</u>												<u>ผู้นำชุมชน</u>
<u>ผู้นำชุมชน</u>												<u>ผู้อยู่อาศัยในชุมชน</u>
	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	
	การปฏิบัติการตามแผนระดับชุมชน เช่น การก่อสร้างที่อยู่อาศัยและสาธารณูปโภคของชุมชน การจัดตั้งกลุ่มและสหกรณ์ชุมชน เป็นต้น											
<u>การไม่เปิดโอกาสให้เกิด</u> <u>การซักถาม แลกเปลี่ยน</u> <u>และโต้แย้ง</u>												<u>การเปิดโอกาสให้เกิดการ</u> <u>ซักถาม แลกเปลี่ยน และ</u> <u>โต้แย้ง</u>
<u>ได้รับข้อมูลที่ไม่เป็นจริง</u>												<u>ได้รับข้อมูลที่เป็นจริง</u>
<u>ตั้งใจไม่บอกข้อมูล</u> <u>ทั้งหมด</u>												<u>ตั้งใจในการบอกข้อมูล</u> <u>ทั้งหมด</u>
<u>มีความไม่น่าเชื่อถือ</u>												<u>มีความน่าเชื่อถือ</u>
<u>ความไม่เข้าใจในข้อมูล</u>												<u>ความเข้าใจในข้อมูล</u>
<u>โดยไม่สามารถจำแนกได้</u> <u>ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่</u> <u>เข้าใจในเรื่องใดบ้าง</u>												<u>โดยสามารถจำแนกได้ว่า</u> <u>ผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจ</u> <u>ในเรื่องใดบ้าง</u>
<u>โดยไม่เข้าใจว่าตนเองจะ</u> <u>อธิบายความรู้ดังกล่าวให้</u> <u>ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร</u>												<u>โดยเข้าใจว่าตนเองจะ</u> <u>อธิบายความรู้ดังกล่าว</u> <u>ให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร</u>
<u>หน่วยงานภาครัฐ</u>												<u>ผู้นำชุมชน</u>
<u>ผู้นำชุมชน</u>												<u>ผู้อยู่อาศัยในชุมชน</u>

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	
	การแก้ไขปัญหาในทางปฏิบัติการในการวางแผน เช่น การแก้ไขปัญหาในการก่อสร้าง การแก้ไขปัญหาในระบบการจัดการชุมชน เป็นต้น											
การไม่เปิดโอกาสให้เกิดการซักถาม แลกเปลี่ยน และโต้แย้ง												การเปิดโอกาสให้เกิดการซักถาม แลกเปลี่ยน และโต้แย้ง
ได้รับข้อมูลที่ไม่เป็นจริง												ได้รับข้อมูลที่เป็นจริง
ตั้งใจ <u>ไม่</u> บอก ข้อมูลทั้งหมด												ตั้งใจในการ <u>บอก</u> ข้อมูลทั้งหมด
มีความไม่น่าเชื่อถือ												มีความน่าเชื่อถือ
ความไม่เข้าใจในข้อมูล												ความเข้าใจในข้อมูล
โดยไม่สามารถจำแนกได้ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจในเรื่องใดบ้าง												โดยสามารถจำแนกได้ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจในเรื่องใดบ้าง
โดยไม่เข้าใจว่าตนเองจะอธิบายความรู้ดังกล่าวให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร												โดยเข้าใจว่าตนเองจะอธิบายความรู้ดังกล่าวให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร
หน่วยงานภาครัฐ												ผู้นำชุมชน
ผู้นำชุมชน												ผู้อยู่อาศัยในชุมชน
	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	
	การประเมินผลของแผน เช่น การประเมินผลของการปฏิบัติการก่อสร้าง การประเมินผลการจัดการชุมชน เป็นต้น											
การไม่เปิดโอกาสให้เกิดการซักถาม แลกเปลี่ยน และโต้แย้ง												การเปิดโอกาสให้เกิดการซักถาม แลกเปลี่ยน และโต้แย้ง
ได้รับข้อมูลที่ไม่เป็นจริง												ได้รับข้อมูลที่เป็นจริง
ตั้งใจ <u>ไม่</u> บอก ข้อมูลทั้งหมด												ตั้งใจในการ <u>บอก</u> ข้อมูลทั้งหมด
มีความไม่น่าเชื่อถือ												มีความน่าเชื่อถือ
ความไม่เข้าใจในข้อมูล												ความเข้าใจในข้อมูล
โดยไม่สามารถจำแนกได้ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจในเรื่องใดบ้าง												โดยสามารถจำแนกได้ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจในเรื่องใดบ้าง
โดยไม่เข้าใจว่าตนเองจะอธิบายความรู้ดังกล่าวให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร												โดยเข้าใจว่าตนเองจะอธิบายความรู้ดังกล่าวให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร
หน่วยงานภาครัฐ												ผู้นำชุมชน
ผู้นำชุมชน												ผู้อยู่อาศัยในชุมชน

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

19. ในกระบวนการการวางแผนและทำงานร่วมกันของชุมชนของท่านเปิดโอกาสให้กลุ่มคนเหล่านี้เข้าร่วมมากน้อยอย่างไรบ้าง

	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	โอกาสมาก
1. กลุ่มคนยากไร้					
2. กลุ่มคนพิการ					
3. กลุ่มเยาวชน					
4. กลุ่มสตรี					
5. กลุ่มเพศที่สาม					

กระบวนการตัดสินใจร่วมกันที่เป็นฉันทามติ

คำชี้แจง:

การตัดสินใจร่วมกันในระดับชุมชน ได้แก่ การตัดสินใจแบบปัจเจกบุคคล (เช่น การลงคะแนนเลือก การโต้แย้งแบบปัจเจกบุคคล เป็นต้น) การตัดสินใจแบบกลุ่ม (เช่น การโต้แย้งเพื่อให้ได้ข้อสรุปในกลุ่มย่อยก่อนที่จะนำข้อสรุปของแต่ละกลุ่มมาแลกเปลี่ยนในชุมชน เป็นต้น)

20. ในกระบวนการตัดสินใจระดับชุมชนของท่าน โดยส่วนใหญ่ใช้รูปแบบการตัดสินใจแบบใด และบทบาทของนักวางแผน เจ้าหน้าที่มีบทบาทอย่างไรในการตัดสินใจเหล่านั้น

	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	
กรรมการชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจ												หารือร่วมกันทั้งชุมชน
บทบาทแบบผู้เชี่ยวชาญ												ผู้วิพากษ์ที่เป็นมิตร

21. ท่านมีทัศนคติอย่างไรต่อกระบวนการตัดสินใจในการวางแผนชุมชนของท่าน

	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	
กระบวนการตัดสินใจในการวางแผนระดับชุมชน												
การไม่เปิดโอกาสให้เกิดการซักถาม แลกเปลี่ยน และโต้แย้ง												การเปิดโอกาสให้เกิดการซักถาม แลกเปลี่ยน และโต้แย้ง
ได้รับข้อมูลที่ไม่เป็นจริง												ได้รับข้อมูลที่เป็นจริง
ตั้งใจไม่บอกข้อมูลทั้งหมด												ตั้งใจในการบอกข้อมูลทั้งหมด
มีความไม่น่าเชื่อถือ												มีความน่าเชื่อถือ
ความไม่เข้าใจในข้อมูล												ความเข้าใจในข้อมูล
โดยไม่สามารถจำแนกได้ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจในเรื่องใดบ้าง												โดยสามารถจำแนกได้ว่าผู้อื่นเข้าใจและไม่เข้าใจในเรื่องใดบ้าง
โดยไม่เข้าใจว่าตนเองจะอธิบายความรู้ดังกล่าวให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร												โดยเข้าใจว่าตนเองจะอธิบายความรู้ดังกล่าวให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างไร
หน่วยงานภาครัฐ												ผู้นำชุมชน
ผู้นำชุมชน												ผู้อยู่อาศัยในชุมชน

22. ในกระบวนการการตัดสินใจร่วมกันระดับชุมชนของท่านเปิดโอกาสให้กลุ่มคนเหล่านี้เข้าร่วมมากน้อยอย่างไร

	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	โอกาสมาก
1. กลุ่มคนยากไร้					
2. กลุ่มคนพิการ					
3. กลุ่มเยาวชน					
4. กลุ่มสตรี					
5. กลุ่มเพศที่สาม					

การประเมินการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน

23. ท่านมีทัศนคติต่อการประเมินการเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างไร

	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1. ท่านคิดว่าการวางแผนในชุมชนของท่านก่อให้เกิดความเป็นเจ้าของอย่างไร					
- ร่วมกันคิด					
- ร่วมกันทำ					
- ร่วมกันประเมิน					
- ร่วมกันดูแลรักษา					
2. ท่านคิดว่าการวางแผนในระดับชุมชนของท่านมีความน่าเชื่อถือและโปร่งใสอย่างไร					
- สามารถตรวจสอบได้					
- สามารถแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งได้					
- สามารถเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการได้					

24. ท่านคิดว่าผลของการแก้ไขปัญหาของชุมชน ผู้ใดได้รับผลประโยชน์มากที่สุด

	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	โอกาสมาก
1. กลุ่มคนยากไร้					
2. กลุ่มคนพิการ					
3. กลุ่มเยาวชน					
4. กลุ่มสตรี					
5. กลุ่มเพศที่สาม					

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โครงสร้างเชิงสถาบัน

โครงสร้างภาครัฐ

หมายเหตุ: รายละเอียดการตอบคำถามในส่วนนี้จะพิจารณาถึงรายละเอียดระดับเมือง

25. ท่านคิดว่าบทบาทของภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้องกับการวางแผนชุมชนของท่านในกิจกรรมต่างๆ มากหรือน้อยอย่างไร

	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	
หน่วยงานภาครัฐ												ชุมชน

26. บทบาทของภาครัฐในการกระจายทรัพยากรในการแก้ไขปัญหาชุมชน ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร

	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	
หน่วยงานภาครัฐ												ชุมชน

โครงสร้างเครือข่าย

หมายเหตุ: รายละเอียดการตอบคำถามในส่วนนี้จะพิจารณาถึงรายละเอียดระดับเครือข่าย

27. บทบาทของเครือข่ายในการกระจายทรัพยากรการแก้ไขปัญหาชุมชน ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร

	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	
เครือข่าย												ชุมชน

28. เครือข่ายในเมืองของท่านเปิดโอกาสให้ท่านเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง

	ไม่เปิดโอกาส	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
- ร่วมลงทุน						
- ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้						
- ร่วมทำกิจกรรม						

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โครงสร้างของชุมชน

หมายเหตุ: รายละเอียดการตอบคำถามในส่วนนี้จะพิจารณาถึงรายละเอียดระดับชุมชน

29. บทบาทของชุมชนในการกระจายทรัพยากรการแก้ไขปัญหามุมชน ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร

ผู้นำชุมชน	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	ผู้อยู่อาศัยใน ชุมชน
	การใช้เวลาในระดับชุมชน											
	การจัดการเชิงพื้นที่ระดับชุมชน											
	การจัดการทางการเงินและกองทุนระดับชุมชน											
	การจัดการกับข้อระเบียบระดับชุมชน											
	การกำหนดเชิงนโยบายของชุมชน											

30. ชุมชนของท่านเปิดโอกาสให้ท่านเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง

	ไม่เปิดโอกาส	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
- ร่วมลงทุน						
- ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้						
- ร่วมทำกิจกรรม						

ลักษณะของตัวแสดง

31. หากเครือข่ายของท่านต้องการอาสาสมัครในการทำงานเครือข่ายท่านมีความยินดีแค่ไหนในการเข้าร่วม

- ไม่ยินดีที่จะเข้าร่วม
 เข้าร่วมได้น้อยมาก
 เข้าร่วมได้บางส่วน (25% ของกิจกรรม)
 เข้าร่วมได้ 50% ของกิจกรรม
 เข้าร่วมได้ประมาณ 75%
 เข้าร่วมอย่างแน่นอน (100 % ของกิจกรรม)

32. หากชุมชนของท่านต้องการอาสาสมัครในการทำงานชุมชนท่านมีความยินดีแค่ไหนในการเข้าร่วม

- ไม่ยินดีที่จะเข้าร่วม
 เข้าร่วมได้น้อยมาก
 เข้าร่วมได้บางส่วน (25% ของกิจกรรม)
 เข้าร่วมได้ 50% ของกิจกรรม
 เข้าร่วมได้ประมาณ 75%
 เข้าร่วมอย่างแน่นอน (100 % ของกิจกรรม)

33. ในทัศนคติของท่านคิดว่า ท่านมีความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมใดบ้างของชุมชน

กิจกรรม	ไม่เต็มใจ	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
- การเรียนรู้ร่วมกัน						
- การสื่อสารข้อมูล						
- การทำงานร่วมกัน						
- การตัดสินใจร่วมกัน						

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา แล 13 ต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

34. ท่านคิดว่าการเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อใครมากกว่ากันระหว่างตัวท่านกับชุมชน

ประโยชน์ของ ตัวท่านเอง	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	ประโยชน์ของ ชุมชน
						กิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน						
						กิจกรรมการสื่อสารข้อมูล						
						กิจกรรมการทำงานร่วมกัน						
						กิจกรรมการตัดสินใจเพื่อหาข้อสรุปที่เป็นฉันทามติ						

ผลลัพธ์ของการวางแผนในระดับครัวเรือน

35. ความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหาของชุมชนในปัจจุบัน

ประเด็นทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม	ระดับความพึงพอใจ				
	ไม่พึงพอใจ มาก	ไม่พึงพอใจ	ไม่มีการ เปลี่ยนแปลง	มาก	มากที่สุด
- ความมั่นคงในที่ดิน					
องค์ประกอบทางโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน					
- ทางสัญจรในชุมชน					
- พื้นที่ส่วนกลาง (ศาลาชุมชน สวนพักผ่อน สนามเด็กเล่น)					
- ระบบไฟฟ้า					
- ระบบประปา					
- ระบบโทรศัพท์					
สภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัยที่ดี					
- ความแออัด					
- การระบายน้ำ					
- เสียงรบกวนในชุมชน					
- ขยะและของเสียในชุมชน					
- แหล่งเสื่อมโทรม					
- ความปลอดภัย					
- ผลกระทบทางมลภาวะ เช่น ฝุ่น คิววัน กลิ่น เป็นต้น					
คุณภาพของที่อยู่อาศัยที่ได้มาตรฐาน					
- การระบายอากาศ					
- แสงสว่าง					
- ความสะอาด					
- การจัดระเบียบในที่พัก					

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา ๑๔ ต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

36. ความสัมพันธ์ในครอบครัว

ลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัว	ระดับความสัมพันธ์และความพึงพอใจในครอบครัว				
	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
- การให้คำแนะนำ คำปรึกษาหารือ และร่วมกันแก้ไขปัญหาในครอบครัว					
- การเปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่บุตรหลานตามสมควร					
- สมาชิกในครอบครัวมีเวลาว่างในการทำกิจกรรมกันบ่อยครั้ง					
- การดูแลเอาใจใส่และช่วยเหลือกันของคนในครอบครัว					
- การให้เกียรติและเคารพในสิทธิและเสรีภาพของคนในครอบครัว					
- การช่วยเหลือ บำรุงรักษากันและที่อยู่อาศัย					

37. ภายหลังจากการวางแผนชุมชน ครอบครัวของท่านเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างไรบ้าง

ประเด็นทางเศรษฐกิจและสังคม	ระดับของการเปลี่ยนแปลงจากการวางแผนชุมชน				
	ลดลงมาก	ลดลงเล็กน้อย	ไม่มีการเปลี่ยนแปลง	เพิ่มขึ้นเล็กน้อย	เพิ่มขึ้นมาก
ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของคนครอบครัว					
- อัตราการว่างงานของคนในครอบครัว					
- ภาระหนี้สินของคนในครอบครัว					
- เงินออมของคนในครอบครัว					
สุขภาพและการจัดการสวัสดิการที่ดี					
- จำนวนของการเจ็บป่วยของคนในครอบครัวต่อปี					
- การจัดการสวัสดิการด้านสุขภาพของคนในครอบครัว					
ระดับการศึกษาที่เหมาะสม					
- การได้รับการศึกษาของคนในครอบครัว					
- การจัดการสวัสดิการด้านการศึกษาของเยาวชนในครอบครัว					

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณ ผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านที่สละเวลาในการตอบคำถามในการศึกษาในครั้งนี้
 นายสักรินทร์ แซ่ภู

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา แะ15ต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกของ ผู้อยู่อาศัยในชุมชน

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยี พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

แบบสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกฉบับนี้ถูกจัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลประกอบการศึกษาในระดับปริญญาเอก
ขอรับรองว่า ข้อมูลในการศึกษาในแบบสอบถามฉบับนี้จะเก็บเป็นข้อมูลในการศึกษาแต่เพียงเท่านั้น

1. ให้ท่านเล่าถึงกระบวนการทำงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหาของชุมชนของท่าน เช่น การจำแนกปัญหา การหาทางเลือก การเลือกทางเลือกที่เหมาะสม การเรียนรู้และการปฏิบัติ การแก้ไขปัญหา การประเมินผลของการแก้ไขปัญหา เป็นต้น
2. ให้ท่านเล่าถึงกระบวนการตัดสินใจเพื่อหาข้อสรุปของชุมชนว่ามีรูปแบบอย่างไร เช่น การหารือร่วมกันทั้งชุมชน การตัดสินใจโดยคณะกรรมการชุมชน เป็นต้น

คำถามความเกี่ยวข้องของภาครัฐ

3. บทบาทเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของชุมชนมากน้อยอย่างไร
4. การจัดการทรัพยากร (เช่น งบประมาณ พื้นที่ เวลา ข้อมูล) ในการวางแผนชุมชนเป็นอย่างไร และใครมีบทบาทมากที่สุด

คำถามระดับเครือข่าย

5. ความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนของท่านในการทำกิจกรรมระดับเครือข่ายมีมากน้อยอย่างไร
6. จำนวนของอาสาสมัครในการทำงานเครือข่ายของท่านมีประมาณกี่ท่าน และหากต้องมีการขออาสาสมัครเพิ่มเติมในการแก้ไขปัญหาของเครือข่ายท่านคิดว่าคนในชุมชนของท่านจะให้ความร่วมมือมากน้อยอย่างไร
7. รูปแบบของเครือข่ายในเมืองของท่านมีรูปแบบอย่างไร เช่น รูปแบบอย่างเป็นทางการ หรือไม่เป็นการ
8. การก่อเกิดเครือข่ายองค์กรชุมชนในเมืองของท่านเกิดขึ้นเมื่อไหร่ และเกิดขึ้นได้อย่างไร
9. ในเครือข่ายของท่านมีกฎระเบียบที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คำถามระดับชุมชน

10. ความร่วมไม้ร่วมมือของคนในชุมชนในการทำกิจกรรมของชุมชนมีมากน้อยอย่างไร
11. จำนวนของอาสาสมัครในการทำงานชุมชนของท่านมีประมาณกี่ท่าน และหากต้องมีการขออาสาสมัครเพิ่มเติมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนท่านคิดว่าคนในชุมชนของท่านจะให้ความร่วมมือมากน้อยอย่างไร
12. รูปแบบขององค์กรชุมชนของท่านมีรูปแบบใดบ้างอย่างไร เช่น รูปแบบอย่างเป็นทางการ หรือไม่เป็นการ
13. การก่อเกิดองค์กรชุมชนในเมืองของท่านเกิดขึ้นเมื่อไหร่ และเกิดขึ้นได้อย่างไร
14. ในองค์กรชุมชนของท่านมีกฎระเบียบที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่
15. ท่านคิดว่าองค์กรชุมชนของท่านมีทุนทางสังคมอะไรบ้าง

คำถามระดับบุคคล

16. ท่านคิดว่าใครบ้างที่มีอิทธิพลในการวางแผนชุมชนของท่าน ช่วยอธิบาย
17. ท่านคิดว่าท่านมีศักยภาพใดบ้างที่สามารถช่วยเหลือการแก้ไขปัญหาในชุมชนของท่าน
18. ท่านมีความประสงค์ในการเข้าร่วมกับกลุ่มองค์กรชุมชนของท่านอย่างไรบ้าง เช่น ช่วยเฉพาะที่เป็นปัญหาของท่าน ช่วยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อท่าน เข้าไปมีส่วนในการแก้ไขปัญหา เป็นตัวแทนในการแก้ไขปัญหา

การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

19. ท่านคิดว่าเป็นเจ้าของชุมชนอันเกิดจากการวางแผนร่วมกันหรือไม่ อย่างไรช่วยอธิบายและยกตัวอย่างประกอบ 2-3 ตัวอย่าง
20. ท่านคิดว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนชุมชนก่อให้เกิดความยุติธรรมในชุมชนของท่านหรือไม่ อย่างไร
21. ท่านคิดว่าการวางแผนชุมชนของท่านมีความโปร่งใสมากหรือน้อยอย่างไร ให้ยกตัวอย่างประกอบ
22. ท่านคิดว่าการวางแผนในชุมชนของท่านก่อให้เกิดทุนทางสังคมเรื่องใดบ้าง ให้ยกตัวอย่างประกอบ

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณ ผู้ตอบคำถามทุกท่านที่สละเวลาในการตอบคำถามในการศึกษาในครั้งนี้
นายสักรินทร์ แซ่ภู

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล นายสักรินทร์ แซ่กู่

วัน เดือน ปีเกิด 31 สิงหาคม 2518 จังหวัดกรุงเทพมหานคร

ประวัติการศึกษา หลังจากจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนโยธินบูรณะ ได้เข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาที่ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง จนสำเร็จการศึกษาเมื่อปี พ.ศ. 2541 ภายหลังจากนั้นได้เข้าศึกษาต่อที่ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ในปี พ.ศ. 2541 จนสำเร็จการศึกษาเมื่อปี พ.ศ. 2544

ต่อมาได้ทำการศึกษาปริญญาเอกสาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ในปี พ.ศ. 2547 ในปี พ.ศ. 2549 -2550 ได้เดินทางไปเป็นนักเรียนแลกเปลี่ยนใน Faculty of Architecture, Planning, and Landscape มหาวิทยาลัย Newcastle ณ. ประเทศอังกฤษ ภายใต้งานให้คำปรึกษาของ Professor Jean Hillier

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้